VIRGINIA WOOLF

Spre far

RAO

Virginia Woolf

SPRE FAR

OPERE XX

VIRGINIA WOOLF

Spre far

editura rao

CUPRINS

FEREASTRA / 7

TIMPUL TRECE / 153

FARUL / 177

FEREASTRA

1

– Da, bineînţeles, dacă mâine o să fie frumos, spuse doamna Ramsay. Dar va trebui să te scoli cu noaptea în cap, adăugă ea.

Aceste cuvinte pricinuiră o extraordinară bucurie fiului ei, ca şi cum se stabilise definitiv că expediţia urma să aibă loc, iar acum nu-l mai despărţeau, pare-se, de minunea după care jinduise ani de zile, decât o noapte de întuneric şi o zi de plutit pe mare. Cum făcea parte – deşi în vârstă doar de şase ani – din marele clan al celor incapabili să-şi separe sentimentele, lăsând ca perspectivele viitorului, cu bucuriile şi amărăciunile lor, să adumbrească prezentul imediat şi cum, pentru asemenea făpturi, chiar din fragedă copilărie, orice mişcare a roţii senzaţiilor are puterea să cristalizeze şi să imobilizeze clipa asupra căreia îşi revarsă umbra ori strălucirea, James Ramsay, aşezat pe podea şi decupând poze din catalogul ilustrat al magazinului Army and Navy, învălui fotografia unui răcitor într-o aură de beatitudine celestă, în timp ce-o asculta pe mama lui vorbindu-i. Răcitorul radia un nimb de fericire. Roaba, maşina de tuns gazonul, foşnetul plopilor, pălirea frunzelor înainte de ploaie, croncănitul ciorilor, hârşâitul măturoiului, fâşâitul rochiilor – toate aceste senzaţii aveau atâta culoare şi erau atât de distincte în mintea lui, încât, de pe

acum, își alcătuise un cod privat, limbajul său secret, deși, cu fruntea-i înaltă și ochii albaștri, aprigi, de o impecabilă candoare și puritate, încruntându-se ușor la priveliștea fragilității omenești, părea însăși întruchiparea severității rigide și neînduplecate, astfel încât mama lui, urmărindu-l cum rotea cu mână sigură foarfeca în jurul răcitorului, și-l închipuia fie așezat într-un fotoliu de judecător, înveșmântat în roșu și hermină, fie întreprinzând o acțiune gravă, capitală, într-un moment de criză a treburilor de stat.

– Dar mâine n-o să fie frumos, zise tatăl său, oprindu-se în fața ferestrei salonului.

Dacă ar fi avut la îndemână un topor, un vătrai sau orice armă cu care ar fi putut sfredeli pieptul tatălui său, omorându-l pe loc, James ar fi înșfăcat-o la repezeală. Atât de extreme erau emoțiile pe care domnul Ramsay le stârnea în inima copiilor, prin simpla sa prezență, când îl vedeau stând așa ca acum, îngust ca un cuțit, tăios ca lama cuțitului, rânjind sarcastic, nu numai din plăcerea de a-și dezamăgi fiul și de a-și ridiculiza soția, care era de o mie de ori mai bună decât el din toate punctele de vedere (așa gândea James), ci și dintr-o tainică îngâmfare pricinuită de precizia aprecierilor sale. Ceea ce spunea era perfect adevărat. Era mereu adevărat. Ar fi fost incapabil să rostească un neadevăr; niciodată nu falsifica un fapt; niciodată nu îndulcea un cuvânt dezagreabil, pentru a fi pe placul cuiva sau a face să-i convină unuia sau altuia, oricine ar fi fost acela, și cu atât mai puțin propriilor săi copii, carne din carnea lui și sânge din sângele lui și care încă de mici trebuiau să fie conștienți că viața e dificilă; că nu te joci cu realitatea și că trecerea noastră către acele tărâmuri fabuloase unde ni se sting cele mai luminoase speranțe și unde fragilele noastre bărcuțe sunt înghițite de beznă (ajuns aici, domnul Ramsay

se îndrepta din şale şi îşi mijea ochii mici, albaştri, scrutând orizontul) presupune, mai înainte de orice, curaj, adevăr şi tărie de a îndura.

– Dar s-ar putea să se facă frumos... mă aştept să fie frumos, răspunse doamna Ramsay smucind uşor, cu nervozitate, de ciorapul cafeniu-roşcat pe care-l împletea.

Dacă-l termina în seara asta şi dacă, în cele din urmă, se vor duce totuşi la Far, avea să dea paznicului ciorapii pentru băieţaşul lui, ameninţat de o tuberculoză la şold; o să-i mai dea şi un vraf de reviste vechi, şi nişte tutun, şi tot ce-o să mai poată aduna din jur, nimicuri de care nimeni n-avea nevoie şi care zăceau în odaie claie peste grămadă; o să le ducă acelor bieţi oameni ca să-şi mai treacă timpul cu ele, pentru că trebuie să fie cumplit de plictisitor să zaci toată ziua fără să faci nimic altceva decât să freci lampa, să potriveşti fitilul şi să greblezi un petic de grădină.

Cum ţi-ar plăcea să fii închis pe câte o lună întreagă, ba, dacă-i vreme rea, şi mai mult, pe o stâncă nu mai mare decât un teren de tenis? întreba doamna Ramsay; fără să primeşti scrisori sau ziare, fără să întâlneşti ţipenie de om; fără să-ţi vezi nevasta, dacă eşti însurat, fără să ştii cum le merge copiilor, dacă nu s-au îmbolnăvit cumva, dacă n-au căzut şi nu şi-au rupt un picior sau un braţ; să priveşti, săptămâni în şir, aceleaşi valuri ursuze spărgându-se de stânci şi apoi să urmăreşti cum se apropie o furtună cumplită, spuma împroşcând geamurile, păsările izbindu-se de lampă, Farul întreg clătinându-se, fără ca tu să-ţi poţi scoate măcar nasul pe uşă de teamă să nu te mănânce marea? Cum ţi-ar plăcea? întreba, adresându-se mai cu seamă fiicelor ei. Aşa încât trebuie să-i încurajăm pe oamenii aceia cu tot ce ne stă în putinţă, adăuga pe alt ton.

– Bate dinspre apus, spuse Tansley, ateul, ţinându-şi degetele osoase răsfirate, astfel ca vântul să se strecoare printre ele; îl însoţea pe domnul Ramsay în plimbarea de seară, în sus şi-n jos, în sus şi-n jos, pe terasă.

Asta înseamnă că vântul bătea din cea mai potrivnică direcţie pentru o debarcare la Far. „Da, într-adevăr, spune numai lucruri neplăcute", trebui să admită doamna Ramsay; era odios din parte-i să stăruie atâta asupra acestui fapt, sporind dezamăgirea lui James; dar, în acelaşi timp, doamna Ramsay nu le îngăduia copiilor să-şi râdă de el. „Ateul", aşa-l botezaseră; „Micul ateu". Rose îşi bătea joc de el; Prue îşi bătea joc de el; Andrew, Jasper, Roger îşi băteau joc de el; până şi bătrânul Badger, care nu mai avea un dinte în gură, se repezise să-l muşte, pentru că (după cum se exprimase Nancy) era al o sută zecelea tânăr care se ţinuse scai de dânşii tot drumul până în Hebride, când ar fi fost mult mai plăcut dacă ar fi rămas numai ei între ei.

„Prostii!" spuse doamna Ramsay pe un ton foarte sever.

Lăsând la o parte deprinderea de a exagera, pe care copiii o moşteniseră de la dânsa, precum şi insinuarea (reală de altfel) că invita prea multă lume la ei, astfel încât unii oaspeţi trebuiau să doarmă în oraş, nu putea suporta atitudini lipsite de politeţe faţă de musafiri, mai ales faţă de tinerii săraci ca nişte şoareci de biserică, „excepţional de dotaţi", după cum afirma soţul ei, mari admiratori ai acestuia şi veniţi la dânşii să-şi petreacă vacanţa. Într-adevăr, luase sub ocrotirea ei întregul sex opus; din raţiuni pe care nu le putea justifica – pentru cavalerismul şi bravura lor; pentru faptul că încheiau afaceri şi duceau tratative; pentru că guvernau India; controlau finanţele; şi, în sfârşit, pentru că adoptau faţă de ea o anumită atitudine pe care orice femeie ar fi găsit-o agreabilă, un amestec de

încredere, naivitate copilărească şi reverenţă; ceva ce o femeie mai vârstnică poate primi de la un tânăr fără a-şi ştirbi demnitatea, şi vai de tânăra fată – dă, Doamne, să nu fie vreodată una dintre fiicele ei! – care n-ar aprecia până-n străfundurile fiinţei valoarea unui asemenea sentiment, cu tot ce implică el!

Se întorsese spre Nancy cu severitate. Tansley nu se ţinuse scai de ei, o lămuri. Era invitatul lor.

Trebuia găsită o cale de ieşire din toate astea. Trebuia să existe un mijloc mai puţin obositor, ofta ea. Când se privea în oglindă şi-şi vedea, la cincizeci de ani, părul cărunt şi obrajii supţi, îşi spunea că ar fi fost necesar, poate, să se fi descurcat mai bine – cu soţul ei; cu banii; cu cărţile lui. Dar, în ceea ce o privea, niciodată, nici măcar pentru o singură secundă, nu regreta hotărârea luată, nu se eschiva de la greu, nu-şi trecea cu vederea îndatoririle. Acum, după ce le vorbise atât de sever în legătură cu Charles Tansley, era teribilă la înfăţişare şi fiicele ei – Prue, Nancy, Rose – ridicându-şi ochii din farfurii, puteau schimba doar pe tăcute anumite păreri perfide, care încolţiseră de la sine, cu privire la o altfel de viaţă decât cea dusă de mama lor; poate că la Paris, poate o viaţă mai dezlănţuită; fără să aibă mereu în grijă un bărbat sau altul; pentru că în mintea lor se ivise o îndoială mută asupra a ceea ce reprezentau deferenţa şi cavalerismul, Banca Angliei şi India imperială, degetele inelate şi dantelate, deşi în toate acestea exista pentru ele ceva din esenţa frumuseţii, ceva ce le stârnea bărbăţia în inimile feciorelnice şi le făcea, aşa cum şedeau la masă sub privirile mamei lor, să-i stimeze ciudata severitate şi extrema bunăvoinţă, amintind de cea a unei regine care ridică un cerşetor din glod şi-i spală picioarele murdare; aceasta în timp ce le dojenea cu asprime pentru păpăditul de ateu care îi

urmărise sau – ca să respecte adevărul – fusese invitat să stea cu ei, în insula Skye.

– N-o să fie posibil să debarcăm mâine la Far, decretă Charles Tansley, lovindu-şi palmele una de alta, în timp ce stătea împreună cu soţul ei în faţa ferestrei.

Vorbise destul, fără îndoială. Doamna Ramsay ar fi dorit să-i vada pe amândoi continuându-şi în altă parte discuţia, lăsându-i în pace pe ea şi pe James. Îl privi pe Tansley. Era, spuneau copiii, o arătare jalnică, numai cocoaşe şi scofâlceli. Nu ştia să joace crichet; îşi vâra nasul peste tot; se furişa când nici nu gândeai. „O brută sarcastică" – aşa îl categorisise Andrew. Ştiau ce-i plăcea lui cel mai mult – să se plimbe de-a pururi pe terasă, împreună cu domnul Ramsay, în sus şi-n jos, în sus şi-n jos, şi să discute cine a luat cutare sau cutare premiu, cine era „de prima mână" la versurile latine, cine „scăpărător, dar, după părerea mea, lipsit de fundament", cine era, fără îndoială „cel mai capabil tip de la Balliol[1]", cine îşi îngropase vremelnic luminile la Bristol sau Bedford, urmând însă ca mai târziu să stârnească vâlvă, când i se vor publica Prolegomenele la o anumită ramură a matematicii sau a filozofiei, şi din care domnul Tansley avea întâmplător la dânsul primele pagini în şpalt, dacă domnul Ramsay doreşte să le vadă. Acestea erau subiectele lor de discuţie.

Uneori, doamna Ramsay nu se putea împiedica să nu râdă. Zilele trecute ea vorbise despre nişte valuri „uriaşe cât munţii". „Da, răspunsese Charles Tansley, e o vreme cam aspră." „Nu eşti ud leoarcă?" îl întrebase. „Doar umed, nu m-a pătruns apa", precizâ domnul Tansley, ciupindu-şi manşetele şi pipăindu-şi ciorapii.

Dar nu acest lucru îi reproşau copiii. Nu-i irita figura lui, nici felul său de a se purta. Ci el însuşi – punctul lui de vedere.

---

[1] Colegiu universitar la Oxford.

Când discutau despre ceva interesant, despre oameni, sau despre muzică, istorie, sau despre orice altceva, chiar dacă spuneau numai că e o seară frumoasă şi ce plăcut ar fi să stea afară, ceea ce îi supăra la Charles Tansley era faptul că nu avea linişte până nu le răstălmăcea spusele; punându-se pe sine în lumină şi discreditându-i pe ei; până nu-i scotea din sărite cu felul său coroziv de a secătui de carne şi de sânge tot ce atingea. Sau, spuneau ei, era în stare să viziteze o expoziţie de pictură şi să te întrebe dacă-ţi place cravata lui. „Şi pe toţi Dumnezeii, adăuga Rose, cravata nu-ţi plăcea." De îndată ce isprăviră de mâncat, cei opt copii, fii şi fiice ai domnului şi doamnei Ramsay, se făcură nevăzuţi de la masă, pe tăcute, ca nişte cerbi, retrăgându-se în camerele lor, într-o casă unde nu găseai nici un alt colţişor izolat în care să poţi discuta despre ceva, despre orice; despre cravata lui Tansley; despre adoptarea proiectului *Reform Bill*[1]; despre păsările marine şi despre fluturi; despre oameni; în timp ce soarele se cernea în odăiţele mansardate, separate între ele doar printr-un perete de scândură, astfel încât se auzea desluşit fiecare pas, precum şi plânsetele tinerei elveţience al cărei tată murea de cancer într-o vale din Grison; soarele învăpăia bastoanele de crichet, flanelele, pălăriile de pai, sticlele de cerneală, cutiile de vopsea, scarabeii, craniile de păsărele şi făcea ca din lungile ghirlande firoase de alge, atârnate pe perete, să se degaje un miros de sare şi de ierburi, acelaşi care pătrunsese şi în prosoapele zgrunţuroase din pricina nisipului de la băile de mare.

Dispute, dezacorduri, ciocniri de păreri, prejudecăţi ţesute în însăşi fibra fiinţei lor... doamna Ramsay deplângea faptul

---

[1] Lege electorală votată în Anglia în 1932, una dintre etapele cele mai importante ale mişcării liberale din secolul al XIX-lea.

că toate acestea trebuiau să înceapă atât de curând. Copiii ei aveau atâta simţ critic! Şi rosteau asemenea stupidităţi! Ieşi din sufragerie ţinându-l de mână pe James, care nu voise să plece împreună cu ceilalţi. I se părea absurd să inventezi diferenţieri, când oamenii – numai Dumnezeu ştie – erau şi-aşa destul de diferiţi. „Deosebirile reale, îşi spunea ea stând în picioare lângă fereastra salonului, sunt suficiente, o, absolut suficiente!" Se gândea în clipa aceea la bogaţi şi săraci, la cei de sus şi la cei de jos; celor de obârşie înaltă le nutrea, deşi oarecum în silă, un anumit respect, căci în vinele ei curgea sângele acelei foarte nobile şi vag legendare Case italiene, ale cărei fiice, răspândite prin saloanele englezeşti ale secolului al nouăsprezecelea, sâsâiseră atât de fermecător şi se dezlănţuiseră atât de tumultuos; şi întreg spiritul, manierele, temperamentul doamnei Ramsay se trăgeau dinspre partea asta, şi nu de la impasibilii englezi sau de la glacialii scoţieni; dar, mai adânc, reflecta la aspectul celălalt, al bogaţilor şi săracilor, şi la imaginile pe care le vedea cu propriii ei ochi, săptămână de săptămână şi zi de zi, aici sau la Londra, când vizita personal cutare văduvă sau cutare nevastă în luptă cu necazurile; le vizita purtând o sacoşă şi înarmată cu un carnet şi un creion cu care nota, în coloane înşirate cu grijă, veniturile şi cheltuielile, perioadele de lucru şi cele de şomaj, în speranţa că, în felul acesta, va înceta să mai fie o amatoare a cărei filantropie servea, în parte, să-i potolească propria indignare, iar, în parte, să-i astâmpere curiozitatea şi va deveni – ceea ce mintea ei nepregătită admira nespus – o anchetatoare preocupată să elucideze problema socială.

„Toate acestea sunt chestiuni insolubile", gândea ea, stând acolo, cu James de mână. Tânărul acela, de care îşi băteau cu

toţii joc, o urmase în salon; stătea lângă masă jucându-se cu ceva, stângaci, simţindu-se în afara vieţii celorlalţi; doamna Ramsay ştia toate acestea fără a avea nevoie să întoarcă măcar capul. Plecaseră cu toţii: copiii; Minta Doyle şi Paul Rayley; Augustus Carmichael; soţul ei – cu toţii plecaseră. Aşa încât se întoarse cu un suspin şi spuse:

– Dacă nu te plictiseşte, vrei să mă însoţeşti, domnule Tansley?

Avea de făcut o cursă plicticoasă în oraş; trebuia, mai întâi, să scrie un bileţel sau două; o să întârzie vreo zece minute; nu mai mult; se ducea să-şi pună pălăria. Şi, zece minute mai târziu, iat-o din nou, cu sacoşa şi umbrela de soare, dând impresia că e pregătită, echipată pentru expediţia pe care însă trebuiră s-o întrerupă o clipă, când trecură pe lângă terenul de tenis, ca să-l întrebe dacă nu doreşte ceva pe domnul Carmichael, care se încălzea la soare, cu ochii lui galbeni, de pisică, întredeschişi, astfel încât reflectau, întocmai ca ochii de pisică, unduirea crengilor şi mişcarea norilor, fără să oglindească însă nici o fărâmă din gândurile şi din emoţiile lui lăuntrice.

Porneau în marea expediţie, explică ea râzând. Mergeau în oraş.

– Timbre, hârtie de scris, tutun? îi sugeră, oprindu-se alături de dânsul.

Dar nu, domnul Carmichael nu avea nevoie de nimic. Mâinile i se întâlneau peste pântecele voluminos, ochii-i clipeau, ca şi cum ar fi dorit să răspundă binevoitor la aceste amabilităţi (ea se arăta seducătoare, dar puţin cam prea agitată), însă nu izbutea, toropit cum era de o somnolenţă gri-verzuie, care, fără să fi fost nevoie de cuvinte, îi învăluise pe toţi într-o vastă şi blândă letargie de bunăvoinţă; învăluise

întreaga casă; lumea întreagă; pe toți oamenii din lume, pentru că, la prânz, domnul Carmichael picurase în paharul său câțiva stropi dintr-un anumit lichid, ceea ce explica, gândeau copiii, fâșia galbenă ca șofranul care-i brăzda mustața și barba, altminteri albe ca laptele.

– Nu, n-am nevoie de nimic, murmură el.

– Ar fi putut ajunge un mare filozof, comentă doamna Ramsay în timp ce coborau poteca spre satul de pescari, dacă n-ar fi făcut o căsnicie nefericită.

Ținându-și umbrela foarte drept și mișcându-se într-un fel ce degaja un indescriptibil aer de așteptare, ca și cum tocmai urma să întâlnească pe cineva după colț, doamna Ramsay istorisi povestea domnului Carmichael; o idilă amoroasă cu o fată întâlnită la Oxford; un mariaj timpuriu; sărăcie; plecarea în India; câteva traduceri de versuri, „foarte frumoase, cred"; se oferise să-i învețe pe băieți persana sau hindu, „dar la ce poate servi așa ceva?" și acum zace, așa cum l-au văzut, pe peluză.

Tansley se simțea măgulit; după atâtea bobârnace, faptul că doamna Ramsay îi povestea toate acestea îl consola. Simțea că renaște. Și, cum spusele ei afirmau implicit grandoarea intelectuală a bărbatului – chiar aflat în declin – și necesitatea, pentru toate soțiile, de a se subordona eforturilor creatoare ale soților – „nu c-ar fi condamnat-o pe soție, de altfel ea socotea că mariajul fusese destul de potrivit" – se simțea mai mulțumit de sine decât în orice altă împrejurare de până atunci, și i-ar fi plăcut, dacă ar fi luat o trăsură, de pildă, să fi plătit el costul cursei. Și sacoșa, n-ar putea s-o ducă dânsul? Nu, nu, se apără doamna Ramsay, întotdeauna și-o ducea singură. Așa și era. Da, simțea el acest lucru. Simțea el multe lucruri și mai cu seamă unul dintre acestea îl atâța și-l tulbura, din pricini care-i

rămâneau necunoscute. Ar fi dorit ca ea să-l vadă în robă ceremonială, într-o procesiune universitară. Un lectorat universitar, o catedră – se simţea capabil de oricare dintre ele şi se şi vedea în rol – dar la ce se uita dânsa? La un om ce lipea un afiş. Foaia imensă, fâlfâitoare, se aplatiza pe zid, şi fiecare frecuş de bidinea dădea la iveală tot mai multe picioare, cercuri, cai, roşuri şi albastruri scânteietoare, perfect retezate, până când o jumătate din zid fu acoperită de reclama unui circ; o sută de călăreţi, douăzeci de foci dresate, lei, tigri... Lungindu-şi gâtul, pentru că era mioapă, citi cum... „va face o vizită în acest oraş". „Ce treabă primejdioasă pentru un om cu un singur braţ, exclamă ea, să se cţăre în vârful unei scărite ca asta" – braţul stâng i-l retezase cu doi ani în urmă o maşină de secerat.

– Să ne ducem cu toţii! strigă doamna Ramsay, pornind iar la drum, de parcă liota de călăreţi şi de cai o umpluseră de un entuziasm copilăresc, făcând-o să uite mila încercată cu o clipă înainte.

– Să ne ducem cu toţii, spuse şi el, repetându-i cuvintele, dar rostindu-le răspicat, cu o afectare ce o făcu să se crispeze.

„Să mergem la circ." Nu. Nu putea rosti cuvintele acestea pe tonul potrivit. Nu putea încerca sentimentul potrivit. „Oare de ce nu? se întreba doamna Ramsay. Ce anume nu era în regulă cu el?" În clipa aceea simţea pentru tânăr o caldă afecţiune. „În copilărie nu l-au dus părinţii la circ?" îl întrebă. „Niciodată", îi răspunse Tansley, ca şi cum i s-ar fi pus întocmai întrebarea la care dorise cel mai mult să răspundă; ca şi cum tânjea de nu ştiu câtă vreme să spună cum se face că ei nu se duseseră la circ. Fuseseră o familie numeroasă, nouă fraţi şi surori, iar taică-său îi ţinuse din muncă! „Tatăl meu e

farmacist, doamnă Ramsay. Ţine o farmacie." El, personal, se întreţinuse singur de la vârsta de treisprezece ani. Foarte des i se întâmplase să n-aibă iarna un palton. Nu putuse niciodată „să ofere la rându-i ospitalitate" (aşa suna exprimarea lui ţeapănă) colegilor de la universitate. Hainele sale trebuiau să dureze de două ori mai mult decât ale altora; fuma tutunul cel mai ieftin: mahorcă; tutunul pe care-l fumează marinarii bătrâni, pe cheiuri. Studia din greu – şapte ore pe zi; tema lui de acum era influenţa a ceva asupra cuiva – mergeau întruna şi doamna Ramsay nu prea sesiza înţelesul spuselor lui, ci numai cuvinte răzleţe, ici şi colo... disertaţie... catedră... lectorat..., conferenţiar. Nu putea urmări antipaticul jargon universitar, care se rostogolea cu atâta volubilitate în auzul ei, dar îşi spunea că acum înţelege de ce propunerea de a merge la circ îl făcuse să-şi piardă cumpătul, bietul om, şi de ce-i declanşase pe loc toate istoriile acelea despre taică-său şi maică-sa şi fraţi şi surori, şi o să aibă ea grijă de acum înainte ca nimeni că nu mai râdă de el; o să stea de vorbă cu Prue în privinţa asta. Ce i-ar fi plăcut lui, presupunea, ar fi fost să poată povesti cum fusese cu familia Ramsay să vadă Ibsen. Era cumplit de pedant – oh, da, şi un pisălog insuportabil. Căci, iată, deşi intraseră în orăşel şi se aflau pe strada principală, cu căruţe care scrâşneau pe pietrele de pavaj, el continua să turuie despre reglementări şi predare, şi muncitori şi „să venim în ajutorul propriei noastre clase", şi prelegeri, până când doamna Ramsay reuşi să-şi dea seama că-şi recăpătase, în sfârşit, întreaga încredere în sine, şi-şi revenise de pe urma loviturii cu circul, ba era chiar pe punctul (din nou simţi o caldă simpatie pentru el) să-i spună... dar în această clipă, de ambele părţi ale drumului, casele pieriră; ajunseseră la chei şi,

cum în fața lor se așternea golful, doamna Ramsay nu se putu împiedica să nu exclame: „Vai, ce frumos!" Căci i se oferea în față imensa farfurie cu apă albastră, având în centru Farul înălbit de vreme, distant, auster; iar în dreapta, cât puteai cuprinde cu ochiul, estompându-se și pierzându-se în ondulări molcome, se înșirau dunele verzi, acoperite de ierburi nebune și mișcătoare, ce păreau mereu s-o ia la fugă către un ținut lunar, nelocuit de muritori.

Aceasta era priveliștea care-i plăcea soțului ei, spuse oprindu-se și privind cu ochi ce deveniseră mai cenușii.

O clipă rămase tăcută. „Acum însă năvăliseră artiștii", adăugă ea. Într-adevăr, la câțiva pași mai încolo se găsea un pictor cu pălărie panama și ghete galbene, cu o expresie serioasă, calmă, absorbită, în ciuda faptului că era urmărit de vreo zece puști, și cu un aer de profundă mulțumire zugrăvit pe fața-i rotundă și roșcovană, privind concentrat și apoi, după ce se sătura de privit, cufundându-și penelul; îi muia vârful într-o moviliță moale de verde sau de roz. „De când fusese pe acolo domnul Paunceforte, cu trei ani în urmă, observă doamna Ramsay, toate tablourile arătau la fel, verde și gri, cu bărcuțe galbene ca lămâia, și femei roz pe plajă."

Dar pictorii care fuseseră amici cu bunica ei, continuă aruncând din treacăt o privire discretă, își dăduseră mai multă osteneală; în primul rând amestecau vopselele, pe urmă le măcinau și pe urmă le acopereau cu o pânză udă ca să le mențină umede.

Așadar, domnul Tansley trase concluzia că urmărea să-l convingă că tabloul omului aceluia era o treabă de mântuială; asta să fi fost oare ceea ce trebuia el să răspundă? Culorile nu erau solide? Asta trebuia oare să spună? Sub înrâurirea acelei

emoţii extraordinare care cunoscuse un crescendo în tot timpul drumului, începând din grădină, când voise să-i povestească totul despre el, domnul Tansley începuse să aibă o viziune puţin deformată despre sine şi despre tot ce ştiuse până atunci. Era un lucru teribil de ciudat.

Iată-l stând în picioare în odaia de primire a căsuţei sordide unde-l luase cu ea şi aşteptând-o pe doamna Ramsay care urcase pentru un moment la etaj, ca să viziteze o femeie. Îi auzi pasul vioi, deasupra; îi auzi glasul mai întâi voios, apoi vorbind pe un ton scăzut; îşi plimbă privirea peste scoarţele împletite, peste cutiile cu ceai, abajururile de sticlă; începu să-şi piardă răbdarea; abia aştepta să pornească la drumul de întoarcere, hotărât să-i ducă el sacoşa; apoi o auzi coborând; închizând o uşă, dând recomandări să se ţină ferestrele deschise şi uşile închise, cerându-le să vină la ea pentru orice-ar avea nevoie (probabil că se adresa unui copil) şi, pe urmă, apăru deodată în cameră, rămase o clipă tăcută (de parcă acolo, sus, jucase un rol şi acum îşi îngăduia, pentru o secundă, să fie ea însăşi), stătu un moment nemişcată lângă un tablou ce o înfăţişa pe regina Victoria purtând panglica albastră a Ordinului Jartierei; şi, brusc, Tansley îşi dădu seama ce se întâmpla cu el, da, asta era: doamna Ramsay era cea mai frumoasă femeie pe care o văzuse vreodată.

„Cu ochi înstelaţi şi văluri în păr împodobită cu ciclame şi violete de pădure..." ce gânduri absurde îi treceau prin minte? Era o femeie de cel puţin cincizeci de ani; mamă a opt copii. „Străbătea câmpuri în floare şi strângea la sân boboci care se frânseseră şi mieluşei care căzuseră; cu stele în ochi, şi vântul în păr..." Îi luă sacoşa.

– La revedere, Elsie, spuse doamna Ramsay, şi porniră apoi să urce strada, ea ţinându-şi umbrela foarte drept şi păşind de

parcă aştepta să întâlnească pe cineva după colţ, în timp ce Charles Tansley, pentru prima oară în viaţa lui, încerca o mândrie extraordinară; un om care săpa la un canal se opri din lucru şi se uită la ea; lăsă braţul să-i cadă şi o privi; Charles Tansley încerca o mândrie extraordinară; simţea vântul şi ciclamele şi violetele, pentru că mergea alături de o femeie frumoasă, pentru prima oară în viaţa lui. Şi îi ducea sacoşa.

2

– Nu-i chip să facem plimbarea la Far, James, spuse în timp ce sta la fereastră, stânjenit, dar făcând eforturi din deferenţă faţă de doamna Ramsay, să-şi îndulcească glasul, cel puţin într-un simulacru de voie bună.

„Ce omuleţ nesuferit, gândi doamna Ramsay, de ce ţine să tot repete observaţia asta?"

3

– Când ai să te trezeşti, poate ai să descoperi că soarele străluceşte şi păsările cântă, spuse ea cu compasiune, netezind părul băieţaşului, pentru că-şi dădea seama că soţul ei, cu remarca sa caustică asupra timpului urât, îl întristase.

Plimbarea la Far era o dorinţă arzătoare a copilului, vedea ea bine, şi apoi, ca şi cum soţul ei nu stăruise destul cu observaţiile lui tăioase asupra vremii urâte de mâine, se mai găsise şi omuleţul ăsta nesuferit să pună sare pe rană.

– Poate că o să fie frumos mâine, repetă ea, mângâind copilul pe păr.

Tot ce putea face acum era să-i admire răcitorul şi să răsfoiască paginile catalogului în speranţa de a descoperi vreo greblă sau vreo secerătoare, care, cu dinţii şi cu mânerele lor necesitau o deosebită îndemânare şi atenţie pentru a fi decupate. Toţi tinerii ăştia îl maimuţăreau pe soţul ei, gândea doamna Ramsay; el a spus că o să plouă; ei afirmau că va fi un adevărat uragan.

Dar, în timp ce întorcea paginile, explorarea ei după o greblă sau secerătoare fu brusc întreruptă. Murmurul răguşit, curmat din când în când de pipele care ieşeau din gură sau reintrau şi care o asigurau că bărbaţii discută între ei fericiţi, deşi nu putea auzi ce-şi spun (ea fiind aşezată pe pervazul ferestrei); sunetul acesta care ţinea de o jumătate de oră şi-şi făcuse, domol, loc în gama celorlalte sunete ce se învălmăşeau asupră-i, ca, de pildă, pocnetul mingilor lovite de bastoane sau lătratul brusc „ha, am dat?", „ha, am dat?" al copiilor antrenaţi în jocul de crichet, încetase; aşa încât zgomotul monoton al prăvălirii valurilor pe plajă, care, în cea mai mare parte din timp, băteau un tam-tam ritmic şi reconfortant peste gândurile ei, părând să repete, liniştitor, iar şi iar, în timp ce şedea cu copiii, vorbele unui cântec de leagăn bătrânesc murmurat de natură: „Veghez asupră-ţi – reazim îţi voi fi", dar care, alteori, neaşteptat şi surprinzător, mai cu seamă când mintea ei se desprindea o clipă de la treaba care o preocupa în acel moment, nu mai avea tâlcuri mângâietoare, ci, dimpotrivă, părea bubuitul unor tobe fantomatice bătând fără cruţare măsura vieţii, purtându-ţi gândul la insula care se măcina, înghiţită de mare, şi prevenind-o pe ea, ale cărei zile se volatilizaseră în succesiunea rapidă a îndatoririlor, că totul în viaţă e efemer ca un curcubeu – ei bine,

zgomotul acesta care fusese până atunci vătuit şi înăbuşit de celelalte sunete, îi tună acum cavernos în auz, făcând-o să-şi ridice ochii într-un impuls de spaimă.

Se opriseră din discuţie, asta era explicaţia. Trecând într-o clipă de la tensiunea nervoasă care pusese stăpânire pe ea, la cealaltă extremă, care, parcă pentru a compensa de inutila cheltuire emoţională, era o stare de spirit indiferentă, amuzată şi chiar vag maliţioasă, doamna Ramsay trase concluzia că Charles Tansley fusese zvârlit peste bord. Îi păsa prea puţin. Dacă soţul ei avea nevoie de jertfe (şi aceasta era o realitate) i-l oferea cu dragă inimă pe Charles Tansley, care-l necăjise pe băieţaşul ei.

Rămase încă un moment cu capul înălţat, ascultând, de parcă ar fi aşteptat un zgomot familiar, un zgomot mecanic, regulat; şi apoi, auzind ceva ritmic, pe jumătate vorbit, pe jumătate psalmodiat, ceva ce pornea din grădină, în timp ce soţul ei străbătea terasa în sus şi-n jos, ceva între un croncănit şi o melopee, se simţi iar liniştită, încredinţată că totul era în ordine şi, coborându-şi din nou privirea la cartea de pe genunchi, descoperi poza unui briceag cu şase lame, care nu putea fi decupat decât dacă James îşi concentra foarte mult atenţia.

Deodată, un strigăt puternic, ca al unui somnambul pe jumătate treaz, un strigăt în care se deslușea ceva de felul:

„Sub ploaia de gloanţe şi obuze"[1].

îi răsună în ureche cu o extremă intensitate, şi o făcu să se întoarcă îngrijorată, pentru a vedea dacă-l mai auzise cineva.

---

[1] Versul acesta, ca şi alte câteva care mai urmează fac parte din poemul lui Tennyson, *Şarja brigăzii de cavalerie uşoară*. Poemul se referă la şarja care a avut loc la Balaklava, în Crimeea, pe 25 noiembrie 1854.

Constată bucuroasă că nu se afla în preajmă decât Lily Briscoe; ea nu conta. Dar priveliştea fetei care stătea la marginea pajiştii şi picta îi aminti de ceva; era necesar să-şi ţină capul în aceeaşi poziţie, cât mai mult cu putinţă, pentru tabloul lui Lily. Tabloul lui Lily! Doamna Ramsay zâmbi. Cu ochişorii ei de chinezoaică şi cu faţa-i boţită, Lily n-o să se mărite niciodată şi nu prea puteai să-i iei arta în serios; dar era o mică făptură independentă şi, din această pricină, doamna Ramsay o îndrăgea, aşa încât, amintindu-şi de făgăduiala făcută, îşi înclină capul.

4

Într-adevăr, era cât pe-aci să-i răstoarne şevaletul când se repezise asupră-i, fâlfâindu-şi braţele şi strigând: „Cu toţii furăm vajnici călăreţi şi pricepuţi!" dar, din fericire, se răsucise pe călcâie la timp şi pornise în galop, să moară încununat de glorie pe culmile din Balaklava, presupuse Lily Briscoe.

Nu mai întâlnise pe nimeni care să fie în acelaşi timp atât de ridicol şi atât de alarmant. Dar câtă vreme continua să-şi agite braţele şi să strige, ea era în siguranţă; însemna că n-o să se oprească locului ca să se uite la tablou. Era lucrul pe care Lily Briscoe nu l-ar fi putut suporta. Chiar în timp ce urmărea volumul, linia, culoarea, pe doamna Ramsay aşezată în fereastră cu James, Lily trimitea o antenă de jur împrejur, cercetând dacă nu cumva se strecurase vreun nepoftit, care să se uite la tabloul ei. Dar în momentul acela, aşa cum se afla cu toate simţurile încordate la maximum, privind, concentrându-se, până când culoarea zidului şi a ghirlandelor de *jacmanna*[1] de dincolo de zid începu

[1] Plantă agăţătoare.

să-i frigă ochii ca o flacără, simți că cineva ieșise din casă și se îndrepta spre ea; după pas ghici că era William Bankes, așa încât, deși penelul îi tremură în mână, nu-și întoarse pânza cu fața-n jos în iarbă, cum ar fi făcut dacă ar fi venit domnul Tansley, Paul Rayley, Minta Doyle sau, de fapt, oricare altul, ci o lăsă în poziția la care se afla. William Bankes se opri lângă ea.

Amândoi locuiau în sat și așa se făcea că tot venind și plecând și tot luându-și la revedere, la ore târzii, pe ștergătoarele de picioare din fața ușilor, ajunseseră să-și spună câte un fleac, despre supă, despre copii, despre una sau alta, devenind un fel de aliați; astfel încât acum, când stătea în picioare lângă ea, analizându-i critic tabloul (destul de în vârstă ca să-i fie tată, era botanist, văduv, foarte scrupulos și îngrijit, mirosind a săpun), Lily Briscoe rămase locului nemișcată. Și el rămase locului nemișcat. Pantofii ei erau admirabil de comozi, remarcă domnul Bankes. Permiteau degetelor să stea într-o poziție firească. Locuind în aceeași casă cu ea, domnul Bankes mai observase cât era de ordonată, cum se scula și o pornea înainte de micul dejun, singură, ca să picteze, bănuia el; săracă, probabil, și lipsită, de bună seamă, de tenul strălucitor și de farmecele domnișoarei Doyle, dar înzestrată cu un bun-simț care, în ochii lui, o făcea să pară superioară acesteia din urmă. De pildă acum, când Ramsay năvăli asupra lor strigând și gesticulând, domnul Bankes fu încredințat că domnișoara Briscoe înțelegea situația.

„Săvârșit-a careva o mare greșeală!"

Domnul Ramsay îi fulgeră din priviri. Îi fulgeră însă din priviri fără să dea impresia că-i vede. Fapt care-i făcu pe amândoi să se simtă oarecum stânjeniți. Asistaseră împreună la ceva

la care n-ar fi trebuit să asiste. Încălcaseră un domeniu privat. Şi, probabil, gândi Lily, domnul Bankes, căutând un pretext pentru a se îndepărta şi a nu-l mai putea auzi pe Ramsay, pomeni imediat ceva în legătură cu răcoarea care se lăsase, şi-i sugeră să facă o plimbare. Da, o să-l însoţească şi ea. Dar îşi desprinse cu mare greutate ochii de la tablou.

Ghirlandele de *jacmanna* erau de un violet scânteietor, zidul de un alb strident. Socotea că ar fi fost lipsit de onestitate să dilueze violetul scânteietor şi albul strident, din moment ce aşa le vedea, deşi moda cerea, de când făcuse domnul Paunceforte o vizită pe acolo, să vezi totul într-o lumină pală, elegantă, semitransparentă. Şi apoi, sub culoare exista forma. Când privea, vedea totul atât de limpede, atât de determinant; dar când lua penelul în mână toate se transformau. În fuga acestei clipe dintre viziune şi pânză, se strecurau demonii ce puneau stăpânire pe ea, împingând-o adeseori până la lacrimi, şi prefăcând trecerea de la concepţie la execuţie în ceva tot atât de înspăimântător ca un tunel tenebros pentru un copil. Încerca adeseori această senzaţie: a luptei împotriva unei forţe copleşitoare, pentru a-şi putea menţine curajul; pentru a putea susţine: „Dar aşa văd eu: aşa văd" şi pentru a izbuti să strângă la piept câteva biete rămăşiţe ale viziunii ei, pe care o mie de alte forţe se străduiau să i le smulgă. Şi acum, când începuse să picteze, aceste forţe îi îngrămădiseră, cu răceala unui vânt năprasnic, alte stavile în drum: propria-i nepricepere, insignifianţa ei, faptul că trebuia să vadă de gospodăria lui taică-său, în Brompton Road; şi era nevoită să depună un efort serios pentru a-şi frâna impulsul de a se arunca (slavă Domnului, până acum izbutise să se stăpânească) la picioarele doamnei Ramsay şi de a-i mărturisi – dar ce i-ai putea mărturisi ei? „Sunt îndrăgostită de dumneavoastră"? Nu, asta nu era adevărat. „Sunt îndrăgostită de tot ce-i aici", cuprinzând într-un larg gest al mâinii gardul viu, casa, copiii?

Era absurd, era cu neputință. Niciodată nu poți spune ceea ce simți. Așa încât își așeză ordonat pensulele în cutie, una lângă alta, și i se adresă lui William Bankes:

– Se răcorește repede. S-ar spune că soarele dă mai puțină căldură.

În timp ce vorbea, privea de jur împrejur, pentru că era încă lumină, iarba păstra un verde adânc, catifelat, casa privea prin verdeața îmbrebenată de flori purpurii, iar ciorile lansau țipete reci din înalturile albastre. Dar ceva mișcă, săgetă, își scânteie o aripă de argint în văzduh.

La urma urmei era septembrie, miez de septembrie și trecuse de ora șase seara. Așadar, coborâră cărarea grădinii în direcția obișnuită, trecură de terenul de tenis, de pajiștea cu ierburi ornamentale, până ajunseră la spărtura din gardul gros de mărăcini, străjuită de crini roșu aprins ca arzătoarele cu jăratic de un rubiniu incandescent, printre care apele albastre ale golfului se iveau mai albastre ca oricând.

Veneau în acel loc, seară de seară, atrași parcă de o necesitate. S-ar fi spus că apa dezrădăcina și făcea să plutească gândurile, care, altminteri, pe uscat, deveniseră stagnante, ba imprima chiar și trupurilor un fel de destindere fizică. Întâi, pulsația culorii inunda golful cu albastru și inima se dilata odată cu ea, iar trupul plutea, pentru ca o clipă mai târziu să fie stăvilit și înghețat de întunecimea usturătoare a valurilor răscolite. Apoi, de după stânca mare și neagră, aproape în fiecare seară țâșnea – dar la intervale neregulate, astfel că trebuia s-o pândești și era o bucurie când o vedeai – o trâmbă uriașă de apă alburie; și, în timp ce-o așteptai, urmăreai pe palida semilună a golfului val după val, pulverizând, iar și iar, o fină ceață sidefie.

Amândoi, stând acolo, surâdeau. În amândoi se stârnise o comună ilaritate, atâtată de clocotul valurilor și apoi de cursa rapidă, razantă, a unei bărci cu pânze, care, după ce tăiase o felie

curbă din golf, se oprise; fremătase; lăsase să-i cadă pânzele; şi pe urmă, mânaţi de nevoia instinctivă de a-şi completa priveliştea după această rapidă evoluţie, amândoi îşi îndreptară privirile spre dunele din depărtare, dar simţiră cum melancolia ia locul veseliei – în parte din pricină că acum li se înfăţişa ochilor un decor finit, în parte pentru că priveliştile îndepărtate par să supravieţuiască (gândea Lily) cu un milion de ani celui care le contemplă şi să comunice de pe acum cu un cer a cărui privire cade pe un pământ total încremenit.

Uitându-se la îndepărtatele dune de nisip, William Bankes se gândea la Ramsay: văzu un drum lung în Westmorland, îl văzu pe Ramsay, solitar, străbătând drumul, învăluit în acea singurătate ce părea să fie însuşi aerul pe care-l respira. Dar această viziune a fost brusc întreruptă, îşi aminti William Bankes (şi cele ce urmează se refereau, de bună seamă, la un incident real), de o găină care bătea din aripi pentru a-şi proteja o liotă de puişori şi în faţa căreia Ramsay se oprise, arătând cu bastonul, şi rostind: „Ce drăguţ – ce drăguţ!", fapt care, gândise Bankes, arunca o nouă lumină asupra inimii lui, dezvăluindu-i simplitatea, posibilitatea de a simpatiza cu aspectele umile; şi totuşi avea senzaţia că prietenia lor luase sfârşit acolo, pe acea fâşie de drum. După aceea, Ramsay se căsătorise. Şi după aceea, dintr-o pricină sau alta, seva prieteniei lor secase. A cui era vina, n-ar fi putut să spună, numai că, după o vreme, rutina păruse să ia locul noului. Acum se reîntâlneau din rutină. Dar în acest colocviu mut cu dunele de nisip, Bankes susţinea că afecţiunea lui pentru Ramsay nu scăzuse cu nimic; însă acolo, de-a curmezişul golfului şi printre dune, zăcea prietenia lui, păstrându-şi întreaga vitalitate şi realitate, asemenea cadavrului unui tânăr care ar fi rămas îngropat un secol în turbă, conservându-şi roşeaţa proaspătă a buzelor.

De dragul acestei prietenii, dar poate şi pentru a se descărca în sinea lui de reproşul de a se fi uscat şi închircit sufleteşte – pentru că Ramsay trăia într-o vâltoare de copii, în timp ce el era văduv şi singur – ţinea ca Lily Briscoe să nu-l subaprecieze pe Ramsay (un om mare în felul lui), ci să înţeleagă legătura dintre ei. Începută cu mulţi ani în urmă, prietenia lor se spulberase pe un drum din Westmorland, unde o găină îşi desfăşurase aripile pentru a-şi ocroti puişorii; după care Ramsay se căsătorise; cărările lor îndreptându-se spre direcţii diferite, se ivise, din vina nici unuia dintre ei, o oarecare tendinţă spre repetare atunci când se reîntâlneau.

Da. Asta era. Isprăvise. Îşi întorsese ochii de la priveliştе. Şi, pornind pe drumul de înapoiere, în susul potecii domnul Bankes deveni conştient de anumite lucruri care nu i-ar fi atras atenţia dacă dunele de nisip nu i-ar fi dezvăluit cadavrul prieteniei lui, îngropat în turbă, cu buzele încă roşii – de pildă Cam, cea mai mică dintre fiicele lui Ramsay.

Culegea garofiţe pe marginea povârnită a aleii. Era sălbatică şi pătimaşă. Refuză „să-i dea şi domnului o floare", aşa cum îi ceru dădaca. Nu! Nu! Nu voia! Îşi încleştă pumnii. Izbi din picior. Şi domnul Bankes se simţi îmbătrânit şi întristat şi oarecum frustrat în ceea ce privea prietenia lui. Probabil că se uscase şi se închircise.

Familia Ramsay nu era bogată şi părea, într-adevăr, de mirare cum de izbuteau să se descurce. Opt copii! Să hrăneşti din filozofie opt copii! Iată un altul dintre ei, Jasper de astă dată, trecând degajat pe lângă dânşii ca să tragă într-o pasăre, după cum îl informă, scuturând din mers mâna lui Lily, de parc-ar fi fost un mâner de cişmea, ceea ce-l făcu pe domnul Bankes să constate cu amărăciune că *ea* era o favorită. Şi apoi trebuia să ţii seama de cheltuielile pentru învăţătură (adevărat, s-ar fi putut ca

doamna Ramsay să aibă ceva bani ai ei), ca să nu mai vorbim de uzura zilnică a încălţămintei şi a ciorapilor de care aveau nevoie „băieţoii" ăştia, toţi bine dezvoltaţi, ciolănoşi, neîmblânziţi. Cât despre modul de a-i recunoaşte, cine era fiecare, sau în ce ordine se succedaseră, ăsta era un lucru care-l depăşea. În sinea lui le dădea porecle regilor şi reginelor Angliei: Cam cea Rea, James Neîmblânzitul, Andrew cel Drept, Prue cea Frumoasă – căci Prue va ajunge o frumuseţe, gândea el, n-avea cum să nu ajungă, iar Andrew era deştept.

În timp ce urca aleea, iar Lily Briscoe răspundea „da" şi „nu" şi acumula observaţiile lui (pentru că era îndrăgostită de toţi, îndrăgostită de omenire ca atare), domnul Bankes chibzuia asupra cazului Ramsay, îl compătimea, îl invidia, ca şi cum l-ar fi văzut privându-se de toate gloriile solitudinii şi austerităţii care-l aureolaseră în tinereţe, pentru a se împovăra pe veci cu aripi de cloşcă ocrotitoare şi cu cloncăneli domestice. Dar toate acestea îl îmbogăţeau cu ceva – William Bankes trebui să admită; ar fi fost plăcut dacă micuţa Cam i-ar fi înfipt o floare la butonieră sau s-ar fi căţărat şi pe umerii lui aşa cum se căţăra pe ai tatălui ei pentru a privi un tablou ce înfăţişa Vezuviul în erupţie; dar, în acelaşi timp, distruseseră ceva în el, şi vechii lui prieteni nu puteau să nu resimtă acest fapt. Oare ce-ar gândi un străin văzându-l acum? Ce gândeşte oare această Lily Briscoe? Era posibil să nu observi că se împotmolise în tabieturi? Avea excentricităţi, poate chiar slăbiciuni. Era uimitor că un om de valoarea lui intelectuală se putea înjosi în asemenea hal – nu, asta era o expresie prea tare – putea să acorde atâta atenţie linguşelilor altora.

– Vai, dar gândiţi-vă la opera lui! spuse Lily.

Ori de câte ori „se gândea la opera lui", Lily vedea limpede în faţa ochilor o masă de bucătărie. Era isprava lui Andrew. Ea îl întrebase odată ce tratau cărţile tatălui său. „Subiectul,

obiectul şi natura realităţii", îi răspunsese Andrew. Şi când ea exclamase „Doamne sfinte!" pentru că n-avea idee ce însemnau toate astea, Andrew o lămurise: „Imaginează-ţi o masă de bucătărie, când nu eşti acolo ca s-o vezi".

Aşa încât, ori de câte ori se gândea la operele domnului Ramsay, vedea o masă de bucătărie bine frecată. Acum, masa se afla în trunchiul bifurcat al unui păr, pentru că pătrunseseră în livadă. Şi, cu un dureros efort de concentrare, încercă să-şi fixeze atenţia nu pe scoarţa cu protuberanţe argintii a copacului, sau pe frunzele sale în formă de peşte, ci pe o masă de bucătărie-fantomă, una din mesele acelea de scândură zdravăn frecate, zgrunţuroasă, noduroasă, a căror substanţă pare să fi fost dezgolită prin ani întregi de deplinătate a forţei musculare, şi care se afla plantată acolo, cu cele patru picioare în aer. Firește, când îţi petreci zilele revelând în acest fel esenţa angulară a lucrurilor şi reducând serile încântătoare, cu norii trandafirii ca păsările flamingo, cu azurul şi argintul lor, la o masă de lucru cu patru picioare (şi a proceda în acest fel era un apanaj al spiritelor alese), nu poţi fi socotit o persoană de rând.

Domnului Bankes îi plăcu felul ei de a-l invita „să se gândească la opera lui". Se gândise foarte des la ea. De nenumărate ori declarase: „Ramsay este unul dintre oamenii care ating apogeul creaţiei lor înainte de a fi împlinit patruzeci de ani". Adusese o hotărâtă contribuţie la gândirea filozofică, printr-o broşură scrisă când avea douăzeci şi cinci de ani; tot ce a urmat după aceea a fost, mai mult sau mai puţin, amplificare şi repetare. Dar numărul acelora care aduc o hotărâtă contribuţie la ceva, indiferent la ce, este foarte mic, spuse el, oprindu-se lângă pom, cu înfăţişarea sa bine periată, scrupulos de precisă, şi cu simţul său critic de mare finețe. Deodată, ca şi cum o simplă mişcare a mâinii lui ar fi declanşat-o, întreaga cantitate de

impresii acumulate asupra domnului Bankes păru să se răstoarne şi tot ceea ce simţea Lily în legătură cu el se revărsă brusc într-o grea avalanşă. Aceasta a fost prima senzaţie. Apoi, esenţa fiinţei lui se înălţă ca un fum. Aceasta a fost o altă senzaţie. Se simţea paralizată de intensitatea percepţiilor ei; intuia integritatea domnului Bankes; bunătatea lui. „Vă respect (şi se adresa în tăcere) până la ultimul atom al făpturii dumneavoastră; nu sunteţi vanitos; sunteţi lipsit de orice subiectivism; sunteţi mai deosebit decât domnul Ramsay; sunteţi fiinţa cea mai distinsă pe care o cunosc; nu aveţi nici soţie, nici copil (fără nici un fel de impuls sexual, Lily ar fi dorit să aline această singurătate); trăiţi numai pentru ştiinţă (fără să vrea, în faţa ochilor i se perindară cartofi tăiaţi felii); elogiile ar însemna o insultă pentru dumneavoastră; om generos, pur, eroic!" Dar simultan îşi aduse aminte că domnul Bankes cărase un valet după el tot drumul până aici, că nu putea suferi câinii pe scaune; că era în stare să peroreze ore întregi (până când domnul Ramsay ieşea trântind uşa) despre cantitatea de sare necesară în legume şi despre calamitatea bucătăriei englezeşti.

Cum se împăcau toate acestea? Cum trebuiau judecaţi oamenii, cum trebuia să te gândeşti la ei? Cum să pui cap la cap una şi alta şi să tragi concluzia că simţi simpatie sau antipatie? Şi chiar aceste două cuvinte, la urma urmei, ce înţeles au? Stătea încremenită lângă copac şi impresiile despre cei doi bărbaţi năvăleau asupră-i; a-şi urmări propria gândire era ca şi cum ar fi urmărit o voce care vorbea prea repede pentru a putea nota ceea ce spune, iar vocea era chiar a ei şi rostea, fără ca nimeni să-i sufle, lucruri incontestabile, nemuritoare, contradictorii, astfel că până şi şanţurile şi proeminenţele de pe coaja pomului erau irevocabil fixate acolo, pentru eternitate. „Dumneavoastră aveţi măreţie, continuă ea în gând, şi domnul Ramsay nu are deloc. E

meschin, egoist, vanitos, egocentric; e răsfățat; e un tiran: o vlăguiește de puteri pe doamna Ramsay; dar dânsul are (se adresa domnului Bankes) ceva ce dumneavoastră vă lipsește: o înverșunată nepăsare față de convențiile lumești – nu se preocupă de fleacuri; iubește câinii și copiii. Are opt. Dumneavoastră nu aveți nici un copil. Nu venise domnul Ramsay cu o seară înainte îmbrăcat cu două vestoane și nu l-a tuns doamna Ramsay, făcându-i un cap ca o oală de budincă?" Toate acestea îi țopăiau în minte, învârtejindu-se ca un roi de musculițe, fiecare gând ivindu-se separat, dar toate cuprinse de minune într-o rețea elastică și invizibilă – dansau, urcând și coborând în mintea lui Lily, și în mijlocul și în jurul ramurilor pomului, de care încă mai atârna efigia mesei de bucătărie bine frecate, simbol al profundului ei respect pentru intelectul domnului Ramsay, până când, gândurile, prinse într-un iureș din ce în ce mai nebunesc, explodară sub efectul propriei lor intensități; se simți ușurată; o detunătură răsună în apropiere și un cârd de grauri, înspăimântat, guraliv, tumultuos, veni în zbor ca să se apere de șarjă.

– Jasper! comentă domnul Bankes.

Cotiră în direcția în care zburau graurii, spre terasă. Urmărind pe cer zborul împrăștiat al păsărilor, trecură prin spărtura gardului viu, înalt, și dădură drept peste domnul Ramsay, care tună tragic către ei:

„Săvârșit-a careva o mare greșeală!"

Ochii lui sticloși din pricina emoției, sfidători până la o tragică intensitate, întâlniră privirile lor și șovăiră o clipă la marginea recunoașterii; dar pe dată, ridicând o mână până la jumătatea drumului spre obraz, ca pentru a le evita, a le respinge privirea, torturat de rușine, îmbufnat, ca și cum i-ar fi implorat să mai rețină o clipă ceea ce știa că e inevitabil sau ar fi vrut

parcă să le transmită resentimentul său copilăresc faţă de faptul că fusese întrerupt, dar hotărât să nu se lase abătut din drum nici măcar în momentul în care fusese descoperit, ci să se cramponeze de un rest al acestei încântătoare emoţii, al acestei rapsodii impure de care se ruşina, dar cu care se desfăta, se întoarse precipitat şi le trânti în nas uşa intimităţii sale; iar Lily Briscoe şi domnul Bankes, privind stânjeniţi spre cer, observară că graurii pe care Jasper îi risipise cu puşca lui se lăsaseră pe vârfurile ulmilor.

5

– Şi chiar dacă n-o să fie frumos mâine, spuse doamna Ramsay ridicându-şi ochii ca să se uite la William Bankes şi la Lily Briscoe care tocmai treceau, o să facem plimbarea în altă zi. Şi acum, zise ea, gândind că farmecul lui Lily consta în ochii ei de chinezoaică, aşezaţi pieziş pe feţişoara albă şi boţită, dar că numai un om inteligent l-ar putea sesiza, şi acum ridică-te şi lasă-mă să-ţi măsor piciorul.

Căci s-ar fi putut totuşi ca plimbarea la Far să aibă loc şi trebuia să vadă dacă nu era nevoie să mai lungească ciorapul cu un centimetru sau doi.

Surâzând, pentru că în clipa aceea îi trăsnise prin cap o idee năstruşnică – William şi Lily ar trebui să se căsătorească – luă ciorapul de culoarea fierturii de buruieni, purtând la gură o zgardă de andrele de oţel, şi-l măsură pe gamba lui James.

– Dragule, stai locului, îi ceru, căci James, gelos, nedorind să servească drept manechin pentru băiatul paznicului de la Far, se tot foia, dinadins; şi dacă nu stătea locului, cum îşi putea da ea seama dacă ciorapul e prea lung ori prea scurt? îl întrebă.

Doamna Ramsay își înălță ochii – ce demon îl poseda oare pe fiul ei, cel mai tânăr, cel mai îndrăgit? – și văzu încăperea, văzu scaunele, și gândi că erau îngrozitor de rebegite. Așa cum remarcase Andrew cu o zi în urmă, măruntaiele le atârnau peste tot pe podea; dar ce rost avea să cumperi scaune bune, se întrebă ea, și să le lași să se distrugă aici peste iarnă, când casa era părăsită în grija unică a unei bătrâne, literalmente mustea de umezeală? N-avea nici o importanță; chiria era o nimica toată; copiii iubeau casa; soțului ei îi făcea bine să se găsească la trei mii de mile sau, ca să fie exactă, la trei sute de mile de biblioteca lui, de prelegerile lui, de studenți; și apoi era loc pentru oaspeți. Scoarțe, paturi de campanie, strigoii decrepiți ai unor scaune și mese a căror carieră londoneză fusese demult încheiată – toate acestea făceau destul de bine față aici; și o fotografie sau două, și cărți. Cărțile, își spunea ea, se înmulțeau prin generație spontană. Niciodată nu avea timp să le citească. Vai! Nici măcar cărțile care-i fuseseră dăruite cu dedicația scrisă chiar de mâna poetului: „Celei ale cărei dorințe trebuie împlinite..."; „Elenei mai fericite a zilelor noastre"... era neplăcut să recunoască, dar nici pe acestea nu le citise niciodată. Și studiul lui Croom despre *Intelect,* și cel al lui Bates despre *Moravurile sălbaticilor din Polinesia* („Dragul meu, stai liniștit!" îl rugă) – nici una dintre acestea nu putea fi dăruită paznicului de la Far. La un moment dat, prevedea ea, casa va ajunge atât de părăginită, încât va fi nevoie să se ia unele măsuri. Dacă măcar i-ar putea învăța să se șteargă pe picioare și să nu care toată plaja în casă după ei – tot ar fi ceva. În ce privește crabii, n-avea încotro; din moment ce Andrew dorea într-adevăr să facă disecție pe crabi, și dacă Jasper era convins că se poate prepara supă din alge marine, n-aveai cum să-i împiedici; sau comorile lui Rose: scoici, măciulii de stuf, pietre; pentru că erau talentați copiii ei, dar fiecare în alt chip. Și rezultatul era, oftă doamna Ramsay cuprinzând cu

privirea întreaga încăpere de la tavan până la podea, în timp ce ţinea ciorapul lipit de piciorul lui James, că vară după vară lucrurile arătau tot mai ponosite. Scoarţele se decolorau; tapetul fâlfâia, dezlipit. Nici nu mai puteai desluşi rozele imprimate pe el. E firesc ca, atunci când uşile unei case sunt în permanenţă deschise şi în toată Scoţia nu găseşti un lăcătuş care să poată repara un zăvor, lucrurile să se ducă de râpă. La ce bun să arunci un şal de caşmir verde pe rama unui tablou? În două săptămâni o să capete culoarea supei de mazăre. Dar cel mai mult o iritau uşile; fiecare uşă era lăsată deschisă. Trase cu urechea. Uşa salonului era deschisă; uşa holului era deschisă; după câte se părea şi uşile dormitoarelor erau deschise; şi, fără îndoială, fereastra de pe palier era deschisă, pentru că o deschisese chiar ea. Oare nimeni nu putea ţine minte, deşi era un lucru atât de simplu, că ferestrele trebuie să stea deschise şi uşile închise? Când intra seara în camerele slujnicelor, găsea ferestrele închise ermetic ca nişte cuptoare, cu excepţia odăii lui Marie, elveţiana, care se lipsea mai curând de o baie decât de aer curat, căci la ea acasă, zicea, „munţii sunt atât de frumoşi!" Rostise aceste cuvinte cu o seară înainte, privind pe fereastră, cu ochii scăldaţi în lacrimi. „Munţii sunt atât de frumoşi!" Tatăl ei era acolo, pe moarte, doamna Ramsay o ştia. Îşi lăsa copiii orfani. Gata să facă observaţii şi să treacă la demonstraţii practice (cum trebuie făcut patul, cum se deschide o fereastră, împreunându-şi şi desfăcându-şi mâinile ca o franţuzoaică), doamna Ramsay simţise, de îndată ce-o auzise pe fată vorbind, că totul în jur se strânge şi se înfăşoară în sine, tăcut, aşa cum se strâng, calm, aripile unei păsări, după ce-au străpuns în zbor lumina soarelui, iar albastrul penelor îşi schimbă culoarea de la reflexul metalic al oţelului, la un purpuriu pastelat. Rămăsese locului, mută, pentru că nu se putea răspunde nimic. Bătrânul avea cancer în gât. Acum când îşi amintea cum stătuse acolo, nemişcată, şi cum fata

spusese: „Acasă, munții sunt atât de frumoși!" – și cum nu era nici o speranță, absolut nici o speranță, avu un spasm de enervare și i se adresă lui James pe un ton aspru:

– Stai locului! Nu mă sâcâi! așa încât băiatul își dădu seama pe dată că severitatea ei nu era prefăcută și își ținu piciorul bine întins, ca să i-l măsoare.

Ciorapul era cu cel puțin un centimetru prea scurt, chiar dacă țineai seama de faptul că băiețașul lui Sorley o fi mai puțin dezvoltat decât James.

– E prea scurt, se văită ea, mult prea scurt.

Nimeni n-a avut vreodată o înfățișare mai tristă. Adânc, în tenebre, undeva la jumătatea tunelului care duce dinspre clarul zilei către străfunduri, poate că s-a cristalizat o lacrimă, amară și neagră; o lacrimă a picat; apele s-au legănat încoace și-ncolo, au primit-o și s-au închis la loc. Nimeni n-a avut vreodată o înfățișare mai tristă.

Dar femeia asta nu era altceva decât frumusețe? se întreba lumea. Ce se ascundea dincolo de chipul ei frumos, de strălucirea ei? Oare existase într-adevăr acel altul de care se vorbea – care își zburase creierii, se întreba lumea, și murise cu o săptămână înainte de nunta ei? Sau nu exista într-adevăr nimic? Nimic decât o frumusețe fără seamăn, îndărătul căreia își ducea viața, și pe care nimic nu o putea tulbura? Căci, deși în unele momente de intimitate, când era confruntată cu povestea unor mari pasiuni, a unor iubiri înfrânte, sau a unor ambiții zădărnicite, i-ar fi venit ușor să admită că și ea cunoscuse, sau încercase, sau trăise asemenea simțiri, niciodată nu spunea nimic. Întotdeauna tăcea. Știa deci – știa fără să fi învățat. Simplitatea ei sonda acele gânduri pe care oamenii abili le falsifică. Gândirea ei liniară o făcea să plonjeze vertical ca o piatră, să se lase cu precizia unei păsări direct asupra obiectului, îi imprima, firește,

acea facultate a spiritului de a sesiza adevărul, care încântă, alină, susţine – poate că în mod fals.

„Natura n-are un stoc prea mare din lutul ăsta din care te-a modelat pe dumneata" se exprimase odată domnul Bankes, auzindu-i vocea la telefon şi simţindu-se emoţionat, deşi nu-i comunica decât o informaţie banală în legătură cu un tren. O vedea, la capătul firului, cu profilul ei grecesc, cu ochii albaştri, nasul drept. Ce absurd părea să vorbeşti la telefon cu o asemenea femeie! Graţiile păreau să se fi strâns laolaltă şi să se fi prins de mână, peste câmpii de asfodel[1], pentru a-i compune chipul. Da, o să ia trenul de 10.30 la Gara Euston.

„Dar nu-i mai conştientă de frumuseţea ei decât ar fi un copil" îşi spuse în continuare domnul Bankes, aşezând receptorul în furcă şi străbătând camera pentru a cerceta cât de mult avansaseră muncitorii care construiau un hotel în spatele casei lui. Şi se gândi la doamna Ramsay, în timp ce privea forfota oamenilor printre zidurile neterminate. „Da, îşi spuse el, îşi strică întruna armonia figurii cu câte un element discordant. Îşi trânteşte pe cap o pălărie de vânător; sau aleargă pe pajişte în galoşi ca să strunească un copil gata să facă o şotie." Astfel încât, dacă te gândeai la frumuseţea ei în sine, trebuia să ţii neapărat seama şi de acel freamăt, de vitalitatea (iată, muncitorii transportau cărămizile pe o scândură, acum, în timp ce-i privea) care făceau parte, în mod necesar, din portret; sau dacă te gândeai la ea doar ca la o femeie, trebuia să-i atribui unele capricii şi ciudăţenii; sau mai curând să presupui că ar exista în ea o dorinţă latentă de a se scutura de acea regească grandoare a înfăţişării, de parcă propria-i frumuseţe şi tot ce spun bărbaţii despre frumuseţe o plictiseau, şi nu voia decât să fie la fel ca ceilalţi,

[1] Plantă sacră, închinata zeiţei Proserpina.

insignifiantă. Domnul Bankes nu era sigur. Nu era sigur. Şi-apoi trebuia să se întoarcă la lucru).

Continuând să împletească ciorapul sârmos, cafeniu-roşcat, profilându-şi absurd capul pe capodopera autentificată a lui Michelangelo, a cărei ramă aurită era drapată cu un şal verde, doamna Ramsay izbuti să domolească tot ce fusese arţag în ieşirea ei de adineauri, îşi înălţă faţa şi-şi sărută băieţaşul pe frunte.

– Hai să căutăm altă poză, îi spuse.

6

Dar ce s-a întâmplat?

„Săvârşit-a careva o mare greşeală!"

Smulgându-se cu o tresărire din reveria ei, doamna Ramsay atribui sens unor cuvinte pe care le păstra de multă vreme în minte, unde zăceau cu totul lipsite de sens: „Săvârşit-a careva o mare greşeală!"

Pironindu-şi ochii miopi asupra soţului care acum venea spre ea, îl privi fix, până când vecinătatea lui atât de apropiată îi revelă (mormăitul lui îşi găsise ecou în mintea ei) că ceva se întâmplase, careva săvârşise într-adevăr o greşeală, dar pentru nimic în lume nu-şi putea da seama despre ce era vorba.

Domnul Ramsay tremura; îl străbătea un fior. Întreaga lui trufie, întreaga-i desfătare de a călări aureolat de propria-i splendoare, cumplit ca un tunet, sălbatic ca un şoim, străbătând Valea Morţii în fruntea cavalcadei oamenilor săi, se năruise, se

prefăcuse în țăndări. Împroșcați de răpăiala gloanțelor și a schijelor, galopăm eroic înainte, zburăm ca fulgerul peste Valea Morții, lansăm șarje de tun și trăsnete – drept în Lily Briscoe și în William Bankes. Tremura; îl străbătea un fior.

Cu nici un preț doamna Ramsay nu i s-ar fi adresat, căci, după anumite semne care-i erau familiare – ochii ce-și fereau privirea, un soi de ciudată închistare în sine, de parcă s-ar fi împăturit tot înlăuntrul său, căutând un refugiu în care să-și recapete echilibrul – înțelesese că era frustrat și chinuit. Mângâie capul lui James, transferă asupra băiatului ceea ce simțea pentru soț și, privindu-l cum colora cu cretă galbenă cămașa albă de seară a unui *gentleman* din catalogul magazinului Army and Navy, se gândi ce minunat ar fi dacă băiatul ar ajunge un mare artist – și de ce nu? Avea o frunte splendidă. Apoi, ridicând ochii în momentul când soțul trecea din nou pe lângă dânsa, constată cu ușurare că ruinele fuseseră camuflate; triumfase spiritul domestic; deprinderea pornise să intoneze melopeea-i liniștitoare, așa încât, când rondul pe care-l executa îl aduse din nou în dreptul ferestrei, se opri deliberat, se aplecă, hazos și năzuros, să gâdile cu o rămurică gamba goală a lui James, iar ea îl mustră că-i făcuse vânt „acelui sărman tânăr", Charles Tansley.

Tansley fusese nevoit să intre în casă pentru a-și scrie disertația.

– Azi, mâine, și James va trebui să-și scrie disertația, adăugă el ironic, agitându-și rămurica.

Urându-l, James dădu la o parte rămurica gâdilitoare, de care taică-su se slujea într-un fel caracteristic pentru el, cu un amestec de severitate și umor, pentru a-și tachina fiul cel mic.

„Se străduia să termine odată cu ciorapii ăştia agasanţi, pe care urma să-i trimită mâine băieţaşului lui Sorley", îi spuse doamna Ramsay.

„Nu exista nici cea mai mică speranţă să se poată face a doua zi plimbarea la Far", îi tăie vorba, răstit, domnul Ramsay.

„Dar cum putea şti? îl întrebă ea. Vântul îşi schimbă adeseori direcţia."

Extraordinara lipsă de raţiune a acestei remarci şi absurditatea spiritului feminin îl făceau să turbeze de furie. El se avântase călare în Valea Morţii, fusese făcut ţăndări şi se înfiorase şi iată că acum ea nu putea ţine piept realităţii; îi determina pe copii să spere în lucruri absolut imposibile; de fapt, minţea. Bătu din picior pe treapta de piatră.

– Fir-ai să fii! strigă.

„Dar ce mare grozăvie spusese? Doar că s-ar putea ca mâine să fie frumos. Şi, într-adevăr, s-ar putea."

„Ba nu s-ar putea, când barometrul e în scădere şi vântul suflă dinspre vest."

Să urmăreşti adevărul cu atâta surprinzătoare lipsă de consideraţie pentru sentimentele celor din jur, să sfâşii cu atâta necruţare şi brutalitate vălurile delicate ale politeţii, i se părea doamnei Ramsay o insultă atât de oribilă adusă bunei-cuviinţe umane, încât, fără să răspundă, îşi înclină capul, năucă şi orbită, lăsând să se abată asupră-i rafala de grindină biciuitoare şi jetul de apă murdară s-o împroaşte, fără a li se împotrivi. Nu mai era nimic de spus.

Rămase lângă ea, tăcut. În cele din urmă, foarte umil, îi zise că, dacă doreşte, s-ar putea duce să ceară părerea paznicilor de pe coastă.

Nu exista om pe lume căruia doamna Ramsay să-i poarte atâta respect. Era gata să-l creadă pe cuvânt, îl încredinţă. Numai

că în cazul ăsta, nu mai era nevoie să prepare sandviciurile – asta era tot.

Ea fiind femeia, în mod firesc i se adresau cu toţii ba pentru una, ba pentru alta; unul voia aşa, altul altminteri; copiii creşteau; adeseori avea senzaţia că nu era altceva decât un burete îmbibat de emoţii omeneşti. Iar soţul ei îi spunea: „Fir-ai să fii!" Spunea: „Cu siguranţă c-o să plouă" sau: „N-o să plouă"; şi pe dată, un paradis de încredere şi siguranţă se deschidea înainte-i. Nu exista om pe lume căruia să-i poarte atâta respect. Simţea că nu e vrednică să-i lege şireturile de la pantofi.

Ruşinat de propria-i irascibilitate şi de gesticulaţia furibundă cu care şarjase în fruntea trupelor, mai râcâi, cu oarecare stângăcie, coapsa goală a fiului său şi apoi, ca şi cum ar fi obţinut încuviinţarea soţiei pentru a se retrage, şi cu o mişcare ce-i aminti acesteia de felul în care morsa de la grădina zoologică, după ce-şi înghiţea peştele, se rostogolea pe spate şi plescăia cu atâta frenezie, încât apa din bazin se clătina dintr-o parte în alta, domnul Ramsay plonjă în aerul serii, care se subţiase şi-şi trăgea seva din frunze şi din mărăcinii gardului viu, dăruind în schimb, ca o compensaţie, rozelor şi garoafelor o strălucire de care fuseseră lipsite peste zi. „Săvârşit-a careva o mare greşeală!", repetă el îndepărtându-se, şi porni să străbată iar terasa în sus şi-n jos.

Dar cât de schimbat îi era tonul! Asemenea cucului, care „în iunie cântă fals"; s-ar fi zis că făcea o probă, că era în căutarea unei fraze care să exprime noua lui stare de spirit, dar cum n-o avea la îndemână decât pe aceasta, se folosea de ea, aşa spartă cum era. Dar ce ridicol suna acest „Săvârşit-a careva o mare greşeală!", rostit în felul nou, aproape ca o întrebare, fără convingere, cu un glas melodios. Doamna Ramsay nu se putu împiedica să zâmbească şi, curând, cum era de aşteptat, tot

plimbându-se în sus şi-n jos, declamarea se stinse într-un murmur, se pierdu, amuţi.

Acum se simţea în siguranţă, îşi regăsise intimitatea cu sine însuşi. Stătu o clipă locului ca să-şi aprindă pipa, aruncă o privire spre soţia şi fiul său, încadraţi în rama ferestrei şi, aşa cum călătorul dintr-un tren rapid îşi ridică o secundă ochii din cartea pe care-o citeşte şi vede o fermă, un copac, un mănunchi de căsuţe, ivindu-se ca o ilustrare, ca o confirmare a celor tipărite pe pagina la care îşi întoarce privirile, întărit şi satisfăcut, tot astfel domnul Ramsay, fără să fi perceput limpede prezenţa fiului sau a soţiei sale, şi numai prin simplul fapt de a-i fi înregistrat, se simţi întărit şi satisfăcut, consfinţit în efortul de a ajunge la o pătrundere perfect clară a problemei care antrena în momentul de faţă potenţele spiritului său luminat. Era un spirit luminat. Dacă gândirea umană se aseamănă cu claviatura unui pian, împărţită într-un număr fix de note sau, mai curând, rânduită ca alfabetul în douăzeci şi şase de litere, în perfectă succesiune, spiritul său luminat nu întâmpina nici o dificultate să parcurgă aceste litere, una câte una, cu fermitate şi precizie, până ajungea, să spunem, la litera Q. Ajungea până la Q. Nu erau mulţi oameni, în toată Anglia, care să fi ajuns până la Q. Oprindu-se un moment lângă urna de piatră plină cu muşcate, îi văzu, dar de astă dată la mare depărtare, pe soţia şi pe fiul său, încadraţi în chenarul ferestrei, amintind de copiii care, cu o divină inocenţă, adună scoici şi care, preocupaţi doar de nimicurile aşternute la picioarele lor, rămân cu totul lipsiţi de apărare împotriva unei fatale ameninţări, pe care el o simţea apropiindu-se. Aveau nevoie de ocrotirea lui; le-o dăruia. Dar după Q? Ce urmează după Q? După Q urmează un şir de litere, dintre care ultima este abia vizibilă pentru ochii muritorilor, dar licăreşte, roşie, în depărtări. Până la litera Z nu ajunge decât un om într-o generaţie.

Totuşi, dac-ar putea să ajungă măcar până la R, tot ar fi ceva. Cel puţin îl atinsese pe Q. Îşi înfigea călcâiele în el. De Q era sigur. Pe Q îl putea demonstra. Aşadar, dacă Q este Q – atunci R... în acest punct îşi scutură pipa, ciocănind-o răsunător de două sau de trei ori de cornul de berbec ce alcătuia toarta urnei, şi-şi continuă raţionamentul. Atunci R... îşi concentră forţele. Se încleştă.

Însuşiri care ar fi salvat echipajul unui vapor părăsit pe o mare zbuciumată, având drept provizii doar şase biscuiţi şi o sticlă de apă, adică: putere de a îndura, simţ al echităţii, prevedere, abnegaţie, îndemânare, îi veniră în ajutor. Atunci R este... ce este R?

Un oblon, ca pleoapa solzoasă a şopârlei, se lăsă peste concentrata-i privire lăuntrică şi-i întunecă litera R. În această fulgerare de beznă, auzi glasuri rostind... e un ratat... căci R îi depăşeşte puterile. N-o să ajungă niciodată până la R. Înainte spre R, încă o dată! R...

Însuşiri care, într-o dezolantă expediţie peste întinderile de gheaţă ale ţinuturilor polare, ar fi făcut din el conducătorul, ghidul, sfetnicul, al cărui temperament, nici sangvin, nici descurajant, cercetează cu chibzuinţă tot ce ar putea să survină, pregătindu-se să facă faţă, îi veniră din nou în ajutor. R...

Pleoapa de şopârlă flutură iar. Vinele de pe frunte i se îngroşară. Muşcatele din urnă de detaşară, devenind şocant de vizibile şi, printre frunzele lor putu vedea distinct, fără s-o fi dorit, acea străveche, acea evidentă deosebire dintre două categorii de oameni; pe de-o parte, cei ce înaintează trudnic, cu o strădanie supraomenească şi care, căznindu-se la drum şi perseverând, repetă întreg alfabetul, douăzeci şi şase de litere în total, şi, pe de altă parte, dăruiţii, inspiraţii, cei care, în chip miraculos, absorb toate literele dintr-o străfulgerare – calea geniului. El nu avea geniul; nici nu pretindea aşa ceva; dar avea, sau ar fi

putut să aibă, forța de a repeta fiecare literă a alfabetului, de la A la Z, în ordine și cu acuratețe. Și totuși începenise la Q. Înainte deci, spre R!

Simțăminte demne de un conducător de expediție care, acum că zăpada începuse să cadă și creștetul muntelui se înfășurase în ceață, știe că va trebui să se aștearnă la pământ și să moară înainte de revărsatul zorilor, i se furișară în suflet, făcând să-i pălească culoarea ochilor, și dându-i chiar, în spațiul celor două minute cât ținu rondul său pe terasă, înfățișarea decolorată a bătrâneții veștede. Și totuși n-o să moară culcat la pământ; o să afle un colț de stâncă unde, cu ochii pironiți asupra furtunii, trudindu-se până la capăt să străpungă bezna, va muri în picioare. N-o să ajungă niciodată până la R!

Rămase ca împietrit lângă urna din care se revărsau mușcatele. Dar la urma urmelor, continuă el să se întrebe, câți oameni, dintr-o mie de milioane, ajungeau până la litera Z? Desigur, conducătorul unei coloane de speranțe pierdute putea să-și pună această întrebare și să-și răspundă, fără a trăda expediția ce-l urma: „Poate că unul". Unul dintr-o generație. Și atunci, poate fi el învinuit că nu-i acel unul? Din moment ce s-a străduit onest, din moment ce a dăruit ce era mai bun într-însul până nu-i mai rămăsese nimic de dăruit? Și faima acelui unul, cât durează? Dar îi este oare îngăduit, chiar unui erou pe moarte, să-și pună întrebarea, înainte de a închide ochii, în ce fel va vorbi omenirea despre el mai târziu? Faima va dura poate două mii de ani. Și ce înseamnă două mii de ani? (întreba domnul Ramsay, ironic, cu ochii țintă la gardul viu). Într-adevăr, ce înseamnă, contemplate de pe creștetul unui munte, întinsele pustietăți ale secolelor? Până și piatra pe care o rostogolești cu vârful ghetei va dura mai mult decât Shakespeare. Iar mica lui luminiță va arde, fără prea multă strălucire, un an sau doi, după care va fi absorbită de o

lumină mai puternică, şi aceasta, la rândul ei, de o alta şi mai vie (scruta întunericul prin încâlceala crengilor). Cine, dar, l-ar putea învinui pe conducătorul acelei coloane a speranţelor pierdute care, la urma urmei, se cătărase destul de sus pentru a putea desluşi zădărnicia anilor şi stingerea stelelor, cine l-ar învinui pentru că, înainte ca moartea să-i fi încremenit mădularele în nemişcare, şi-a înălţat la tâmplă, cu oarecare solemnitate, degetele amorţite şi şi-a îndreptat umerii, astfel încât expediţia de salvare, când va sosi, să-l găsească mort la datorie, în postura de brav ostaş? Domnul Ramsay îşi îndreptă umerii şi rămase ţeapăn lângă urnă.

Cine-l va învinui dacă, stând astfel, nemişcat, o clipă, gândul îi rătăceşte la faimă, la expediţia de salvare, la tumuli înălţaţi peste osemintele lui de discipoli recunoscători? Şi cine, în sfârşit, îl va învinui pe conducătorul coloanei sortite pieirii, pentru faptul că, după ce se aventurase spre limitele extreme, secându-şi şi ultimul strop de vlagă, şi se lăsase furat de somn fără să-i pese dacă se va mai deştepta ori ba, simte acum furnicături în degetele mari de la picioare, care-i dau a înţelege că trăieşte, şi că, în general, n-are nimic împotrivă să trăiască, dar că i-ar fi necesare puţină simpatie, şi puţin whisky şi cineva căruia să-i povestească de îndată istoria suferinţelor sale? Cine l-ar învinui? Cine nu se va bucura în taină, când va vedea eroul depunându-şi armura şi oprindu-se la fereastră, pentru a-şi contempla soţia şi fiul, care la început îi apar la mare depărtare, apoi se apropie din ce în ce, până când buzele, cartea, capetele lor i se detaşează clar în faţa ochilor, deşi încă fermecătoare şi stranii din pricina intensităţii izolării sale, a pustietăţii secolelor şi a stingerii stelelor şi, în cele din urmă, vârându-şi pipa în buzunar şi înclinându-şi

magnifica frunte în faţa femeii – cine oare l-ar învinui că aduce omagiu frumuseţii lumii?

7

Dar fiul său îl ura. Îl ura pentru că venise către ei, că se oprise, că-i privea; îl ura pentru că-i întrerupsese; îl ura pentru exaltarea şi sublimul gesturilor sale; pentru capul său magnific, pentru exigenţa şi egoismul său (iată-l aici, impunându-le să ia aminte la el); dar, cel mai mult, ura zbârnâiala şi zumzăiala prin care se exprimau emoţiile tatălui său şi care, vibrând în juru-le, tulburau perfecta simplitate şi bunul-simţ al relaţiilor cu mama lui. Prin faptul că-şi ţinea privirea ţintuită pe pagină, spera să-l facă pe tatăl lui să se depărteze; iar prin faptul că arăta cu degetul la un anumit cuvânt, spera să recheme atenţia maică-sii, care, ştia el cu iritare, o lua razna de îndată ce tata se oprea. Dar nu! Nimic nu-l putea face pe domnul Ramsay să se îndepărteze. Acolo stătea, reclamând simpatie.

Doamna Ramsay, care şedea într-o atitudine relaxată, cuprinzându-şi copilul cu braţul, îşi îndreptă spinarea şi, întorcându-se pe jumătate, păru să se înalţe cu efort şi, pe dată, să lanseze în văzduh, vertical, o ploaie, o coloană de energie vaporizată, arătând în acelaşi timp însufleţită şi vioaie, de parcă toate sursele ei de vitalitate se contopiseră într-o forţă unică ce ardea şi ilumina (deşi şedea liniştită şi-şi reluase împletitura la ciorap); şi în această minunată fecunditate, în această fântână, în ţâşnirea de viaţă, se afundă fatala sterilitate a masculului, ca un plisc de alamă, sterp şi golaş. Avea nevoie de înţelegere. Era un ratat, îi spuse. Andrelele doamnei Ramsay scăpărară. Domnul Ramsay

repeta, fără să-şi desprindă ochii de la faţa nevesti-sii, că e un ratat. Doamna Ramsay îl răcorea, suflându-i briza cuvintelor ei. „Charles Tansley... spune..." Dar el avea nevoie de mai mult. Avea nevoie de simpatie, avea nevoie, în primul rând, să fie încredinţat de geniul lui, şi apoi să fie cuprins din nou în ciclul vieţii, reîncălzit şi consolat, să i se redea uzul simţurilor, să-şi simtă sterilitatea fertilizată şi toate încăperile casei să se reanimeze; salonul, îndărătul salonului, bucătăria, peste bucătărie, dormitoarele; şi după acestea, odăile copiilor; trebuiau mobilate, trebuiau să fie pline de viaţă.

„Charles Tansley îl consideră cel mai mare metafizician contemporan", îi spunea ea. Dar el avea nevoie de mai mult. Avea nevoie de simpatie. Avea nevoie să fie încredinţat că şi el trăieşte în inima vieţii, că e util, nu numai aici, ci în lumea întreagă. Scăpărându-şi andrelele, doamna Ramsay, plină de încredere, ţinându-se dreaptă, îi crea salonul şi bucătăria, le umplea cu o caldă iluminaţie; îl îndemna să se simtă acolo la largul lui, să intre şi să iasă, să guste bucuria. Râdea, tricota. Stând în picioare între genunchii ei, foarte ţeapăn, James simţea forţa mamei lui urcând ca o văpaie, pentru a fi sorbită şi stinsă de pliscul acela de alamă, de paloşul dur al masculului, care izbea fără milă, iar şi iar, cerşind simpatie.

„E un ratat", repeta întruna. „Ei, cum aşa, priveşte numai, convinge-te." Scăpărându-şi andrelele, rotindu-şi privirea în jur, pe fereastră, în cameră, la James, îl încredinţă, fără nici o umbră de îndoială, prin râsul ei, prin echilibrul ei, prin competenţa ei (aşa cum o dădacă, traversând cu o lumânare în mână o cameră întunecată, potoleşte spaimele unui copil nervos) că totul era real; casa era plină; grădina fremăta în vânt. Dacă-şi sădea în ea încrederea firească, nimic nu-l putea atinge; oricât de adânc s-ar îngropa sau oricât de sus s-ar căţăra, nu s-ar afla o clipă lipsit de tovărăşia ei. Şi, împăunându-se astfel cu putinţa ei de a

învălui şi de a ocroti, nu-i mai rămase nici o cochilie din ea însăşi pentru a se putea regăsi şi pe sine; totul era dăruit cu risipă; cheltuit; iar James, aşa cum sta ţeapăn între genunchii ei, o simţi că se înalţă şi se răspândeşte ca un pom, încărcat de roade, de flori trandafirii şi ramuri unduioase, printre care pliscul de alamă, paloşul dur al tatălui său, omul egoist, se afunda şi izbea, cerşind simpatie.

Umplut de cuvintele soţiei sale ca un copilaş care adoarme cu burta plină, şi aruncându-i o privire de umilă recunoştinţă, spuse, în cele din urmă, restabilit, reîmprospătat, că se duce să facă un tur; voia să-i vadă pe copii jucând crichet. Şi se duse.

Îndată după aceea, doamna Ramsay păru să se reîmpătureasca în ea însăşi, petală cu petală, închizându-se şi strângându-se una în cealaltă, întreaga structură căzând turtită sub propria-i greutate, stoarsă de vlagă, aşa încât nu-i mai rămase putere decât să-şi plimbe degetul, într-un delicios abandon al epuizării, pe pagina basmului de Fraţii Grimm, în timp ce beţia creaţiei împlinite pulsa ritmic în ea, ca vibraţia unui arc total destins, care acum, încetişor, reintră în nemişcare.

Pe măsură ce soţul ei se îndepărta, părea că fiecare bătaie a acestui puls îi cuprindea laolaltă pe ea şi pe dânsul, dându-le acea armonie pe care două note muzicale, una înaltă şi alta joasă, cântate simultan, par să şi-o comunice una celeilalte în timp ce se îmbină. Şi totuşi, pe când ecoul se stingea, iar doamna Ramsay se întorcea spre basmul cu zâne, se simţi epuizată nu numai trupeşte (mai târziu avea să se simtă mereu aşa, dar la vremea aceea, încă nu); istovirea fizică era însă străbătută de o altă senzaţie, vag neplăcută, şi care avea altă sursă. Citind cu glas tare povestea *Nevestei pescarului*, nu s-ar fi putut spune că-şi dădea seama exact de unde venea senzaţia; şi nici nu-şi topi nemulţumirea în cuvinte când, întorcând o pagină şi oprindu-se o clipă din citit, auzi, surd şi ameninţător, un val prăvălindu-se

şi-şi dădu seama de unde venea totul: nu-i plăcea, nici măcar pentru o secundă, să se simtă mai bună decât soţul ei; şi, în plus, nu putea îndura faptul de a nu fi sigură, atunci când îi vorbea, de adevărul spuselor ei. Că universităţile şi oamenii aveau nevoie de el şi că prelegerile şi cărţile sale erau de cea mai mare importanţă, de asta nu se îndoia nici o clipă; dar ceea ce o deruta erau relaţiile dintre ei, felul cum venea la ea, făţiş, în văzul tuturor, astfel încât oamenii spuneau că îi este necesară, când, de fapt, ar trebui să ştie că dintre ei doi el era infinit mai important, şi că ceea ce dădea ea omenirii, în comparaţie cu ceea ce dădea dânsul, era cu totul neglijabil; şi mai era ceva: faptul că nu se simţea în stare să-i spună adevărul, de pildă, că era îngrijorată din pricina acoperişului de la seră şi de cheltuiala pe care ar reprezenta-o reparaţia, cincizeci de lire, probabil; şi-apoi, în legătură cu cărţile sale, se temea că ar putea ghici, ceea ce ea cam bănuia, anume că ultima lui carte nu era deloc şi cea mai bună (înţelesese acest lucru de la William Bankes); apoi faptul că-i ascundea micile întâmplări zilnice, lucru de care copiii îşi dădeau seama, ceea ce însemna o povară pe umerii lor – toate acestea ştirbeau bucuria completă, bucuria pură a celor două note cântate simultan şi, în urechea ei, sunetul murea acum într-o lamentabilă disonanţă.

Pe pagina cărţii se aşternu o umbră; ridică ochii. Era Augustus Carmichael care trecea târşindu-şi paşii, tocmai acum, în chiar momentul când era dureros să ţi se amintească de neconcordanţa relaţiilor umane, de faptul că şi cele mai desăvârşite dintre ele au o fisură şi nu suportă examinarea lucidă la care le supunea dânsa, din dragoste pentru soţul ei şi din instinctivă nevoie de adevăr; în momentul acesta, când era dureros pentru ea să se simtă vrednică de dispreţ şi împiedicată în împlinirea funcţiilor ce-i reveneau de drept de către aceste falsităţi, de către aceste exagerări – tocmai în acest moment

când era pradă unor frământări nedemne, izvorâte pe urmele exaltării ei, își găsise domnul Carmichael să-și târșească picioarele în papucii lui galbeni, și nu știu ce demon din ea o făcu să-i strige în timp ce trecea:

– Intri în casă, domnule Carmichael?

8

Nu răspunse nimic. Lua opiu. Copiii spuneau că din pricina asta i se îngălbenise barba. Poate că da. Limpede pentru ea era doar faptul că bietul om se simțea nefericit, că venea la ei în fiece an căutând, parcă, un soi de evadare; și totuși în fiecare an îi dădea aceeași impresie: nu avea încredere în ea. Doamna Ramsay îi spunea: „Mă duc în oraș. Ai nevoie să-ți iau timbre, hârtie, tutun?" și-l simțea oarecum ferindu-se. Nu avea încredere în ea. Era opera soției lui. Doamna Ramsay își aminti de felul oribil în care îl tratase această soție și care o făcuse pe ea să simtă că se preface în stană de piatră, acolo, în odăița sordidă din St John's Wood, când o văzuse cu ochii ei pe femeia aceea îngrozitoare dându-l afară din casă. Părul lui era în dezordine; lăsa întotdeauna să-i pice mâncare pe haine; era plicticos ca bătrânii care n-au nimic ce face în lumea asta; și nevastă-sa îl gonise din casă. Îi spusese, în felul ei odios: „Uite ce-i, doamna Ramsay și cu mine avem ceva de discutat împreună", și doamna Ramsay putuse întrezări, de parcă i s-ar fi perindat clar prin fața ochilor, nenumăratele mizerii din viața domnului Carmichael. Oare avea destui bani ca să-și cumpere tutun? Să fi fost oare nevoit să-i ceară neveste-sii când dorea să-și cumpere? O jumătate de coroană? Optsprezece pence? Oh, nici nu se putea gândi la

micile umilinţe la care-l supunea nevastă-sa. Şi acum, întruna (din ce pricină nu-şi putea da seama, decât că acest lucru se datora, probabil, într-un fel, soţiei lui), se ferea de ea. Nu-i povestea niciodată nimic. Ce-ar fi putut să mai facă în plus pentru el? Îi rezerva o cameră însorită. Copiii se purtau frumos cu dânsul. Niciodată nu-l lăsase să înţeleagă, prin vreun semn, că prezenţa lui ar fi nedorită. Se întrecea pe sine în a-i vădi prietenie. „Doreşti timbre, domnule Carmichael, ai nevoie de tutun?", „Uite o carte care cred că o să-ţi placă" şi aşa mai departe... Şi de fapt – de fapt (aici, involuntar, îşi îndreptă ţinuta, sentimentul propriei ei frumuseţi făcându-se simţit, lucru care i se întâmpla atât de rar), de fapt, nu întâmpina, în general, nici o dificultate în a se face îndrăgită de oameni; de pildă, George Manning; sau domnul Wallace; oricât erau ei de celebri, veneau s-o caute, seara, pentru a sta liniştiţi la taclale cu ea, la gura sobei. Purta în permanenţă, şi nu se putea împiedica să nu fie conştientă, făclia frumuseţii; o ţinea drept în sus, în orice încăpere unde intra; şi, în fond, oricât ar fi voalat-o, şi oricât ar fi încercat să se sustragă de la monotonia atitudinii pe care i-o impunea, frumuseţea ei ieşea la iveală. Fusese admirată. Fusese iubită. Intrase în încăperi cu oameni îndureraţi. Lacrimi curseseră în faţa ei. Bărbaţi şi chiar femei, uitând de complexitatea lucrurilor, şi-au îngăduit, alături de ea, mângâierea simplităţii. O jignea faptul că domnul Carmichael se retrăgea. O durea faptul acesta. Şi-apoi n-o făcea deschis, leal. Aceasta o supăra, venind mai ales acum să încununeze nemulţumirea pricinuită de soţul ei; senzaţia pe care o încercase când domnul Carmichael îşi târşise paşii pe lângă ea, în papucii galbeni, limitându-se să-i răspundă la întrebare printr-o înclinare a capului şi ţinând o carte sub braţ, era aceea că o suspecta; şi că toată această dorinţă a ei de a dărui, de a ajuta, nu era decât o vanitate. Oare pentru a-şi

satisface amorul propriu simţea instinctiv nevoia să sară în ajutor, să dăruiască? Pentru ca oamenii să poată spune despre ea: „O, doamna Ramsay! Scumpa doamnă Ramsay... Fireşte, doamna Ramsay!", pentru ca să aibă nevoie de ea, s-o cheme, s-o admire? Oare în sinea ei asta căuta, şi deci, când domnul Carmichael se ferea de dânsa, ca în acest moment, retrăgându-se într-un colţişor unde stătea şi alcătuia acrostihuri, doamna Ramsay nu se simţea numai dispreţuită în ce priveşte dorinţa ei instinctivă, ci şi avertizată asupra laturii de meschinărie din firea ei, şi asupra relaţiilor umane, care, în cel mai bun caz, erau impure, vrednice de dispreţ, întemeiate pe interese personale? Aşa cum arăta acum, şleampătă şi istovită şi, de bună seamă (obrajii i se scofâlciseră, părul îi albise), departe de a mai oferi o privelişte care să-ţi umple ochii de bucurie, ar face mai bine să-şi concentreze gândurile pe povestea pescarului şi a nevestei sale şi, în felul acesta, să potolească acel pachet de nervi (cel mai sensibil dintre toţi copiii), care era fiul ei James.

„Omul simţea o greutate pe inimă, citi ea cu glas tare, şi nu voia să plece la drum. Îşi spunea în sinea lui: «Nu fac bine», şi totuşi plecă. Şi când ajunse la malul mării, apa era sângerie şi sinilie, cenuşie şi vâscoasă; nu mai era verde şi aurie ca înainte, dar arăta încă liniştită. Rămase la mal şi grăi..." Doamna Ramsay ar fi dorit ca soţul ei să nu-şi fi ales tocmai acest moment pentru a se opri lângă ea. De ce nu s-a dus să-i privească pe copii jucând crichet, aşa cum spusese; se uită spre ea şi spre James; dădu din cap; îi aprobă; îşi reluă plimbarea, trecu mai departe, văzând în faţa lui gardul viu care de atâtea ori constituise fundalul necesar pentru a întregi sensul unei pauze în vorbire, sau a da semnificaţie unei concluzii; văzându-şi soţia şi copilul, văzând urnele din care se vălureau trenele de muşcate roşii – decorul obişnuit al atâtor meditaţii – şi care purtau

printre frunze mesaje scrise parcă pe petice de hârtie, ca acelea pe care mâzgăleşti în grabă notiţe în timpul lecturii – înregistrând toate acestea, lunecă mai departe, lin, transportat de reflecţiile pe care i le sugera un articol apărut în *The Times*, în legătură cu numărul americanilor care vizitează anual casa lui Shakespeare. Oare dacă Shakespeare n-ar fi existat niciodată, se întreba el, faţa lumii ar fi fost mult schimbată? Progresul civilizaţiei depinde oare de marile personalităţi? Soarta omului mediu poate fi considerată oare îmbunătăţită acum, faţă de cea din vremea faraonilor? Dar soarta omului mediu poate constitui criteriul de apreciere şi unitatea de măsură a civilizaţiei? continua să se întrebe. Poate că nu. Poate că pentru a asigura binele suprem al umanităţii este nevoie de o clasă de sclavi. Omul care conduce liftul în staţia de metrou reprezintă o necesitate eternă. Gândul acesta îi era foarte neplăcut. Scutură din cap. Pentru a-l alunga, va trebui să găsească un mijloc de a respinge ideea preponderenţei artei. Va demonstra că lumea a fost făurită pentru omul mediu; că arta nu e decât un ornament suprapus pe faţada vieţii; şi că n-o exprimă. Şi că nici Shakespeare nu constituie o necesitate. Fără să ştie precis de ce anume dorea să-l discrediteze pe Shakespeare şi să vină în ajutorul omului etern care stă în uşa liftului de la metrou, smulse cu furie o frunză din gardul viu. Toate acestea vor trebui preparate şi servite pe tavă, luna viitoare, tinerilor de la Cardiff, îşi spuse; aici, pe terasă, nu făcea decât să strângă nutreţ şi să ciugulească (zvârli brusc frunza pe care o rupsese cu atâta necaz), asemenea unui călăreţ ce se apleacă din goana calului pentru a culege un mănunchi de roze, sau care-şi îndeasă buzunarele cu alune, în timp ce străbate la trap cărările şi plaiurile unui ţinut pe care-l cunoaşte din copilărie. Totul îi era familiar: cotitura de aici, pârleazul de colo, scurtătura care

taie peste câmp. Ceasuri întregi şi le petrecea în felul ăsta, trăgând din pipă, bătătorind cărările gândului în sus şi-n jos, străbătând în lung şi-n lat potecile şi ogrăzile bine cunoscute, toate îmbibate de istorie: o bătălie aici, viaţa unui om de stat dincolo, poeme, anecdote şi chiar figuri – un gânditor, un ostaş; totul foarte net şi limpede; dar, până la urmă, drumeagul, câmpul, ograda, alunul încărcat de rod şi gardul viu, în floare, îl duceau tot mai departe, până la acel cot al drumului unde întotdeauna descăleca, îşi lega calul de un copac şi-şi continua înaintarea pe jos. Ajungea la muchea pajiştii şi privea la golful ce se căsca dedesubt.

Era destinul lui, particularitatea lui, fie că o voia sau nu, să nimerească pe un pinten de pământ, devorat încetul cu încetul de mare, şi să rămână acolo, în picioare, părăsit, ca o pasăre marină solitară. Era forţa lui, darul lui de a se despovăra deodată de tot ce-i superfluu, de a se strânge în sine şi a se micşora aşa încât să pară mai dezgolit şi mai împuţinat, chiar şi fizic, dar fără să piardă nici o fărâmă din intensitatea spiritului şi să rămână astfel, în picioare, pe muche, înfruntând tenebrele ignoranţei umane şi faptul că rămânem neştiutori în timp ce marea devorează solul în care ne-am înfipt picioarele – acesta era destinul lui, darul lui. Dar, deşi în clipa când descălecase se descotorosise de toate gesticulaţiile şi zorzoanele, de toate trofeele alcătuite din alune şi din roze, şi se comprimase până-ntr-atât încât îşi uitase nu numai prenumele, ci până şi numele, îşi păstra totuşi, chiar şi în această dezolare, o luciditate care nu cruţa nici o nălucă şi nu-i îngăduia luxul nici unei viziuni; aceasta era postura în care le inspira lui William Bankes (intermitent), lui Charles Tansley (slugarnic) şi soţiei sale – acum când, ridicându-şi ochii, îl văzuse stând la marginea peluzei – o profundă reverenţă, milă şi gratitudine, aşa

cum un stâlp implântat în matca unui canal, un stâlp bătut de valuri şi escaladat de pescăruşi, inspiră veselilor pasageri ai unui vaporaş un simţământ de recunoştinţă pentru faptul că şi-a asumat misiunea de a indica, el singur, prezenţa canalului, acolo, în vâltoarea apelor.

„Dar părintele a opt copii nu are de ales..." Bolborosind aproape cu voce tare, îşi curmă gândurile, se întoarse, oftă, îşi înălţă ochii, căută din priviri silueta soţiei sale citind poveşti băieţaşului; îşi umplu pipa. Se desprinse din contemplarea priveliştii ignoranţei umane, şi a condiţiei umane, şi a apelor mării ce înghit treptat pământul pe care stăm, priveliştе care l-ar fi putut îndruma către ceva interesant, dacă ar fi avut tăria s-o scruteze în continuare, fără să clintească; şi găsi consolare în fleacuri atât de inconsistente în comparaţie cu tema augustă care-l preocupase până mai adineauri, încât se simţi ispitit să treacă sub tăcere această reconfortare, să o minimalizeze, ca şi cum, pentru un om onest, faptul de a fi surprins gustând o clipă de fericire într-o lume de mizerie, înseamnă cea mai abominabilă dintre crime. Era adevărat; în cea mai mare parte se simţea fericit; o avea pe soţia lui; avea copiii; promisese ca peste şase săptămâni să conferenţieze în faţa tinerilor de la Cardiff, „nişte aiureli" despre Locke, Hume, Berkeley şi cauzele Revoluţiei Franceze. Dar toate acestea, şi plăcerea pe care i-o pricinuiau, plăcerea de a construi fraze, plăcerea pe care i-o dădeau entuziasmul tineretului, frumuseţea soţiei sale, tributurile de admiraţie care-i veneau de la Swansea, Cardiff, Exeter, Southampton, Kidderminster, Oxford, Cambridge – toate trebuiau să fie minimalizate şi camuflate îndărătul expresiei „a vorbi despre nişte aiureli", pentru că, de fapt, el nu realizase încă lucrul pe care ar fi trebuit să-l realizeze. Expresia era o simplă deghizare; era refugiul unui om înspăimântat

să-şi mărturisească propriile sentimente, un om care nu putea spune: „Iată ce-mi place – iată cine sunt"; un om vrednic de milă şi antipatie în ochii lui William Bankes şi ai lui Lily Briscoe, care se întrebau de ce erau necesare asemenea disimulări; de ce simţea mereu nevoia să fie elogiat; de ce un om atât de curajos în gândire era atât de timid în viaţă; şi în ce chip straniu izbutea să fie în acelaşi timp atât de venerabil şi de rizibil.

A preda şi a predica sunt lucruri ce depăşesc puterile omeneşti, bănuia Lily (tocmai îşi strângea uneltele de pictură). Cei înălţaţi în slăvi trebuie, într-un fel, să se prăbuşească la pământ. Doamna Ramsay îi dăruia cu prea multă uşurinţă tot ce-i cerea. „Şi apoi, probabil, îl tulbură contrastele dintre preocupări, spunea Lily. Vine din lumea cărţilor lui şi dă peste noi, care jucăm tot felul de jocuri şi discutăm tot felul de prostii. Gândeşte-te numai ce contrast izbitor faţă de problemele asupra cărora meditează el", mai spunea Lily. Acum se îndrepta spre ei. Dar iată-l că se opreşte ca împietrit şi se uită în tăcere la mare. Se întoarce şi se îndepărtează din nou.

9

– Da, rosti domnul Bankes, privindu-l cum se îndepărta. Păcat, de o mie de ori păcat. (Lily spusese ceva, cum că domnul Ramsay o sperie – trecea atât de abrupt de la o stare la alta.) Da, rosti domnul Bankes, păcat, de o mie de ori păcat că Ramsay nu putea să se comporte, în mai mare măsură, la fel ca toţi oamenii. (Îi plăcea Lily Briscoe; cu ea putea discuta deschis despre Ramsay.) Iată de ce, spunea el, tânăra generaţie nu-l

citeşte pe Carlyle[1]. „Un babalâc mofluz şi arţăgos, care-şi iese din fire că *porridge*-ul[2] s-a răcit, ce drept are el să ne dea nouă lecţii?" Aşa gândea domnul Bankes că se exprimă tinerii din ziua de azi. Şi era de o mie de ori păcat, când te gândeşti – aşa cum gândea el – că totuşi Carlyle a fost unul dintre cei mai mari dascăli ai tineretului.

Lily se ruşină să mărturisească adevărul, că nu-l mai citise pe Carlyle de pe băncile şcolii. Dar, după părerea ei, faptul că domnul Ramsay, când îl durea degetul mic, îşi închipuia să vine sfârşitul lumii, nu te putea face decât să-l îndrăgeşti şi mai mult. Nu asta o supăra pe ea. Căci cine s-ar fi putut lăsa înşelat? Îţi cerea făţiş să-l flatezi, să-l admiri, şi micile lui tertipuri nu amăgeau pe nimeni. Ceea ce-i displăcea ei era îngustimea lui, orbirea lui, spuse Lily urmărindu-l din priviri.

– Puţintel cam ipocrit? sugeră domnul Bankes privind şi el spatele domnului Ramsay, căci tocmai în clipa aceasta se gândea la prietenia lui, şi la refuzul lui Cam de a-i oferi o floare, şi la toţi băieţii şi fetele acelea, şi la propria lui casă, foarte confortabilă, dar cam prea liniştită acum, de când îi murise soţia. Da, desigur, avea munca lui... Totuşi, tare ar fi vrut ca Lily să fie de acord cu el că Ramsay era, aşa cum se exprimase, „puţintel cam ipocrit".

Lily Briscoe continua să-şi adune ustensilele, ba ridicându-şi, ba plecându-şi privirile. Când le ridica, îl vedea pe domnul Ramsay venind spre ei, legănându-se, indiferent, distrat, îndepărtat. „Puţintel cam ipocrit? repetă ea. O, nu – cel mai sincer dintre oameni, cel mai autentic (iată-l lângă ei), cel mai bun"; dar când îşi pleca privirile, gândea: „E absorbit de el însuşi, e tiranic, e nedrept"; şi-şi ţinea privirile în pământ,

---

[1] Thomas Carlyle (1735–1881) – istoric şi filozof englez, apărător al „cultului eroilor".

[2] Fiertură de ovăz, care se consumă mult în Anglia.

dinadins, pentru că numai așa izbutea să-și păstreze mintea clară când se afla cu familia Ramsay. De îndată ce ridica ochii și-i vedea, avea senzația că erau scăldați în ceea ce ea numea „aureola iubirii". Deveneau parte din acel univers ireal, dar pătrunzător și tulburător, care este lumea văzută cu ochii iubirii. Cerul se lipea de ei; păsările cântau prin ei. Și, ceea ce era încă mai amețitor, simțea Lily în timp ce-l vedea pe domnul Ramsay întorcându-se și retrăgându-se, și pe doamna Ramsay șezând în fereastră cu James, și norul plutind, și arborele înclinându-se, era faptul că viața, deși închegată din mici incidente distincte, pe care le trăiești separat, unul câte unul, se întregea într-un singur tot și se arcuia ca un val ce te saltă odată cu el și te prăvălește odată cu el, zvârlindu-te violent jos, pe plajă.

Domnul Bankes o aștepta să-i răspundă. Pe punctul de a face o remarcă critică la adresa doamnei Ramsay, anume că și dânsa era într-un fel alarmantă, fiind prea arbitrară, sau ceva în genul ăsta, Lily își dădu seama că răspunsul ei devenise inutil datorită extazului în care căzuse domnul Bankes. Căci numai extaz îl puteai numi, ținând seama de vârsta lui trecută de șaizeci de ani, de asepsia și impersonalitatea persoanei lui, de albeața halatului de laborator care părea să-l înfășoare în permanență. Pentru el, a privi așa cum îl văzu Lily privind-o pe doamna Ramsay, însemna un extaz echivalent, simțea Lily, cu pasiunea unei duzini de tineri (și poate că doamna Ramsay nu stârnise niciodată pasiunea unei duzini de tineri). Era iubire, gândi ea, prefăcându-se că-și strânge pânza, iubire distilată și filtrată; iubire care nu năzuia niciodată să-și atingă obiectul; da, asemenea iubirii pe care matematicienii o nutresc pentru simboluri, sau poeții pentru imaginile lor, și sentimentul acesta era destinat să se răsfrângă asupra lumii și să devină parte a bunurilor cucerite de umanitate. Așa și era. Lumea ar fi avut de câștigat dacă domnul Bankes ar fi spus de ce-i plăcea atât de mult

această femeie; de ce priveliştea pe care o oferea, citind un basm fiului ei, avea asupră-i acelaşi efect ca şi soluţionarea unei probleme ştiinţifice; astfel încât rămase în contemplaţie şi încercă acelaşi sentiment ca în clipa când aducea o dovadă absolută în legătură cu sistemul digestiv al plantelor; anume, încerca sentimentul că barbaria fusese domesticită şi domnia haosului înfrântă.

Un asemenea extaz – căci altfel cum l-ai fi putut numi? – o făcu pe Lily Briscoe să uite cu totul ceea ce fusese pe punctul să spună. Era ceva lipsit de importanţă; ceva în legătură cu doamna Ramsay. Ceva ce pălise alături de acest „extaz", de această contemplare mută, care-i insufla o arzătoare gratitudine; căci nimic n-o neliniştea mai mult, nimic n-o elibera de perplexităţile vieţii şi n-o uşura în chip atât de miraculos de poverile existenţei, ca această putere sublimă, acest dar ceresc, pe care n-ai dori să-l tulburi atâta timp cât dăinuie, nu mai mult decât ai dori să destrami fâşia de soare aşternută pe podea.

Faptul că oamenii pot iubi astfel, că domnul Bankes era în stare să poarte asemenea sentimente doamnei Ramsay (îl privi îngândurată), era reconfortant, era înălţător. Îşi şterse pensulele, una după alta, frecându-le cu o bucată de cârpă veche, cu voită smerenie. Se adăpostea îndărătul reverenţei care se revărsa asupra tuturor femeilor; se simţea ea însăşi omagiată. N-are decât să se uite la pânza ei; o să furişeze şi ea o privire la tablou.

Îi venea să plângă. Tabloul era slab, slab, infinit de slab! Firește că l-ar fi putut picta altfel; culorile puteau fi subţiate şi estompate; formele eterizate; aşa l-ar fi văzut Paunceforte. Dar ea nu vedea lucrurile în felul ăsta. Ea vedea culoarea arzând pe o armătură de oţel; vedea lumina unei aripi de fluture lăsându-se pe arcadele unei catedrale. Din toate acestea rămâneau doar câteva tuşe de penel, aruncate pe pânză la întâmplare.

Dar pictura ei nu va fi niciodată privită; şi nici atârnată vreodată pe perete; şi iată că exista domnul Tansley care-i murmura la ureche: „Femeile nu pot picta, femeile nu pot scrie"...

Acum însă îşi aducea aminte ce voise să spună în legătură cu doamna Ramsay. Nu ştia în ce chip şi-ar fi exprimat gândul, dar ar fi fost o critică. O şocase cu o seară înainte atitudinea ei cam arbitrară. Urmărind însă privirea în care o învăluia domnul Bankes, Lily îşi spuse că nici o femeie n-ar putea venera o altă femeie în felul în care adora el; nu le rămânea decât să se adăpostească, amândouă, la umbra cu care le ocrotea domnul Bankes. Urmărindu-i văpaia privirii, îi adăugă şi ea o rază, dar distinctă, gândind că doamna Ramsay era, fără îndoială, cea mai fermecătoare dintre fiinţe (aşa cum sta aplecată deasupra cărţii); poate că şi cea mai bună; dar, în acelaşi timp, era diferită de forma perfectă care li se înfăţişa. Dar de ce diferită şi în ce fel diferită? se întreba, răzuind de pe paletă toate grămăjoarele de albastru şi verde care acum i se păreau nişte bulgări de materie moartă, dar cărora, îşi făgăduia solemn, o să le insufle viaţă, o să le imprime mişcare, fluenţă, silindu-i să i se supună..., mâine. În ce fel era diferită? Ce spirit anume era în ea, ce element esenţial, datorită căruia, când găseai o mănuşă uitată într-un colţ de canapea, ştiai fără greş, numai din felul cum îi erau răsucite degetele, că îi aparţinea doamnei Ramsay? Era ca o pasăre în ce priveşte iuţeala; ca o săgeată în ce priveşte precizia. Era voluntară; îşi impunea voinţa (desigur, se corectă Lily, mă gândesc la relaţiile ei cu celelalte femei, şi eu sunt mult mai tânără, şi sunt o persoană insignifiantă, şi locuiesc lângă Brompton Road). Deschidea întotdeauna ferestrele dormitoarelor. Închidea uşile. (Lily încerca în felul acesta să-şi declanşeze în minte refrenul doamnei Ramsay.) Te trezeai cu ea în toiul nopţii, după o uşoară bătaie în uşa dormitorului, înfăşurată într-o blană veche (căci aşa

își încadra de obicei frumusețea – cu ceva apucat în grabă, dar care i se potrivea de minune) și se amuza să-ți reproducă o scenă oarecare – Charles Tansley care nu-și putea găsi umbrela; sau domnul Carmichael pufnind și sforăind; ori domnul Bankes declarând: „Sărurile vegetale se pierd". Mima toate acestea cu multă dibăcie; ba chiar cu o nuanță răutăcioasă; și apoi, îndreptându-se spre fereastră, sub pretextul că trebuie să plece – se luminase de zi, se vedea soarele răsărind – pe jumătate întoarsă cu spatele și cu tonul cel mai intim, dar păstrându-și nota de veselie, începea să-ți spună că trebuie, și Minta trebuie, și ele toate trebuie să se mărite, căci oricâți lauri i s-ar conferi ei, lui Lily (dar doamna Ramsay nu se sinchisea nici cât negru sub unghie de pictura ei) sau oricâte cuceriri ar face Minta (de bună seamă că doamna Ramsay avusese partea ei din acestea din urmă), și ajunsă aici se întrista, se întuneca și se așeza din nou pe scaun, nu era cu putință, nicăieri în lume, să nu fii de acord cu un anumit lucru: o femeie care nu s-a măritat (îi lua cu gingășie, pentru o clipă, mâna în mâna ei), o femeie care nu s-a măritat a pierdut partea cea mai bună a vieții. Casa părea plină de copii adormiți și de doamna Ramsay veghind; de lumini voalate și de răsuflări liniștite.

Vai! răspundea Lily, dar trebuia să țină seama de tatăl ei; de casa ei; de – dar nu cuteza să spună aceasta – de pictura ei. Dar toate păreau atât de mărunte, atât de virginale în fața argumentelor doamnei Ramsay. Totuși, pe măsură ce noaptea se mistuia și o lumină alburie despica perdelele, ba chiar, din când în când, un ciripit de pasăre răsuna în grădină, Lily prindea curajul disperării și cerea o derogare de la legea universală; își pleda cauza; îi plăcea singurătatea; îi plăcea să fie ea însăși; nu era făcută pentru căsătorie; și atunci se vedea nevoită să întâmpine privirea gravă a unor ochi de o neasemuită adâncime și să

înfrunte ferma certitudine a doamnei Ramsay (se simţea redevenind copil) că draga ei Lily, micuţa ei Brisk, era o proastă. După care, îşi amintea Lily, îşi culcase capul în poala doamnei Ramsay şi începuse să râdă, să râdă, să râdă aproape isteric la gândul că femeia aceasta guverna cu un calm imuabil asupra unor destine pe care nu le putea înţelege. Şedea acolo, simplă, serioasă. Lily resimţise iar senzaţia specială pe care i-o inspira – să fi fost acel spirit în care erau răsucite degetele mănuşii? Dar în ce sanctuar pătrundeai? Lily Briscoe înălţase în cele din urmă ochii şi o văzuse în faţa ei pe doamna Ramsay, neînţelegând deloc ce anume putuse să-i provoace râsul, continuând să guverneze destinele, dar acum total lipsită de voluntarismul ei, în locul acestuia având ceva limpede şi străveziu ca peticul de firmament care, în sfârşit, se iveşte de după nori – micul colţ de cer care doarme îndărătul lunii.

Să fi fost înţelepciune? Să fi fost cunoaştere? Să fi fost, o dată mai mult, amăgirea frumuseţii, care-ţi prinde şi-ţi încâlceşte în firele-i de aur toate percepţiile ajunse doar la jumătatea drumului spre adevăr? Sau purta zăvorâtă în ea acea taină pe care, gândea Lily, trebuie s-o cunoască toţi oamenii pentru ca lumea să poată merge înainte? Oamenii nu pot să trăiască aşa, brambura, de la mână pân-la gură, cum trăia ea. Dar dacă ştiau taina, puteau oare împărtăşi ceea ce ştiau? Aşezată pe jos, cu braţele încolăcite în jurul genunchilor doamnei Ramsay, lipindu-se mai strâns de ea şi zâmbind la gândul că doamna Ramsay nu va cunoaşte niciodată raţiunea acestei îmbrăţişări, Lily îşi imagina cum în firidele creierului şi inimii femeii a cărei atingere fizică o simţea, erau depozitate, asemenea tezaurelor din mormintele vechilor regi, table cu inscripţii sacre, care, dacă le-ai fi putut descifra, ţi-ar fi dezvăluit toate învăţămintele lumii, dar care nu vor fi nicicând date în vileag,

înfăţişate public. Ce truc, cunoscut doar iubirii sau vicleniei, o fi existând pentru a putea pătrunde în acele tainice firide? Prin ce proces puteai, asemenea lichidelor turnate în acelaşi vas, să te contopeşti, într-o inextricabilă fuziune, devenind unul şi acelaşi cu obiectul adoraţiei tale? Putea oare trupul să o înfăptuiască, ori spiritul prin infiltrările-i subtile în labirintul creierului? Sau poate inima? Ar fi putut iubirea, căci aşa o numeau oamenii, să le contopească, pe ea şi pe doamna Ramsay, într-o făptură unică? Căci nu cunoaştere dorea ea să dobândească, ci unitate, nu inscripţii pe table şi nimic din ce ar fi putut sta scris într-un grai cunoscut omului, ci intimitatea în sine, care este cunoaşterea, gândea Lily, rezemându-şi capul pe genunchii doamnei Ramsay.

Nimic nu se petrecuse. Nimic! Nimic! în timp ce Lily îşi rezemase capul de genunchii ei. Şi totuşi ştia că înţelepciunea şi cunoaşterea erau sedimentate în inima doamnei Ramsay. Cum e posibil atunci, se întrebase Lily, să cunoşti una sau alta despre cineva, din moment ce oamenii sunt atât de zăvorâţi? Doar aşa, ca o albină atrasă de o dulceaţă sau o prospeţime în aer, inaccesibile atingerii sau gustului, poţi da târcoale stupului cu adâncimi de dom; străbaţi de unul singur întinderile de văzduh care planează asupra ţărilor ce alcătuiesc lumea şi apoi dai târcoale stupilor vibrând de murmur şi mişcare; stupilor care sunt oamenii. Doamna Ramsay se ridicase. Lily se ridicase şi ea. Doamna Ramsay plecase. Zile întregi plutise în jurul ei – ca după un vis, când ţi se pare că întrezăreşti o subtilă schimbare în persoana pe care ai visat-o – un murmur mai deslușit decât orice vorbă rostea şi, în timp ce şedea în jilţul de răchită de lângă fereastra salonului, prindea, în ochii lui Lily, un contur august: conturul unui dom.

Raza privirii lui Lily şi raza paralelă a domnului Bankes se îndreptară ţintă spre doamna Ramsay, şezând în fereastră şi citindu-i lui James, lipit de genunchiul ei. Dar acum, chiar în timp ce se uita, domnul Bankes se răcise. Îşi pusese ochelarii. Se dăduse un pas îndărăt. Ridicase o mână. Îşi mijise uşor ochii de un albastru transparent şi când Lily, deşteptându-se din torpoare, îşi dădu seama ce era pe cale să facă, tresări ca un câine în faţa mâinii ridicate ca să-l lovească. Ar fi vrut să smulgă pânza de pe şevalet, dar îşi spuse în sinea ei: „Trebuie!", îşi concentră toată energia ca să poată rezista teribilei încercări de a vedea pe cineva examinându-i tabloul. „Trebuie!" îşi repeta în gând. „Trebuie!" Şi dacă tot trebuia ca cineva să-l privească, domnul Bankes era mai puţin alarmant decât un altul. Dar gândul că ochi străini vor vedea reziduurile celor treizeci şi trei de ani de existenţă a ei, sedimentele fiecărei zile de viaţă, amestecate însă cu ceva mai secret decât putuse ea exprima în tot decursul acestor ani era un supliciu. Şi în acelaşi timp era extrem de excitant.

Nimic însă n-ar fi putut să fie mai rece sau mai calm. Scoţând un briceag din buzunar, domnul Bankes ciocăni pânza cu mânerul de os. „Ce vrea să reprezinte forma asta triunghiulară şi purpurie *de aici?*" întrebă.

– Doamna Ramsay citindu-i lui James, răspunse ea.

Îi cunoştea dinainte obiecţia că nimeni n-ar fi putut lua forma aceea drept o fiinţă omenească. Dar ea nu încerca să obţină asemănări, replică. Atunci ce raţiune avea să-i introducă în tablou? o întrebă. Da, într-adevăr, ce raţiune avea? Nici una, în afară de faptul că dacă acolo, în colţul opus, cădea o lumină, aici, în colţul acesta simţise nevoia unei pete întunecate. Aşa simplu, evident, banal cum era acest lucru, pe domnul Bankes păru să-l intereseze. Deci, mama şi copilul – aceste obiecte de

veneraţie universală, şi în cazul de faţă mama fiind vestită pentru frumuseţea ei – pot fi reduse, reflectă el, la o umbră purpurie, şi aceasta fără a dovedi o lipsă de respect.

Dar nu era vorba de un portret al lor, obiectă Lily. Sau, cel puţin, nu în sensul în care înţelegea el. Mai existau şi alte mijloace prin care puteai să-ţi manifeşti veneraţia faţă de ei. Printr-o umbră strecurată aici, de pildă, şi o lumină dincoace. Tributul adus de ea lua această formă, dacă, aşa cum presupunea vag, un tablou trebuie să fie un tribut. O mamă şi un copil pot fi reduşi la o umbră, şi aceasta fără ireverenţă. O lumină plasată în acest loc cerea o pată de întuneric dincoace. El îi cântări cuvintele. Era interesant. Privea totul sub un unghi ştiinţific, cu perfectă bună-credinţă. Adevărul era că toate prejudecăţile lui înclinau balanţa de partea cealaltă. Tabloul cel mai vast din salonul său, pe care îl apreciaseră mulţi pictori şi-l evaluaseră la un preţ şi mai mare decât cel pe care-l plătise în realitate, reprezenta cireşi în floare pe malul râului Kennet. Îşi petrecuse luna de miere pe malurile Kennetului, explică el. Lily va trebui să vină odată să vadă acest tablou, adăugă. Dar acum... se întoarse, înălţându-şi ochelarii pe frunte, la analiza ştiinţifică a tabloului ei. Cum problema se reducea la raportul dintre volume, lumini şi umbre, lucru la care, ca să fie sincer, nu reflectase niciodată până atunci, dorea să i se ofere explicaţii – ce anume urmărea ea să scoată din asta? Şi indică scena care li se înfăţişa ochilor. Lily privi. Nu-i putea arăta ce anume urmărea să scoată, nici măcar ea singură nu putea să vadă până nu ţinea un penel în mână. Îşi reluă poziţia de pictor, cu privirea pierdută şi gesturile distrate, subordonându-şi impresiile de femeie unei idei mult mai generale; dovedindu-se a fi sub puterea acelei viziuni pe care n-o întrezărise limpede decât o singură dată, şi după care dibuia acum orbeşte printre garduri vii,

şi case, şi mame şi copii – devenind însăşi pictura ei. Problema era, îşi aminti Lily, cum să realizeze legătura între volumele din dreapta şi cele din stânga. Ar putea-o realiza făcând ca linia acestei crengi să treacă de-a curmezişul tabloului; sau umplând golul din prim-plan cu un obiect (James, poate), uite aşa. Dar exista pericolul ca, procedând în felul acesta, să rupă unitatea ansamblului. Îşi curmă explicaţiile; nu voia să-l plictisească; desprinse uşor pânza de pe şevalet.

Dar pictura fusese văzută; îi fusese răpită. Omul acesta împărtăşise cu ea un simţământ profund intim. Şi mulţumind în gând pentru aceasta domnului Ramsay, şi mulţumind doamnei Ramsay, şi ceasului aceluia şi locului aceluia, atribuind lumii o putere pe care nu i-o bănuise, anume de a o putea face să coboare în întunecoasa galerie nu singură ca până acum, ci braţ la braţ cu cineva – cel mai straniu simţământ din lume, dar şi cel mai înviorător – pocni închizătoarea cutiei de vopsele cu mai multă energie decât era necesar, iar pocnitura păru să descrie un cerc care cuprinse pe vecie cutia de vopsele, pajiştea, pe domnul Bankes şi pe păcătoasa şi sălbatica de Cam, care o zbughi pe lângă ei.

10

Cam trecu razant pe lângă şevalet; nu s-ar fi oprit ea pentru domnul Bankes şi Lily Briscoe; deşi domnul Bankes, care ar fi dorit să aibă o fetiţă a lui, îi întinsese mâna; nu s-ar fi oprit nici pentru tatăl său, pe care, de asemenea, aproape că-l atinsese din mers; nici pentru mama ei, care îi strigă: „Cam! Am nevoie un moment de tine!“ când trecu în zbor pe lângă ea.

Dispăru ca o pasăre, ca un glonț, ca o săgeată, mânată de care dorință, lansată de cine, către ce, cine ar fi putut spune? „Ce o fi, ce o fi?" se întreba doamna Ramsay, urmărind-o cu privirea. Poate că o viziune – viziunea unei scoici, a unei roabe, a unei împărății de zâne, dincolo de gardul viu; sau poate că era beția vitezei; nimeni n-ar fi putut spune. Dar, când doamna Ramsay strigă a doua oară „Cam!", proiectilul se opri la jumătatea traiectoriei și Cam veni la maică-sa, târându-și pașii și rupând din mers o frunză.

„Oare la ce visează?" se întrebă doamna Ramsay, văzând-o cum sta acolo, absorbită de gândurile ei, așa încât fu nevoită să-i repete de două ori mesajul pe care i-l încredința: „Întreab-o pe Mildred dacă s-au întors Andrew, domnișoara Doyle și domnul Rayley". Vorbele ei păreau să pice într-o fântână ale cărei ape, deși limpezi, distorsionau cumplit orice imagine, astfel încât, pe măsură ce cădeau, le vedeai încolăcindu-se pentru a forma Dumnezeu știe ce imagine pe podeaua acestei minți de copil. „Ce mesaj va transmite Cam bucătăresei?" se întreba doamna Ramsay. Și, într-adevăr, numai după ce dădu dovadă de răbdare și după ce află că la bucătărie se afla o bătrână cu obraji foarte roșii, care bea supă dintr-un castonaș, reuși doamna Ramsay să declanșeze în fiică-sa acel instinct de papagal care înregistrase cu exactitate cuvintele lui Mildred și care, acum, dacă îi lăsai timp, le putea reproduce într-un recitativ incolor:

– Nu, nu s-au întors și i-am spus lui Ellen să strângă serviciul de ceai.

Deci Minta Doyle și Paul Rayley nu se întorseseră încă. „Asta nu putea să însemne decât un singur lucru, își spuse doamna Ramsay. Trebuia sau să-l accepte, sau să-l respingă. Plimbarea asta în care porniseră după prânz, cu toate că era și Andrew cu ei – ce putea să însemne? Nimic altceva decât că

luase hotărârea înţeleaptă, îşi spunea doamna Ramsay (şi ţinea mult, foarte mult la Minta), de a accepta propunerea acelui bărbat bun, care poate că nu era prea strălucit, îşi continuă ea gândul conştientă că James trăgea de ea ca s-o facă să-i citească mai departe despre Pescar şi nevasta lui; dar, în adâncul inimii ei, doamna Ramsay îi prefera de o mie de ori pe tinerii simpluţi celor inteligenţi care scriau disertaţii; ca, de pildă, Charles Tansley. În orice caz, până la ora aceasta, hotărârea, într-un fel sau altul, fusese luată."

Dar citi: „A doua zi de dimineaţă, nevasta se sculă cea dintâi; abia se crăpase de ziuă şi din pat putea vedea frumosul ţinut care se desfăşura în faţa ochilor ei. Bărbatul îşi dezmorţea mădularele..."

„Dar cum ar mai fi putut acum Minta să spună că nu-l acceptă? N-ar fi fost cu putinţă după ce primise să hoinărească prin împrejurimi, după-amiezi întregi, singură cu el – pentru că Andrew precis că s-a dus după crabii lui – dar poate că era şi Nancy cu ei." Încercă să reconstituie imaginea lor, aşa cum arătaseră după prânz, când îi văzuse în uşa holului. Stăteau acolo, examinând cerul ca să-şi dea seama ce vreme o să fie, iar ea, pe de o parte ca să le mascheze sfiiciunea, şi pe de alta ca să-i încurajeze să plece (pentru că simpatiza cu Paul), le spusese:

– Cale de-o poştă nu se vede un nor pe cer; la care îl simţise pe micuţul Charles Tansley, aflat în spatele lor, ricanând.

Dar dinadins le vorbise aşa. Dacă fusese însă şi Nancy acolo cu ei sau nu, nu era sigură, acum când îl privea cu ochii minţii, când pe unul, când pe altul.

Citi mai departe: „«Vai, nevastă, grăi omul, de ce să fim noi regi? Nu vreau să fiu rege.» «Bine, răspunse nevasta, dacă tu nu

vrei să fii rege, atunci voi fi eu; du-te la Plătică, pentru că eu voi fi rege.»"

– Cam, sau intri sau ieşi, o somă, ştiind că fetiţa nu era atrasă decât de cuvântul „Plătică" şi că într-un minut avea să înceapă, ca de obicei, vânzoleala şi hârjoneala cu James.

Cam o zbughi afară. Doamna Ramsay continuă lectura, uşurată, pentru că ea şi James aveau aceleaşi gusturi şi se simţeau foarte bine împreună.

„Şi când ajunse la mare, apele erau plumburii, şi se săltau din adâncuri şi aveau iz de putreziciune. Atunci se apropie de mal şi rosti:

«Plătică din valuri marine
Vin, te rog, aici, la mine,
Căci Ilsabil, nevastă-mea,
Nu voieşte-a m-asculta».

«Mă rog, şi ce voieşte ea? întrebă Plătica.»" „Şi pe unde s-or fi aflând acum? se întreba doamna Ramsay citind şi gândind în acelaşi timp, cu multă uşurinţă; căci povestea Pescarului şi a nevestei lui era asemenea basului care acompaniază lin un cântec, dar care, din când în când, irupe brusc în melodie. „Şi când o să i se spună şi ei? Dacă nu s-a întâmplat nimic, va trebui să stea de vorbă serios cu Minta. Căci nu se cuvenea să cutreiere întreg ţinutul, chiar dacă era şi Nancy cu ei (încercă din nou, dar fără succes, să-i vadă din spate când coborâseră cărarea, şi să-i numere). Era răspunzătoare faţă de părinţii Mintei – Bufniţa şi Vătraiul. Poreclele acestea, pe care le născocise ea, îi răsăriră în minte pe când citea. Bufniţa şi Vătraiul – da, ar fi supăraţi dacă ar afla – şi mai mult ca sigur că or să afle – că Mintia, în timpul vizitei ei la familia Ramsay,

a fost văzută *etcetera etcetera*." „Dânsul purta perucă la Camera Comunelor, iar dânsa îl asista cu pricepere în capul scării", își repetă în gând, pescuind personajele din străfundurile minții, cu ajutorul unei fraze pe care o fabricase odată, la întoarcerea de la o recepție, pentru a-și amuza soțul. „Vai, vai, își spunea doamna Ramsay, cum de-au putut să producă o fiică atât de discordantă? Pe băiețoasa asta de Minta, cu o gaură în ciorap? Cum de putea ea să trăiască în atmosfera încărcată a acelei case unde slujnica aduna tot timpul într-un făraș firele de nisip împrăștiate de papagal și unde conversația era redusă aproape exclusiv la isprăvile – poate că interesante, dar la urma urmei limitate – ale acestei păsări? Firește, o invitaseră la prânz, la ceai, la cină, ba, în cele din urmă, chiar și să stea un timp cu ei la Finlay, ceea ce a dus la o fricțiune cu Bufnița, mama Mintei și la alte vizite, și alte conversații, și alt nisip, și, sincer, până la urmă debitase atâtea minciuni despre papagali, cât să-i ajungă pe o viață întreagă (așa-i spusese soțului ei în noaptea aceea, când se întorsese de la recepție). Oricum, Minta venise... Da, venise", își spuse doamna Ramsay, bănuind prezența unui ghimpe, undeva, în încâlceala gândurilor ei; și, descâlcindu-le, descoperi că ghimpele era următorul: o femeie o acuzase cândva de „a-i fi înstrăinat afecțiunea fiicei ei" și ceva din spusele doamnei Doyle o făcu să-și amintească de această acuzație. „Dorea să domine, dorea să se amestece în treburile altora, să-i determine pe oameni să facă ceea ce voia ea" – așa suna acuzația care i se adusese și pe care o socotea total nedreaptă. Ce vină avea că arăta așa cum arăta? Nimeni n-ar fi putut-o acuza că-și dădea osteneala să facă impresie. Ba de multe ori se rușina singură de cât era de șleampătă. Și nici nu era dominatoare sau tiranică. Mai adevărat era ceea ce se spunea în legătură cu mania ei pentru spitale și canalizare și

fermele de lapte. Da, lucrurile astea o pasionau şi, dacă ar fi avut prilejul, i-ar fi plăcut să-i apuce pe oameni de ceafă şi să-i zgâlţâie, ca să-i facă să vadă. Pe toată insula nu se găsea un spital. Era o ruşine. Iar laptele pe care ţi-l lăsau la uşă, acasă, la Londra, era literalmente cafeniu din pricina murdăriei. Lucrurile astea ar trebui pedepsite prin lege. O fermă model, un spital, acolo, pe insulă – astea două lucruri i-ar fi plăcut ei să realizeze prin forţe proprii. Da, dar cum? Cu atâţia copii! Când or să crească mai mari, atunci poate că o să aibă timp; când or să fie cu toţii la şcoală.

O, dar pe James n-ar fi vrut să-l vadă nici cu o zi mai mare; nici pe Cam de altfel. Pe aceştia doi ar fi vrut să-i păstreze mereu aşa cum erau acum, diavoli de obrăznicie, îngeri de drăgălăşenie, şi să nu-i vadă niciodată prefăcându-se în monştri cu picioare nesfârşite. Nimic n-ar fi putut-o despăgubi de asemenea pierdere. Chiar în clipa când îi citea lui James: „şi treceau soldaţi fără număr, cu tobe şi trâmbiţe", iar ochii lui se întunecau, doamna Ramsay se întreba de ce era nevoie să crească mari şi să piardă toate acestea. James era cel mai talentat, cel mai sensibil dintre copiii ei. Dar cu toţii, îşi spunea, toţi erau promiţători. Prue avea o desăvârşire de înger în ce privea purtarea faţă de oameni şi, uneori, seara mai ales, era de o frumuseţe care-ţi tăia răsuflarea. Andrew, până şi soţul ei recunoştea că era extraordinar de dotat pentru matematici. Nancy şi Roger erau acum două sălbăticiuni, care cât era ziua de lungă cutreierau câmpiile. Cât despre Rose, adevărat că avea gura prea mare, în schimb, era foarte îndemânatică. Când jucau şarade, Rose confecţiona costumele; ea făcea totul; cel mai mult îi plăcea să aranjeze masa, florile, orice. Cu ce nu se împăca doamna Ramsay era faptul că Jasper trăgea în păsări; dar era numai o etapă; toţi trecuseră prin diferite etape. „De ce, se

întreba, rezemându-şi bărbia pe creştetul lui James, de ce trebuiau să crească atât de repede? De ce trebuiau să meargă la şcoală?" I-ar fi plăcut să aibă mereu câte un bebeluş. Trăia cele mai fericite clipe când purta câte unul în braţe. N-aveau decât să spună oamenii că e tiranică, dominatoare, despotică; în momentele acelea nu-i păsa. Şi, atingând părul copilului, gândi că James nu va mai fi niciodată la fel de fericit ca acum, dar îşi curmă gândul, amintindu-şi cum îl enerva pe soţul ei când vorbea astfel. Şi, totuşi, era un adevăr. Erau mai fericiţi acum decât vor putea fi vreodată. Un serviciu de ceai de zece pence o făcea pe Cam să fie fericită zile întregi.

Când se trezea dimineaţa, îi auzea tropăind şi cloncănind deasupra capului ei. Se năpusteau pe coridor. Apoi dădeau buzna pe uşă, proaspeţi ca trandafirii, privind cu ochi mari, ca şi cum această sosire în sufragerie, după micul dejun – lucru pe care-l făcuseră zi de zi, toată viaţa lor – era pentru ei un veritabil eveniment; şi aşa, ba cu una, ba cu alta, îşi treceau ziua, până când urca la ei să le spună noapte bună, şi-i găsea cuibăriţi în pătucuri ca nişte păsărele printre cireşe şi zmeurişuri, dar plăsmuind încă poveşti despre cine ştie ce nimicuri – ceva ce auziseră, ceva ce găsiseră prin grădină. Cu toţii aveau micile lor comori... Şi apoi cobora şi-i spunea soţului ei: „De ce trebuie să crească şi să piardă tot? Niciodată nu vor mai cunoaşte atâta fericire". Iar el se supăra.

„De ce-şi făurea o viziune atât de mohorâtă asupra vieţii? îi spunea. E lipsit de raţiune!" Căci, lucru straniu, dar pe care ea îl ştia adevărat, domnul Ramsay, cu toată melancolia şi disperarea lui, era în ansamblu mai fericit, mai plin de speranţe decât ea. Mai puţin expus frământărilor lumeşti – poate asta să fi fost pricina. Avea oricând refugiul muncii lui. Nu că ea ar fi fost o pesimistă, cum o acuza el. Dar se gândea la viaţă – şi o mică

fâşie de timp i se derulă în faţa ochilor, cei cincizeci de ani de viaţă ai ei. Iat-o în faţă – viaţa. Viaţa: se gândea, dar nu-şi isprăvea gândul. Arunca o privire vieţii, căci îi simţea net prezenţa acolo, ceva real, ceva intim, ceva ce nu împărţea nici cu copiii şi nici cu soţul ei. Între ele două se încheiase un soi de tranzacţie, în care ea se afla de o parte şi viaţa de cealaltă, iar ea se străduia mereu să obţină profitul mai mare de la viaţă, după cum şi aceasta se străduia să-l obţină de la ea; şi uneori duceau tratative (când şedea de una singură); avuseseră loc, îşi amintea, şi mari scene de împăcare; dar, de cele mai multe ori, în chip bizar, trebuia să admită că simţea lucrul ăsta pe care-l numea viaţă ca pe ceva teribil, ostil, gata să se năpustească asupră-ţi dacă-i dădeai vreun prilej. Şi-apoi erau eternele probleme: suferinţa; moartea; săracii. Mereu, chiar şi aici, exista câte o femeie care murea de cancer. Şi totuşi le spunea copiilor: „Trebuie să răzbiţi prin toate!"

Faţă de opt persoane, deci, repetase întruna acest lucru (şi factura pentru seară o să se ridice la cincizeci de lire). Din această pricină, pentru că ştia bine ce-i aşteaptă – dragoste, ambiţii, durere consumată în singurătate, prin locuri oribile – din această pricină mereu acel simţământ. „De ce trebuia să crească şi să piardă tot?" Şi apoi îşi răspundea singură, agitându-şi sabia în faţa vieţii: „Absurdităţi! Or să fie foarte fericiţi!" Şi poftim, reflecta mai departe, simţind din nou izul cam sinistru al vieţii, iat-o străduindu-se s-o facă pe Minta să se mărite cu Paul Rayley; căci indiferent de cum se soldase propria-i tranzacţie, fiindcă ea trecuse prin încercări prin care nu-i însă obligatoriu să treacă şi alţii (prefera să nu le spună pe nume nici faţă de ea însăşi) se simţea îndemnată, imperios, ştia bine, de parcă acest lucru ar fi însemnat şi pentru ea un mijloc de evadare, să afirme că oamenii trebuie să se căsătorească; oamenii trebuie să aibă copii.

„Oare greşea?" se întrebă revăzându-şi în gând purtarea din ultima săptămână sau ultimele două săptămâni, şi întrebându-se dacă exercitase într-adevăr vreo presiune asupra Mintei, care avea doar douăzeci şi patru de ani, pentru a o determina să ia o hotărâre. Minta se simţea stingherită. Şi n-o luase ea în râs? Oare nu uitase din nou ce influenţă puternică avea asupra oamenilor? Căsătoria implica, mă rog, tot felul de calităţi (da, factura pentru seră o să se ridice la cincizeci de lire); una dintre ele – n-avea nevoie să o numească – dar *asta* era cea esenţială: cea care exista între ea şi soţul ei. Oare o posedau şi cei doi?

„Apoi îşi trase pantalonii şi începu să alerge ca ieşit din minţi, citi ea mai departe. Dar afară se stârnise o năprasnică furtună, care vuia şi zgâlţâia cu atâta furie, încât abia se mai putea ţine pe picioare; casele şi arborii se prăbuşeau, munţii se cutremurau, stâncile se rostogoleau în mare, cerul era negru ca smoala, tunetele bubuiau şi fulgerele spintecau văzduhul, iar marea clocotea şi se repezea în talazuri de pucioasă înalte cât turla bisericii şi cât munţii, cu creastă de spumă albă."

Întoarse pagina; mai rămăseseră doar câteva rânduri, aşa încât o să citească povestea până la sfârşit, deşi trecuse de vremea culcării. Se făcuse târziu. I-o spunea coloritul luminii ce îmbăia grădina; şi paloarea florilor şi ceva fumuriu care se degaja din frunze conspirau laolaltă ca să-i trezească în suflet un sentiment de anxietate. Despre ce era vorba nu-şi putu da seama la început. Apoi îşi aduse aminte: Paul, Minta şi Andrew încă nu se întorseseră. Reconstitui din nou în minte micul grup, pe terasă, scrutând cerul, în faţa uşii de la intrare; Andrew îşi luase plasa de pescuit şi coşul. Asta însemna că se ducea să prindă crabi şi altele. Şi mai însemna că o să se caţăre pe stânci; şi că o să fie izolat de ceilalţi. Sau, la întoarcere, coborând în şir indian pe una din cărăruile de pe faleza

stâncoasă, s-ar putea ca unul dintre ei să alunece. S-ar rostogoli de-a berbeleacul şi şi-ar zdrobi oasele. Întunericul se lăsa repede.

Dar nu îngădui îngrijorării să-i altereze câtuşi de puţin vocea în timp ce isprăvea de citit povestea şi închidea cartea, privind în ochii lui James şi rostind ultimele cuvinte de parcă îi aparţineau ei: „Şi dacă n-au murit, mai trăiesc încă şi azi".

– Şi cu asta s-a terminat, spuse doamna Ramsay şi văzu în ochii lui James că, pe măsură ce interesul suscitat de poveste se stingea, altceva îi lua locul; o expresie de uimire, pală, ca răsfrângerea unei lumini, care-l făcu pe dată să privească fix, minunându-se.

Întorcându-se, se uită spre golf şi acolo, da, într-adevăr, proiectând peste valuri întâi două raze scurte şi apoi un fascicul lung, ferm, venea lumina Farului. Fusese aprinsă.

Încă o clipă şi avea s-o întrebe: „Mergem în Far?" Iar ea va trebui să-i răspundă: „Nu, mâine nu; tatăl tău spune că nu". Din fericire, Mildred veni să adune copiii şi agitaţia le distrase atenţia. Dar, în timp ce îi ducea în casă, James privea îndărăt, peste umăr, iar maică-sa îl simţea cum gândeşte: „N-o să mergem mâine la Far". Şi ştiu că o să-şi amintească de acest lucru toată viaţa.

11

„Nu, continuă ea să-şi spună strângând câteva dintre pozele pe care le decupase copilul: un răcitor, o cositoare, un domn în haine de seară – copiii nu uită niciodată." Din această pricină trebuia să fie foarte atentă la tot ce spunea şi la tot ce

făcea, şi se simţea uşurată când îi vedea ducându-se la culcare. Căci acum nu mai trebuia să ţină seama de nimeni. Putea fi ea însăşi faţă de ea însăşi. Şi aceasta era o nevoie pe care o simţise adeseori în ultima vreme: să gândească; nu, nici măcar să gândească. Să tacă; să fie singură. Toată existenţa şi activitatea, expansive, scăpărătoare, volubile, se evaporau; şi te comprimai, cu un sentiment solemn, reducându-te la tine însăţi, un sâmbure de întuneric în formă de pană, ceva invizibil pentru ochii celorlalţi. Deşi continua să împletească şi se ţinea foarte dreaptă, aşa se simţea a fi; şi acest eu, care se dezbrăcase de toate ataşamentele, se afla liber pentru cele mai stranii aventuri. Când viaţa însăşi încetineşte ritmul pentru o clipă, sfera experienţelor se lărgeşte nelimitat. Şi fiecare om posedă acest simţ al resurselor nelimitate, aşa bănuia ea; fiecare în parte, ea, Lily, Augustus Carmichael simţeau, probabil, că aparenţele sub care ne înfăţişăm, trăsăturile prin care ne facem cunoscuţi altora, nu sunt decât infantilisme. Dedesubtul lor totul e întuneric, totul se împrăştie, totul e de o adâncime insondabilă; dar, din când în când, ţâşnim la suprafaţă şi asta-i ceea ce văd alţii din noi. Propriul ei orizont i se părea doamnei Ramsay nemărginit. Cuprindea toate locurile pe care nu le văzuse niciodată; câmpiile Indiei; se simţea dând la o parte draperia groasă, de piele, a unei biserici din Roma. Sâmburele acela de întuneric putea merge oriunde pentru că nimeni nu-l putea vedea. Şi nimeni nu-l putea opri, gândea ea cu încântare. Aceasta era libertatea, aceasta era seninătatea şi, mai ales, lucru deosebit de preţios, aceasta era o concentrare în tine însuţi, un răgaz pe o platformă de stabilitate. Nu ca fiinţe individuale aflăm vreodată răgazul, din cât o învăţase experienţa ei (aici execută o manevră foarte îndemânatică cu andrelele), ci ca pană de întuneric. Pierzându-ţi individualitatea, pierzi şi frământarea,

graba, agitația; o exclamație de triumf asupra vieții îi urca pe buze ori de câte ori toate din ea se împreunau în această pace, în acest repaus, în această veșnicie; și, oprindu-și gândurile aici, înălță ochii să întâlnească raza de lumină a Farului, raza cea lungă și fermă, ultima dintre cele trei fulgerări; aceasta era raza ei, căci, tot privind mereu, la același ceas și în aceeași stare sufletească, nu se putea să nu te atașezi cu precădere de un lucru anume din toate câte le vedeai; și acest lucru, raza cea lungă și fermă, era raza ei. Adeseori se surprindea stând și privind, stând și privind fără încetare, cu împletitura uitată în mână, până când devenea însuși lucrul pe care-l privea – lumina aceasta, de pildă. Și lumina înălța pe raza ei câte un crâmpei sau altul dintre cele care îi zăcuseră în minte, așa ca acum: „Copiii nu uită, copiii nu uită" – pe care îl repeta, adăugându-i apoi și altele: „Se va sfârși", „se va sfârși", spuse acum. „Va veni", „va veni", și iarăși, pe neașteptate, adăugă: „Suntem în mâinile Domnului".

Dar pe loc se simți intrigată de propriile ei cuvinte. Cine le rostise? Nu ea; fusese ademenită să spună ceva ce nu gândea. Își ridică privirile de pe împletitură, întâlni cea de a treia rază a Farului și i se păru că ochii ei s-au întâlnit cu înșiși ochii ei, și că îi scormoneau sufletul și mintea așa cum numai ea singură și le putea scormoni, purificându-le și anihilând acea minciună, oricare minciună. Se slăvea pe sine slăvind lumina, fără deșertăciune, pentru că ea era sobră și scormonitoare și frumoasă ca acea lumină „E ciudat, își spunea, că atunci când ești singur simți o atracție spre obiecte, spre lucruri neînsuflețite; copaci, râuri, flori; simți că toate acestea te exprimă; simți că se identifică cu tine însuți; simți că te cunosc, că într-un fel sunt tu însuți; și în felul acesta simți pentru ele (se uită la raza cea lungă și fermă) o tandrețe irațională, ca aceea pe care ți-o porți ție însuți. Și din

ţărâna minţii se ridică – şi ea privea, privea întruna, cu andrelele în aer – din lacul care e fiinţa ta se despleteşte o ceaţă, o mireasă în întâmpinarea iubitului.

Ce-a determinat-o să spună: „Suntem în mâinile Domnului"? se întreba. Nesinceritatea care se infiltrează printre adevăruri o irita. Reîncepu să împletească. Cum ar fi putut un Dumnezeu oarecare să creeze lumea aceasta? Spiritul ei intuise întotdeauna faptul că nu există nici raţiune, nici ordine, nici dreptate; ci numai suferinţă, moarte, sărăcie. Nu există perfidie prea josnică pentru ca lumea să n-o poată comite; ştia aceasta. Şi nici o fericire nu poate dura; ştia şi aceasta. Continuă să tricoteze cu o calmă stăpânire de sine, ţuguindu-şi uşor buzele şi, fără să-şi dea seama, trăsăturile feţei îi împietriră şi căpătară fermitatea acelei expresii de severitate care devenise la ea o deprindere, iar când soţul ei trecu pe acolo, deşi chicotea la gândul că Hume, filozoful, era atât de grăsan încât rămăsese împotmolit într-o mlaştină, nu se putu împiedica să nu remarce, în treacăt, rigiditatea care se cuibărise în inima frumuseţii. Se întristă şi, simţindu-i îndepărtarea, fu îndurerat; şi înţelese, în timp ce trecea prin faţa ei, că n-o putea ocroti; aşa încât, când ajunse la gardul viu, se simţi mâhnit. N-o putea ajuta cu nimic. Nu putea decât să stea în preajma ei şi s-o observe. Ba chiar, infernal adevăr, îi făcea viaţa şi mai amară. Era irascibil – era susceptibil. Îşi ieşise din fire pe chestia plimbării la Far. Scrută încordat gardul viu, încâlceala lui, întunericul lui.

Întotdeauna, gândea doamna Ramsay, te rupi de solitudine în silă, cramponându-te de cine ştie ce fleac, un sunet sau ceva ce-ţi cade sub ochi. Ascultă, dar peste tot era linişte deplină; jocul de crichet se terminase; copiii îşi făceau baia; nu se percepea decât şoapta mării. Se opri din tricotat; o clipă legănă în

mână ciorapul lung, cafeniu-roşcat. Văzu din nou raza de lumină. Cu o privire întrebătoare, din care nu lipsea o undă de ironie, căci, atunci când te trezeşti, relaţiile tale cu lucrurile îşi modifică înfăţişarea, se uită la lumina fermă, nemiloasă şi lipsită de remuşcări, care era atât de mult ea însăşi şi totuşi atât de puţin, care o ţinea la cheremul ei (se deştepta în toiul nopţii şi-o vedea aplecându-se peste patul lor şi mângâind podeaua); şi cu toate acestea, continuă ea să se gândească urmărind lumina ca fascinată, ca hipnotizată, de parcă ar fi dezmierdat cu degetele-i de argint un sipet ferecat în creierul ei, a cărui revărsare ar fi inundat-o în delicii, cu toate acestea, gândi ea, cunoscuse fericirea, fericirea sublimă, fericirea intensă; şi lumina arginta tot mai puternic valurile răvăşite, pe măsură ce ziua se stingea şi albastrul se ştergea de pe mare; lumina se rostogolea în valuri galbene ca lămâia, care se bulbucau şi se umflau şi plesneau pe plajă; şi în ochii ei izbucni extazul, valuri de plăcere pură îi năpădiră ţărâna minţii şi simţi: „De-ajuns! De-ajuns!"

Domnul Ramsay se întoarse şi o văzu! Ah! Era fermecătoare, parcă mai fermecătoare decât altă dată, gândi el. Dar nu-i putea vorbi. N-o putea întrerupe. Simţea o nevoie imediată de a-i vorbi, acum că James plecase şi rămăsese în sfârşit singură. Dar hotărî să se abţină; să n-o întrerupă. Se afla departe de el în clipele astea, înconjurată de frumuseţea ei, de tristeţea ei. O s-o lase aşa; şi trecu fără o vorbă pe lângă ea, deşi îl durea s-o vadă atât de îndepărtată, să vadă că n-o poate ajunge, că nu poate face nimic ca s-o ajute. Şi ar fi trecut din nou prin faţa ei, fără o vorbă, dacă doamna Ramsay, în chiar momentul acela, nu i-ar fi dăruit de bunăvoie ceea ce ştia că el nu i-ar fi cerut niciodată: îl strigă, desprinse şalul verde de pe rama

tabloului şi se duse la dânsul. Pentru că el dorea, ştia bine, s-o ocrotească.

12

Îşi înfăşură şalul verde în jurul umerilor. Îl luă de braţ. Era atât de frumos, spuse ea, începând pe dată să-i vorbească despre Kennedy, grădinarul; era atât de extraordinar de frumos, încât nu-i venea să-l lase să plece. De peretele serei stătea rezemată o scară şi, ici-colo, erau lipite grămăjoare de chit, pentru că începeau reparaţiile la acoperiş. Da, dar în timp ce se plimba cu soţul ei, simţi că acea anumită sursă de îngrijorare fusese pusă la locul său. Îi stătuse pe limbă să-i spună, în timp ce hoinăreau: „O să coste cincizeci de lire", dar în loc de aceasta, pentru că n-avea inimă să discute chestiuni băneşti, începu să vorbească despre Jasper şi despre pasiunea lui de a trage în păsări; iar domnul Ramsay o linişti pe dată, asigurând-o că era o apucătură firească la un băiat şi, fără îndoială, nu peste mult timp o să-şi găsească alte mijloace mai bune de distracţie. Soţul ei era atât de chibzuit, avea atâta dreptate. Aşa încât îi răspunse: „Într-adevăr, copiii parcurg diverse etape" şi începu să discute despre daliile din răzorul cel mare şi să întrebe ce flori ar trebui sădite anul viitor, şi i-a ajuns cumva la urechi porecla pe care copiii i-au dat-o lui Charles Tansley? „Ateul", aşa-i spuneau, „micul ateu".

– Nu-i un individ prea cioplit, spuse domnul Ramsay.

– Departe de aşa ceva, răspunse doamna Ramsay. Spera că procedau bine dacă-l lăsau de capul lui, să-şi vadă de treburi,

reluă doamna Ramsay, întrebându-se dacă avea rost să trimită bulbi de Londra; oare puteau fi plantați?

– O, trebuie să-și scrie disertația, replică domnul Ramsay.

Cunoștea totul în legătură cu această temă, îl asigură doamna Ramsay. Tansley nu vorbea despre nimic altceva. Era vorba de influența cuiva asupra ceva.

– Ei, e singurul lucru pe care se poate și el bizui, comentă domnul Ramsay.

„Dea Domnul să nu se îndrăgostească de Prue", își spuse doamna Ramsay.

Ar dezmoșteni-o dacă s-ar mărita cu el, o asigură domnul Ramsay. Nu se uita la florile pe care le examina soția lui, ci la un punct care se afla cu vreo treizeci de centimetri mai sus. Nu era băiat rău, adăugă domnul Ramsay și fu pe punctul să spună că, oricum, era singurul tânăr din Anglia care-l aprecia... dar își înghiți vorba. N-o s-o mai bată la cap cu cărțile lui. Florile astea arată destul de bine, declară domnul Ramsay coborându-și privirea și zărind ceva roșu și ceva cafeniu. Da, dar pe astea le plantase cu mâinile ei, îl înștiință doamna Ramsay. Întrebarea era ce se întâmplă dacă trimite numai bulbii; oare Kennedy o să-i planteze? E de o lene incurabilă, adăugă ea, mergând mai departe. Numai dacă se ține toată ziua de capul lui, fără să lase nici ea lopata din mână, îl determină să mai lucreze un pic. Se îndreptară spre plantele roșii ca niște arzătoare cu jăratic.

– Îți înveți fetele să exagereze, observă domnul Ramsay cu dojană în glas.

Mătușa ei Camilla era și mai periculoasă din punctul ăsta de vedere, remarcă doamna Ramsay.

– După câte știu eu, nimeni n-a văzut vreodată în mătușa ta Camilla un model de virtute.

– A fost cea mai frumoasă femeie care a existat vreodată, stărui doamna Ramsay.

– Ba altcineva a fost aşa, ripostă domnul Ramsay.

Prue avea să fie mult mai frumoasă decât fusese ea, se apără doamna Ramsay. El nu vedea nici urmă de frumuseţe la Prue, îi răspunse domnul Ramsay.

– Bine, atunci să te uiţi la ea în seara asta, îi ceru doamna Ramsay.

Se opriră. Domnul Ramsay îşi exprimă dorinţa ca Andrew să se ţină mai serios de carte. Dacă n-o făcea, nu exista nici o şansă să obţină o bursă.

– Ei, ce importanţă au bursele! exclamă ea.

Domnul Ramsay găsi că-i stupid să te exprimi astfel în legătură cu un lucru serios ca bursele. El ar fi mândru de Andrew dacă ar obţine o bursă. Ea va fi la fel de mândră de el şi dacă n-ar obţine-o, preciză doamna Ramsay. Niciodată nu se puteau pune de acord în această chestiune, dar n-avea importanţă. Ei îi făcea plăcere ca dânsul să creadă în burse şi lui îi făcea plăcere s-o ştie mândră de Andrew, indiferent de ce-ar realiza. Deodată, doamna Ramsay îşi aminti de cărăruile de pe muchea falezei stâncoase.

Nu-i aşa că se făcuse prea târziu? îl întrebă. Încă nu se întorseseră acasă. Domnul Ramsay deschise cu nepăsare capacul ceasului de buzunar. Dar nu era decât şapte şi jumătate. Îşi ţinu o clipă ceasul deschis, în vreme ce se hotăra să-i povestească ceea ce simţise pe terasă. Dar mai înainte de toate, n-avea nici un sens să-şi facă necazuri. Andrew putea să-şi poarte singur de grijă. În al doilea rând, nu voia să-i spună că, în timp ce se plimbase pe terasă, cu puţin în urmă – ajuns aici se simţi stingherit, de parcă ar fi încălcat acea singurătate, acea detaşare, acea înstrăinare a ei... Dar doamna Ramsay începu să-l preseze. Ce voise să-i spună, îl întrebă, gândind că era

vorba de plimbarea la Far şi de regretele lui pentru exclamaţia aceea: „Fir-ai să fii!"... Dar altceva era. Nu-i plăcea s-o vadă atât de tristă, îi spuse. Se lăsase doar furată de gânduri, protestă ea, roşind uşor. Amândoi se simţeau stânjeniţi de parcă nu ştiau dacă să meargă înainte sau să se întoarcă. Îi citise poveşti lui James, continuă doamna Ramsay.

Nu, acea emoţie a ei n-o puteau împărtăşi amândoi, n-o puteau exprima în cuvinte.

Ajunseseră la spărtura dintre două tufe de *tritoma* incandescente şi iată că din nou se vedea Farul, dar nu-şi îngădui să-l privească. Dacă ar fi ştiut că soţul ei o observă, îşi spuse doamna Ramsay, nu şi-ar fi permis să se abandoneze gândurilor. Îi displăcea orice amănunt care-i aducea aminte că fusese văzută în timp ce şedea acolo, meditând. Aşa încât întoarse capul şi privi peste umăr, spre oraş. Luminile se vălureau şi alergau ca nişte picături de argint lichid, ţinând piept vântului. „La aceasta se reduseseră toată sărăcia, toată suferinţa", gândi doamna Ramsay. Luminile oraşului, şi ale portului, şi ale vapoarelor, păreau să se ţească într-o reţea-fantomă, care plutea acolo pentru a marca locul unde ceva se scufundase.

„Ei bine, dacă nu putea să împărtăşească gândurile ei, îşi spuse domnul Ramsay, atunci o să şi le urmeze mai departe pe ale lui." Voia să-şi continue reflecţiile, să-şi povestească lui însuşi istoria lui Hume care se împotmolise într-o mocirlă; voia să râdă. Dar, mai înainte de toate, era absurd să-şi facă griji din pricina lui Andrew. Când el era de vârsta lui Andrew, obişnuia să cutreiere câmpurile, din zori şi până-n noapte, doar cu un pişcot în buzunar, şi nimeni nu se îngrijora de soarta lui şi nu se gândea că a căzut de pe o stâncă. Spuse cu glas tare că dacă vremea o să se menţină frumoasă, avea de gând să pornească iar la o plimbare de o zi întreagă. Se săturase de atâta Bankes şi Carmichael. Simţea nevoia de puţină singurătate. „Da", îl

aprobă doamna Ramsay. Îl contrarie faptul că ea nu protesta. Doar știa foarte bine că n-o să-și pună proiectul în aplicare. Era prea bătrân acum ca să colinde o zi întreagă doar cu un pișcot în buzunar. Dar ea se frământa numai din pricina băieților, iar dintr-a lui, nu. Cu ani în urmă, înainte de a se fi căsătorit, gândi el, privind la golf printre tufele incandescente de *tritoma*, obișnuia să bată drumurile toată ziua. Prânzea cu pâine și brânză într-o cârciumă. Pe atunci lucra câte zece ore fără întrerupere; îi purta de grijă doar o bătrână care-și băga din când în când capul pe ușă ca să vadă de foc. Aici, ținutul acesta îi plăcea cel mai mult; cu dunele de nisip din ce în ce mai pierdute în întuneric. Puteai rătăci toată ziua fără să întâlnești țipenie de om. Străbăteai mile în șir aproape fără să dai de o casă sau de vreun cătun. Puteai să-ți rumegi gândurile de unul singur. Ici-colo erau mici plaje de nisip necălcate de picior de om de la facerea lumii. Focile ridicau capul și te priveau. Uneori i se părea că acolo, singur, într-o căsuță... își curmă gândul cu un oftat. Nu avea dreptul. Era tatăl a opt copii – își atrase singur atenția. Și ar fi însemnat să fie o bestie și un laș dacă ar fi dorit ca măcar un singur factor al existenței sale de acum să fi fost altfel. Andrew o să ajungă un om mai de valoare decât a fost el. Prue o să fie o frumusețe, așa zicea maică-sa. Ei vor stăvili o clipă puhoiul timpului. În ansamblu, constituiau o frumoasă realizare – cei opt copii ai lui. Prezența lor vădea că el nu osândea în întregime acest biet mărunt univers, pentru că, pe o seară ca aceasta, gândi domnul Ramsay, privind pământul dizolvându-se în depărtări, mica insulă arăta patetic de firavă și pe jumătate devorată de mare.

– Biet pământ! murmură el cu un suspin.

Doamna Ramsay îl auzi. Obișnuia uneori să spună lucruri extrem de triste, dar ea remarcase că de îndată ce le rostea, arăta mai voios ca de obicei. Toată această vorbărie nu era

decât un joc, gândi ea, căci dacă dânsa s-ar fi simţit îndemnată să spună măcar jumătate din ceea ce exprima el, demult şi-ar fi zburat creierii.

O sâcâia toată această vorbărie, şi i se adresă pe un ton prozaic, declarându-i că era o seară încântătoare. Şi de ce mă rog se văita, îl întrebă cu voce pe jumătate veselă, pe jumătate plângăreaţă, pentru că ghicea ce gânduri îl măcinau: că ar fi putut să scrie cărţi mult mai bune dacă nu s-ar fi însurat. Nu se plângea, o asigură domnul Ramsay. Ea ştia că nu se plânge. Ştia că nu avea de ce se plânge. Şi domnul Ramsay îi luă mâna, o ridică la buze şi i-o sărută cu o fervoare care o emoţionă până la lacrimi; apoi i-o lăsă cu repeziciune în jos.

Se întoarseră dinspre priveliştea golfului şi porniră să urce, braţ la braţ, cărarea mărginită de plantele ce săgetau ca nişte suliţe verzi-argintii. Braţul lui era aproape ca braţul unui tânăr, îşi spuse doamna Ramsay, suplu şi puternic, şi se gândi cu încântare cât de viguros se păstra încă, deşi trecuse de şaizeci de ani, şi ce neîmblânzit şi optimist era, şi cât de straniu părea faptul că, fiind convins, aşa cum era dânsul, de tot soiul de cumplite tragedii, nu părea deloc deprimat, ba, dimpotrivă, chiar înveselit. „Nu-i aşa că-i curios?" reflectă ea. Într-adevăr, câteodată îi făcea impresia că e cu totul altfel decât ceilalţi oameni, şi anume că se născuse orb, surd şi mut faţă de lucrurile obişnuite, şi cu un ochi de vultur pentru lucrurile neobişnuite. Puterea lui de pătrundere o uimea adeseori. Dar florile, le vedea? Nu. Priveliştea o vedea? Nu. Vedea vreodată frumuseţea propriei lui fiice, sau îşi dădea seama vreodată dacă pe farfuria lui se afla o felie de budincă ori de friptură? Stătea cu ei la masă, asemenea unui om în transă. Şi obiceiul lui de a-şi vorbi cu glas tare, sau de a recita versuri în gura mare,

punea din ce în ce mai mult stăpânire pe el, din păcate, pentru că uneori era foarte supărător.

„O, cea mai bună şi cea mai frumoasă, însoţeşte-mă!"

Biata Miss Giddings, când se auzise chemată cu acest strigăt, fusese cât pe-aci să-şi piardă firea. Dar pe de altă parte, gândi doamna Ramsay luându-i spontan partea împotriva tuturor stupidelor de Giddings din univers şi dându-i a înţelege soţului ei, printr-o uşoară apăsare a braţului, că urca panta prea repede pentru ea şi că trebuia să se oprească o clipă să constate dacă muşuroaiele acelea de pe margine erau proaspăt construite, pe de altă parte, îşi spuse ea aplecându-se ca să le inspecteze, un spirit mare ca al lui trebuie să se deosebească în toate privinţele de al nostru. Toţi oamenii mari pe care-i cunoscuse vreodată, gândi ea, ajungând la concluzia că, negreşit, un iepure trebuie să se fi introdus acolo, toţi oamenii mari erau aşa ca el şi tinerilor le era de mare folos (cu toate că atmosfera sălilor de curs i se părea aproape insuportabil de îmbâcsită şi deprimantă) să-l asculte, sau numai să-l vadă. Dar cum să lupţi împotriva iepurilor fără să tragi în ei? se întrebă. S-ar fi putut să fie un iepure; dar putea fi o cârtiţă. Oricum, un animal îi distrugea primulele de seară. Apoi, înălţându-şi privirile, văzu deasupra crengilor subţiate primele zvâcniri ale luceafărului în plin freamăt şi voi să i-l arate şi soţului ei; căci priveliştea o umplea de o plăcere pătrunzătoare. Dar îşi înfrână dorinţa. El nu se uita niciodată la nimic. Dacă s-ar fi uitat, tot ce-ar fi găsit să spună ar fi fost: „Biet mărunt univers!" cuvinte însoţite de unul dintre suspinele sale.

În momentul acela, domnul Ramsay exclamă: „Foarte frumos!" ca să-i facă ei plăcere, şi se prefăcu a admira florile. Dar dânsa ştia prea bine că nu le admiră şi că nici nu-şi dă seama că sunt acolo. O făcea doar de dragul ei... Ah, dar cei doi de acolo

nu erau Lily Briscoe, hoinărind cu William Bankes? Își concentră privirile mioape, încercând să recunoască din spate o pereche care se retrăgea. Da, ei erau. Oare asta însemna că or să se căsătorească? Da, da, cu siguranță! Ce idee splendidă! Trebuie să se căsătorească!

13

Fusese la Amsterdam, povestea domnul Bankes în timp ce străbătea pajiștea alături de Lily Briscoe. Văzuse Rembrandt-urile. Fusese la Madrid. Din nefericire, era Vinerea Mare și Prado era închis. Fusese la Roma. Domnișoara Briscoe vizitase vreodată la Roma? O, ar trebui – ar fi o experiență minunată pentru ea – Capela Sixtină; Michelangelo; și Padova, cu atâta Giotto. Soția lui fusese bolnavă ani de zile, așa încât nu călătorise prea mult.

Lily fusese la Bruxelles; fusese la Paris, dar numai în trecere, pentru a-și vizita o mătușă bolnavă. Fusese la Dresda; existau munți de tablouri pe care nu le văzuse; oricum, însă, reflecta Lily Briscoe, poate că era mai bine să nu vezi tablouri: nu fac decât să-ți stârnească o disperată nemulțumire în ce privește creația ta. Domnul Bankes socotea că era un punct de vedere exagerat. Nu putem fi cu toții Tizian și nu putem fi cu toții Darwin, spuse el; în același timp, se îndoia că Tizianii și Darwinii s-ar fi putut ivi fără „existența unor persoane umile ca noi". Lily ar fi dorit să-i facă un compliment: „Dumneavoastră nu sunteți o persoană umilă, domnule Bankes", așa i-ar fi plăcut să-i spună. Dar lui nu-i plăceau complimentele (deși cei mai mulți bărbați le agreează, gândi ea), și se rușină un pic de

impulsul ei şi tăcu în timp ce dânsul observa că, poate, afirmaţiile sale nu se aplicau şi la pictură. În orice caz, replică Lily, eliberându-se de micul ei moment de nesinceritate, ea va continua mereu să picteze, pentru că o interesa. Da, răspunse domnul Bankes, era convins că va continua; când ajunseră la capătul pajiştii şi el o întrebă dacă întâmpină dificultăţi la Londra în găsirea subiectelor, se întoarseră şi dădură cu ochii de soţii Ramsay. „Iată, asta înseamnă căsătoria, gândi Lily, un bărbat şi o femeie privind la o fată care aruncă o minge. Acest lucru încerca aseară doamna Ramsay să-mi explice." Căci ea purta un şal verde, şi amândoi stăteau în picioare, unul lângă celălalt, privindu-i pe Prue şi pe Jasper care-şi azvârleau mingile de crichet. Şi deodată, acea semnificaţie care coboară uneori, fără nici o raţiune, asupra oamenilor, poate când ies dintr-un metrou sau sună la o uşă, conferindu-le brusc o valoare de simbol, de reprezentare, se lăsă şi asupra doamnei şi domnului Ramsay, şi-i prefăcu, aşa cum stăteau acolo împresuraţi de umbrele serii, în simboluri ale căsniciei, „soţul şi soţia". Pe urmă, după o clipă, conturul simbolic care transcendea fapturile reale se evaporă şi, când se întâlniră faţă în faţă, cei doi redevenirăă domnul şi doamna Ramsay, uitându-se la copiii care-şi aruncau mingile. Şi totuşi, o frântură de secundă, cu toate că doamna Ramsay îi salută cu zâmbetul ei obişnuit („oh, precis îşi spune că o să ne căsătorim", gândi Lily) rostind: „Astă-seară am biruit", ceea ce se referea la faptul că, în sfârşit, o dată, domnul Bankes acceptase să ia cina cu ei în loc să o şteargă la el acasă, unde servitorul îi prepara foarte gustos legumele; şi totuşi, timp de o frântură de secundă, în timp ce mingea se înalţă în văzduh, o urmăriră din priviri, o pierdură, şi zăriră unica stea şi ramurile drapate, pluti în ei o senzaţie de risipire în vânt, de nemărginire, de iresponsabilitate. În lumina scăzută,

arătau cu toţii decupaţi, eterici, despărţiţi prin mari distanţe. Apoi, sărind îndărăt peste vastele spaţii (pentru că orice solidaritate părea să se fi volatilizat), Prue zbură jos drept în mijlocul lor şi prinse cu dibăcie, în mâna stângă, mingea din înălţimi; maică-sa întrebă: „Nu s-au întors încă?" şi vraja se destrămă. Domnul Ramsay se simţi liber acum să râdă în gura mare de Hume, cel care se împotmolise într-o băltoacă, iar o bătrână îl salvase cu condiţia să spună „Tatăl nostru" şi, chicotind de unul singur, se îndreptă spre biroul lui. Doamna Ramsay, readucând-o pe Prue în alianţa vieţii de familie, din care evadase aruncând mingi, întrebă:

– Nancy s-a dus cu ei?

14

Desigur, Nancy se dusese cu ei, din moment ce Minta Doyle i-o ceruse cu privirea ei mută şi întinzându-i mâna în momentul când Nancy, după masa de prânz, se îndreptase către mansarda ei ca să scape de ororile vieţii de familie. Îşi dăduse seama atunci că trebuie să-i însoţească. N-avea chef să meargă. N-avea chef să fie trasă în toată povestea asta. Pentru că, în timp ce urcau cărarea spre faleză, Minta îi ţinea întruna mâna în mâna ei. Ea şi-o retrăgea. Şi Minta i-o luă din nou. „Ce-o fi vrând?" se întreba Nancy. Fără îndoială, oamenii vor ceva; pentru că atunci când Minta îi lua mâna şi i-o ţinea, Nancy vedea, în silă, întreg universul aşternându-i-se la picioare; şi, ca atunci când dintr-odată ţi-ar apărea din ceaţă Constantinopolul şi, oricât n-ai avea chef să-l admiri, totuşi nu te poţi împiedica să nu întrebi: „Aceea-i Sfânta Sofia? Acela-i Cornul

de Aur?"; tot aşa şi Nancy, când Minta îi lua mâna, se întreba: „Ce-o fi vrând? Oare asta vrea? Şi ce era acest «asta»". Ici-colo, răsăreau prin ceaţă (în timp ce Nancy privea în jos la panorama vieţii desfăşurată la picioarele ei), o turlă, un dom; obiecte proeminente şi fără nume. Dar când Minta îi lăsa mâna, aşa cum se întâmplase când au alergat pe povârniş la vale, toate, domul şi turla, şi tot ce se profilase prin ceaţă, se cufundau din nou în ea şi piereau.

Minta, remarcase Andrew, ţinea bine la mers. Se îmbrăca mai rezonabil decât majoritatea femeilor. Purta fuste foarte scurte şi pantaloni bufanţi, negri. Sărea drept în mijlocul unui râu şi se opintea prin apă. Îi plăcea impetuozitatea ei, dar îşi dădea seama că n-o să dureze mult – într-o bună zi o să-şi găsească moartea într-una din absurdităţile astea. S-ar fi zis că n-o sperie nimic – în afară de tauri. Numai cât zărea un taur pe câmp şi-o lua la goană răcnind, cu braţele ridicate, adică făcea exact ceea ce era menit să înfurie un taur. Dar trebuia să recunoşti că nu se codea să-şi mărturisească frica. Ştia că, în ceea ce priveşte taurii, era teribil de laşă, aşa zicea. Bănuia că probabil o atacase unul când era mică, în cărucior. Părea să nu acorde multă importanţă celor ce spunea sau făcea. O vedeai deodată cocoţându-se pe o muche de stâncă, aşezându-se şi începând să cânte ceva cam aşa:

„Sări-ţi-ar ochii, sări-ţi-ar ochii!"

Şi trebuiau să-i ţină cu toţii isonul şi să cânte în cor, strigând loalaltă:

„Sări-ţi-ar ochii, sări-ţi-ar ochii!"

Dar pentru nimic în lume nu trebuia lăsat ca fluxul să le înece porţiunile bune pentru pescuit, înainte de a ajunge ei pe plajă.

– Pentru nimic în lume, încuviinţă Paul ridicându-se cu o săritură şi, în timp ce se lăsau să alunece pe povârniş, nu

contenea să le citeze ce scria în ghid despre „aceste insule pe drept renumite pentru priveliştile lor frumoase ca o grădină şi pentru cantitatea şi varietatea curiozităţilor marine".

Dar ce rost aveau toate strigătele astea şi toate aceste „sări-ţi-ar ochii", gândea Andrew, alegându-şi poteca de coborâre de pe faleză; ce rost aveau toţi ghionţii pe care-i încasa în spinare, faptul că i se spunea „bătrâne" şi toate celelalte; n-aveau nici un chichirez. Ăsta era dezavantajul când porneai la drum cu o femeie. Odată ajunşi pe plajă, se separară; el se duse la Nasul Papei, după ce îşi descălţă pantofii şi-şi vârî în ei ciorapii făcuţi ghemotoc, şi-i lăsă pe cei doi în plata Domnului; Nancy se bălăci până la stâncile ei, şi începu să-şi exploreze smârcurile, lăsându-i pe cei doi în plata Domnului. Se cinchi pe călcâie şi atinse cu mâna anemonele-de-mare, netede de parcă erau din cauciuc, lipite de marginea stâncii ca nişte bucăţi de jeleu. Visătoare, prefăcu smârcul în mare, plevuştile în rechini şi balene, aruncă peste această minusculă lume umbra norilor negri, ţinându-şi mâna pavăză împotriva soarelui, aducând astfel beznă şi dezolare, precum Dumnezeu însuşi, asupra milioanelor de creaturi neştiutoare şi nevinovate, pentru ca apoi să-şi retragă brusc mâna lăsând soarele să se reverse iarăşi. Pe nisipul palid şi haşurat, înainta cu paşi gigantici un fantastic leviatan, cu franjuri şi mănuşi de armură (ea continua să dilate proporţiile bălţii) care se făcu nevăzut în vastele grote din peretele muntelui. Apoi, lăsându-şi privirea să lunece imperceptibil peste suprafaţa bălţii şi să se fixeze pe linia şovăielnică a mării şi a cerului, pe trunchiurile de arbori tremurători schiţaţi pe orizont de fumul vapoarelor, se simţi hipnotizată de acea forţă care irupea sălbatic şi apoi se sugea îndărăt, inevitabil, iar cele două sensuri, cel al imensităţii şi cel al micimii (balta se diminuase din nou) conţinute în teribila

mişcare, o făcură să se simtă legată de mâini şi de picioare, încremenită de intensitatea emoţiilor care reduceau propriu-i trup, propria-i viaţă şi vieţile tuturor oamenilor din lume la nimicnicie. Şi astfel, ascultând valurile, ghemuită lângă smârcul ei, se lăsă furată de gânduri.

Şi Andrew îi strigă că năvăleşte marea, aşa încât Nancy sări, împroşcând stropi, alergă prin apa joasă până la ţărm, o porni la fugă pe plajă şi, purtată de propria ei impetuozitate şi de impulsul vitezei, se pomeni drept după o stâncă şi acolo, o, cerule! Paul şi Minta se strângeau în braţe! probabil că se sărutau. Nancy se simţi ultragiată, indignată. Amândoi, ea şi Andrew, îşi încălţară pantofii şi ciorapii într-o tăcere de mormânt, fără să sufle o vorbă despre ceea ce văzuseră. Ba chiar îşi vorbiră răstit unul altuia. „Ar fi putut să-l strige şi pe el când a văzut langusta aceea sau ce-o mai fi fost", bombăni Andrew. Oricum, amândoi aveau senzaţia: „nu e vina noastră". Ei doi nu doriseră să se întâmple povestea asta detestabilă. Şi totuşi pe Andrew îl irita faptul că Nancy era femeie şi pe Nancy o irita că Andrew era bărbat şi amândoi îşi legară şireturile ghetelor cu o atenţie concentrată şi făcură noduri foarte strânse.

Numai când ajunseră sus, pe creasta falezei stâncoase, descoperi Minta că pierduse broşa pe care o avea de la bunica – broşa bunicii, singura podoabă pe care o poseda – o salcie plângătoare (de bună seamă că-şi aminteau de ea) montată în perle. „Trebuie s-o fi văzut la ea, le repeta în timp ce lacrimile îi şiroiau pe obraji, era broşa cu care bunica ei îşi prinsese boneta până în cea din urmă zi a vieţii. Şi acum o pierduse! Ar fi preferat să piardă orice altceva decât această broşă! Trebuie să se întoarcă s-o caute!" Se întoarseră cu toţii. Bâjbâiră, holbară ochii, scotociră. Păşeau cu capetele foarte aplecate, şi-şi

vorbeau scurt şi îmbufnat. Paul Rayley dibuia ca un nebun în jurul stâncii pe care şezuseră. „Atâta zarvă pentru o broşă, n-avea nici un rost!" gândea Andrew, în timp ce Paul îi recomanda să caute cu mare atenţie „între punctul ăsta şi ăstălalt".

Fluxul înainta cu repeziciune. Peste un minut marea avea să acopere locul unde se aflau. Nu exista nici o umbră de şansă să găsească broşa.

– O să ne taie drumul de întoarcere, strigă Minta, brusc înspăimântată.

„De parcă ar fi existat cea mai mică primejdie! Aceeaşi poveste ca şi cu taurii – nu-şi poate stăpâni emoţiile!" gândi Andrew. Aşa-s femeile! Nenorocitul de Paul trebui s-o liniştească. Bărbaţii (Andrew şi Paul luară pe dată aluri foarte bărbăteşti, diferite de cele cotidiene) ţinură sfat pe loc şi hotărâră să planteze bastonul lui Rayley în locul unde se aflau acum şi să se întoarcă în momentul refluxului. Nimic altceva nu se mai putea face. Dacă broşa era acolo, se va afla şi a doua zi dimineaţă în acelaşi loc, o încredinţară ei, dar Minta continuă să suspine tot drumul, până ajunseră din nou sus, pe faleză. Era broşa bunicii ei; ar fi preferat să piardă orice altceva decât această broşă, şi totuşi Nancy simţea că, deşi s-ar fi putut într-adevăr să regrete pierderea broşei, nu plângea numai din această pricină. Plângea de altceva. „Am putea, de fapt, să ne aşezăm cu toţii şi să plângem", îşi spuse ea. Dar nu ştia de ce.

Paul şi Minta porniră împreună, în faţă, şi el o îmbărbăta şi-i povestea cât de cunoscut e talentul său de a găsi lucruri. Odată, pe când era băieţaş, găsise un ceas de aur. O să se scoale dis-de-dimineaţă şi, cu certitudine, o să-i găsească broşa. Gândea că la ceasul acela va fi încă întuneric, pe plajă nu se va mai afla nimeni în afară de el şi, într-un fel, va înfrunta o primejdie.

Începu s-o asigure că fără îndoială va găsi broşa, iar ea îi răspunse că pentru nimic în lume nu-i îngăduia să se deştepte în zori; broşa era pierdută; ştia bine – avusese o presimţire când şi-o prinsese în această după-amiază. Dar, în sinea lui, Paul hotărî ca, fără să-i spună Mintei, să se strecoare afară din casă în faptul zilei, când toată lumea doarme şi, dacă n-o s-o poată găsi, să se repeadă până la Edinburgh şi să-i cumpere altă broşă, asemănătoare, dar mai frumoasă. O să-i dovedească el ce-i în stare să facă. Când se găsiră pe creasta colinei şi văzură oraşul iluminat la poalele lor, luminiţele care se aprindeau brusc, una câte una, i se părură lui Paul a fi lucrurile ce urmau să i se întâmple lui – căsătoria, copiii, casa; şi când ajunseră la drumul mare, adumbrit de tufişuri înalte, visă din nou cum se vor retrage amândoi în solitudine, şi se vor plimba întruna, el călăuzind-o mereu şi ea lipindu-se strâns de dânsul (aşa cum se întâmpla acum). Când o luară pe drumul care făcea cruce cu şoseaua, se gândi la încercarea îngrozitoare prin care trecuse; trebuia numaidecât să povestească cuiva – doamnei Ramsay, firește, pentru că i se tăia răsuflarea numai cât se gândea la ceea ce făcuse. Momentul când i-a cerut Mintei să se mărite cu el a fost pe departe cel mai îngrozitor din viaţa lui. Se va duce drept la doamna Ramsay, întrucât simţea că, într-un fel, ea era persoana care-l determinase la acest pas. Ea îl făcuse să creadă că poate întreprinde orice. Nimeni dintre toţi ceilalţi nu-l lua în serios. Dar doamna Ramsay îl făcea să creadă că poate realiza orice-şi pune în gând. Astăzi îi simţise tot timpul ochii aţintiţi asupra lui, urmărindu-l oriunde se ducea, de parcă i-ar fi spus (deşi nu rostise o vorbă): „Da, eşti în stare s-o faci. Cred în tine. Aştept acest lucru de la tine!" Aşa-l făcuse să simtă şi, de îndată ce vor ajunge acasă (căuta din ochi luminile casei, peste golf), o să se ducă drept la dânsa şi o să-i spună: „Am făcut-o, doamnă Ramsay,

mulţumită dumneavoastră". Şi când cotiră pe drumeagul ce ducea la vilă, putură deslusi luminile care se mişcau încoace şi încolo, la ferestrele de sus. Se vede că era foarte târziu. Oamenii se pregăteau de cină. Casa era în întregime iluminată şi, venind după întuneric, toate aceste străluciri îi umplură ochii şi, în vreme ce urca poteca, scanda copilăreşte: „Lumini, lumini, lumini"; repetă ameţit: „Lumini, lumini, lumini", şi când intrară în casă, privi în jur cu ochii mari pe faţa-i împietrită: „Dar, Dumnezeule mare, îşi spuse în gând, ducând mâna la nodul cravatei, nu trebuie să devin ridicol!"

15

– Da, răspunse Prue, în felul ei cumpănit, răspunzând întrebării puse de maică-sa, cred că Nancy s-a dus cu dânşii.

16

„Ei bine, deci Nancy e cu ei", îşi spuse doamna Ramsay, în timp ce lăsa din mână o perie şi lua un pieptene, răspunzând „Intră!" la bătaia care se auzise în uşă (Jasper şi Rose intrară în cameră) şi întrebându-se dacă faptul că Nancy se afla cu ei făcea mai probabilă ori mai improbabilă survenirea unui accident; era mai improbabil, simţea doamna Ramsay, fără nici un fel de justificare raţională, în afara faptului că un holocaust la asemenea

scară n-ar fi fost plauzibil. Nu era posibil să se fi înecat cu toţii. Şi din nou se simţi singură în prezenţa vechii ei vrăjmaşe, viaţa.

Jasper şi Rose o anunţară că Mildred voia să ştie dacă trebuie să aştepte cu cina.

– Nu, nici măcar pentru regina Angliei! replică doamna Ramsay cu emfază. Şi nici pentru împărăteasa Mexicului, adăugă ea râzând către Jasper; căci şi el moştenise viciul mamei sale: şi el exagera.

Şi dacă Rose n-avea nimic împotrivă, în timp ce Jasper transmitea mesajul, putea să aleagă ea bijuteriile pe care să le pună mama ei în acea seară. Când ai cincisprezece oameni la cină, nu poţi aştepta la infinit. Întârzierea celor patru începea s-o irite; era o lipsă de consideraţie din partea lor şi iritarea ei se suprapuse peste teama pentru ceea ce li s-ar fi putut întâmpla; o contraria faptul că aleseseră să vină târziu tocmai în această seară, când ar fi vrut ca masa să fie foarte reuşită, întrucât William Bankes consimţise în sfârşit să ia cina cu ei; urma să fie servită capodopera culinară a lui Mildred: *Boef en Daube* şi succesul acestui fel depindea de servirea lui exact în minutul când era gata. Carnea, mirodeniile şi sosul de vin – toate trebuiau să fie gata exact în acelaşi timp. Să le laşi să aştepte – nici nu putea fi vorba. Şi, bineînţeles, tocmai în seara asta dintre toate serile, îşi găsiseră să plece şi să se întoarcă târziu, iar bucatele vor trebui trimise înapoi la bucătărie şi ţinute la cuptor; celebrul *Boef en Daube* va fi complet ratat.

Jasper îi oferi un colier de opal; Rose îi alese un colan de aur. Care arăta mai bine pe rochia ei neagră? „Într-adevăr, care?" întrebă doamna Ramsay distrată, privindu-şi în oglindă gâtul şi umerii (dar evitând să-şi privească faţa). Şi pe urmă, în timp ce copiii scotoceau printre giuvaierele ei, doamna Ramsay îşi întoarse ochii spre fereastră, urmărind o scenă care o amuza

întotdeauna – ciorile încercând să aleagă copacul pe care să se lase. De fiecare dată s-ar fi zis că se răzgândeau şi se înălţau iar în văzduh, pentru că, îşi spunea, cioroiul cel bătrân, cioara tată, bătrânul Joseph, cum îl botezase ea, era o pasăre mofluză, cu toane, foarte greu de mulţumit. Un păsăroi bătrân, corupt, cu aripile pe jumătate chelite. Îi evoca un moşneag jigărit, cu joben, pe care-l văzuse odată, sunând dintr-un corn de vânătoare în faţa unui cabaret.

– Ia uitaţi-vă! le spuse copiilor, râzând.

Începuseră să se ciorovăiască. Bătrânul Joseph şi Mary se băteau. Oricum, ciorile se ridicaseră din nou toate în văzduh, aerul era măturat de aripile lor negre şi decupat în delicate contururi de paloş. Bătaia aripilor care lopătau, lopătau – niciodată nu izbutea să şi-o descrie ei înseşi într-o formă care s-o satisfacă – era una dintre cele mai frumoase mişcări pe care le cunoştea.

– Ia priveşte! o îndemnă pe Rose, sperând că fetiţa o să vadă totul mai clar decât ea. Pentru că, adeseori, copiii devansează cu un pas propriile noastre percepţii.

Dar ce să aleagă? Scoseseră afară toate sertăraşele sipetului de bijuterii. Colanul de aur, care era italian, colierul de opal, pe care i-l adusese unchiul James din India; sau să-şi pună ametistele?

– Alegeţi, scumpilor, alegeţi! îi îndemnă în nădejdea că or să se grăbească.

Dar le îngădui să aleagă pe îndelete; în special pe Rose o lăsă să ia ba o bijuterie, ba alta, şi să le urmărească efectul pe rochia ei neagră, fiindcă ştia că acest mic ceremonial al alegerii bijuteriilor, care se repeta seară de seară, era cea mai mare plăcere a fetei. Avea ea un motiv secret de a acorda atâta atenţie alegerii podoabelor pe care avea să le poarte mama ei. „Care să

fi fost acest motiv?" se întreba doamna Ramsay, stând nemişcată pentru ca Rose să-i închidă colierul ales, şi încercând să dibuie în trecutul ei simţământul acesta adânc, îngropat, negrăit, pe care-l nutreşti mamei, când ai vârsta lui Rose. Ca orice sentiment pe care ţi-l poartă cineva, gândi doamna Ramsay, şi acesta o întrista. Ceea ce-i putea oferi ea în schimb era atât de inferior; iar ceea ce simţea Rose pentru dânsa, era cu totul disproporţionat în raport cu ce era ea în realitate. Şi Rose o să crească mare; şi Rose, cu sensibilitatea ei profundă, o să sufere, bănuia doamna Ramsay, care le spuse acum că şi-a terminat toaleta, aşa încât puteau coborî, iar Jasper, pentru că era cavaler, o să-i ofere braţul, iar Rose, fiind o domnişoară, o să-i ducă batista (îi dădu o batistă) şi, mai ce? ah, da, s-ar putea să fie rece, o să-i ducă şi un şal.

– Alege-mi tu un şal, îi ceru, ştiind că lucrul ăsta o să-i facă plăcere acestei Rose, căreia îi era hărăzită suferinţa.

– Ia uitaţi-vă, le spuse oprindu-se la fereastra de pe palier, iar au venit. Joseph s-a aşezat pe vârful altui copac. Nu crezi că păsările suferă, i se adresă de astă dată lui Jasper, când li se frâng aripile? De ce voia el să-i împuşte pe bietul Joseph cel bătrân şi pe Mary?

Jasper îşi târşi puţin picioarele pe scări şi se simţi ofensat, dar nu prea serios, pentru că maică-sa nu putea înţelege ce plăcut e să tragi în păsări şi că păsările nu simt nimic; de altfel, fiind mama lui, ea trăia într-o altă diviziune a lumii; dar îi plăceau poveştile ei despre Mary şi Joseph. Îl făceau să râdă. Dar de unde ştia ea că ăştia erau Mary şi Joseph? Socotea că aceleaşi păsări vin pe aceiaşi copaci seară de seară? o întrebă. În clipa aceea însă, brusc, aşa cum fac toţi oamenii mari, maică-sa încetă să-i mai acorde atenţie. Trăgea cu urechea la un zgomot de voci care venea din hol.

– S-au întors! exclamă şi pe dată se simţi mai curând furioasă pe ei decât uşurată.

Apoi se întrebă: „s-o fi întâmplat?" O să coboare, şi ei or să-i povestească. Dar nu, cu toată omenirea asta în jur, n-or să-i poată povesti nimic. Aşa încât va trebui să coboare, să înceapă cina şi să aştepte. Şi, asemenea unei regine care, găsindu-şi curtenii adunaţi în sala palatului, îi priveşte cu condescendenţă, descinde în mijlocul lor, le admite în tăcere omagiile şi le acceptă devoţiunea şi prosternarea (nici un muşchi nu clinti pe chipul lui Paul care privi ţintă înainte când trecu pe lângă el), tot astfel coborî şi doamna Ramsay, traversă holul şi-şi înclină vag capul, ca şi cum accepta ceea ce ei nu puteau să exprime: tributul adus frumuseţii.

Dar se opri locului. Se simţea un miros de ars. „Au lăsat oare la bucătărie *Boef en Daube* să se răscoacă?" se întrebă. „Dă Doamne să nu fie aşa!" Şi atunci prelungul răsunet al gongului anunţă solemn, autoritar, că toţi cei răspândiţi prin mansarde, prin dormitoare, prin tainice unghere, citind, scriind, netezindu-şi părul pentru o ultimă oară, ori închizându-şi nasturii rochiei, trebuie să-şi părăsească toate aceste îndeletniciri, precum şi mărunţişurile de pe lavoare şi de pe mesele de toaletă, şi romanele de pe noptiere, şi jurnalele intime atât de confidenţiale, şi să se adune în sufragerie, pentru cină.

17

„Dar eu ce-am făcut din viaţa mea?" gândi doamna Ramsay luându-şi locul în capul mesei şi privind la cercurile albe ale farfuriilor.

– William, așază-te lângă mine, îi ceru. Lily, adăugă plictisită, locul tău e-acolo.

Ei doi – Paul Rayley și Minta Doyle – aveau o taină, iar ea, ea nu avea decât atât – o masă infinit de lungă, cu farfurii și cuțite. La celălalt capăt se afla soțul ei, ghemuit pe scaun, încruntându-se. La ce oare? Nu știa. Nu-i păsa. Nu putea înțelege cum de simțise vreodată cea mai mică emoție sau afecțiune pentru el. Avea senzația că acum depășise totul, trecuse prin tot, era în afară de tot, și împărți supa de parc-ar fi existat – chiar acolo, în castron – un vârtej de ape și te puteai afla sau în vâltoarea lui sau în afara lui, iar ea se afla în afară. „Toate s-au terminat", gândi doamna Ramsay, în timp ce-și făceau intrarea, unul câte unul, Charles Tansley, „Ia loc aici, te rog!" îi spuse – apoi Augustus Carmichael – și se așezau la masă. Și în tot acest timp, aștepta, pasivă, să-i dea cineva un răspuns, să se întâmple ceva. „Dar ăsta nu-i un lucru pe care să-l poți exprima", gândi ea, cufundând polonicul în supă.

Înălțându-și sprâncenele în fața unei asemenea discrepanțe – între ceea ce gândea și ceea ce făcea – distribuirea supei cu polonicul – se simți, din ce în ce mai puternic, zvârlită în afara vârtejului; sau, ca și cum s-ar fi proiectat o umbră care absorbea orice culoare, vedea lucrurile în adevărata lor lumină. Camera (își plimbă privirea de jur împrejur) era jerpelită. Nicăieri nici un strop de frumusețe. Se ferea să se uite la domnul Tansley. Și nimic nu părea să fi fuzionat. Fiecare exista separat de celălalt. Și întregul efort de fuzionare, de fluență, de creație, îi revenea ei. Din nou resimți, fără ostilitate, ci doar ca pe o simplă constatare, sterilitatea bărbaților; și dacă n-o să intre ea în acțiune, nimeni altcineva n-o s-o facă, așa încât, stimulându-se cu acel ușor bobârbac pe care-l dai unui ceas care a stat, vechiul puls familiar începu iar să bată, așa cum

reîncepe ceasul să ticăie – un, doi, trei, un, doi, trei. „Şi aşa mai departe, şi aşa mai departe", repetă ea ascultând, ocrotind, veghind pulsul încă slab, aşa cum fereşti, cu pavăza unei hârtii, o flacără firavă.

„Deci, asta-i, conchise ea adresându-se către William Bankes doar printr-o tăcută înclinare în direcţia acestuia – bietul om! N-avea nici soţie, nici copii şi, cu excepţia serii de azi, lua masa singur într-un apartament închiriat!" Şi, de mila lui, vitalitatea doamnei Ramsay fiind acum destul de reînviorată pentru a-i oferi din nou reazim, se lansă în acţiune, ca un marinar ce simte vântul umflându-i pânzele, dar îşi spune, cu o oarecare osteneală, că, de fapt, n-are chef să se avânte din nou în larg şi meditează cum ar fi fost dacă i s-ar fi scufundat corabia şi el s-ar fi rostogolit, rotindu-se, rotindu-se, până şi-ar fi aflat, pe fundul mării, odihna.

– Ţi-ai găsit scrisorile? Am dat dispoziţii să-ţi fie lăsate în hol, îi spuse lui William Bankes.

Lily Briscoe o privi cum se lăsa purtată în acea stranie ţară a nimănui, unde e cu neputinţă să-i urmezi pe oameni, şi totuşi, plecarea lor îngheaţă atât de cumplit inima celor ce-i petrec şi-i văd îndepărtându-se, încât se străduie să-i urmărească măcar din priviri, aşa cum urmăreşti un vapor estompându-se, până când pânzele i se topesc dincolo de orizont.

„Ce îmbătrânită pare, cât de frământată şi cât de îndepărtată!" gândi Lily. Apoi, când se întoarse către William Bankes surâzând, Lily avu impresia că vaporul se răsucise, iar soarele îi bătea din nou în pânze; se întrebă oarecum înveselită, pentru că se simţea uşurată: „De ce i-o fi milă de el?" Fiindcă aceasta era impresia pe care o dăduse doamna Ramsay când îl anunţase că scrisorile îl aşteptau în hol. „Bietul William Bankes", părea ea să spună, ca şi cum propria-i osteneală provenea, în parte, din

mila pe care i-o inspirau ceilalţi, iar impulsul de viaţă încolţit în ea, hotărârea de a se trezi iar la acţiune, îi fuseseră stârnite tot de milă. „Şi e un lucru fals", gândi Lily; era una din judecăţile eronate ale doamnei Ramsay, acele judecăţi care păreau să izvorască la ea din instinct şi să fie determinate mai curând de o necesitate a ei personală, decât de nevoile altora. William Bankes nu era câtuşi de puţin vrednic de milă. „Îşi are munca lui", se încredinţă Lily. Şi îşi aminti dintr-odată, cu senzaţia că descoperise o comoară, că şi ea avea munca ei. Într-o străfulgerare îşi văzu tabloul şi gândi: „Da, am să plasez copacul în centru, dar ceva mai departe, şi astfel am să evit spaţiul acela jenant. Aşa am să fac. Asta mă nedumerea". Luă solniţa şi o aşeză pe o floare imprimată în desenul feţei de masă, ca să-i amintească să mute copacul.

– E curios că, deşi poşta nu-ţi aduce aproape niciodată nimic interesant, îţi aştepţi totuşi scrisorile cu nerăbdare, spuse domnul Bankes.

„Ce discuţii stupide!" gândi Charles Tansley, aşezându-şi lingura exact în centrul farfuriei pe care o golise până la ultima picătură, ca şi cum, îşi spuse Lily (Tansley era aşezat în faţa ei, cu spatele spre fereastră, drept în mijlocul priveliştii), era hotărât să profite din plin de toate mesele ce i se ofereau. Tot ce ţinea de el căpăta o fixitate uscătivă, o urâţenie golaşă. Şi totuşi, e un fapt constatat că-i aproape cu neputinţă să ai aversiune pentru un om atunci când îl cercetezi cu atenţie. De pildă, îi plăceau ochii lui Tansley: erau albaştri, înfundaţi în orbite, înfricoşători.

– Porţi o corespondenţă bogată, domnule Tansley? întrebă doamna Ramsay, plină de milă şi faţă de el, cel puţin aşa presupunea Lily.

Un lucru era adevărat în ce-o privea pe doamna Ramsay; îi era întotdeauna milă de bărbaţi, ca şi cum bărbaţilor le lipsea

ceva – şi niciodată de femei – ca şi cum acestea ar fi avut în plus ceva.

Tansley răspunse scurt că îi scrie mamei lui; de altfel nu trimite mai mult de o scrisoare pe lună.

N-avea de gând să discute stupiditățile în care urmăreau să-l antreneze oamenii ăştia. N-o să se expună condescendenței tuturor acestor gâsculițe. Până la cină citise în camera lui şi acum, când coborâse, totul i se părea naiv, superficial, inconsistent. „De ce s-or fi schimbând toți pentru cină?" El coborâse îmbrăcat ca de obicei. Nu avea costum de seară. „Poşta nu-ți oferă niciodată nimic interesant", iată o pildă de discuție care se purta mereu. Îi determina pe bărbați să exprime lucruri de acest gen. „Da, de fapt e un lucru destul de adevărat", îşi spuse. Acestor oameni nu li se oferea niciodată nimic interesant, de la un capăt la celălalt al anului. Ei nu făceau nimic altceva decât să flecărească, să flecărească, să flecărească, să mănânce, să mănânce, să mănânce. Era vina femeilor. Femeile făceau civilizația imposibilă, cu „farmecul" şi cu tembelismul lor.

– Nu va fi chip să mergem mâine la Far, doamnă Ramsay, rosti el ca să se afirme.

Îi plăcea doamna Ramsay; o admira; îi era încă prezent în minte muncitorul de la canalizare, care se uitase lung la dânsa; dar simțea că e necesar să se afirme în ochii ei.

„Omul ăsta este, într-adevăr, îşi spuse Lily Briscoe, în ciuda ochilor lui – dar n-ai decât să te uiți la nasul lui şi la mâini – este, într-adevăr, cea mai neatrăgătoare ființă omenească pe care am întâlnit-o vreodată." Atunci pentru ce se necăjea de cele ce-i spunea el? „Femeile nu se pricep să scrie, femeile nu se pricep să picteze" – ce importanță aveau toate acestea venind de la el, din moment ce, evident, nu reprezentau pentru dânsul un adevăr, ci o concepție care dintr-o anumită pricină îi era utilă lui, fapt

pentru care o profera. De ce întreaga ei făptură se îndoia ca firul de grâu în vânt, şi nu putea depăşi această apatie decât cu un efort dureros? Trebuia să facă efortul o dată în plus. „Iată rămurica de pe faţa de masă; iată munca mea; trebuie să mut copacul în centru; asta este important şi nimic altceva." Oare nu s-ar fi putut crampona cu tărie de acest fapt, se întreba, şi să nu-şi mai iasă din fire, să evite discuţiile; iar dacă voia o mică răzbunare, o putea obţine râzând de el.

– Vai, domnule Tansley, i se adresă, ia-mă cu dumneata la Far. Mi-ar face nespusă plăcere!

Tansley îşi dădea seama că minte. Dintr-o pricină oarecare, spunea un lucru pe care nu-l gândea, doar aşa, ca să-l tachineze. Râdea de el. Era îmbrăcat în vechii lui pantaloni din flanelă. Nu avea alţii. Se simţi foarte necioplit şi izolat, şi singur. Ştia că, dintr-o anumită raţiune, Lily încerca să-l necăjească, nu dorea să facă o plimbare la Far cu el; îl dispreţuia; după cum îl dispreţuia şi Prue Ramsay; după cum îl dispreţuiau toate. Dar n-avea de gând să se lase ridiculizat de femei, aşa încât se răsuci deliberat în scaun, se uită pe fereastră şi rosti cu bruschete, foarte grosolan, că a doua zi vremea o să fie prea aspră pentru ea. O să aibă rău de mare.

Îl supăra faptul că-l obligase să-i vorbească în felul acesta, de faţă cu doamna Ramsay. Dac-ar fi putut acum să se afle singur în camera lui, lucrând, în mijlocul tomurilor sale! Acolo se simţea în largul lui. Şi nu făcuse niciodată vreo datorie, nici măcar de un penny; de la vârsta de cincisprezece ani tatăl său nu mai trebuise să cheltuiască nici măcar un ban pentru întreţinerea lui; din economiile lui îi ajutase şi pe cei de acasă; o susţinea pe sora lui la învăţătură. Şi totuşi, ar fi dorit să ştie cum să-i fi răspuns cuviincios domnişoarei Brisoe; dorea să n-o fi făcut cu atâta bruschete: „Aţi avea rău de mare!" Ar fi dorit să găsească

ceva să-i spună doamnei Ramsay, ceva care să-i arate că nu era doar un pedant sec. Asta gândeau cu toţii despre el. Se întoarse spre dânsa. Dar doamna Ramsay discuta cu William Bankes despre persoane de care el nu auzise niciodată.

– Da, poţi s-o iei, rosti ea scurt, întrerupându-se din discuţia cu domnul Bankes, pentru a se adresa fetei în casă. Trebuie să fie cincisprezece ani – ba nu, chiar douăzeci – de când am văzut-o ultima oară, reluă doamna Ramsay întorcându-se din nou către Bankes, ca şi cum nu-şi putea îngădui să piardă un moment din conversaţie, fiind extrem de absorbită de cele ce-şi spuneau. Şi, într-adevăr, primise în seara aceasta veşti de la ea? Şi Carrie mai locuia încă la Marlow, şi toate rămâneseră neschimbate? O, îşi putea reaminti de parc-ar fi fost ieri – plimbarea pe râu, o simţea de parc-ar fi fost ieri – au pornit pe râu şi le-a fost atât de rece! Dar când familia Manning proiecta ceva, nu se lăsau ei cu una, cu două. Niciodată n-o să-l uite pe Herbert cum a omorât o viespe pe mal cu o linguriţă!

„Şi totul era ca înainte", reflectă doamna Ramsay, lunecând ca o fantomă printre scaunele şi mesele din salonul acela de pe malurile Tamisei, unde-i fusese atât de rece în urmă cu douăzeci de ani; dar acum se strecura printre ele doar ca o fantomă; şi o fascina ca şi cum, în timp ce ea trecuse prin atâtea schimbări, acea anumită zi, devenită acum foarte calmă şi frumoasă, rămăsese acolo, nemişcată, în toţi aceşti ani.

„Şi îi scrisese chiar Carrie, personal?" îl întrebă.

– Da. Spune că au de gând să construiască o nouă sală de biliard.

„...Nu, nu! Asta era prea din cale afară! Să construieşti o nouă sală de biliard!" Doamnei Ramsay i se părea cu neputinţă.

Domnul Bankes nu înţelegea ce găsea atât de bizar în acest fapt. O duceau foarte bine acum. Să-i transmită lui Carrie salutări din partea ei?

– O, făcu doamna Ramsay cu o uşoară tresărire. Nu, adăugă, gândindu-se că n-o cunoştea pe această Carrie care clădea o sală nouă de biliard. Dar ce curios, repetă ea spre amuzamentul domnului Bankes, că familia continuă să locuiască tot acolo!

Era extraordinar să-ţi imaginezi că fuseseră în stare să continue a exista în toţi aceşti ani, când ea, în acelaşi interval, nu se gândise decât poate o singură dată la dânşii. Cât de plină de evenimente fusese viaţa ei în acest timp! Şi totuşi, poate că nici Carrie Manning nu se gândise la ea. Gândul era straniu şi neplăcut.

– Oamenii se lasă repede despărţiţi, comentă domnul Bankes încercând oarecare satisfacţie la gândul că, în fond, el îi cunoştea şi pe soţii Manning şi pe soţii Ramsay.

El nu se lăsase despărţit de nimeni, gândi, punându-şi lingura în farfurie şi ştergându-şi cu deosebită grijă buzele bine rase. Dar poate că din acest punct de vedere constituia o excepţie, îşi spuse mai departe; el nu se lăsa niciodată împotmolit în rutină. Avea prieteni în toate cercurile... Doamna Ramsay trebui să întrerupă din nou discuţia ca să-i spună fetei ceva în legătură cu un fel de mâncare ce trebuia păstrat la cald. Uite, de asta prefera el să cineze singur! Toate aceste întreruperi îl iritau.

„Ei bine, gândi William Bankes, menţinând o atitudine de fină curtoazie şi mulţumindu-se să-şi răsfire degetele mâinii stângi pe faţa de masă, aşa cum un mecanic, într-o clipă de răgaz, examinează o unealtă bine polizată şi gata să fie folosită, ei bine, astea sunt sacrificiile pe care le implică o prietenie." Ar fi jignit-o dacă ar fi refuzat să rămână la cină. Dar plăcerea nu echivala sacrificiul. Privindu-şi mâna, gândi că dacă ar fi cinat

singur, masa ar fi fost aproape terminată; ar fi fost liber să lucreze. „Da, își spuse el mai departe, e o teribilă pierdere de vreme." Copiii continuau să-și facă pe rând apariția.

– Aș dori ca unul dintre voi să dea o fugă până în camera lui Roger, spunea doamna Ramsay.

„Ce neînsemnate erau toate astea și cât de plictisitoare, gândi el, în comparație cu cealaltă alternativă: munca lui." Iată-l zăcând aici și bătând darabana cu degetele pe fața de masă, când ar fi putut să fie – și avu, ca într-o strălucire, o viziune a muncii sale. „Da, desigur, ce pierdere de vreme! Și totuși, își spuse el, e una dintre cele mai vechi prietene ale mele. Cred că îi sunt foarte devotat."

Și totuși în clipa aceea prezența ei nu însemna absolut nimic pentru dânsul; frumusețea ei nu însemna nimic; imaginea ei, stând cu băiețașul în cadrul ferestrei – nimic, nimic! Nu dorea decât să fie singur și să-și reia lectura. Se simțea stingherit, i se părea o trădare că putea sta lângă dânsa fără să simtă absolut nimic. Adevărul era că nu gusta viața de familie. Aceasta e starea de spirit în care ajungi să te întrebi: „Oare de ce trăim? De ce ne dăm atâta silință ca rasa umană să meargă înainte? E un lucru atât de dezirabil? Suntem atât de atrăgători ca specie?" „N-aș spune că suntem prea atrăgători", își răspunse el privind la băieții Ramsay cu aspectul lor șleampăt.

Favorita lui, Cam, se afla probabil în pătuț. „Întrebări nebunești, întrebări zadarnice, întrebări pe care nu ți le pui niciodată când ai o ocupație. Viața omului o fi asta de aici? Sau cealaltă, a lui?" Niciodată n-ai timp să reflectezi la asemenea lucruri. Și uite că acum, aici, ajunsese să-și pună astfel de întrebări, pentru că doamna Ramsay dădea dispoziții servitorilor și, de asemenea, pentru că atunci când o văzuse cât era de surprinsă de faptul că prietena ei, Carrie Manning, exista încă, îl frapase ideea că

prieteniile, chiar şi cele mai strânse, sunt foarte fragile. Oamenii se lasă despărţiţi. Îşi făcu din nou reproşuri. Şedea lângă doamna Ramsay şi nu găsea absolut nimic să-i spună.

– Scuză-mă, i se adresă aceasta, întorcându-se din nou spre el.

Se simţea ţeapăn şi scorţos ca o pereche de ghete care fuseseră îmbibate de apă şi apoi se uscaseră, încât abia de-ţi mai puteai vârî piciorul în ele. Şi totuşi, trebuia să le forţeze împingându-şi picioarele. Trebuia să facă un efort să vorbească. Dacă nu era atent, doamna Ramsay avea să-i descopere trădarea; şi anume îşi va da seama că nici nu se sinchisea de ea; ori, asemenea descoperire n-ar fi deloc plăcută, îşi spuse domnul Bankes. Astfel încât îşi înclină curtenitor capul în direcţia ei.

– Ce detestabilă trebuie să-ţi pară cina în această grădină zoologică, spuse ea recurgând la limbajul de societate, aşa cum i se întâmpla ori de câte ori era preocupată.

Ca atunci când la o întrunire se produce o confuzie de limbi şi preşedintele, ca să asigure unitatea, sugerează ca toată lumea să vorbească în franceză; se poate ca franceza folosită să fie incorectă; se poate ca franceza să nu posede cuvintele menite să exprime gândirea vorbitorului; cu toate acestea, faptul de a vorbi franceza impune oarecare ordine, uniformitate. Răspunzându-i în aceeaşi manieră, domnul Bankes rosti: „Nu, nu, zău", iar domnul Tansley, care habar n-avea de acest langaj, chiar când era vorbit ca acum, în cuvinte de câte o singură silabă, îi simţi pe dată lipsa de sinceritate. „Vorbesc lucruri lipsite de sens, aceşti Ramsay", gândi el; şi se repezi cu bucurie asupra acestei idei noi, făcându-şi o notă pe care, într-una din zile, o va citi cu glas tare unuia sau câtorva prieteni. Acolo, în mediul acela unde puteai spune orice gândeai, o să facă el o descriere sarcastică

asupra a ceea ce înseamnă „să locuiești cu familia Ramsay" și asupra stupidităților pe care le discută între ei. „O dată merită să asiști la așa ceva; dar nu s-o și repeți. Femeile sunt absolut plicticoase, le va spune. Desigur că Ramsay s-a înfruptat din plin, căsătorindu-se cu o femeie frumoasă și făcând opt copii cu ea." Spusele lui aveau să ia cam această formă, dar acum, în momentul de față, stând înfipt acolo, cu un scaun gol alături, nimic nu prindea nici un fel de formă. Totul era îmbucătățit, fragmentat. Se simțea extrem de stingherit, chiar și din punct de vedere fizic. Avea nevoie de cineva care să-i ofere un prilej de a se afirma. Nevoia era atât de imediată, încât se foi în scaun, se uită ba la unul, ba la altul, încercă să se amestece în conversația lor, deschise gura, apoi o închise la loc. Discutau despre industrializarea peștelui. De ce nu-i cerea nimeni părerea? Ce știau ei despre industrializarea peștelui?

Lily Briscoe își dădea seama de tot ce simțea. Așezată fiind în fața lui, cum ar fi putut să nu vadă clar, ca într-o radiografie, coastele și oasele femurale ale dorinței de afirmare a acestui om, detașându-se întunecate în ceața alburie a cărnii – ceața aceea subțiratică în care convențiile sociale învăluiseră arzătoarea lui dorință de a se amesteca în conversație? „Dar, gândi ea, mijindu-și ochii de chinezoaică și amintindu-și cum își bătea joc de femei care «nu se pricep să picteze, nu se pricep să scrie», de ce l-aș ajuta să se potolească?"

Exista un cod al bunelor maniere, știa ea bine, un cod al cărui al șaptelea articol (probabil) grăiește că în asemenea ocazii îi revine femeii, oricare ar fi ocupația sa de moment, să vină în ajutorul tânărului așezat în fața ei, astfel încât acesta să-și poată dezvălui și evidenția vanitatea, dorința imediată de a se afirma; așa cum e de datoria bărbaților, continuă Lily să-și spună în lealitatea ei de fată bătrână, să ne ofere ajutor nouă, femeilor,

dacă metroul ar lua foc. „În asemenea caz, m-aş aştepta fără îndoială din partea domnului Tansley să mă salveze. Dar ce s-ar întâmpla oare dacă nici unul dintre noi nu şi-ar face datoria?" se întreba ea. Drept care, rămase nemişcată, zâmbind.

– Doar n-ai de gând să te duci la Far, nu-i aşa, Lily? întrebă doamna Ramsay. Adu-ţi aminte de bietul domn Langley; făcuse înconjurul lumii de nu ştiu câte ori şi totuşi mi-a spus că niciodată n-a avut atâta de îndurat ca atunci când bărbatu-meu l-a luat cu el la Far. Dumneata suporţi bine marea, domnule Tansley? i se adresă ea.

Domnul Tansley ridică în aer o măciucă, o roti deasupra capului, în înălţimi; dar, dându-şi seama, în timp ce o lăsa să coboare, că nu poţi zdrobi un fluture cu asemenea unealtă, răspunse doar că nu suferise niciodată de rău de mare. Dar în această unică frază zăcea comprimat şi compact, ca praful de puşcă, faptul că bunicul lui fusese pescar; că tatăl lui era farmacist; că el îşi croise absolut singur drumul în viaţă; că era mândru de acest fapt; că el era Charles Tansley – lucru de care nimeni dintre cei de faţă nu părea să-şi dea seama; dar, într-o bună zi, întreaga omenire, fără excepţie, va afla aceasta. Privea cu ameninţare spre viitor. Aproape că-i era milă de aceste persoane mediocre, care curând aveau să fie proiectate în spaţiu ca nişte baloturi de lână sau ca nişte butoaie cu mere, în urma exploziei prafului de puşcă din el.

– Mă iei cu dumneata, domnule Tansley? se grăbi Lily să întrebe cu amabilitate, căci, desigur, doamna Ramsay voise să-i spună ceea ce se şi întâmplase în realitate: „Draga mea, mă scufund într-o mare de flăcări. Dacă nu îndulceşti grozăvia clipei prezente şi nu-i spui ceva drăguţ acestui tânăr, viaţa se va izbi ca un val de stânci – o şi aud hârşâind şi mugind. Nervii mei sunt încordaţi ca nişte corzi de vioară. La prima atingere vor plesni."

Când doamna Ramsay îi transmise toate acestea din priviri, Lily Briscoe fu obligată să renunțe, pentru a suta cincizecea oară, la experimentul intitulat: „Ce se întâmplă dacă nu ești amabilă cu tânărul ăsta?" și să fie amabilă.

Apreciindu-i corect schimbarea de dispoziție – și anume că acum era prietenoasă – Tansley fu ușurat de povara de a-și apăra eul și-i povesti cum se răsturna din barcă pe când era copil; cum tatăl lui obișnuia să-l pescuiască cu o cange; în felul acesta învățase să înoate. Unul din unchii săi fusese gardian de far pe o stâncă sau alta de pe coasta scoțiană. Fusese și el acolo cu unchiul lui; o dată chiar pe furtună.

Acestea fură spuse cu glas tare în timpul unei pauze de conversație. Trebuiră cu toții să-l audă povestind că stătuse împreună cu unchiul lui, într-un far, pe furtună.

„Ah, gândi Lily Briscoe în timp ce conversația generală lua această turnură favorabilă și simțind gratitudinea doamnei Ramsay (care era acum liberă să discute un moment după placul inimii ei), ah, gândi ea, dac-ai ști cât m-a costat să-ți fac această plăcere!" Prețul fusese lipsa de sinceritate.

Folosise tertipul obișnuit – se arătase amabilă. N-o să-l cunoască niciodată. „Astea sunt relațiile dintre oameni, își spuse ea, dar cu adevărat groaznice (cu excepția domnului Bankes) sunt acelea dintre bărbați și femei. Acestea din urmă sunt, în mod inevitabil, cu totul lipsite de sinceritate." Apoi privirile îi căzură pe solnița pe care și-o plantase în față, ca un memento, și-și aminti că a doua zi dimineața va trebui să mute copacul ceva mai departe, în centru; și la gândul că a doua zi va picta, se simți deodată atât de bine dispusă, încât râse tare la cele ce povestea domnul Tansley. „N-are decât să sporovăiască toată seara dacă-i face plăcere!"

– Dar cât timp e lăsat un paznic la un far? îl întrebă.

El o lămuri. Era surprinzător de bine informat. „Şi cum tânărul îi era recunoscător, şi cum o simpatiza pe Lily, şi cum începuse să se simtă bine, îşi spuse doamna Ramsay, ea personal se putea reîntoarce în ţara visurilor, pe tărâmul acela ireal, dar fascinant, salonul familiei Manning la Marlow, cu douăzeci de ani în urmă; acolo unde te mişcai fără grabă sau anxietate, pentru că nu exista un viitor care să te preocupe." Ştia ce se întâmplase cu ei; ştia ce se întâmplase cu ea. Era ca şi cum ar fi recitit o carte bună, deoarece cunoştea dinainte sfârşitul întâmplărilor, din moment ce toate acestea se petrecuseră cu douăzeci de ani în urmă, iar viaţa, care se revărsa în cascade chiar şi de la această masă de cină, îndreptându-se Dumnezeu ştie încotro, se afla acolo, pecetluită, şi zăcea nemişcată ca un lac placid strâns între maluri. Spusese că au construit o sală de biliard – să fi fost cu putinţă? Oare William o să continue să vorbească despre familia Manning? Doamna Ramsay ar fi dorit. Dar nu – dintr-o pricină sau alta, el nu mai avea chef. Doamna Ramsay făcu o încercare. Domnul Bankes nu se arătă receptiv. Nu-l putea forţa. Era dezamăgită.

– Copiii ăştia care tot întârzie sunt nesuferiţi! exclamă ea cu un oftat.

Domnul Bankes îi răspunse ceva în legătură cu punctualitatea, una dintre virtuţile minore pe care nu le dobândeşti decât mai târziu în viaţă.

– Presupunând că le dobândeşti vreodată, observă doamna Ramsay doar ca să umple tăcerea şi gândindu-se că William Bankes devenea o adevărată fată bătrână.

Conştient de perfidia lui, conştient de dorinţa ei de a discuta despre un subiect mai intim şi totuşi lipsit în clipa de faţă de orice dispoziţie pentru asemenea conversaţie, Bankes se simţi

invadat de sentimentul neplăcerilor vieţii, aşa cum sta acolo, în aşteptare. Poate că ceilalţi discutau ceva interesant? Ce spuneau?

Sezonul de pescuit fusese prost; pescarii emigrau. Se discuta despre salarii şi despre şomaj. Tânărul Tansley înjura guvernul. William Bankes, gândindu-se ce uşurare e să te agăţi de un asemenea subiect într-un moment când existenţa privată ţi-e dezagreabilă, îl asculta declarând ceva despre „unul dintre cele mai scandaloase acte ale actualului guvern". Lily asculta; doamna Ramsay asculta; toţi ascultau. Dar, plictisită, Lily simţi că lipseşte ceva; domnul Bankes simţi că lipseşte ceva. Înfăşurându-şi mai strâns şalul în jurul umerilor, doamna Ramsay simţi că lipseşte ceva. Toţi cei de faţă, uşor înclinaţi ca să audă mai bine, gândeau: „Dă, Doamne, să nu-şi dea nimeni seama de ce se ascunde în mintea mea", pentru că fiecare dintre ei îşi spunea: „Ceilalţi sunt animaţi de asemenea sentimente. Sunt scandalizaţi şi furioşi pe guvern din cauza pescarilor. În timp ce eu, personal, nici nu mă sinchisesc". „Dar poate că, gândi domnul Bankes privindu-l pe domnul Tansley, poate că acesta e omul de care e nevoie. Întotdeauna aşteptăm omul de care e nevoie. Şi întotdeauna există o şansă să se ivească. Un conducător poate să răsară în orice moment; omul de geniu în politică, la fel ca în oricare alt domeniu. Probabil că se va arăta foarte nesuferit faţă de noi, uitatele relicve, gândi mai departe domnul Bankes, străduindu-se să facă concesii împrejurărilor, pentru că ştia, datorită unei curioase senzaţii fizice, ceva ca o zbârlire a nervilor de-a lungul şirei spinării, că era gelos, gelos în parte pentru el, în parte, mai curând, pentru ştiinţa lui; în consecinţă, nu putea fi cu totul obiectiv şi lipsit de prejudecăţi, pentru că domnul Tansley părea să spună: „Voi v-aţi irosit vieţile. Voi, cu toţii, nu aveţi dreptate! Voi, biete relicve ale trecutului, sunteţi depăşiţi, fără speranţă!" Părea cam infatuat

tinerelul ăsta şi era lipsit de maniere. Dar domnul Bankes se simţi obligat să observe că avea curaj; era capabil; era foarte bine informat. „Probabil, gândi domnul Bankes în timp ce Tansley înjura guvernul, că există mult adevăr în vorbele lui."

– Spune-mi, te rog... i se adresă el.

Astfel că începură să discute politică, şi Lily se uită la rămurica de pe faţa de masă; iar doamna Ramsay, abandonând în întregime discuţia în mâinile bărbaţilor, se întrebă de ce o plictisea atât de tare toată această vorbărie şi dori, privindu-şi soţul aşezat la celălalt capăt al mesei, să-l audă şi pe el spunând ceva. „Măcar un cuvânt", gândi ea. Căci un cuvânt rostit de soţul ei ar schimba cu totul faţa lucrurilor. El mergea până în miezul faptelor. Pe el îl preocupa problema pescarilor şi a salariilor. Gândul la ei îi strica somnul. Când vorbea el, era cu totul altceva; nu se simţea acel „Dă, Doamne, să nu-ţi dai seama cât de puţin mă interesează!", pentru că atunci când vorbea el erai într-adevăr interesat. Apoi, conştientă că-l aştepta să vorbească pentru că-l admira atât de mult, se simţi de parcă cineva ar fi adus de faţă cu ea un elogiu soţului ei şi căsniciei lor şi străluci toată de mândrie, fără să-şi dea seama că autoarea elogiului era ea însăşi. Se uită la dânsul aşteptându-se să descopere pe chipul lui un reflex al acestei străluciri; ar fi arătat minunat... Dar nu, nici vorbă! Îşi lungise faţa, era încruntat şi morocănos, roşu de furie. „Ce Dumnezeu s-o fi întâmplat? se miră doamna Ramsay. Care putea fi cauza?" Nimic altceva decât că bietul Augustus mai ceruse o farfurie de supă – asta era tot. „E de neconceput, e detestabil (aşa îi semnală din priviri soţiei sale) ca Augustus s-o ia de la capăt cu supa!" Nu putea suferi ca alţii să mănânce când el isprăvise. Doamna Ramsay îi văzu mânia năpustindu-i-se în ochi şi pe frunte, ca o haită de câini, şi ştiu că într-o clipă avea să urmeze o explozie violentă şi apoi – dar, slavă Domnului! îl

văzu înfrânându-se brusc şi întreaga lui făptură păru să scapere scântei, dar nu cuvinte. Rămase locului, încruntându-se. „Nu rostise o vorbă, avea el să-i atragă atenţia mai târziu. Măcar de asta să ţină cont!" Dar, la urma urmei, de ce să n-aibă bietul Augustus dreptul la încă o porţie de supă? Atinsese uşor braţul Ellenei şi-i spusese:

– Ellen, te rog, încă o farfurie de supă; şi pe dată domnul Ramsay se lăsase cuprins de mânie.

„La urma urmei de ce să n-aibă dreptul?" se întreba doamna Ramsay. De bună seamă, dacă Augustus mai dorea supă, trebuia să i se dea. Încruntarea domnului Ramsay îi spunea că acesta detestă oamenii care se îndopau cu mâncare. Detesta orice lucru care se tărăgăna aşa, cu ceasurile. „Dar se stăpânise, avea el să-i sublinieze, deşi fusese nevoit să asiste la ceva atât de dezgustător." Dar de ce era necesar să-şi dezvăluie simţămintele în mod manifest? întreba doamna Ramsay (se priveau unul pe altul, pe deasupra întregii întinderi a mesei, trimiţându-şi întrebările şi răspunsurile, fiecare ştiind cu precizie ce simţea celălalt). „Toată lumea a putut vedea", gândi doamna Ramsay. Rose se zgâia la taică-su, Roger se zgâia la taică-su; peste o clipă, amândoi aveau să se tăvălească în hohote de râs, ştia prea bine, aşa că se grăbi să spună (într-adevăr, era şi timpul):

– Aprindeţi lumânările!

Şi ei săriră pe dată şi începură să scotocească prin bufet.

„De ce oare nu putea niciodată să-şi ascundă simţămintele?" continuă să se întrebe doamna Ramsay şi se mai întrebă totodată dacă Augustus Carmichael n-o fi observat. Poate că observase; poate că nu. Nu se putu opri să nu-i respecte stăpânirea de sine cu care şedea la locul lui, sorbindu-şi supa. Voise supă şi ceruse supă. Îi era indiferent dacă oamenii râdeau de el sau se mâniau

pe el. N-o simpatiza, doamna Ramsay ştia prea bine; dar, în parte, tocmai din această pricină îl respecta; şi, privindu-l cum îşi bea supa, foarte impozant şi calm în lumina scăzută, şi monumental, şi contemplativ, se întrebă ce-o fi simţind în clipa aceea şi ce-l făcea să arate întotdeauna satisfăcut şi demn, şi se gândi ce mult ţinea el la Andrew, cum îl chema în camera lui ca „să-i arate diverse chestii", după cum se exprima Andrew. Sau alteori zăcea ziua întreagă pe pajişte, clocind, probabil, în minte versuri până ajungea să-ţi sugereze o pisică pândind după nişte păsărele, apoi deodată îşi încleşta labele, în clipa când găsea cuvântul dorit, iar soţul ei zicea: „Sărmanul Augustus, e un poet adevărat!" ceea ce, venind de la soţul ei, era o înaltă apreciere.

Fuseseră aduse opt lumânări şi, după primele pâlpâieli, flăcările se înălţară drept, proiectând în cercul vizibilităţii toată lungimea mesei, în centrul căreia se afla un platou cu fructe galbene şi purpurii.

„Ce farmece le-o fi făcut?" se minună doamna Ramsay, pentru că felul în care aranjase Rose strugurii şi perele, scoicile cu ghiocuri cornoase pe dinafară şi trandafirii în centrul căuşului, şi bananele, îi evoca un trofeu smuls din adâncurile mării, de la ospăţul lui Neptun, sau poate ciorchinele uriaş amestecat cu frunze de viţă care atârna pe umărul lui Bacchus (în nu ştiu ce tablou) printre pieile de leopard şi torţele cu flăcări hoinare, roşii şi aurii... Pusă astfel brusc în lumină, combinaţia părea să capete mari dimensiuni şi profunzime, era ca un univers aparte, în care-ţi puteai lua bastonul şi porni să te caţări pe dealuri, îşi spunea doamna Ramsay, şi apoi să cobori în văi; şi spre marea ei plăcere (pentru că faptul creă o clipă de comuniune între ei), îl văzu şi pe Augustus desfătându-şi ochii cu priveliştea platoului cu fructe, plonjând în frumuseţea lor, înfruptându-şi privirile cu o floare de ici, cu un vrej de colo, şi întorcându-se apoi, după

acest regal, la stupul său. Acesta era felul lui de a admira, diferit de al ei. Dar faptul că priviseră împreună îi unise.

Acum erau aprinse toate lumânările şi, în lumina lor, chipurile aflate de ambele părţi ale mesei păreau să se fi apropiat în umbra crepusculară, pentru că, acum, noaptea era ţinută la distanţă, dincolo de ochiurile de sticlă ale ferestrelor, care, departe de a oferi o imagine exactă a lumii de afară, o vălureau atât de straniu, încât numai aici, în interiorul casei, păreau să se fi statornicit ordinea şi fermitatea pământului; dincolo, afară, dimpotrivă, totul nu era decât o reflecţie în care obiectele, devenite fluide, ondulau, se dizolvau.

Brusc se petrecu o schimbare în ei toţi, de parcă fenomenul se produsese cu adevărat, şi ar fi devenit cu toţii conştienţi că alcătuiau un grup uman compact, într-o depresiune, pe o insulă; şi că apărau o cauză comună împotriva fluidităţii din jur. Doamna Ramsay, care se simţise atât de iritată aşteptându-i pe Paul şi pe Minta, fiind incapabilă să determine mersul lucrurilor, avea acum senzaţia că îngrijorarea i se prefăcea în aşteptare. Căci acum trebuiau să-şi facă apariţia, iar Lily Briscoe, încercând să analizeze cauza subitei înseninări, o asemui cu acel moment, pe terenul de tenis, când tot ce-i solid pare brusc să se volatilizeze şi spaţii vaste se aştern între jucători; acelaşi efect îl produceau acum numeroasele lumânări în sala abia mobilată şi ferestrele fără perdele, şi aspectul de măşti luminoase pe care-l căpătaseră chipurile umane în strălucirea lumânărilor. Cu toţii păreau să se fi uşurat de o greutate; acum s-ar fi putut întâmpla orice, simţea Lily.

„Trebuie să-şi facă apariţia dintr-un moment în altul", îşi spunea doamna Ramsay, cu ochii aţintiţi asupra uşii, şi, în aceeaşi clipă, intrară laolaltă Minta Doyle, Paul Rayley şi fata purtând un platou mare.

„Întârziaseră îngrozitor, întârziaseră oribil", se scuză Minta, în timp ce se îndreptau fiecare spre locul lui, în capetele opuse ale mesei.

– Mi-am pierdut broşa, broşa pe care o aveam de la bunica, continuă Minta cu glas plângăreţ şi cu licăriri umede în ochii mari, cafenii, pe care-i coborî şi apoi îi înălţă când se aşeză alături de domnul Ramsay, ale cărui sentimente cavalereşti fură stârnite, aşa încât începu s-o tachineze.

O întrebă cum putea fi atât de gâsculiţă încât să se caţăre pe stânci încărcată de bijuterii.

Acum Minta nu se mai simţea înspăimântată de el – era atât de teribil de inteligent; în prima seară când se aşezase lângă dânsul şi începuse să-i vorbească despre George Eliot, se speriase de-a binelea pentru că uitase în tren volumul III din *Middlemarch* şi n-avea să mai ştie niciodată cum se termină; dar, mai târziu, se descurcă foarte bine în discuţiile cu el, ba chiar se prefăcu şi mai ignorantă decât era în realitate, pentru că domnul Ramsay se amuza să-i spună că-i o prostuţă. Aşa încât astă-seară, când îşi bătu joc de ea făţiş, nu se simţi speriată. De altfel ştia, şi o aflase de îndată ce intrase în sală, că miracolul se întâmplase; astă-seară o înconjura nimbul ei de aur. Câteodată îl avea, câteodată nu. Niciodată nu ştia de ce apărea şi de ce dispărea, sau dacă măcar plutea în juru-i până în clipa când intra într-o încăpere; atunci îi afla pe dată prezenţa după felul în care o privea câte un bărbat. Da, astă-seară nimbul era prezent şi încă formidabil; o ştia după felul în care domnul Ramsay îi spuse să nu fie proastă. Se aşeză alături de el, zâmbind.

„Probabil că s-a întâmplat, gândi doamna Ramsay; se logodiseră." Şi, o frântură de secundă, simţi ceea ce n-ar fi crezut că o să mai simtă vreodată – gelozie. Pentru că şi el, soţul ei,

fusese sensibil la farmecul Mintei; îi plăcea genul ăsta de fete, fetele cu păr auriu-roşcat, care păreau gata să-şi ia zborul în vânt, cu un aer sălbatic şi nesăbuit, care nu-şi pieptănau părul strâns lipit de ţeastă şi nu erau, aşa cum o categorisise pe Lily Briscoe, „sfrijite". Aveau o calitate pe care ea, doamna Ramsay, nu o poseda, o luminozitate, o luxurianţă care-l atrăgeau, îl amuzau, şi făceau ca fetele de tipul Mintei să fie favoritele lui. Le lăsa să-i tundă părul, să-i împletească lanţul ceasului, să-l întrerupă din lucru, să-i strige (le auzise cu urechile ei): „Veniţi cu noi, domnule Ramsay; e rândul nostru să-i batem acum!" şi pe dată ieşea cu ele să joace tenis.

Dar doamna Ramsay nu era cu adevărat geloasă, numai câteodată, când se silea să se uite în oglindă, cu oarecare resentiment pentru că îmbătrânise, şi poate că din propria ei vină (decontul pentru repararea serei şi toate celelalte). Şi le era recunoscătoare fetelor că-l luau peste picior. („Câte pipe aţi fumat azi, domnule Ramsay?" şi aşa mai departe), până-l făceau să pară iarăşi tânăr; un bărbat foarte atrăgător pentru femei, lipsit de greutăţi, nehărţuit de măreţia muncii lui, de suferinţele umanităţii, de gloria sau de ratarea lui, ci, din nou, aşa cum îl cunoscuse ea pe vremuri, cam deşelat, dar galant; oferindu-i mâna ca s-o ajute să coboare dintr-o barcă, îşi aducea aminte; plin de maniere fermecătoare, ca în momentul ăsta (privi şi i se păru surprinzător de tânăr, acum când încerca s-o tachineze pe Minta). În ceea ce-o privea – „Pune-l aici" se adresă tinerei elveţiene ajutând-o să aşeze cu grijă, în faţa ei, uriaşul castron cafeniu ce conţinea *Boeuf en Daube* – în ceea ce-o privea, prefera bărbaţii „sărăcuţi cu duhul". Paul trebuia să şadă alături de ea. Îi păstrase un loc. Zău aşa, uneori îşi zicea că-i prefera pe cei „sărăcuţi cu duhul". Nu-ţi împuiau capul cu disertaţiile lor. Dacă stai să judeci, vai ce mult pierd din viaţă

bărbaţii ăştia foarte inteligenţi! Ce uscaţi ajung! „Paul ăsta are ceva fermecător în el", gândi doamna Ramsay în timp ce tânărul se aşeza lângă ea. Felul în care se purta cu dânsa era încântător, ca şi nasul lui drept, ca şi ochii albaştri luminoşi. Era atât de atent! „Vrea să fie bun să-i povestească – acum că toţi vorbeau – ce se întâmplase?"

– Noi ne-am întors din drum ca să căutăm broşa Mintei, îi răspunse el aşezându-se.

„Noi" – atât şi era de-ajuns. Ghicea din efortul lui, din felul cum ridicase vocea ca să rostească un cuvânt greu, că era pentru prima dată când îl folosea pe „noi". „Noi" am făcut asta, am făcut aia. „De-acum înainte se vor exprima astfel toată viaţa", gândi doamna Ramsay, şi o savuroasă aromă de măsline, de untdelemn şi de sos se înălţă din castronul cafeniu când Martha, cu un mic gest teatral, îi luă capacul. Trei zile migălise bucătăreasa la acest fel de mâncare. Trebuia să fie foarte atentă, gândi doamna Ramsay plonjând lingura în masa fluidă, să aleagă o bucăţică de carne foarte fragedă pentru William Bankes. Examină concentrată interiorul castronului cu pereţii lucioşi şi învălmăşeala de picante felii de carne rumenite şi gălbui, frunze de dafin şi sos de vin, gândind: „Prin aceasta vom sărbători evenimentul" – şi simţi cum o cuprinde un sentiment ciudat, poznaş şi duios în acelaşi timp, la gândul că celebrează o festivitate; era ca şi cum se stârniseră în ea două emoţii paralele: una profundă – căci ce putea fi mai solemn decât dragostea bărbatului pentru femeie, ce putea fi mai impunător şi mai impresionant decât acest sentiment care poartă în miezul lui germenii morţii; dar, în acelaşi timp, aceşti îndrăgostiţi, aceşti tineri care intră cu ochi strălucitori în vârtejul amăgirii, te îndemnau să dansezi în jurul lor, bătându-ţi joc de ei şi împodobindu-i cu ghirlande.

– E un triumf! rosti domnul Bankes, lăsând o clipă cuțitul din mână.

Degustase cu mare atenție. Era o mâncare bogată, fragedă. Perfect preparată. „Cum reușea asemenea perfecțiuni în acest capăt de țară?" o întrebă. Era o femeie extraordinară. Toată dragostea, toată veneraţia pe care i le purta îi reveniseră și doamna Ramsay o știa.

– E o rețetă franțuzească pe care o am de la bunica mea, răspunse cu un glas în care răsuna o notă de intensă plăcere. De bună seamă că era o rețetă franțuzească. Ceea ce se numește bucătărie englezească este o oroare (toată lumea se declară de acord). Nu constă decât în a fierbe varza în apă. Sau a frige carnea până ajunge ca talpa. Sau a curăți delicata pieliță a legumelor, „în care rezidă întreaga lor virtute", sublinie domnul Bankes. „Și ce risipă!" adăugă doamna Ramsay. O întreagă familie de francezi ar putea trăi din ce aruncă la gunoi o bucătăreasă englezoaică. Atâtată de sentimentul că afecțiunea lui William se reîntorsese la ea și că totul mergea din nou ca pe roate, că îngrijorarea i se spulberase, și că acum era liberă să triumfe și să-și bată joc, râdea și gesticula, până când Lily ajunse să-și spună: „Ce pueril, ce absurd pare s-o vezi șezând acolo, în plenitudinea frumuseții ei, deschisă ca o floare, și vorbind despre cojile de legume". Era în ea ceva ce te înfricoșa. Părea irezistibilă. „Întotdeauna, până la urmă, ea are ultimul cuvânt", își spuse Lily. Acum determinase situația de față – Paul și Minta păreau să se fi logodit. Domnul Bankes cina aici. Le făcea tuturor farmece și asta numai prin felul ei atât de simplu și de direct de a dori anumite lucruri; Lily puse față-n față această natură îmbelșugată și sărăcia ei de spirit, și presupuse că, în parte, totul se datora credinței (căci fața doamnei Ramsay era iluminantă și, fără să arate tânără, radia

toată), credinţei ei în acel lucru straniu, înspăimântător, care-l făcea pe Paul Rayley, aflat în centrul său, să vibreze tot, deşi părea distrat, preocupat, tăcut. Lily simţea că doamna Ramsay, în timp ce vorbea de cojile legumelor, nu făcea decât să exalte, să venereze acel anume lucru; îşi ţinea mâinile împreunate asupră-i atât pentru a şi le încălzi, cât şi pentru a-l ocroti, şi totuşi, după ce ticluise întregul plan, simţea Lily, râdea în timp ce-şi conducea victimele la altar. Acum o copleşea parcă şi pe ea acea emoţie, vibraţia iubirii. Cât de neînsemnată se simţea alături de Paul! El, arzător, febril; ea, distantă, critică; el gata să se lanseze în aventură; ea, ancorată la ţărm; el, avântat, neînfricat; ea, solitară, părăsită – şi, simţindu-se gata să-şi cerşească partea ei din nefericirea lui, dacă nefericire avea să fie, i se adresă timidă:

– Când şi-a pierdut Minta broşa?

Îi răspunse prin cel mai fermecător surâs, voalat de amintire, colorat de visare. Clătină din cap:

– Pe plajă. Am de gând să i-o găsesc. Mă scol mâine în zori.

Toate acestea trebuind să fie ţinute în secret faţă de Minta, coborî glasul şi-şi întoarse privirea spre locul unde şedea ea, râzând cu domnul Ramsay.

Lily ar fi dorit să proclame violent, sfidând convenţiile, dorinţa ei de a-l ajuta, de pe acum întrezărind cum în zori, pe plajă, ea va fi aceea care va descoperi broşa pe jumătate ascunsă de vreo piatră şi, în felul acesta, îşi va avea şi ea locul printre oamenii mărilor şi ai aventurilor. Dar ce-a răspuns dânsul la oferta ei? Lily îi ceruse cu o emoţie pe care rareori o lăsa să transpară:

– Dă-mi voie să vin cu dumneata!

Iar el a râs. Râsul putea să însemne da sau nu – sau poate că amândouă. Dar nu ceea ce voise să însemne era important,

ci chicotitul lui bizar, de parcă i-ar fi spus: „Din partea mea, poţi să te şi arunci de pe stâncă dacă doreşti, nici că-mi pasă!" Îi zvârlise în obraz răsuflarea fierbinte a iubirii, cu toată grozăvia şi cruzimea ei, cu toată lipsa ei de scrupule. O pârjolise, şi Lily, privind-o pe Minta care îl fermeca pe domnul Ramsay la celălalt capăt al mesei, se cutremură la gândul că era expusă unor asemenea gheare şi se simţi recunoscătoare pentru soarta ei. Căci, în orice caz, îşi spuse, zărind solniţa pe imprimeul feţei de masă, ea, slavă Domnului, nu avea nevoie să se mărite; nu-i era necesar să suporte o asemenea degradare. Ea era cruţată de asemenea slăbiciuni. O să mute ceva mai în centru.

Aceasta era complexitatea situaţiei. Căci ceea ce i se întâmpla, mai cu seamă când se afla împreună cu familia Ramsay, era faptul că încerca violent două stări contradictorii şi simultane; una dintre ele era „asta-i ce simţi tu" şi a doua era, „asta-i ce simt eu", şi aceste două sentimente se ciocneau în mintea ei, ca în clipa de faţă. „E atât de frumoasă, atât de tulburătoare iubirea aceasta, încât tremur la marginea ei şi mă ofer, cu totul împotriva deprinderilor mele, să caut o broşă pe plajă; şi, totodată, este cea mai stupidă, cea mai barbară dintre pasiunile omeneşti, şi-l prefăce pe un tânăr drăguţ cu profil ca de camee (profilul lui Paul era splendid), într-un huligan cu o rangă în mână (se umfla în pene, era insolent), din mahalaua Mile End. Şi totuşi, continuă ea să-şi spună, de când lumea şi pământul s-au înălţat imnuri iubirii; i s-au adus cununi şi trandafiri şi, dacă-i întrebi, nouă din zece bărbaţi îţi vor răspunde că nu-şi doresc altceva; în timp ce femeile, dac-ar fi să judeci după propria ei experienţă, ar trebui tot timpul să simtă: „Nu *asta* e ceea ce-mi doresc eu". Nu există nimic mai plicticos, mai pueril, mai inuman decât iubirea; şi totuşi e frumoasă şi necesară. „Ei, şi atunci, şi atunci?" se întrebă

ea aşteptând oarecum ca alţii să ducă dezbaterea mai departe, ca şi cum într-o astfel de discuţie mica săgeată pe care o arunci tu nu poate, în mod evident, să-şi atingă ţinta, şi trebuie să fie preluată şi purtată în continuare de ceilalţi. Aşa încât ascultă din nou la spusele celorlalţi, în caz că ar fi putut arunca oarecare lumină asupra acestei probleme a iubirii.

– Ca să nu mai vorbim, continuă domnul Bankes, de lichidul acela pe care englezii îl numesc cafea.

– Ah, cafeaua! replică doamna Ramsay. Dar asta e mai curând o chestiune (părea foarte aţâţată, Lily îşi putea da seama, şi vorbea cu multă emfază), o chestiune de unt curat şi de lapte pur.

Perorând cu ardoare şi elocinţă, începu să descrie ororile sistemului aplicat la fermele de vaci din Anglia şi în ce hal îţi era livrat laptele la uşă, şi se afla tocmai pe punctul de a-şi dovedi acuzaţiile, pentru că era o chestiune pe care o cercetase în profunzime, când de jur împrejurul mesei, începând cu Andrew, care se afla în centru, asemenea unui foc care se propagă de la un smoc de răchită la altul, copiii ei se porniră pe râs; soţul ei se porni pe râs; se râdea de ea, fu împresurată de incendiul râsetelor şi nevoită să-şi coboare stindardul, să-şi retragă diviziile, şi să se rezume, în chip de represalii, la a-i înfăţişa domnului Bankes ironiile şi ilaritatea stârnite, drept un exemplu de ceea ce trebuie să suferi când te hazardezi să ataci prejudecăţile publicului britanic.

Totuşi, în mod deliberat, gândind că Lily care o ajutase în impasul cu domnul Tansley trebuia să fie în afara acestor lucruri, o separă de restul oamenilor şi spuse: „Oricum, Lily e de aceeaşi părere cu mine", şi în felul acesta o atrase în sfera ei, puţin zăpăcită, puţin şocată (căci Lily se gândea la iubire.)

„Amândoi sunt în afara lucrurilor, își spuse în continuare doamna Ramsay, amândoi, și Lily, și Charles Tansley. Amândoi păleau sub strălucirea emanată de cei doi îndrăgostiți. El, era limpede, se simțea cu totul abandonat; nici o femeie nu s-ar fi uitat la Tansley atât timp cât era Paul Rayley de față. Bietul băiat! Totuși, el își avea disertația lui, influența cuiva asupra a ceva; și își putea purta singur de grijă. Cu Lily lucrurile stăteau altfel. Ea se ofilea cu totul în umbra strălucirii Mintei; devenea mai insignifiantă ca oricând, în modesta ei rochie cenușie, cu feței boțită și cu ochișorii de chinezoaică! Tot ce-i aparținea părea atât de mic! Și totuși, gândi mai departe doamna Ramsay, comparând-o cu Minta, în timp ce apela la sprijinul ei (căci Lily trebuia să-i fie martoră că ea nu vorbea mai mult despre fermele de lapte decât vorbea soțul ei despre încălțăminte – acesta când se pornea, o ținea ore întregi cu încălțămintea) și totuși, dintre cele două, la patruzeci de ani Lily o să arate mai bine. În Lily era ceva; o flacără; ceva ce-i aparținea numai ei și care doamnei Ramsay îi plăcea foarte mult, dar care, se temea ea, n-o să placă nici unui bărbat. Nu, firește că nu, decât poate unui bărbat mult mai în vârstă, William Bankes, de pildă." Dar acesta o plăcea, ei bine, doamna Ramsay avea uneori impresia că de la moartea soției sale încoace, o plăcea pe ea. Nu era „îndrăgostit", desigur; era vorba de una din acele afecțiuni încă nelămurite din care există atât de multe. „O, dar ăsta-i un nonsens, continua doamna Ramsay să-și spună; William trebuie să se însoare cu Lily. Au atât de multe lucruri în comun. Lily e moartă după flori. Amândoi sunt reci și distanți și cam închiși în ei înșiși." Va trebui să le aranjeze o plimbare lungă, în doi.

Ce prostie, îi așezase unul în fața celuilalt. Dar lucrul ăsta se putea remedia la masa de mâine. Și dacă o să fie vreme

bună, or să organizeze un picnic. Totul părea posibil. Totul părea bun aşa cum era. Abia în acest moment („dar asta nu poate să dureze", gândi ea, făcând abstracţie de clipa de faţă, în timp ce toţi ceilalţi discutau despre încălţăminte), abia în acest moment îşi găsise siguranţa; plana ca un şoim în văzduh; ca un drapel fluturând în bucuria care-i umplea, plăcut şi deplin, întregul trup, fără zgomot, mai curând solemn, pentru că, îşi spuse ea privindu-i pe toţi cei care mâncau la acea masă, pentru că acest element emana din toţi, din soţ, din copii, din prieteni; şi înălţându-se asupră-le în această profundă seninătate (îi mai servea lui William Bankes încă o porţie şi răscolea adâncurile castronului de faianţă), părea acum să plutească, fără nici un motiv, asemenea unui abur, unui fum înălţându-se drept deasupra tuturor, unindu-i într-o atmosferă de siguranţă. Nu era nevoie să se rostească nici un cuvânt; nu era cu putinţă să se rostească vreun cuvânt. Plutea acolo, acea bucurie, în jurul lor. Ceva ce ţinea de eternitate, simţea ea, servindu-i cu grijă domnului Bankes o bucăţică de carne deosebit de fragedă; mai simţise ceva asemănător, în aceeaşi după-amiază în legătură cu altceva; există o coerenţă în lucruri, o stabilitate; înţelegea prin aceasta că există un anume element nesupus schimbării şi care iese în evidenţă cu o claritate de rubin (aruncă o privire la fereastra pe care jucau unduirile de lumină) în faţa a tot ce-i fluid, efemer, spectral; aşa încât în această seară încercă din nou sentimentul de pace, de odihnă, pe care-l mai simţise astăzi o dată. „Din asemenea clipe, îşi spuse ea, se alcătuieşte ceea ce dăinuie veşnic. Aceasta va dăinui."

– Da, îl încredinţă pe William Bankes, mai este destul pentru toţi. Andrew, ţine-ţi farfuria mai jos, altfel de stropesc (*Boeuf en Daube* fusese un adevărat triumf).

„Aceasta este, simţi ea punând lingura jos, zona de calm desăvârşit care înconjoară inima lucrurilor; în care te poţi mişca sau odihni; acum putea aştepta (le servise tuturor încă o porţie) şi asculta; apoi va putea, asemenea unui şoim care se precipită subit din înălţimi, să-şi desfăşoare aripile şi să se cufunde uşurel în râs, lăsându-se cu întreaga greutate pe ceea ce spunea soţul ei la celălalt capăt al mesei, despre rădăcina pătrată a numărului o mie două sute cincizeci şi trei, care se întâmplase să fie numărul biletului lui de tren."

Ce însemnau toate astea? Până astăzi nu izbutise să-şi facă nici o idee. Rădăcina pătrată? Ce era asta? Fiii ei ştiau. Se bizuia pe ei; pe rădăcini cubice şi pe rădăcini pătrate; despre asta discutau acum; despre Voltaire şi Madame de Staël; despre caracterul lui Napoleon; despre sistemul francez de proprietate funciară; despre Lordul Rosebery[1], despre *Memoriile* lui Creevey; se lăsă transportată şi susţinută de această minunată structură a inteligenţei masculine, care se revarsă în sus şi-n jos, se încrucişează ici şi colo, ca nişte grinzi de oţel ce traversează edificiul şovăielnic, susţinând întregul univers, astfel încât i se putea abandona cu deplină încredere, ba chiar cu ochii închişi, sau fluturându-şi o clipă pleoapele asemenea unui prunc care, de pe perna lui, clipeşte spre miriadele de straturi de frunze ale unui copac. Apoi se deşteptă. Structura continua să se ţeasă singură. William Bankes făcea elogiul romanului *Waverley*[2].

Citea câte un roman de Walter Scott la fiecare şase luni, afirma el. Şi de ce l-o fi supărând acest lucru pe Charles Tansley? Se repezi în discuţie (asta din cauză că Prue nu-i acorda nici o atenţie, gândi doamna Ramsay) şi critică romanul

---

[1] *R.P. Primrose, lord Rosebery* (1847–1929), om de stat englez, colaborator al lui Gladstone.

[2] Aparţinând lui Walter Scott.

Waverley, deşi nu ştia nimic despre el, absolut nimic, gândi doamna Ramsay, mai curând observându-l decât ascultându-i spusele. Putea să-şi dea seama de acest lucru numai din felul lui de a se exprima – voia să se afirme şi va fi mereu aşa până când o să obţină catedra sau până o să-şi găsească o nevastă; şi atunci n-o să mai fie obligat să spună întruna: „Eu – Eu – Eu". Pentru că la asta se rezuma critica lui la adresa sărmanului Sir Walter – sau era vorba de Jane Austen? „Eu – Eu – Eu." Se gândea numai la el, la impresia pe care o făcea asupra celorlalţi, lucru de care doamna Ramsay îşi putea da seama după sunetul vocii lui, după tonul emfatic, după stângăcia lui. Succesul i-ar prinde bine. Oricum, se lansaseră din nou. Acum nu mai era nevoie să asculte. Nu va putea să dureze, ştia bine, dar în clipa aceasta, ochii ei vedeau atât de limpede, încât păreau să facă înconjurul mesei, pătrunzând prin vălul fiecăreia dintre persoanele de faţă, pătrunzându-le gândurile şi simţămintele, fără efort, ca o rază de lumină furişată sub apă, surprinzând în suspensia lor, în tremurul lor, vălurelele încreţite de la suprafaţă, trestiile împlântate în apă, plevuşca legănându-se, păstrăvul tăcut şi brusc. Aşa îi vedea; îi auzea; dar orice-ar fi spus ei avea şi această calitate de a semăna cu mişcarea săgetată a păstrăvului, când în aceeaşi frântură de secundă percepi şi unda apei, şi prundişul de pe fund, şi ceva la dreapta, şi ceva la stânga; formând un singur tot; şi dacă în viaţa reală doamna Ramsay ar fi separat net un lucru de celălalt; ar fi declarat că-i place *Waverley* sau că nu-l citise; şi-ar fi făcut cât mai simţită prezenţa; acum nu spuse nimic. Un moment pluti în suspensie.

– Ah, dar cât timp crezi c-o să mai fie citit? întrebă cineva.

Era ca şi cum ar fi avut antene tremurătoare, proiectate în afara ei, şi care, interceptând anumite fraze, i le aducea în atenţie. Şi aceasta era una dintre acele fraze. Presimţea că soţul ei e în

pericol. O asemenea întrebare era menită, cu siguranţă, să ducă la o ripostă care să-i amintească de propria lui ratare. „Cât timp o să mai fie citite cărţile *lui?*" se va întreba pe dată. William Bankes (care era cu totul scutit de asemenea vanităţi) râse şi răspunse că pentru el capriciile modei nu aveau nici o însemnătate. Cine ar putea prezice ce o să dăinuie – în literatură ca şi în orice alt domeniu?

– Să ne bucurăm de ce ne putem bucura acum, spuse el.

Această integritate i se păru doamnei Ramsay admirabilă. William Bankes nu dădea nici un moment impresia că ar gândi: „Dar în ce măsură mă poate afecta acest lucru pe mine?"

Dacă erai însă înzestrat cu celălalt tip de temperament, cel care are nevoie de laude, care are nevoie de încurajări, desigur că începeai (şi ea ştia că domnul Ramsay începuse) să te simţi stingherit; desigur că simţeai nevoia cuiva care să-ţi spună: „Dar opera dumneavoastră va dăinui, domnule Ramsay" sau ceva în genul ăsta. Soţul ei îşi manifestă vădit indispoziţia declarând cu oarecare iritare că, oricum, Scott (sau de Shakespeare era vorba?) va dura pentru el atât cât va dura şi viaţa lui. O spuse pe un ton iritat. Şi toată lumea, gândi doamna Ramsay, se simţi puţin stânjenită fără să-şi dea seama de ce.

Atunci Minta Doyle, care avea o intuiţie fină, declară, abrupt şi absurd, că ea nu crede că exista cineva care să-l citească într-adevăr cu plăcere pe Shakespeare. Domnul Ramsay răspunse sever (dar spiritul lui se şi îndepărtase de pericol) că foarte puţini oameni îl gustau pe Shakespeare în măsura în care pretindeau că-l gustă. „Dar, adăugă el, unele dintre piesele sale au, cu toate acestea, merite considerabile", şi doamna Ramsay văzu că, pentru moment, primejdia trecuse; acum o s-o ironizeze pe Minta care, îşi dădu seama doamna Ramsay, realizând anxietatea lui în legătură cu propria-i persoană, o să aibă grijă, în felul

ei, să i se acorde atenţie şi, într-un chip sau altul, o să-i aducă elogii. Dar doamna Ramsay ar fi dorit ca lucrul acesta să nu fi fost necesar; poate că din vina ei devenise necesar. Oricum, era din nou liberă să asculte ce încerca să-i spună Paul Rayley despre cărţile citite în copilărie. „Acestea îţi rămân în minte", o încredinţă el. Citise la şcoală nişte cărţi de Tolstoi. Era mai ales una de care-şi amintea mereu, dar îi uitase titlul.

– Numele astea ruseşti sunt imposibil de ţinut minte, încuviinţă doamna Ramsay.

– Vronski, izbucni Paul.

Şi-l amintise pentru că îşi spusese întotdeauna că era un nume foarte potrivit pentru personajul cel rău.

– Vronski? făcu doamna Ramsay; oh, e vorba de *Anna Karenina;* dar constatarea nu-i duse prea departe; cărţile nu prea intrau în preocupările lor.

Nu, Charles Tansley ar fi putut într-o secundă să-i pună la curent cu tot ceea ce privea cărţile, dar cuvintele lui ar fi fost atât de amestecate cu: „Oare spun ce trebuie?" „Oare fac o impresie bună?" încât, până la urmă, aflai mai multe despre el decât despre Tolstoi, în timp ce Paul vorbea simplu, doar despre subiectul în discuţie şi nu despre el însuşi. Ca toţi oamenii proşti, avea un soi de modestie şi o anumită consideraţie pentru ceea ce simţea celălalt, trăsături pe care, măcar din când în când, doamna Ramsay le găsea atrăgătoare. Acum, Paul Rayley nu se gândea nici la el şi nici la Tolstoi, ci o întreba dacă nu-i e frig, dacă nu şedea în curent şi dacă nu doreşte o pară.

„Nu, răspunse ea, nu dorea o pară." De fapt, pândise cu gelozie platoul cu fructe (fără să-şi fi dat însă seama), în speranţa că nimeni n-o să-l atingă! Ochii ei vagabondaseră printre curbele şi umbrele fructelor, prin purpura bogată a strugurilor de şes, apoi peste marginile zgrunţuroase ale scoicilor, opunând galbenul

roşului, o formă curbă unei forme rotunde, fără să ştie de ce o făcea, sau de ce, de câte ori o făcea, se simţea tot mai senină; până când, oh, ce păcat că trebuiau s-o facă! – o mână se întinse, luă o pară şi ştirbi perfecţiunea. Din nevoie de simpatie, se uită la Rose. Se uită la Rose care era aşezată între Jasper şi Prue. Ce ciudat ca propriul tău copil să poată realiza aşa ceva!

Ce ciudat să-i vadă aşezaţi acolo, la rând, pe copiii ei: Jasper, Rose, Prue, Andrew, aproape tăcuţi, dar animaţi de vreo glumă a lor, ghici doamna Ramsay, după felul cum le zvâcneau buzele. Era ceva distinct de tot ce se petrecea, ceva ce păstrau între ei, ca să aibă apoi de ce râde în camera lor. Spera să nu fie vorba de ceva în legătură cu tatăl lor. Nu, n-ar fi crezut. „Ce să fi fost?" se întrebă cu oarecare tristeţe, pentru că ştia că or să râdă când ea n-o să fie de faţă. Câte nu se adunau dincolo de chipurile acelea stăpânite, calme, ca nişte măşti; căci copiii nu se amestecau decât cu greu în conversaţie; erau ca nişte spectatori, ca nişte observatori detaşaţi privindu-i pe oamenii mari puţin de la înălţime. Dar când se uită în seara asta la Prue, văzu că ei nu i se potriveau întru totul aceste remarci. Ea tocmai pornea, tocmai se mişca, tocmai dădea să coboare de la înălţime. Pe faţa ei lucea o lumină vagă, care parcă răsfrângea ceva din ardoarea Mintei, aşezată în faţa ei, şi puţină tulburare, şi puţină anticipare a fericirii; s-ar fi spus că soarele iubirii dintre bărbaţi şi femei răsărise la marginea feţei de masă şi, fără să ştie prea bine despre ce-i vorba, se apleca spre el şi-i saluta ivirea. Se uita mereu la Minta, cu sfială, dar şi curiozitate, aşa încât doamna Ramsay îşi plimbă privirile de la una la cealaltă şi vorbi în sinea ei, adresându-i-se lui Prue: „Azi, mâine, ai să fii şi tu la fel de fericită. Tu ai să fii mult mai fericită, adăugă ea, pentru că eşti fiica mea"; asta ar fi vrut de fapt să spună; fiica ei trebuia să fie mai fericită decât fiicele altora. Dar cina

se terminase. Era timpul să se ridice. Lumea începuse să se joace cu furculiţele şi cu resturile din farfurii. O să aştepte numai să se stingă râsetele cu care răspunseseră la o istorioară povestită de soţul ei. Glumea cu Minta în legătură cu un rămăşag. După aceea o să se ridice de la masă.

Îi plăcea Charles Tansley, îşi spuse subit; îi plăcea râsul lui. Îi plăcea pentru că era atât de furios pe Paul şi pe Minta. Îi plăcea stângăcia lui. În fond, tânărul acesta avea o sumedenie de calităţi. Şi Lily, continuă ea să gândească aşezându-şi şervetul lângă farfurie, Lily avea întotdeauna o mică glumă a ei. Din pricina lui Lily nu trebuia să te frământi niciodată. Aşteptă. Vârî şervetul sub marginea farfuriei. Ei, terminaseră? Nu. Istorioara dusese la o alta. Soţul ei era foarte bine dispus în seara asta şi, doritor, presupunea doamna Ramsay, să se împace cu bietul Augustus după scena cu supa, îl atrăsese în discuţie – îşi povesteau istorioare despre o persoană pe care o cunoscuseră la universitate. Îşi mută privirea spre fereastra pe care flăcările lumânărilor se reflectau mai luminos, acum când geamurile deveniseră întunecate şi, în timp ce contempla această privelişte exterioară, glasurile îi sunară straniu în auz, ca şi cum erau voci ce oficiau o slujbă într-o catedrală, pentru că nu deslușea cuvintele. Hohote spontane de râs şi apoi un glas (al Mintei) înălţându-se singur, îi evocară răspunsurile în latină rostite de bărbaţi şi de copii la slujbele din catedralele romano-catolice. Aşteptă. Soţul ei vorbea. Repeta ceva şi doamna Ramsay ştiu că sunt versuri, după cadenţa şi accentele de pasiune şi melancolie din glasul lui:

„Vino să urcăm poteca din grădină,
Luriana, Lurili.
Trandafirul e în floare, vizitat de o albină..."

Cuvintele (în timp ce privea la fereastră) păreau să plutească, asemenea unor flori pe apă, desprinse de ei toți, de parcă nimeni nu le rostise, ci se alcătuiseră singure.

„Și viețile pe care le-am trăit cândva și cele ce vor mai veni
Freamătă toate de copaci și de frunzișuri căzătoare..."

Nu le deslușea înțelesul, dar, ca și muzica, aceste cuvinte păreau să fie rostite de propria-i voce, detașată însă de ea, exprimând cu ușurință și firesc tot ceea ce o obsedase întreaga seară, în timp ce gura ei vorbise de cu totul alte lucruri. Știa, fără să se uite în jur, că toți cei de la masă ascultau glasul ce rostea:

„Mă-ntreb dacă și ție ți se pare
Luriana, Lurili..."

cu aceeași ușurare și plăcere pe care le simțea și ea, ca și cum acesta era, în sfârșit, lucrul căruia trebuia să-i dai glas, era vocea lor care se făcea de la sine auzită.

Dar vocea se opri. Doamna Ramsay privi în jur. Se sili să se ridice de pe scaun. Augustus Carmichael se ridicase și el și, ținându-și șervetul astfel încât să pară o lungă robă albă, stătea în picioare intonând:

„...Că-i vezi pe vechii regi pornind călare
Peste poieni cu margarete și câmpii,
Purtând frunze de palmier și cedru
Luriana, Lurili..."

iar când trecu pe lângă scaunul ei, Augustus se întoarse ușor către ea, repetând ultimele cuvinte:

„Luriana, Lurili".

Şi se înclină în faţa ei, de parcă i-ar fi adus un omagiu. Fără să ştie ce-o făcea să gândească acel lucru, doamna Ramsay avu senzaţia că în clipa aceea o aprecia mai mult decât oricând; şi, cu un simţământ de uşurare şi recunoştinţă, se înclină la rândul ei şi trecu pragul uşii pe care el i-o ţinea deschisă.

Acum era necesar să împingă toate astea cu un pas înainte. Cu piciorul pe prag, stărui încă o clipă într-o scenă care i se mistuia din faţa ochilor chiar în timp ce-o privea şi apoi, când, înaintând un pas, o luă pe Minta de braţ şi ieşi din odaie, totul se prefăcu, totul luă altă formă; totul devenise, doamna Ramsay ştiu prea bine când aruncă o ultimă privire peste umăr, totul devenise trecut.

18

„Ca de obicei", gândi Lily. Întotdeauna exista un lucru care trebuia făcut exact în momentul acela, ceva ce doamna Ramsay, din raţiuni cunoscute numai ei, hotărâse că trebuie executat în secunda aceea, chiar dacă, aşa cum era în cazul de faţă, toţi oaspeţii se aflau în picioare, în jurul ei, schimbând glume, nefiind în stare să decidă dacă să intre în fumoar sau în salon, sau sus în mansarde. Şi atunci o văzu pe doamna Ramsay în mijlocul acestei harababuri, ţinând-o pe Minta de braţ, aducându-şi brusc aminte de acel „Da, acum e momentul!" al ei şi pornind pe dată, cu un aer misterios, să săvârşească nu ştiu ce, ea singură. Şi, de îndată ce plecă, grupul fu supus unui soi de dezintegrare; toţi şovăiau, se risipeau în direcţii diferite; domnul Bankes îl luă de braţ pe Charles Tansley şi ieşiră împreună pe terasă ca să ducă la capăt

discuţia politică pe care o începuseră în timpul mesei; şi în felul acesta schimbară ponderea întregii seri, imprimând o nouă poziţie centrului de greutate, „de parcă, îşi spuse Lily privindu-i cum se îndepărtau şi prinzând din zbor o vorbă sau două despre politica partidului laburist, ieşiseră pe puntea unui vapor şi-şi căutau un punct de reper"; aceasta era impresia pe care i-o făcea lunecarea discuţiei de la poezie la politică. Aşadar domnul Bankes şi Charles Tansley ieşiră pe terasă, în timp ce toţi ceilalţi rămaseră s-o privească pe doamna Ramsay urcând scara, singură, în lumina lămpii. „Unde s-o fi ducând cu atâta grabă?" se întrebă Lily.

Nu se putea spune că doamna Ramsay alerga pe scări; de fapt, urca destul de încet. Simţea nevoia unei clipe de linişte după toată această agitaţie, nevoia de a alege un singur lucru dintre toate; lucrul care avea importanţă; să-l desprindă; să-l separe; să-l cureţe de toate celelalte emoţii, de toate resturile şi deşeurile altor sentimente, şi astfel, nud, să-l ţină în faţa ei, să-l prezinte în faţa tribunalului unde, adunaţi în conclav, şedeau judecătorii aleşi de ea să hotărască asupra întrebărilor: „E bine, e rău, e drept, e nedrept?" „Încotro ne îndreptăm?" şi aşa mai departe. Aşa încât îşi recăpătă echilibrul după şocul pricinuit de eveniment şi, aproape inconştient şi paradoxal, apelă la crengile ulmilor ca s-o ajute să-şi găsească un punct fix. Lumea ei se schimba; crengile erau nemişcate. Evenimentul îi dăduse o senzaţie de transformare. Trebuia repus totul în ordine. Trebuie să rânduiască la loc una şi alta, gândi ea, ajungând pe nesimţite să admire demnitatea liniştii copacilor şi, din când în când, superba lor mişcare spre înălţimi (asemenea prorei unui vapor când răpune un val), ori de câte ori vântul legăna ramurile ulmului. Căci era noapte cu vânt (rămase o clipă privind afară). Era vânt, aşa încât frunzele, măturând cerul, dezgoleau

ici-colo câte o stea, iar stelele păreau să tremure şi ele şi să-şi săgeteze lumina, încercând să-şi strecoare lucirile prin golurile dintre frunze. Da, se împlinise, se săvârşise; şi aşa cum se întâmplă cu împlinirile, totul lua un aer solemn. Când te gândeai în clipa de faţă, departe de agitaţie şi de emoţie, aveai impresia că era ceva ce fusese întotdeauna, dar care acum nu făcea decât să se manifeste şi, prin această manifestare, conferise tuturor lucrurilor o subită stabilitate. „Întreaga lor viaţă, gândi doamna Ramsay reluându-şi urcuşul, Paul şi Minta vor reveni în gând la seara aceasta; cu luna; cu vântul; cu casa; cu ea." O flata, în punctul ei cel mai sensibil, gândul că, atât timp cât vor trăi, ea va rămâne împletită în însăşi ţesătura vieţii lor; tot aşa „şi asta, şi asta, şi asta" îşi spunea în continuare, urcând scările şi răzând cu tandreţe de canapeluţa de pe palier (a mamei ei), de fotoliul cu balansoar (al tatălui ei); de harta insulelor Hebride. Toate acestea vor retrăi în viaţa lui Paul şi a Mintei; „a soţilor Rayley" – încercă ea în gând noul nume; şi cu mâna pe clanţa camerei copiilor, simţea acea comuniune sentimentală cu alte fiinţe pe care ţi-o dă emoţia, de parcă zidurile care te separă de celelalte făpturi se subţiaseră până-ntr-atât, încât (şi gândul era mângâietor şi fericit) totul se confunda într-un unic torent şi scaunele, mesele, hârţile erau ale ei, erau ale lor, nu avea importanţă ale cui, iar Paul şi Minta vor duce totul mai departe când ea va muri.

Răsuci mânerul uşii cu o mişcare sigură, ca să nu scârţâie, şi intră, ţuguindu-şi uşor buzele, ca pentru a-şi aduce singură aminte că n-are voie să vorbească tare. Dar de îndată ce pătrunse în cameră, îşi dădu seama, enervată, că precauţia era inutilă. Copiii nu dormeau. Ceea ce era foarte supărător. Mildred ar fi trebuit să fie mai grijulie. Iată-i pe James complet treaz şi pe Cam aşezată în capul oaselor, pe Mildred sculată din pat,

desculţă şi, cu toate că era aproape unsprezece, toţi vorbind de zor. Ce se întâmplase? Desigur, din nou ţeasta aceea oribilă de animal. Doar îi spusese lui Mildred s-o ia de acolo şi fata, firește, uitase, şi acum iată-i pe Cam şi pe James cu ochii larg deschişi, certându-se, când ar fi trebuit să doarmă de ore întregi. Ce i-o fi venit lui Edward să le trimită oribilitatea aia de scăfârlie? Şi ea făcuse prostia de a-i lăsa s-o prindă în odaia lor. Era zdravăn fixată în cuie, îi spuse Mildred, şi Cam nu putea să doarmă din pricina acestei prezenţe în cameră, iar James urla dacă cineva voia s-o atingă.

Dar Cam trebuia să doarmă (capul avea coarne mari, ţipa fetiţa), trebuia să doarmă şi să viseze palate ca-n poveşti, îi spuse doamna Ramsay, aşezându-se lângă ea, pe marginea patului. Cam se tângui că vedea numai coarne de jur împrejurul camerei. Era adevărat. Oriunde aşezau lampa (şi James nu putea dormi fără o lumină), se proiectau umbre pe pereţi.

– Dar gândeşte-te, Cam, nu-i decât un porc, un porc bătrân, o domoli doamna Ramsay, un porc drăguţ şi negru ca aceia de la fermă.

Cam găsea însă că era o apariţie fioroasă, care o ameninţa cu coarne din toate colţurile camerei.

– Ei bine, zise doamna Ramsay, atunci o să-l ascundem.

O văzură îndreptându-se spre scrin, deschizând iute sertarele mici, unul după altul, şi neaflând acolo nimic potrivit, îşi scoase cu repeziciune şalul de pe umeri şi-l înfăşură în jurul scăfârliei, o dată, şi înc-o dată, şi înc-o dată; apoi se întoarse la Cam şi, aproape culcându-şi capul pe pernă, lângă al fetiţei, îi arătă ce frumos era acum totul; cât de mult o să le placă zânelor; era ca un cuib de pasăre; era ca un munte frumos, aşa cum văzuse ea prin alte părţi, cu vâlcele şi cu flori, cu tălăngi sunând, cu păsările ciripind, şi cu căprioare, şi cu antilope... În

timp ce vorbea, putea desluşi în mintea fetiţei ecoul cuvintelor pe care le rostea ritmat, iar Cam repeta după ea cum totul semăna cu un munte, cu un cuib de pasăre, o grădină, şi uite antilope micuţe, şi pleoapele ei se deschideau şi se închideau, iar doamna Ramsay continua să-i povestească şi mai monoton, şi mai ritmat, şi mai absurd, cum trebuie să închidă ochii şi să adoarmă şi să viseze munţi şi văi şi stele care cad de pe cer, şi papagali, şi antilope, şi grădini şi tot ce-i frumos, spunea ea, înălţându-şi foarte uşor capul de pe pernă şi vorbind din ce în ce mai mecanic, până ajunse în poziţie verticală şi văzu că fetiţa adormise.

– Acum, şopti ea îndreptându-se spre pătuţul băiatului, şi James trebuie să doarmă căci, uite, capul mistreţului era la locul lui; nimeni nu se atinsese de el; nu-i făcuseră decât ceea ce dorise dânsul; stătea acolo, neatins.

Copilul se încredinţă că scăfârlia se afla la locul ei, sub şal. Dar voia s-o mai întrebe ceva. Vor merge, mâine, în plimbare la Far?

– Nu, mâine nu, răspunse ea; dar altă dată da, foarte curând, îi făgădui, în prima zi frumoasă.

Era un copil cuminte. Se culcă; îl acoperi. Însă lucrul ăsta n-o să-l uite niciodată, ştia ea foarte bine, şi se simţi furioasă pe Charles Tansley, pe soţul ei, pe ea însăşi, pentru că-i stârniseră speranţele. Apoi, dibuind cu mâinile în jurul umerilor după şal şi amintindu-şi că înfăşurase ţeasta mistreţului în el, se ridică, trase în jos fereastra cu încă un deget sau două, auzi vântul, sorbi o înghiţitură din aerul nopţii, răcoros şi perfect indiferent, îi murmură „noapte bună" lui Mildred şi părăsi odaia, lăsând ca limba închizătorii să lunece uşurel în broască.

Nădăjduia că n-o să-şi trântească tomurile pe podeaua de deasupra camerei copiilor, îşi spuse ea gândindu-se cât de

sâcâitor era Charles Tansley. Căci amândoi aveau somnul foarte uşor; erau copii nervoşi; şi din moment ce Tansley era în stare să spună asemenea lucruri în legătură cu plimbarea la Far, doamnei Ramsay i se părea firesc să-şi răstoarne un morman de cărţi de pe masă, împingându-le cu cotul, din stângăcie, tocmai când copiii adormiseră. Presupunea că tânărul se retrăsese în odaia lui să lucreze. Şi totuşi avea un aer atât de nenorocit; şi totuşi când o să plece, o să se simtă uşurată; şi totuşi mâine o să aibă grijă ca lumea să se poarte mai frumos cu el; şi totuşi el se comporta admirabil faţă de soţul ei; şi totuşi manierele lui lăsau, fără îndoială, mult de dorit; şi totuşi, îi plăcea râsul lui – gândindu-se la acestea, în timp ce cobora, observă că acum se vedea din plin luna pe fereastra scării – luna galbenă de la vremea secerişului – şi se întoarse spre fereastră, în timp ce oaspeţii rămaşi jos o priviră, înălţată deasupra lor, pe scară.

„E mama mea, gândi Prue. Da, să se uite la ea şi Minta; să se uite la ea şi Paul Rayley! Iată, într-adevăr, omul în sine", îşi spuse Prue, ca şi cum, în întreaga lume, n-ar fi fost decât o singură făptură demnă de acest nume: mama ei. Şi, de unde până cu un moment mai înainte fusese o fată în toată firea, care stătea de vorbă cu toţi ceilalţi, dintr-odată deveni din nou copil, ca şi cum tot ce făcuseră până atunci nu fusese decât un joc, şi se întreba dacă mama o să le încuviinţeze jocul ori o să se supere. Şi gândindu-se ce noroc însemna pentru Minta, Paul şi Lily să o vadă şi ce fericire deosebită însemna pentru ea să o aibă de mamă, şi spunându-şi că ea n-o să crească niciodată mare şi n-o să părăsească niciodată casa părinţilor, rosti ca un copil:

– Ne-am gândit să coborâm pe plajă, să ne uităm la valuri.

Pe loc, şi fără nici o raţiune, doamna Ramsay se simţi ca o fată de douăzeci de ani, plină de viaţă. O năpădi o dorinţă

fierbinte de petrecere. Sigur că trebuiau să meargă pe plajă; sigur că trebuiau să meargă, strigă ea râzând; şi, coborând în fugă ultimele trei-patru trepte, începu să se învârtească de la unul la altul, râzând, înfăşurând-o bine pe Minta în mantilă, spunându-le că tare i-ar fi plăcut să-i poată însoţi şi ea, şi o să se întoarcă târziu, şi avea careva dintre ei un ceas?

– Da, Paul are, o asigură Minta.

Paul scoase dintr-o punguţă de antilopă un frumos ceas de aur şi i-l arătă. Şi, în timp ce-l ţinea în palmă, în faţa ei, gândi: „Ştie totul. Nu trebuie să-i mai spun nimic". Arătându-i ceasul, îi comunica parcă: „Am făcut-o, doamnă Ramsay. Şi vă datorez totul dumneavoastră". Privind ceasul de aur din palma lui, doamna Ramsay gândea: „Ce fericită e Minta! Se mărită cu un bărbat care are un ceas de aur într-o punguţă de antilopă!"

– Ce mult aş vrea să pot veni cu voi! strigă doamna Ramsay.

Dar era reţinută de ceva atât de puternic, încât nici nu-i trecu prin cap să se întrebe ce anume o reţinea. Fireşte că era imposibil pentru ea să-i însoţească. Dar i-ar fi plăcut mult, dacă n-ar fi împiedicat-o acel ceva; şi, amuzată de absurditatea gândului („ce fericire să te măriţi cu un om care-şi ţine ceasul într-o punguţă de antilopă"), intră, fluturând un zâmbet pe buze, în cealaltă cameră, unde şedea soţul ei, citind.

19

„Desigur, îşi spuse ea intrând în cameră, venise aici ca să caute ceva de care avea nevoie." În primul rând, dorea să se aşeze pe un anumit scaun, sub o anumită lampă. Dar mai voia şi altceva, deşi nu ştia ce şi nu-şi putea aduce aminte ce anume

dorise. Se uită la soţul ei (reluându-şi ciorapul şi începând să împletească) şi-şi dădu seama că nu voia să fie întrerupt – era limpede. Citea ceva care-l impresiona puternic. Surâdea vag, lucru care o făcu să înţeleagă că-şi stăpânea emoţia. Întorcea iute paginile. Interpreta romanul – probabil se simţea însuşi eroul cărţii. Se întrebă ce carte o fi fost? O, era unul dintre romanele bătrânului Sir Walter Scott, văzu ea ajustând abajurul lămpii, astfel ca lumina să-i cadă pe împletitură. Pentru că Charles Tansley declarase (se uită în sus de parcă aştepta să audă bufnitura cărţilor dărâmate pe podea) că nimeni nu-l mai citeşte astăzi pe Walter Scott. Şi atunci soţul ei gândise: „Aşa vor spune şi despre mine"; drept care se dusese şi luase unul dintre romanele lui Scott. Şi, dacă avea să ajungă la concluzia „E adevărat" în legătură cu spusele lui Tansley, le va accepta numai în ceea ce-l privea pe Scott. (Îl vedea cumpănind, chibzuind, comparând, pe măsură ce citea.) Va accepta ideea în ceea ce-l privea pe Walter Scott, dar nu şi pe el. Întotdeauna era îngrijorat în legătură cu el însuşi. Şi acest lucru o tulbura. Domnul Ramsay se frământa întruna din pricina cărţilor lui: „Vor fi citite, sunt bune, de ce nu sunt bune, ce vor gândi oamenii despre mine?!" Doamnei Ramsay nu-i plăcea să-l ştie gândindu-se la asemenea lucruri şi se întrebă dacă oaspeţii, la masă, îşi dăduseră seama de ce devenise brusc atât de irascibil când se discutase despre faima autorilor şi despre cărţi care dăinuie sau nu, şi se mai întrebă dacă din cauza asta or fi râs copiii între ei; muncită de aceste gânduri, zvârli ciorapul deoparte şi toată reţeaua fin haşurată care-i înconjura buzele şi-i brăzda fruntea ieşi dintr-odată la iveală, parcă gravată cu un vârf de oţel, iar ea rămase nemişcată, asemenea unui copac care s-a zbuciumat şi a fremătat, iar acum, de îndată ce s-a oprit vântul, se reaşază, frunză cu frunză, în repaus.

„N-are nici o importanţă, nimic n-are nici o importanţă", îşi spuse ea. Un om mare, o carte mare, faima – cine putea face asemenea aprecieri? Ea nu ştia nimic despre toate astea. Dar felul lui de a fi, onestitatea lui – de pildă, la masă, ea gândise aproape instinctiv: „Ah, dac-ar vorbi dânsul!" Avea încredere deplină în soţul ei. Şi, eliminând toate gândurile acestea, asemenea celui ce plonjează în apă şi trece nepăsător ba pe lângă o algă, ba pe lângă un pai, ba pe lângă o bulă de aer, doamna Ramsay, afundându-se şi mai adânc, avu din nou impresia pe care o avusese în hol, în timp ce toţi ceilalţi vorbeau: „Am nevoie de ceva – am venit aici să caut ceva", şi plonjă din ce în ce mai adânc, cu ochii închişi, fără să ştie ce anume voia. Mai aşteptă un timp, împletind, mirându-se şi, încetul cu încetul, cuvintele pe care le recitaseră la masă:

„Trandafirul e în floare vizitat de o albină..."

porniră să se balanseze în mintea ei ritmic, ca nişte valuri, şi, pe măsură ce se balansau, alte cuvinte, asemenea unor luminiţe voalate, una roşie, una albastră, una galbenă, începură să se aprindă în întunericul minţii ei, părură să se desprindă de pe suporturile lor şi să zboare de-a lungul şi de-a latul, încrucişându-se, strigând şi trezind ecouri; aşa încât doamna Ramsay se răsuci în scaun şi căută o carte pe măsuţa de alături.

„Şi vieţile pe care le-am trăit cândva şi cele ce vor mai veni
Freamătă toate de copaci şi de frunzişuri căzătoare..."

murmură ea, înfigându-şi andrelele în ciorap. Deschise cartea şi începu să citească de ici şi colo, la întâmplare, şi în tot acest timp avea senzaţia că urcă şi coboară, croindu-şi drum pe sub

petalele care se bolteau asupră-i, aşa încât tot ce putea vedea era doar că ăsta era alb şi ăsta roşu.

La început, nu sesiză deloc înţelesul cuvintelor.

„Cârmiţi, cârmiţi catargele înaripate spre-aceste
ţărmuri, o, voi, navigatori înfrânţi..."

citi ea şi întoarse pagina, lăsându-se în voia unei legănări, zigzagând ici şi colo, de la un vers la altul, ca de la o ramură la alta, de la o floare roşie şi albă la o alta, până în clipa când un zgomot uşor o deşteptă – bărbatul ei se plesnea peste coapse. Ochii li se întâlniră pentru o secundă; dar nu voiră să-şi vorbească unul altuia. Nu aveau nimic să-şi spună. Şi, cu toate acestea, ceva părea să se transmită de la el la ea. Viaţa, forţa vitală, teribilul umor, ştia ea, îl făceau să se plesnească peste coapse. „Nu mă întrerupe, părea să-i spună, nu rosti nici un cuvânt; stai acolo unde te afli." Şi continuă să citească. Buzele îi zvâcneau. Cartea îl umplea. Îl fortifica. Uitase cu totul de micile frecuşuri şi înţepături din seara aceea, uitase cât de mult îl sâcâise să stea liniştit în timp ce alţii se ghiftuiau şi beau la nesfârşire, uitase cât de nervos fusese cu nevastă-sa şi cât de susceptibil şi de supărăcios devenea când cărţile lui erau trecute cu vederea ca şi cum nici n-ar fi existat. În clipa aceasta, simţea că nu se sinchiseşte nici cât negru sub unghie de cine ajunge până la litera Z (în ipoteza că gândirea s-ar întinde ca alfabetul de la A la Z). Cineva o să atingă litera Z – dacă nu va fi el, atunci va fi un altul. Vigoarea şi gândirea sănătoasă a acestui Walter Scott, simţul lui pentru lucrurile simple şi directe, pescarii ăştia, biata făptură bătrână şi decrepită din coliba lui Mucklebackit[1] îi insuflau atâta forţă şi un asemenea sentiment de eliberare, încât se simţi

[1] Personaj din romanul *Anticarul* de Walter Scott.

transportat, triumfător şi nu-şi putu stăpâni lacrimile. Înălţând puţin cartea ca să-şi ascundă faţa, le lăsă să lunece şi-şi scuturâ capul dintr-o parte în alta, uitând cu totul de sine (dar nu şi de câteva reflecţii asupra moralităţii, asupra romanelor franceze şi a celor englezeşti, şi a faptului că Scott avusese mâinile legate, dar concepţia sa era poate la fel de adevărată ca şi cea a romancierilor francezi), uitând de propriile lui necazuri şi eşecuri, pierdut cu totul în înecul bietului Steenie[1] şi în durerea lui Mucklebackit (aci e Scott într-adevăr la înălţime), şi în surprinzătoarea bucurie şi impresie de vigoare pe care i le inspira lectura.

„Ei, să vedem cine poate scrie ceva mai bun", gândi el, când isprăvi capitolul. Simţea că polemizase cu cineva şi că triumfase asupra adversarului. Mai bine decât atât nu putea nimeni să scrie, orice s-ar spune; şi, implicit, propria lui poziţie deveni mai sigură. Îndrăgostiţii lui Scott erau nişte fantoşe, gândi el, recapitulând romanul în minte. Partea asta era o aiureală, dar cealaltă era de prima calitate, îşi spuse comparând un element cu altul. Dar ar fi trebuit să recitească totul. Nu-şi putea aduce aminte ansamblul cărţii.

Deocamdată trebuia să-şi ţină aprecierile în suspensie. Aşa încât se reîntoarse la celălalt gând – dacă tinerilor nu le mai plăcea Walter Scott, de bună seamă că nu le mai plăcea nici el. „Nu avem dreptul să ne plângem", gândi domnul Ramsay încercând să-şi înăbuşe dorinţa de a se plânge soţiei sale de faptul că tinerii nu-l admiră. Dar luase o hotărâre: să n-o mai hărţuiască. O privi în timp ce citea. Părea foarte senină. Domnului Ramsay îi plăcea gândul că toţi oaspeţii se împrăştiaseră care-ncotro şi că ea şi cu el rămăseseră singuri. Sensul vieţii nu constă numai

[1] Personaj al aceluiaşi roman de Walter Scott.

în a te culca cu o femeie, gândi el, reîntorcându-se la Scott şi la Balzac, la romanul englez şi la cel francez.

Doamna Ramsay îşi înălţă capul şi, asemenea unei persoane toropite de picoteală, păru să spună că, dacă el o doreşte trează, se va trezi, dar dacă nu, n-ar putea oare să continue a dormita încă puţin, încă puţin? Se căţără de la o ramură la cealaltă, ici-colo, lăsându-şi mâna când pe o floare, când pe alta.

„Nu preţui în roză rubiniul aprins",

citi ea şi, citind, simţea că urcă pe culmi, sus, pe creastă. Cât de odihnitor! Toate reziduurile zilei rămâseseră la fund, lipite de acest magnet; spiritul ei fusese bine măturat şi era perfect pur. Şi iată aici, întregindu-se brusc şi deplin în mâinile ei, frumoasă şi înţeleaptă, clară şi totală, însăşi esenţa vieţii, extrasă şi conţinută în rotunjimea unui sonet.

Deveni conştientă că soţul ei o privea. Zâmbea zeflemitor, de parcă ar fi ridiculizat-o blajin că adormise în plină zi, dar, în acelaşi timp, îi spunea în gând: „Citeşte mai departe. Acum nu pari tristă". Domnul Ramsay se întrebă ce-o fi citind; îi exagera ignoranţa, simplitatea, pentru că-i făcea plăcere să-şi spună că ea nu era nici inteligentă, nici cultivată. Se întrebă dacă o fi înţelegând ce citea. „Probabil că nu", îşi răspunse singur. Era uimitor de frumoasă. Îi făcea impresia că frumuseţea ei sporea, dacă aşa ceva era cu putinţă.

„Cu tine departe – îmi părea iarnă grea
Mă jucam printre umbre... parc-ar fi fost umbra ta."

Terminase de citit.

– Ei bine? îl întrebă ridicându-şi ochii de pe carte şi reflectându-i, visătoare, zâmbetul.

„Mă jucam printre umbre... parc-ar fi fost umbra ta" murmură ea, aşezând cartea pe masă. Ce se mai întâmplase, se întrebă reluându-şi împletitura, de când fuseseră ultima oară singuri? Îşi aminti că se îmbrăcase; privise luna; Andrew ţinându-şi prea sus farfuria la cină; necăjită din pricina a ceva ce-i spusese William; păsările în copaci; canapeaua de pe palier; copiii nu adormiseră; Charles Tansley trezindu-i cu bufnitura cărţilor prăbuşite pe podea – o, asta născocise ea; Paul, care avea o punguţă de antilopă pentru ceas. Despre care dintre toate astea să-i povestească?

– S-au logodit, spuse, reîncepând să împletească; Paul şi Minta.

– Mi-am închipuit, răspunse el.

Mare lucru nu puteai spune în legătură cu aşa ceva. Mintea ei continua să se înalţe şi să coboare, să se înalţe şi să coboare, odată cu poezia; iar dânsul se simţea încă foarte viguros şi foarte drept, după ce citise despre înmormântarea lui Steenie. Aşa încât rămaseră tăcuţi. Apoi, doamna Ramsay îşi dădu seama că dorea ca soţul ei să spună ceva.

„Orice, orice, gândi, văzându-şi înainte de împletitură. Orice ar fi bine-venit."

– Ce plăcut trebuie să fie să te măriţi cu un om care-şi ţine ceasul într-o punguţă de antilopă, rosti ea, pentru că acesta era genul de glume pe care-l schimbau între ei.

Domnul Ramsay pufni pe nări. Sentimentul lui faţă de această logodnă era acelaşi pe care-l încerca faţă de orice logodnă: fata e mult prea bună pentru tânărul ăsta. Încet, îşi făcu drum în mintea ei întrebarea: „Atunci de ce dorim ca oamenii să

se mai căsătorească? Care e valoarea, semnificaţia lucrurilor?" (Fiecare cuvânt pe care-l rosteau acum era adevăr curat.) „Spune ceva", îl imploră doamna Ramsay în gând, dorind doar să-i audă glasul. Căci umbra, acel ceva care-i învăluia, începea, simţea bine, s-o împresoare din nou. „Spune orice", imploră ea, privindu-l ca şi cum îi cerea ajutor.

Domnul Ramsay rămase tăcut, balansând lanţul ceasului şi imprimându-i o mişcare de pendul şi gândindu-se la romanele lui Walter Scott şi la cele ale lui Balzac. Dar prin zidurile crepusculare ale intimităţii lor, care, involuntar, îi atrăgea unul către celălalt, alăturându-i, aducându-i foarte aproape unul de altul, ea îi simţea spiritul ca o mână înălţată deasupra minţii ei, adumbrindu-i-o; şi acum, când gândurile ei căpătau o turnură care lui îi displăcea – îndreptându-se spre ceea ce numea dânsul „pesimism" – domnul Ramsay începu să se foiască în scaun, deşi continua să tacă, îşi ridică mâna la frunte, îşi răsuci o buclă de păr, apoi o lăsă din nou să cadă.

– N-ai să poţi isprăvi ciorapul în seara asta, îi spuse arătând cu degetul spre împletitură.

Asta era ceea ce-şi dorise – asprimea vocii lui, dojenind-o. „Dacă el spune că e rău să fii pesimist, probabil că aşa e", se încredinţă singură; desigur, căsătoria o să iasă până la urmă foarte bine.

– Nu, răspunse doamna Ramsay, turtind ciorapul pe genunchi, n-o să-l pot isprăvi.

„Şi ce-i cu asta?" Pentru că simţea că el continua s-o privească, dar privirea i se schimbase. Dorea ceva – dorea ceea ce ei îi venea întotdeauna atât de greu să-i dăruiască; dorea ca ea să-i spună că-l iubeşte. Şi acest lucru, nu, asta nu putea face. Lui îi venea mult mai uşor decât ei să se exprime prin cuvinte. El putea vorbi despre o mulţime de lucruri. Ea, niciodată. Aşa încât

dânsul era întotdeauna acela care dădea glas gândurilor şi pe urmă, cine ştie din ce pricină, acest lucru începea să-l supere şi i-l reproşa. O acuza că-i o femeie lipsită de inimă; ea nu-i mărturisea niciodată că-i iubeşte. Şi doar nu avea dreptate – nu avea dreptate. Numai că ea nu izbutea niciodată să exprime ceea ce simţea. „Nu-i căzuseră firimituri pe haină?" „Putea să-l ajute cu ceva?" Se ridică şi se îndreptă spre fereastră, cu ciorapul cafeniu-roşcat în mâini, în parte pentru a se îndepărta de soţul ei, în parte pentru că acum, când se simţea privită de dânsul, se putea uita în voie la Far. Ştia că soţul ei întorsese capul, urmărindu-i mişcarea; o observa. Ştia şi ce gândeşte: „Eşti mai frumoasă decât oricând". Şi se simţea într-adevăr foarte frumoasă. „N-ai vrea să-mi spui măcar o singură dată că mă iubeşti?" Asta dorea dânsul, pentru că se simţea răscolit, atât de Minta, cât şi de carte, şi pentru că era sfârşitul zilei, şi pentru că se certaseră în legătură cu plimbarea la Far. Dar ea nu putea s-o facă; n-o putea spune. Apoi, ştiind că o urmăreşte din priviri, doamna Ramsay, în loc să vorbească, preferă să se întoarcă de la fereastră, cu ciorapul în mâini, şi să se uite la soţul ei. Şi, în timp ce se uita la el, începu să-i zâmbească, pentru că, deşi nu rostise nici un cuvânt, el ştia, fireşte că ştia, că ea îl iubeşte. N-ar fi putut să nege. Şi, continuând să surâdă, doamna Ramsay privi din nou pe fereastră şi spuse (gândind în sinea ei: „Nimic pe lume nu poate egala această fericire"):

– Da, ai dreptate. Mâine o să fie vreme umedă.

Nu rostise cuvintele aşteptate, dar dânsul le ştia. Iar ea îl privi, surâzând. Pentru că, o dată în plus, triumfase.

TIMPUL TRECE

1

– Ei bine, o să vedem ce curs vor lua lucrurile în viitor, spuse domnul Bankes, venind de pe terasă.

– S-a întunecat de tot, nu se mai distinge nimic, observă Andrew, venind de pe plajă.

– Nici nu mai poţi spune care-i marea şi care-i pământul, adăugă Prue.

– Lăsăm lampa aprinsă? întrebă Lily în timp ce-şi scoteau pardesiele.

– Nu, dac-au venit cu toţii, nu-i nevoie, răspunse Prue. Andrew, strigă apoi întorcând capul după el, stinge lumina în hol!

Una câte una, luminile se stinseră. Doar lumânarea domnului Carmichael, căruia îi plăcea ca înainte de culcare să citească din Vergiliu, se stinse mult mai târziu decât celelalte lumini.

2

Şi astfel, cu toate lămpile stinse, cu luna pierită şi cu ploaia subţire care bătea în acoperiş, totul fu înecat într-un potop de imensă întunecime. Părea că nimic nu va putea supravieţui

acestui val, acestei năvale de întuneric, care, infiltrându-se pe gaura cheii şi prin crăpături, se furişa pe după jaluzele, se strecura în odăile de dormit, înghiţea ici un lavoar şi o cană, colo un vas cu dalii roşii şi galbene, dincolo muchiile ascuţite şi conturul masiv al unui scrin. Dar nu dizolva numai mobila; cu greu ai fi putut desluşi ceva dintr-un trup sau dintr-un spirit care să te îndreptăţească să afirmi „Ăsta e el" sau „Asta e ea". Uneori se înălţa câte o mână, gata parcă să apuce sau poate să prevină, ori se auzea un geamăt, sau cineva râdea tare, ca şi cum ar fi împărtăşit o glumă cu neantul.

În salon, în sufragerie, pe scară, nu se clintea nimic. Doar câteva pale de aer, desprinse din caierul vântului, pătrundeau prin balamalele ruginite şi lemnăria umflată de umezeala mării (de fapt casa era destul de şubredă), se furişau prin colţuri şi-şi croiau drum înăuntru. Aproape că ţi le puteai închipui răbufnind în salon, iscodind şi mirându-se, jucându-se în treacăt cu fâşia de tapet care atârna ruptă, întrebând-o dacă mai are de gând să atârne multă vreme şi când o să cadă? Apoi, lunecând uşor pe pereţi, treceau mai departe, îngândurate de parc-ar fi întrebat trandafirii roşii şi galbeni de pe tapet dacă au de gând să se ofilească, şi porneau să cerceteze (cu încetineală, pentru că aveau destul timp) scrisorile rupte din coşul de hârtii, florile, cărţile, tot ce li se oferea. Şi întrebau: „Sunteţi prieteni? Sunteţi duşmani? Şi cât vei mai dăinui?"

Raze fugare de lumină trimise de vreo stea brusc dezgolită, de vreun vapor pribeag, ori chiar de Far, schiţând o cărare argintată pe trepte şi pe covoraş, călăuziră jucăuşele pale de vânt să urce scara şi să iscodească pe la uşile odăilor de dormit. Dar aici, de bună seamă, trebuie să se oprească. Oricât de trecătoare şi friabile ar fi fost toate câte le întâlniseră până acum, cele aflate aici erau de neclintit. „Aici, li s-ar putea spune licăririlor

fugare şi palelor de vânt care respirau şi se aplecau curioase chiar deasupra paturilor, aici nu puteţi nici atinge, nici distruge." Drept care, cu un aer obosit şi spectral, de parcă ar fi avut degete diafane ca fulgul şi persistenţa străvezie a fulgilor, aruncau o privire, una singură, către ochii închişi, către degetele încleştate în gol, îşi strângeau, ostenite, veşmintele pe trup şi se făceau nevăzute.

Şi astfel, tot adulmecând şi frecându-se de lucruri, se îndreptară spre fereastra de la scară, spre odăile de dormit ale servitorilor, spre lăzile din pod; la coborâre, aruncară o pată de lumină albă peste merele de pe masa din sufragerie, înfiorară petalele trandafirilor, se opriră o clipă în faţa picturii de pe şevalet, măturară covorul de pe scară şi suflară puţin nisip pe podea. Într-un târziu, renunţând, se opriră toate deodată, se adunară toate deodată, suspinară toate deodată; toate deodată slobozîră un vaiet fără rost, căruia îi răspunse o uşă de la bucătărie: se deschise larg; nu intră nimeni; se închise cu o bufnitură.

(Aici, domnul Carmichael, care citea din Vergiliu, suflă în lumânare. Era trecut de miezul nopţii.)

3

Dar, până la urmă, ce înseamnă o singură noapte? Un scurt interval, mai ales când întunericul e atât de grăbit să se limpezească, când pasărea-i atât de grăbită să cânte, cocoşul să trâmbiţeze şi, asemenea unei file care se întoarce, o licărire verzuie tresaltă iute în bucla unui val. Şi totuşi urmează noapte după noapte. Iarna are o rezervă de nopţi pe care le distribuie egal, uniform, cu degete neobosite. Se lungesc; se întunecă.

Unele dintre ele poartă în creştet astre luminoase, tipsii de argint. Copacii de toamnă, răscoliţi, prind sclipirea drapelelor zdrenţuite care-şi poartă strălucirea în penumbra răcoroaselor subterane ale catedralelor, unde litere de aur săpate în file de marmură istorisesc despre o moarte în bătălie, despre oseminte care se albesc şi se calcinează departe, în nisipurile Indiei. Copacii de toamnă scânteiază sub clarul de lună gălbui, în lumina lunii de la vremea secerişului, lumina aceea care pârguieşte tăria de muncă şi netezeşte miriştea şi albăstreşte unda care clipoceşte la ţărm.

S-ar părea că bunătatea divină, mişcată de pocăinţa şi de întreaga strădanie a omenirii, a dat cortina la o parte, dezvăluind în spatele ei, pentru o singură clipă, distinct, iepurele la pândă, valul unduind, vaporul legănându-se, toate câte, dacă ne vom arăta vrednici, vor fi ale noastre, pe vecie. Dar vai, divina bunătate, apucând de sfori, trage cortina; nu i-a fost pe plac; îşi ascunde comorile după o perdea de grindină iute şi atâta le sfărâmă şi le învălmăşeşte, încât pare cu neputinţă ca armonia lor să se mai refacă vreodată, pare cu neputinţă să mai închegăm vreodată un tot desăvârşit din cioburile lor sau să citim din frânturile risipite slova limpede a adevărului. Căci pocăinţa noastră ne-a câştigat doar dreptul de-a întrezări în fugă, iar strădania noastră, doar dreptul la un scurt răgaz.

Nopţile sunt acum bântuite de vânt şi ruină; copacii se chircesc, se încovoaie şi frunzele se împrăştie în neştire, până ce tapetează toată pajiştea, până ce se adună grămezi în şanţuri şi astupă burlanele şi se risipesc pe potecile ude. Marea se zvârcoleşte şi se sparge; şi dacă vreunul dintre cei cuprinşi de somn, căruia i s-ar năzări că ar putea afla pe ţărm răspuns la îndoielile care-l frământă sau vreun tovarăş de singurătate, ar zvârli la o parte păturile şi ar coborî să străbată plaja, nici o umbră cu chip

de bunăvoinţă şi solicitudine divină nu i s-ar înfăţişa în drum pentru a aduce rânduială în noapte şi a face ca lumea să reflecte cuprinsul sufletului. Mâna i s-ar chirci în propria-i mână; vocea i-ar mugi în ureche. Şi s-ar părea că e aproape lipsit de rost ca în atâta haos să pui nopţii întrebările: „ce?" şi „pentru ce?" şi „din ce pricină?" care l-au ispitit pe cel cuprins de nesomn să-şi părăsească patul ca să afle un răspuns.

(Domnul Ramsay, într-o dimineaţă întunecată, poticnindu-se de-a lungul unui tunel, a întins braţele, dar, cum doamna Ramsay murise subit cu o noapte înainte, a rămas cu braţele întinse. Le deschisese în gol.)

4

Şi aşa, cu casa pustie şi uşile zăvorâte, cu saltelele făcute sul, palele răzleţe de vânt, solii ale unor mari oştiri, răbufneau înăuntru, suflau peste scânduri goale, ciuguleau şi se vânzoleau, fără să întâlnească în dormitor şi în salon nimic să le opună rezistenţă, nimic decât fâşii de tapet care fluturau, lemnărie care scârţâia, picioare de mese, oale şi farfurii mânjite, afumate, crăpate. Doar ceea ce oamenii împrăştiaseră şi lăsaseră în urma lor – o pereche de pantofi, o şapcă de vânătoare, câteva fuste şi jachete decolorate, uitate în dulap – doar acestea păstrau forma umană şi aminteau, în pustietate, cum odinioară avuseseră conţinut şi viaţă; cum odinioară două mâini înnodaseră şireturi; cum odinioară oglinda adăpostise un chip; adăpostise o lume concavă în căuşul căreia se mişca o siluetă, o mână scânteia, o uşă se deschidea, năvăleau înăuntru, zbenguindu-se, copii; şi apoi iarăşi ieşeau. Acum, zi după zi,

lumina, reflectându-se în oglindă ca o floare în apă, își răsfrângea propria imagine clară pe peretele din față. Numai umbrele copacilor înfiorați de vânt, făcând plecăciuni pe perete, întunecau o clipă heleșteul în care lumina își oglindea chipul; sau păsări în zbor trimiteau câte o pată de umbră tremurătoare pe podeaua dormitorului.

Astfel sălășluiau frumusețea și liniștea, alcătuind împreună însăși înfățișarea frumuseții; o formă din care viața se irosise; solitară ca un lac în seară, întrezărit în depărtare de la fereastra unui tren, mistuindu-se atât de repede, încât lacului, estompat în umbra vesperală, nu i se fură solitudinea, cu toate că privirea s-a lăsat o clipă asupră-i. Frumusețea și liniștea își dădeau mâna în dormitor și printre cănile înfășurate în giulgiu și scaunele îmbrăcate în huse; nici măcar iscoada vântului și botul catifelat și umed al brizei de mare, frecându-se, adulmecând, reluând și repetându-și întrebările – „Ai să te ofilești? Ai să te sfârșești?" – nu izbuteau să tulbure pacea, indiferența, atmosfera de plenitudine pură, de parcă întrebările pe care le puneau abia de meritau răspunsul: „vom dăinui".

Părea că nimic n-ar putea întuneca această imagine, întina această nevinovăție sau clinti mantia de tăcere așternută peste încăperea pustie, mantia care, săptămână după săptămână, prinsese în țesătura ei țipetele de deznădejde ale păsărilor, sirenele vapoarelor, zumzetul și bâzâitul câmpului, lătratul unui câine, strigătul unui om, le țesuse și apoi le împăturise, tăcut, în jurul casei. Doar o dată a sărit o scândură de pe palier; o dată în toiul nopții, cu un bubuit, cu un trosnet, asemenea unei stânci care după veacuri de neclintire s-ar despica din munte și s-ar prăvăli zdrobindu-se în vale; și un fald al mantiei de tăcere s-a desprins și a fluturat încoace și încolo. Apoi s-a lăsat din nou pacea; și umbra a tremurat; lumina s-a închinat venerând propria ei

imagine de pe peretele dormitorului; doamna McNab rupse vălul tăcerii cu mâinile-i mai tot timpul cufundate în cazanul cu rufe şi-l zdrobi cu ghetele-i care călcaseră pe pietriş, venind, aşa cum fusese instruită, să deschidă toate ferestrele şi să deretice prin odăile de dormit.

5

În timp ce se legăna (pentru că avea tangaj, ca un vapor pe mare) şi privea pe furiş (pentru că ochii ei nu se opreau niciodată aspra unui obiect anume, ci aruncau lungi ocheade piezişe, care dezaprobau batjocura şi furia lumii – doamna McNab era nătângă şi ştia acest lucru), în timp ce se ţinea de balustradă transportându-şi sus propria persoană şi plutea legănându-se dintr-o cameră în alta, cânta. Frecând cristalul oglinzii lungi şi privindu-şi cu coada ochiului balansul siluetei, un sunet îi scăpă de pe buze – un cântec care poate că răsunase vesel pe scenă în urmă cu douăzeci de ani, fusese fredonat şi se dansase după el, dar care acum, venind de la această femeie de serviciu, fără dinţi şi cu bonetă, era golit de înţeles, era ca însuşi glasul stupidităţii, ridicolului, perseverenţei călcate în picioare, dar ridicându-se mereu; aşa încât, în timp ce se balansa ştergând praful, dereticând, părea să spună că totul nu era decât un lung necaz şi o lungă bătaie de cap, că nu trebuia decât să te scoli şi apoi să te culci din nou, să scoţi lucrurile şi apoi să le pui din nou la loc. Nu era uşoară şi comodă lumea asta pe care o cunoştea îndeaproape de şaptezeci de ani. Oboseala o gârbovise. Oare cât, se întreba, stând în genunchi, scârţâind din încheieturi şi gemând şi frecând duşumeaua sub pat, oare cât o să mai dureze? Dar

se opinti iar în picioare, se smulse din loc şi, din nou, cu ocheadele-i furişe care lunecau şi evitau să se fixeze chiar asupra propriului ei chip şi asupra propriilor ei necazuri, se propti cu gura căscată în faţa oglinzii, zâmbind fără rost; apoi începu din nou să se hâţâne şi să se opintească, ridicând saltelele, aşezând porţelanuri, privind cu coada ochiului în oglindă, de parcă, până la urmă, îşi avea şi ea consolările ei, de parcă, într-adevăr, bocetul ei funebru se îngemăna cu vreo incorigibilă speranţă. Viziuni de fericire trebuie să i se fi arătat în cazanul de rufe; în legătură cu copiii ei (şi totuşi doi erau nelegitimi, iar unul o părăsise); sau la cârciumă, cât trăgea la măsea; sau în timp ce cotrobăia printre mărunţişurile din sertarele ei. Trebuie să fi existat în beznă vreo spărtură, în adâncul tenebrelor vreun canal deschis prin care se scurgea doar atâta lumină cât să-i încreţească faţa într-o schimonoseală de zâmbet în oglindă şi s-o determine, când se pornea iar pe treabă, să molfăie vechiul cântec de music-hall. Între timp, misticii, vizionarii străbăteau plaja, stârneau apa dintr-o băltoacă, se uitau la o piatră şi se întrebau: „Ce este asta?" şi, deodată, un răspuns li se acorda prin graţie divină (ce răspuns, n-ar fi putut să spună); aşa încât, deodată, au simţit căldură în ger şi tihnă în pustiu. Dar doamna McNab continua să bea şi să sporovăiască, la fel ca până acum.

6

Primăvara, fără să clintească o frunză, dezgolită şi luminoasă ca o fecioară aprigă în castitatea ei, distantă în neprihănirea ei, s-a aşternut pe câmpuri, cu ochii larg deschişi, cu atenţia

încordată, şi cu totul nepăsătoare faţă de ceea ce făceau sau gândeau spectatorii.

(Prue Ramsay, condusă la altar de tatăl ei, se măritase în mai. „Era perechea cea mai potrivită, spuneau oamenii. Şi ce frumoasă era!" – mai adăugau.)

Pe măsură ce se apropia vara şi serile se lungeau, celor fără de somn, celor plini de speranţă, care străbăteau plaja, stârnind bâltoace, li se înfăţişau vedenii cumplit de ciudate – vedenii de carne prefăcută în atomi răspândiţi de vânt, de stele aprinse în inimile lor, de stâncă, mare, nor şi cer îngrămădite înadins laolaltă pentru a închega pe dinafară frânturile împrăştiate ale viziunii lăuntrice. În oglinzile acelea ale spiritului omenesc, în bâltoacele acelea de apă stătută în care norii se reflectă pentru totdeauna şi din care se iscă umbrele, visurile dăinuie; şi ar fi fost cu neputinţă să rezişti straniului mesaj pe care păreau să-l transmită fiecare pescăruş, fiecare floare, copac, bărbat şi fiecare femeie, ba chiar şi ţărâna albă (să-l transmită, dar să-l retragă pe loc, îndată ce puneai întrebări), şi anume că binele triumfă, fericirea precumpăneşte, ordinea e stăpână; ar fi fost cu neputinţă să rezişti extraordinarului îndemn de a rătăci încoace şi încolo în căutarea nu ştiu cărui bine absolut, a unui cristal de intensitate, străin de bucuriile cunoscute şi de virtuţile care ne sunt familiare, ceva îndepărtat de procesele vieţii domestice, solitar, dur, luminos, ca un diamant în nisip, care i-ar aduce posesorului său siguranţă. De altminteri, îmblânzită şi supusă, primăvara, cu zumzetul albinelor şi dansul gâzelor ei, îşi aruncase o mantilă pe umeri, îşi voalase ochii, îşi înclinase capul şi, trecând printre umbre şi averse de ploaie, părea să-şi fi însuşit ceva din cunoaşterea durerilor omeneşti.

(Prue Ramsay muri în vara aceea, la prima naştere, ceea ce era într-adevăr o tragedie, spuneau oamenii. Mai spuneau că nimeni n-ar fi meritat mai multă fericire.)

Şi acum, în arşiţa verii, vântul îşi trimise din nou iscoadele în casă. Păianjenii ţesuseră pânză în odăile însorite; buruieni care crescuseră pe lângă ferestre băteau ritmic noaptea în geam. Când se înnopta, raza de lumină a Farului, care în bezna iernii căzuse atât de autoritar pe covor, dezvăluindu-i desenul, se filtra acum prin luminozitatea mai blândă a primăverii, topindu-se în clarul de lună şi lunecând uşor ca o mângâiere; zăbovea în taină, privea, şi apoi venea, drăgăstos, din nou. Dar chiar în dulcea amorţeală a acestor mângâieri duioase, în timp ce mănunchiul de raze lungi se apleca peste pat, stânca se despica; un alt fald al mantiei de tăcere se desprinse; atârna şi flutura. În nopţile scurte de vară şi în zilele lungi de vară, când odăile goale păreau să se fi umplut de ecourile câmpului şi de bâzâitul muştelor, fâşia flutură uşor, fâlfâi fără rost, în timp ce încăperile arătau atât de vârgate şi brăzdate de soarele care le scălda într-o ceaţă galbenă, încât doamna McNab, năpustindu-se înăuntru, legânându-se, ştergând praful, măturând, semăna cu un peşte tropical despicându-şi drum prin ape străpunse de soare.

Doar toropeală şi somnolenţă, deşi, mai târziu, în vară, s-ar putea să răzbească până aici sunete prevestitoare de rău, asemenea unor măsurate lovituri de ciocane, înăbuşite în pâslă, care, cu izbiturile lor repetate, despăturesc şi mai mult mantia de tăcere şi fac să apară plesnituri în ceştile de ceai. Din când în când, se aude clinchetul unui pahar de parcă o voce gigantă ar fi scos un ţipăt de agonie atât de violent, încât făcea să vibreze până şi sticlăria adăpostită în bufet. După care se aşternea din nou tăcerea şi apoi, noapte după noapte, şi uneori chiar în

plin miez de zi, când trandafirii străluceau şi lumina îşi reflecta clar forma pe perete, părea să răzbească în această tăcere, în această indiferenţă, în această plenitudine, bufnitura surdă a unui corp care cade.

(Un obuz făcu explozie. Vreo douăzeci sau treizeci de tineri săriră în aer, în Franţa, printre ei şi Andrew Ramsay, a cărui moarte, din fericire, a fost instantanee.)

La vremea aceasta, cei care coborâseră să străbată plaja şi să întrebe marea şi cerul ce mesaj aveau de comunicat şi ce viziune de revelat, fură nevoiţi să observe printre obişnuitele semne ale bunătăţii divine – asfinţitul soarelui pe mare, paloarea zorilor, răsăritul lunii, bărcile pescăreşti profilate pe clarul de lună, copiii aruncându-şi cu smocuri de iarbă – fură nevoiţi să observe ceva care distona cu armonia, cu bucuria, cu seninătatea. De pildă apariţia tăcută a unui vas cenuşiu, ivit, dispărut; o pată purpurie pe suprafaţa calmă a mării, de parcă ceva ar fi clocotit şi ar fi sângerat, invizibil, dedesubt. Această tulburare a unei scene menite să le inspire gândurile cele mai înălţătoare şi concluziile cele mai liniştitoare, le oprea paşii în loc. Era greu să treci cu vederea semnele acelea, să anulezi semnificaţia amestecului lor în peisaj; să continui, plimbându-te pe malul mării, a te minuna de felul în care frumuseţea ce se oferă privirilor oglindeşte frumuseţea lăuntrică.

Oare Natura participase la ceea ce omul pornise să facă? Întregise ea ceea ce începuse el? Cu aceeaşi complezenţă îi privise nefericirea, îi acceptase micimea, se învoise la chinurile lui? Şi atunci, visul acela de a împărtăşi, de a te întregi, de a afla în singurătate, pe plajă, un răspuns, nu era decât o reflecţie într-o oglindă, iar oglinda însăşi nu era decât luciul de suprafaţă care se aşterne calm când forţe mai nobile sunt adormite dedesubt? Iritaţi, cuprinşi de deznădejde şi totuşi împotrivindu-se să plece

(pentru că frumusețea oferă ispitele ei, are mângâierile ei), le era cu neputință să mai străbată plaja; contemplarea devenise de nesuportat; oglinda se spărsese.

(Domnul Carmichael publicase în primăvara aceea un volum de poeme care se bucurase de un neașteptat succes. Războiul, spuneau oamenii, reanimase gustul pentru poezie.)

7

Noapte după noapte, vară după vară, frământarea furtunilor și fixitatea de săgeată a vremii frumoase domneau nestingherite. Ascultând (dac-ar fi fost cineva care să asculte) din odăile de sus ale casei goale, n-ai fi putut auzi decât haosul colosal brăzdat de fulgere, zvârcolindu-se și zbuciumându-se în timp ce vântul și valurile se zbenguiau asemenea maselor amorfe de leviatani, ale căror capete nu sunt străbătute de nici o rază de gândire; și valurile se urcau unul altuia în cârcă și se smuceau și se afundau în întunericul nopții sau în lumina zilei (pentru că nopțile și zilele, lunile și anii alergau acum împreună, contopiți într-o masă informă), hârjonindu-se idioțește, până când se părea că întreg universul se zbate și saltă de unul singur, în totală neștire, apucat de un capriciu zănatic și lipsit de sens.

Primăvara, urnele din grădină, umplute cu plante suflate la întâmplare de vânt, erau la fel de vesele ca întotdeauna. Răsăreau viorele și narcise. Dar nemișcarea și strălucirea zilei erau tot atât de stranii ca haosul și tumultul nopții, ca arborii care stăteau la locul lor și florile care stăteau la locul lor, privind

drept înainte, privind în sus şi totuşi fără să vadă nimic, orbeşte şi atât de îngrozitor.

8

Fără nici o intenţie rea, că doar familia n-o să se mai întoarcă niciodată, aşa ziceau unii, şi casa urma să fie vândută, poate chiar de Sfinţii Arhangheli, doamna McNab se aplecă şi culese un braţ de flori ca să le ducă acasă. În timp ce făcea curăţenie, puse florile pe masă. Îi plăceau mult florile. E păcat să le laşi să se prăpădească. Să zicem că o să se scoată casa în vânzare (se propti cu mâinile în şolduri în faţa oglinzii), or să fie atâtea de făcut, – zău aşa! Cum stătuse în toţi anii ăştia fără un suflet în ea! Cărţile şi lucrurile erau cam mucegăite, ce să-i faci, cu războiul şi cu greutatea de-a găsi un ajutor, casa nu fusese întreţinută aşa cum ar fi vrut ea. Şi ca s-o pună acum la punct, ar fi fost peste puterile unei singure persoane. Era prea bătrână, o dureau picioarele. Toate cărţile astea ar trebui scoase afară, pe iarbă, la soare; în hol, căzuseră bucăţi de tencuială; burlanele se astupaseră în dreptul ferestrei biroului şi lăsaseră apa să pătrundă înăuntru; covorul fusese complet distrus. Dar cei din familie ar fi trebuit să vină chiar ei; sau ar fi trebuit să trimită pe cineva să vadă ce-i cu casa. Doar se găseau haine în dulapuri; lăsaseră haine în toate dormitoarele. Ce trebuia să facă cu ele? Intraseră moliile în ele – în lucrurile doamnei Ramsay. Biata doamnă! N-o să mai aibă niciodată nevoie de lucruri. A murit, aşa se spune, acum câţiva ani, la Londra! Se afla acolo pardesiul acela vechi, gri, pe care-l purta când se ocupa de grădinărit (doamna McNab îşi plimbă degetele pe el).

Parcă o vedea, când urca aleea aducându-i rufele spălate, parcă o vedea aplecându-se deasupra florilor (grădina arăta jalnic acum, totul vraişte, şi cu iepuri zbughind-o pe sub straturi) – parcă o vedea în pardesiul acela gri, cu unul dintre copii alături. Şi apoi mai erau o mulţime de ghete şi de pantofi; şi o perie şi un pieptene lăsate pe masa de toaletă, pentru toată lumea, de parcă s-ar fi aşteptat să se întoarcă a doua zi (se spune că a murit pe neaşteptate). O dată a fost vorba să vină cu toţii, dar pe urmă şi-au amânat sosirea, ba cu războiul, ba cu greutatea de a călători în zilele acelea; şi n-au mai venit deloc în toţi anii ăştia; i-au trimis numai bani; dar nu i-au scris niciodată, n-au venit niciodată şi de bună seamă se aşteptau să găsească lucrurile aşa cum le lăsaseră, ah, Doamne! Iată că şi sertarele mesei de toaletă erau pline de lucruri (începu să le deschidă), batiste, panglici. Da, parcă o vedea pe doamna Ramsay, când urca aleea aducându-i rufele spălate.

– Bună seara, doamnă McNab, îi spunea.

Avea un fel plăcut de a se purta cu ea. Şi fetele ţineau la ea. Ah, Doamne, dar câte nu s-au schimbat de atunci (împinse sertarul la loc); multe familii i-au pierdut pe cei dragi. Aşadar doamna murise; şi domnul Andrew omorât, şi domnişoara Prue murise; aşa se spune, la prima naştere; ei, dar în anii ăştia fiecare a pierdut pe câte cineva. Şi preţurile se ridicaseră fără ruşine şi nici c-au mai scăzut. Şi-o amintea bine în pardesiul acela gri.

– Bună seara, doamnă McNab, îi spunea şi-i cerea bucătăresei să pună deoparte o farfurie cu supă-cremă pentru ea – şi chiar avea nevoie, după ce cărase coşul acela greu tot drumul, din oraş până sus. Parcă o vedea aplecându-se deasupra florilor (străvezie şi tremurătoare, precum o rază galbenă sau precum cercul de la capătul unui telescop, o doamnă într-un pardesiu

gri, aplecându-se deasupra florilor, rătăci pe peretele din dormitor, peste măsuța de toaletă, de-a lungul lavoarului, în timp ce doamna McNab se opintea și se legăna ștergând praful, dereticând).

Cum o chema pe bucătăreasă? Mildred? Marian? – așa ceva. Ah, nu mai ținea minte – nu prea mai avea ținere de minte. Era dată naibii, ca toate femeile cu părul roșu. Ce mai râdeau împreună! Era totdeauna bine-venită la bucătărie. Îi făcea să râdă, da, da. Toate erau mai bune atunci decât acum.

Oftă; era prea multă muncă pentru o singură femeie. Își clătină capul într-o parte și-n alta. Aici fusese odaia copiilor. Vai, dar ce umezeală și tencuiala cădea. Ce le-o fi venit oare să atârne o scăfârlie de animal aici? Și asta mucegăise. Și ce de șobolani în pod! A pătruns ploaia. Dar n-au trimis niciodată pe nimeni; și n-au venit niciodată. Câteva broaște cedaseră și ușile se bălăngăneau. Nu i-ar fi plăcut s-o apuce seara singură pe aici. Erau prea multe de făcut pentru o singură femeie, prea multe. Doamna McNab scârțâi, gemu. Trânti ușa, întoarse cheia în broască și lăsă casa închisă, zăvorâtă, singură.

9

Casa fusese dată uitării, fusese părăsită. Ca o scoică rămasă pe o dună, să se umple cu nisip uscat și sărat, acum, când viața pierise. Nopțile lungi se aciuiseră din nou; palele jucăușe de vânt ciugulind, suflările mării răscolind păreau să fi triumfat. Tigaia ruginise și salteaua putrezise. Odăile fuseseră invadate de broaște râioase. Atârnând molatic, fără rost, mantia de tăcere fâlfâia încoace și încolo. Un scaiete își croise drum în sus, printre dalele

care pardoseau cămara. În salon, îşi făcuseră cuib rândunelele; podeaua era aşternută cu paie; tencuiala cădea grămadă; dedesubt apăreau grinzile golaşe; şobolanii cărau de unde apucau pentru a se ospăta după lambriuri. Fluturi enormi ţâşneau din crisalide şi se izbeau cu toată forţa în geam. Printre dalii răsăriseră maci; ierburi înalte unduiau pe peluză; anghinare uriaşe se iveau printre trandafiri; printre verze înflorise o garoafă bătută; iar ciocănitul uşor în fereastră al unei buruieni se prefăcuse, în timpul nopţilor de iarnă, în bătaia puternică a unor copăcei lemnoşi şi a măceşilor ghimpaţi, care, vara, scăldau camera într-o lumină verde.

Ce forţă ar putea stăvili fertilitatea şi insensibilitatea naturii? Visul doamnei McNab în legătură cu o doamnă, cu un copil şi o farfurie cu supă-cremă? Tremurase o clipă pe perete, ca o pată de soare, şi se evaporase. Doamna McNab încuiase uşa; plecase. Era peste puterile unei femei, spusese. Nu trimiseseră niciodată pe nimeni. Nu scriseseră niciodată. În dulapuri erau lucruri care putrezeau – era păcat să le laşi aşa, în părăsire, spusese doamna McNab. Totul căzuse pradă ruinei şi paraginei. Numai raza Farului intra pentru o clipă în odăi, arunca o privire iute spre pat şi spre peretele cuprins de bezna iernii, apoi contempla calm scaietele, rândunica, şobolanii, paiele. Acum nu li se mai împotrivea nimic; nimic nu le mai spunea nu. Lăsaţi vântul să sufle; macul să se înmulţească şi garoafa să se împerecheze cu varza. Rândunica să-şi clădească în salon cuib, scaietele să-şi facă drum printre dale, iar fluturele să se încălzească pe cretonul decolorat al fotoliilor. Cioburile de sticlă şi de porţelan să zacă zvârlite pe pajişte şi să se amestece cu iarba şi cu poamele sălbatice.

Căci acum venise acea clipă, secunda aceea şovăitoare între zorii care freamătă şi noaptea care se opreşte în loc, secunda când greutatea unui fulg înclină balanţa. Un fulg, şi casa,

afundându-se, descompunându-se, s-ar cufunda în adâncurile întunericului. În odăile în ruină, excursioniştii şi-ar aprinde spirtiera; îndrăgostiţii ar căuta adăpost lăsându-se pe scândurile goale, păstorul şi-ar aşeza mâncarea de prânz pe cărămizi; vagabondul ar dormi înfăşurat în palton, ca să-i ţină de cald. Apoi s-ar fi prăbuşit acoperişul; măceşii şi cucutele ar fi şters de mult cărarea, treapta, fereastra; ar fi crescut dezordonat şi luxuriant, năpădind dâmbul, până când vreun trecător, rătăcind drumul, ar fi putut ghici, doar după un vătrai acoperit de urzici, sau un ciob de porţelan în cucută, că a fost un timp când trăise cineva pe acolo; că fusese o casă.

Dacă fulgul s-ar fi lăsat, dacă ar fi înclinat talgerul balanţei, casa întreagă s-ar fi afundat în adâncuri, s-ar fi aşternut pe nisipurile uitării. Dar exista o forţă în acţiune; ceva nu pe deplin conştient; ceva ce se legăna şi privea cu coada ochiului; ceva ce-şi împlinea misiunea nu ca pe un ritual măreţ şi fără să psalmodieze imnuri solemne. Doamna McNab gemea; doamna Bast se bâţâia. Erau bătrâne; erau înţepenite; le dureau picioarele. Dar în cele din urmă veniră cu mături şi găleţi; se aşternură pe treabă. „Dacă ar vrea doamna McNab să fie atât de bună şi să supravegheze punerea la punct a casei", scrisese pe neaşteptate una dintre domnişoare; să fie bună şi să facă asta; să fie bună şi să facă ailaltă; şi totul în grabă. S-ar putea să sosească la vară; lăsaseră totul în părăsire; şi se aşteptau să le găsească pe toate aşa cum le lăsaseră. Încet şi chinuit, cu mătura şi găleata, spălând şi frecând, doamna McNab şi doamna Bast stăviliră stricăciunea şi putreziciunea; salvară din mlaştina Timpului, care acum le înghiţea cu repeziciune, ba un lavoar, ba un bufet; într-o dimineaţă smulseră din uitare toate volumele lui Walter Scott şi un serviciu de ceai; după-masă scoaseră la lumină o apărătoare de foc din alamă şi un cleşte de foc de oţel. George, fiul doamnei

Bast, prinse şoarecii şi tunse iarba. Chemară zidarii. Acompaniate de scârţâitul balamalelor şi de scrâşnetul zăvoarelor şi bălăngănitul uşilor umflate de umezeală, ai fi zis că cineva fusese cuprins de muncile facerii, cu femeile acelea care se aplecau, se ridicau, gemeau, cântau, izbeau, bufneau, ba sus la etaj, ba jos în pivniţă. „Oh, spuneau, ce muncă!"

Uneori îşi luau ceaiul în dormitor sau în birou; întrerupeau munca la prânz cu feţele mânjite, cu mâinile lor bătrâne încleştate şi crispate de cât strânseseră coada măturii. Trântite în fotolii, contemplau minunata victorie asupra robinetelor şi căzilor; triumful mai greu cucerit, şi nu atât de deplin, asupra şirurilor lungi de cărţi, odinioară negre ca pana corbului, acum albicioase, producând culturi de ciuperci gălbui şi tăinuind păianjeni. Şi încă o dată, sub influenţa ceaiului cald pe care-l simţea în stomac, telescopul se reglă la ochiul doamnei McNab şi, într-un cerc de lumină, îl văzu pe domnul bătrân, subţire şi drept ca o greblă, clătinând din cap şi vorbind de unul singur, aşa s-ar fi zis, pe pajişte, în timp ce ea urca aleea aducând rufele spălate. Niciodată n-o vedea. Unii spun că ar fi murit; alţii spun că doamna murise. Care dintre ei, oare? Nici doamna Bast nu-i putea spune. Domnul tânăr murise. De asta era sigură. Îi citise numele în ziar.

Ah, şi bucătăreasa, Mildred, Marian, aşa ceva – o roşcovană, iute foc ca toate roşcovanele, dar şi cumsecade dacă ştiai cum s-o iei. Ce mai râdeau împreună! Totdeauna avea pusă deoparte o farfurie cu supă pentru Maggie; câteodată şi o bucată de jambon; eh, toate se duseseră. Se trăia bine pe vremea aceea. Aveau de toate (guralivă, jovială, cu ceaiul cald în stomac, se porni să desfăşoare ghemul amintirilor, aşezată în fotoliul de răchită de lângă soba din odaia copiilor). Totdeauna fusese o grămadă

de treabă, cu atâţia oameni în casă, uneori erau câte douăzeci o dată, şi se spălau vasele până la miezul nopţii.

Doamna Bast (ea nu-i cunoscuse; locuise la Glasgow pe atunci) se întreba, punând ceaşca de ceai pe masă, de ce oare atârnaseră pe zid ţeasta aceea de animal? L-or fi vânat prin străinătate, se vede.

– S-ar putea, îi replică doamna McNab, dezlănţuindu-se în amintiri; aveau prieteni prin ţări străine; domni care veneau să stea aici, doamne în rochii de gală; odată, într-o seară, i-a zărit prin uşa sufrageriei, aşezaţi la masă; să fi fost vreo douăzeci, încărcaţi de bijuterii, şi atunci a cerut să rămână şi ea să ajute la spălatul vaselor, fie chiar şi până la miezul nopţii.

– Ah, zise doamna Bast, or să le găsească pe toate schimbate.

Se aplecă pe fereastră. Îl urmărea pe fiul ei, George, cosind iarba. Or să se întrebe: „Ce s-o fi întâmplat cu grădina?" Ei, doar ştiau că bătrânul Kennedy trebuia să aibă grijă de grădină; dar pe urmă i-a mers aşa de rău cu piciorul, de când căzuse din căruţă; ei, şi atunci, vreme de un an, sau aproape un an, nimeni nu s-a mai îngrijit de ea; şi după aceea Davie Macdonald, i-or fi trimis ei seminţe, dar cine ar putea spune dacă le-a sădit vreodată? Or să găsească grădina schimbată. Îl urmări din ochi pe băiatul ei cosind. Se pricepea la treabă – aşa tăcut cum era. Ei, trebuie să-i dea înainte cu rânduitul bufetelor. Se smulseră din fotolii.

În cele din urmă, după zile întregi de trudă înăuntru şi de tăiat şi săpat în grădină, cârpele de praf fură scuturate pe geam, ferestrele închise, cheile răsucite în toate broaştele, uşa de la intrare trântită; se isprăvise totul.

Şi acum, de parcă măturatul şi frecatul şi cositul şi seceratul ar fi înăbuşit-o până atunci, se înălţă din nou acea melodie numai pe jumătate auzită, acea muzică intermitentă pe care urechea o

prinde pe jumătate, lăsând-o să-i scape; un lătrat, un behăit; zgomote răzleţe, intermitente, dar într-un fel legate între ele; zumzetul unei gâze, freamătul ierbii tăiate, desprinse de pământ şi totuşi aparţinându-i; lovitura ciocanului într-o poartă, un scârţâit de roată, puternice, înăbuşite, dar tainic legate între ele; sunete pe care urechea se străduie să le închege şi e mereu pe punctul de a le armoniza; dar care nu sunt niciodată auzite în întregime, niciodată pe deplin armonizate; şi, în cele din urmă, seara, unul după altul, sunetele mor, armonia se destramă, tăcerea se aşterne. Odată cu amurgul, stridenţa s-a pierdut şi, ridicându-se ca o ceaţă, s-a ivit liniştea, s-a răspândit liniştea, iar vântul s-a aşezat; alene, lumea se cufundă în somn; în locul acesta totul se petrece pe întuneric, fără nici o lumină, în afară de aceea care se filtrează verde printre frunze sau care se aşterne pală pe florile albe de la fereastră.

(Valiza lui Lily Briscoe a fost transportată până sus, la casă, târziu, într-o seară, de septembrie. Domnul Carmichael a sosit cu acelaşi tren.)

10

Într-adevăr, se instalase pacea. Suflarea mării aducea mesaje de pace la ţărm. N-o să-i mai tulbure niciodată somnul, o să-l legene, ca odihna să-i fie cât mai adâncă, şi o să adeverească tot ce visătorii or să viseze solemn, tot ce or să viseze înţelept – şi ce altceva mai murmura? – când Lily Briscoe îşi lăsă capul pe pernă, în odaia curată şi tăcută, şi ascultă marea. Prin fereastra deschisă se strecura glasul frumuseţii lumii, prea încet pentru a se putea desluşi ce spune – dar ce importanţă avea odată ce înţelesul era clar – implorându-i pe cei cuprinşi de somn (casa

era din nou plină; sosiseră şi doamna Beckwith şi domnul Carmichael) ca, dacă nu erau dispuşi să coboare pe plajă, să lase măcar oblonul deschis şi să privească. Vor vedea noaptea unduind într-o mantie de purpură; cu creştetul încoronat; cu sceptrul bătut în nestemate; şi un copil ar putea-o privi în ochi. Şi dacă totuşi ar şovăi încă (Lily era obosită de drum şi adormi foarte curând; dar domnul Carmichael citea o carte la flacăra lumânării), dacă totuşi s-ar împotrivi, dacă ar spune că această splendoare nu este decât o himeră şi că zorii au mai multă putere decât noaptea, şi dacă ar prefera să doarmă, atunci, lin, fără pretenţii sau proteste, vocea şi-ar îngâna cântecul. Valurile s-ar sparge lent (Lily le auzi în somn); lumina s-ar lăsa mângâietor (părea să-i răzbată prin pleoape). Şi toate erau, gândi domnul Carmichael, închizându-şi cartea, gata să adoarmă, toate erau, în bună măsură, aşa cum fuseseră şi cu ani în urmă.

Într-adevăr, ar fi putut din nou să spună vocea, în timp ce pânzele nopţii se înfăşurau în jurul casei, în jurul doamnei Beckwith şi domnului Carmichael, în jurul lui Lily Briscoe, astfel încât ochii lor erau acoperiţi de vălurile de întuneric. Într-adevăr, de ce să nu accepţi acest lucru, să nu te mulţumeşti cu el, să nu-l aprobi şi să nu te resemnezi? Suspinul tuturor mărilor care-şi sparg, monoton, valurile de stânci le susura în auz; noaptea îi învăluia; nimic nu le tulbură somnul până când, păsările amestecându-şi glasurile subţiri în alburiul zorilor, un car scârţâind pe pietriş, un câine lătrând pe undeva, soarele ridicând cortina, le sfâşiară vălul de pe ochi; Lily Briscoe, tresărind în somn, se agăţă cu mâinile de cearşaf asemenea unui om care se prăbuşeşte şi se agaţă de ierburile de pe muchea unei stânci. Ochii i se deschiseseră larg. Iată că se afla din nou aici, gândi înălţându-se în capul oaselor. Trează.

FARUL

1

„Ce înseamnă toate astea, ce pot să însemne?" se întreba Lily Briscoe ezitând dacă, din moment ce era singură în casă, se cuvenea să se ducă la bucătărie să-şi mai ia o ceaşcă de cafea sau dacă trebuia să aştepte la locul ei. „Ce înseamnă toate astea?" – era un laitmotiv livresc, un tipar în care gândurile ei nu erau conţinute pe de-a-ntregul, pentru că în această primă dimineaţă petrecută la familia Ramsay nu se simţea în stare să-şi concentreze simţămintele, nu putea decât să construiască o frază al cărei ecou era menit să-i acopere vidul din minte, până când aburii aveau să se risipească. Căci, într-adevăr, ce simţea acum când revenise aici după atâta amar de vreme, şi doamna Ramsay nu mai era printre cei vii? Nimic, nimic – nimic din ce-ar fi putut exprima.

Sosise cu o noapte înainte, când toate erau cufundate în mister, în întuneric. Acum era trează, îşi ocupa vechiul ei loc la micul dejun, dar singură. E drept că era încă foarte devreme, înainte de opt. Azi urma să aibă loc expediţia – se duceau la Far, domnul Ramsay, Cam şi James. Ar fi trebuit să fi plecat până acum – trebuiau să prindă mareea sau aşa ceva. Şi Cam nu era încă gata, şi James nu era încă gata, şi Nancy uitase să comande sandviciurile, şi domnul Ramsay îşi ieşise din sărite şi părăsise sufrageria trântind uşa.

– Ce rost mai are să plecăm acum? bombănise el.

Nancy se făcuse nevăzută. Şi iată-l pe domnul Ramsay, un pachet de nervi, străbătând terasa în sus şi în jos. Părea că toată casa răsună de uşi trântite şi de voci care strigau. Nancy năvăli în sufragerie şi, plimbându-şi privirea de jur împrejur, într-un fel pe jumătate năuc, pe jumătate disperat, întrebă:

– Ce ar trebui trimis la Far? Dădea impresia că se căznea să facă un lucru despre care pierduse pe veci speranţa că ar putea fi făcut.

Într-adevăr, ce ar trebui trimis la Far?

În orice alte împrejurări, Lily le-ar fi sugerat, desigur, să ducă ceai, tutun, ziare. Dar în această dimineaţă totul părea atât de bizar, încât o întrebare ca aceea pusă de Nancy „Ce ar trebui trimis la Far?" îţi deschidea în minte uşi care începeau să se izbească şi să se bălăngăne, făcându-te să te întrebi, cu gura căscată de uimire: „Ce trebuie trimis? Ce trebuie să facem? De ce, la urma urmei, ne aflăm aici?"

Şezând de una singură (pentru că Nancy ieşise iar) la masa lungă, printre ceştile neatinse, Lily se simţi total izolată de ceilalţi, în stare doar să privească, să întrebe, să se mire. Casa, odaia, dimineaţa, toate-i păreau străine. Simţea că nu există nici o afinitate între ea şi acest loc, nici un fel de relaţie; ar fi putut să se întâmple orice şi tot ceea se întâmpla, zgomotul unor paşi afară, un glas care striga („Nu-i în dulap; e pe palier!", ţipa careva), totul devenea o întrebare, ca şi cum firul care de obicei lega toate aceste lucruri laolaltă fusese tăiat şi acum pluteau, ici-colo, la întâmplare. „Ce zadarnic, ce haotic, ce ireal era totul, gândi ea privindu-şi ceaşca goală; doamna Ramsay moartă; Andrew ucis; Prue moartă şi ea" – oricât îşi repeta, tot nu izbutea să simtă vreo emoţie. „Şi noi ne-am reunit cu toţii în această

casă, pe o dimineaţă ca asta", îşi spuse mai departe privind pe fereastră – era o zi senină, liniştită.

Brusc, domnul Ramsay, trecând prin faţa ferestrei, îşi înălţă capul şi o privi în ochi, în felul lui bezmetic, sălbatic, şi totuşi atât de pătrunzător, de parcă, într-o clipă, te vedea pentru prima oară şi pentru totdeauna; iar Lily se prefăcu că-şi bea cafeaua din ceaşca goală, pentru a-l evita – pentru a se sustrage solicitării lui, pentru a mai amâna, măcar încă un moment, acea nevoie imperioasă a lui. Iar dânsul clătină din cap şi se îndepărtă cu paşi mari („singur", îl auzi rostind, „pierit" îl auzi rostind) şi ca tot ceea ce se petrecea în această stranie dimineaţă, vorbele lui deveniră simboluri şi se înscriseră singure pe întreaga suprafaţă cenuşiu-verzuie a zidurilor. Dacă ar putea să le sudeze, gândi Lily, să le lege într-o frază, atunci ar izbuti să pătrundă până în miezul de adevăr al lucrurilor. Bătrânul domn Carmichael intră târşâindu-şi uşor picioarele, îşi turnă cafeaua şi-şi luă ceaşca, ducându-se să se aşeze la soare. Această extraordinară irealitate era înspăimântătoare; dar, în acelaşi timp, pasionantă. Să mergi în plimbare la Far! Dar ce ar trebui dus la Far? Pierit. Singur. Lumina cenuşiu-verzuie pe peretele din faţă. Scaunele goale. Acestea erau doar elemente parţiale, dar cum să le închegi într-un tot? se întrebă ea. Ca şi cum orice întrerupere ar fi putut să sfărâme edificiul fragil pe care-l construia acolo, la masă, Lily se întoarse cu spatele spre fereastră, ca să n-o vadă domnul Ramsay. Trebuia să evadeze într-un fel sau altul, să fie singură într-un loc sau altul. Deodată îşi aminti. Când şezuse în acelaşi loc, cu zece ani în urmă, în desenul feţei de masă fusese o rămurică, sau o frunză, pe care ea îşi pironise privirea într-un moment de revelaţie. O frământa atunci prim-planul unui tablou. Trebuia să mute un copac în centru, aşa gândise atunci. Nu terminase acel tablou. Şi în toţi aceşti ani îi bântuise mintea. O să picteze acum

tabloul acela. Dar unde s-o fi aflând trusa ei cu vopsele? se întrebă. Da, vopselele ei. Noaptea trecută le lăsase în hol. O să se apuce imediat de lucru. Se ridică precipitat de la masă, înainte ca domnul Ramsay să se întoarcă.

Își scoase afară un scaun. Cu mișcările ei precise de fată bătrână, își înălță șevaletul la marginea pajiștii, nu prea aproape de domnul Carmichael, dar destul de aproape pentru a se afla sub protecția lui. Da, exact aici trebuie să fi stat cu zece ani în urmă. Iată zidul; gardul viu; copacul. O hărțuise greutatea de a găsi o relație între aceste volume. O dilemă care îi bântuise mintea în toți acești ani. Și acum se părea că aflase soluția; acum știa ce avea de făcut.

Dar cu domnul Ramsay, care se îndrepta în direcția ei, nu putea face nimic. De câte ori se apropia dânsul – continua să străbată terasa în sus și-n jos – se apropia distrugerea, se apropia haosul. Nu putea să picteze. Se aplecă, se întoarse; luă în mână o cârpă; apăsă un tub. Toate astea ca să se pună la adăpost de el, măcar un moment. Din pricina lui îi era cu neputință să facă ceva, orice ar fi fost. Căci dacă-i oferea cel mai mic prilej, dacă o vedea o secundă neocupată, dacă-i prindea o clipă privirea, se repezea la ea, spunându-i așa cum îi spusese și aseară: „O să ne găsești foarte schimbați!"

Cu o seară înainte se ridicase în picioare, se oprise în fața ei și-i adresase exact aceste cuvinte. Cei șase copii cărora pe vremuri li se dădeau poreclele regilor și reginelor Angliei – cel Roșu, cea Frumoasă, cea Rea, Neîmblânzitul – rămaseseră muți și cu privirile neclintite, măști sub care se putea însă simți clocotind furia. Bătrâna doamnă Beckwith intervenise cu blândețe, spunând câteva cuvinte de bun-simț. Dar casa colcăia de pasiuni disperate – simțise lucrul ăsta întreaga seară. Și pentru a încununa haosul, domnul Ramsay se ridicase, îi strânsese mâna

şi-i spusese: „O să ne găseşti foarte schimbaţi!" şi nici unul dintre ei nu făcuse vreo mişcare, nu rostise vreun cuvânt; ci rămăseseră locului, ca şi cum erau nevoiţi să-l lase să vorbească astfel. Doar James (de bună seamă „Posomorâtul") se încruntase la lampă; iar Cam îşi răsucise batista în jurul degetului. Pe urmă, domnul Ramsay le reamintise că plecau a doua zi la Far. Când ceasul avea să bată ora şapte şi jumătate, trebuiau să se găsească cu toţii în hol, gata de drum. Apoi, cu mâna pe clanţa uşii, se oprise, se întorsese spre ei: „Poate nu doresc să meargă?" îi întrebase. Dacă vreunul ar fi cutezat să-i răspundă „nu" (avea el unele raţiuni să dorească aşa ceva), atunci s-ar fi azvârlit, tragic, îndărât, în apele amare ale disperării. Avea un dar al gesticulării. Arăta ca un rege în exil. James răspunsese un „da" îndărătnic. Cam bâiguise un „da, ah, da" amărât; or să fie amândoi gata, îl asiguraseră. Şi pe Lily o frapase gândul că aici era miezul tragediei – nu în văluri de doliu, în pulbere şi în linţolii; ci în aceşti copii constrânşi, cu spiritele subjugate. James avea şaisprezece ani. Cam să tot fi avut şaptesprezece. Privise în jur, în căutarea cuiva care nu era acolo, a doamnei Ramsay, probabil. Dar nu era decât buna doamnă Beckwith, care-şi revedea schiţele la lumina lămpii. Apoi, fiind obosită, spiritul ei continua să urce şi să se prăbuşească odată cu marea. Stăpânită de gustul şi mirosul pe care-l au casele după o îndelungată absenţă, cu flacăra lumânărilor tremurându-i în ochi, se pierduse şi ea, se abandonase. Era o noapte minunată, înstelată; în timp ce urcau scările, auziseră geamătul valurilor; când trecuseră pe lângă fereastra de pe palier, îi izbise în faţă luna, enormă, palidă. Se lăsase pe dată furată de somn.

Întinse ferm pânza curată pe şevalet, ca o barieră, desigur fragilă, dar destul de substanţială – cel puţin aşa spera – menită să-l ţină la distanţă pe domnul Ramsay cu solicitările lui. De

îndată ce acesta se întorcea cu spatele, Lily se străduia să se uite la tablou; linia asta aici, masa asta dincoace. Dar nici gând. Chiar de se găsea la o distanţă de cincisprezece metri, chiar dacă nu-ţi vorbea, chiar dacă nici măcar nu te vedea, penetra, predomina, se impunea. Transforma totul. Lily nu putea vedea culoarea, nu putea vedea liniile; chiar când domnul Ramsay se găsea cu spatele la ea, nu se putea împiedica să gândească: „Într-o clipă vine iar peste mine, cerând..." ceva ce simţea că nu-i poate da. Aruncă o pensulă; alese o alta. „Nu mai vin odată copiii aceia? Nu mai pleacă odată cu toţii?" se frământa ea. „Omul ăsta, îşi spuse Lily mai departe, simţind cum urcă furia în ea, nu dădea niciodată nimic; omul ăsta doar lua." Ea, în schimb, va fi nevoită să dea. Doamna Ramsay dăduse. Dăduse, dăduse, dăduse, până ce murise – lăsând tot haosul ăsta în urmă. Zău aşa, se simţea furioasă pe doamna Ramsay. Cu pensula tremurându-i uşor între degete, Lily se uita la gardul viu, la trepte, la zid. Totul era din vina doamnei Ramsay. Murise. În timp ce ea, Lily, la patruzeci şi patru de ani, îşi pierdea vremea, incapabilă să realizeze ceva, plantată acolo, jucându-se de-a pictura, jucându-se de-a singurul lucru de-a care nu te joci, şi totul din vina doamnei Ramsay. Murise. Treapta pe care obişnuia să se aşeze ea era pustie. Murise.

Dar de ce-şi repeta mereu acelaşi lucru? De ce se străduia întruna să-şi trezească un sentiment pe care nu-l încerca? Părea să fie un fel de blasfemie în acest lucru. Totul în ea era uscat; veştejit; stins. N-ar fi trebuit s-o invite aici, n-ar fi trebuit să vină. „Nu-ţi poţi îngădui să pierzi timpul la patruzeci şi patru de ani", îşi spuse ea. Detesta jocul de-a pictura. Un penel – acest unic lucru pe care te poţi bizui într-o lume de luptă, de ruină, de haos – nu poate constitui un obiect de joacă, chiar dacă o faci deliberat; îi era scârbă de asemenea atitudine. Dar dânsul o

obliga s-o adopte. „N-ai să-ţi atingi pânza, părea să-i spună, îndreptându-se spre ea, până când n-o să-mi dai ceea ce doresc de la tine!"

Şi iată-l venind din nou spre ea, hulpav, buimac. „Ei bine, îşi spuse Lily cu deznădejde, lăsându-şi mâna dreaptă să-i cadă moale pe lângă trup, o să fie mai simplu să termin odată cu tot!" Desigur că va izbuti să imite din memorie ardoarea, dramatismul, abandonul pe care le văzuse zugrăvite pe chipurile atâtor femei (chiar şi pe faţa doamnei Ramsay, de exemplu), când într-o asemenea împrejurare se lăsau transportate – îşi amintea bine expresia feţei doamnei Ramsay – de beţia compasiunii, de extazul recompensei ce le aştepta, şi care, dintr-o pricină pe care nu o putea înţelege, le conferea suprema beatitudine de care e susceptibilă natura umană. Iată-l oprit lângă ea. O să-i dăruiască tot ce-o să poată.

2

„Pare să se fi împuţinat la trup", îşi spuse domnul Ramsay. Arăta uscăţivă, sfrijită; dar nu lipsită de farmec. Îi plăcea. Se vorbise într-o vreme că se mărită cu William Bankes, dar nu ieşise nimic până la urmă. Nevastă-sa ţinuse mult la ea. La micul dejun îşi cam ieşise din fire de faţă cu dânsa. Şi apoi, şi apoi... era unul din momentele când, fără să-şi dea seama, îl îmboldea o imensă nevoie de a se găsi în tovărăşia unei femei, de a o forţa, indiferent prin ce mijloc – atât de inexorabilă era nevoia lui – să-i dăruiască ceea ce căuta: simpatie.

„Se ocupa cineva de ea? o întrebă. Avea tot ce-i trebuie?"

– O, mulţumesc, nu-mi lipseşte nimic, răspunse Lily Briscoe cu nervozitate.

Nu; îi era cu neputinţă. Ar fi trebuit să se lase pe loc transportată de un val de simpatie expansivă; presiunea pe care o exercita asupra ei era insuportabilă. Dar rămase înfiptă ţeapăn pe loc. Urmă o tăcere îngrozitoare. Amândoi priveau marea. „De ce oare, se întrebă domnul Ramsay, s-o fi uitând la mare când sunt eu lângă ea?" Lily îi spuse că nădăjduieşte ca marea să fie calmă când vor debarca la Far. „Farul! Farul! Ce legătură are Farul cu asta?" gândi el iritat. Deodată, cu forţa unui uragan din primele ere ale pământului (pentru că, realmente, nu se mai putea reţine), izbucni din el un asemenea geamăt, încât orice femeie din lume ar fi făcut ceva, ar fi spus ceva – „orice femeie în afară de mine – gândi Lily judecându-se cu amărăciune – fiindcă probabil eu nu sunt o femeie, ci o fată bătrână, morocănoasă, ursuză şi uscată".

Domnul Ramsay oftă din străfundul rărunchilor. Aşteptă. Oare ea n-avea de gând să spună nimic? Nu-şi dădea seama ce aştepta de la dânsa? Apoi îi mărturisi că exista o raţiune specială pentru care voia să se ducă la Far. Soţia lui obişnuia să le trimită celor de acolo diferite obiecte. Fiul paznicului, bietul băiat, suferea de tuberculoză la şold. Oftă profund. Oftă cu subînţeles. Tot ce-şi dorea Lily era ca acest uriaş val de durere, această nepotolită foame de simpatie, această solicitare ca ea să i se abandoneze întru totul – şi chiar de-ar fi fost aşa, dispunea el de suficientă suferinţă ca s-o alimenteze pe vecie – să se îndepărteze de ea, să devieze (se uita întruna spre casă sperând să se ivească de acolo o întrerupere), înainte de a o smulge şi îneca.

– Asemenea excursii, urmă domnul Ramsay scurmând pământul cu vârful pantofului, sunt foarte dureroase.

Lily continua să nu spună nimic. („E de lemn, e de piatră", își zicea în sinea lui.)

– Sunt epuizante, adăugă el privindu-și mâinile frumoase, cu o expresie languroasă, care lui Lily îi făcu greață („Joacă teatru, își spuse ea, omul ăsta mare se dă în spectacol").

Era oribil, era indecent. „Nu mai vin copiii odată?" se întrebă, pentru că nu mai putea îndura această enormă povară de durere, nu mai putea susține nici o secundă în plus grelele draperii ale suferinței (el arborase o poză de extremă decrepitudine; ba chiar se clătină puțin pe picioare, în timp ce sta lângă dânsa).

Și totuși Lily nu putea scoate o vorbă; întregul orizont părea să se fi golit de orice subiect de conversație; nu putea decât să simtă, cu uluire, în prezența domnului Ramsay, cum privirea acestuia, căzând îndurerată pe iarba însorită, părea s-o decoloreze, sau să arunce un crep de doliu asupra siluetei rotofeie, somnolente și perfect satisfăcute a domnului Carmichael, întins într-un fotoliu de pânză și citind un roman franțuzesc, ca și cum existența acestuia, afișând prosperitatea într-o lume de calamități, era suficientă ca să le stârnească tuturor cele mai lugubre gânduri. „Uită-te la el, părea să spună, și uită-te la mine!" Într-adevăr, tot timpul îl stăpânea sentimentul: „Gândește-te la mine, gândește-te la mine!" „Ah, își dori Lily, de-ar putea vântul să-l sufle pe muntele acela de domnul Carmichael mai lângă ei!", de ce nu-și plasase șevaletul cu un metru sau doi mai aproape de dânsul! Un bărbat, oricare bărbat, ar fi stăvilit valul de efuziuni, ar fi pus capăt lamentațiilor. Ea, fiind femeie, provocase toată această oroare; și fiind femeie, ar fi trebuit să știe cum să se comporte. Era o rușine pentru ea, ca reprezentantă a sexului slab, să stea acolo mută. În cazuri din astea se spune – ce se spune? – „O, domnule Ramsay! Dragă domnule Ramsay!" Asta ar fi spus

doamna aceea bătrână şi blândă, care făcea schiţe, doamna Beckwith; aşa ar fi rostit pe loc şi pe tonul care trebuie. Dar nu! Ei doi stăteau acolo, izolaţi de tot restul omenirii. Imensa lui milă de sine, nevoia lui de a fi compătimit, se revărsau şi se răspândeau alcătuind bălţi la picioarele ei, şi tot ce găsea cu cale să facă dânsa, ca o mizerabilă păcătoasă ce se afla, era să-şi adune mai strâns fustele în jurul gleznelor, ca să se ferească de umezeală. Stătea locului, într-o tăcere desăvârşită, strângând penelul în mână.

Domnul fie lăudat! Auzi zgomote în casă. Probabil că soseau Cam şi James. Dar domnul Ramsay, ca şi cum ar fi înţeles că timpul se scurta ameninţător, începu să exercite asupra singuraticei ei făpturi imensa presiune a durerii sale concentrate; a vârstei; a fragilităţii; a dezolării lui; când, deodată, în timp ce-şi scutura iritat capul, plin de nerăbdare – căci, în definitiv, care femeie îi putea rezista lui? – observă că şireturile ghetelor îi erau dezlegate. „Ghete deosebite, gândi Lily, privindu-le; sculpturale, colosale, ca tot ce purta domnul Ramsay, de la cravata şnur, la jiletca pe jumătate butonată, indiscutabil comandă specială." Lily îşi putea închipui aceste ghete pornind din propriu impuls spre camera lui şi exprimând, în absenţa sa, tot patosul, posomoreala, arţagul şi farmecul stăpânului lor.

– Ce ghete frumoase! exclamă ea.

Se ruşină. Să-i laude ghetele când dânsul îi ceruse să-i mângâie sufletul; când îi arătase mâinile lui însângerate, inima-i sfâşiată, cerşindu-i mila, ea să-i răspundă cu voioşie: „Ah, dar ce ghete frumoase porţi!" Pentru aceasta merita, o ştia prea bine – şi-şi înălţă privirile gata să-şi primească răsplata – să fie anihilată într-una din subitele sale izbucniri de mânie.

Dar în loc s-o anihileze, domnul Ramsay zâmbi. Linţoliul, draperiile, infirmităţile, toate căzură la pământ.

– Ah, într-adevăr, spuse el ridicând un picior pentru ca Lily să le poată vedea mai bine, sunt niște ghete de prima calitate. În toată Anglia există un singur om în stare să confecționeze asemenea încălțăminte. Ghetele se numără printre marile blesteme aruncate omenirii. Cizmarii, exclamă el, și-au luat misiunea de a schilodi și a tortura piciorul omenesc. Ei constituie, de asemenea, partea cea mai încăpățânată și cea mai perversă a umanității.

El își cheltuise cei mai buni ani ai tinereții ca să poată obține ghete confecționate așa cum se cuvine. Ținea să-i atragă atenția (își ridică întâi piciorul drept, apoi stângul) că ea nu mai văzuse niciodată până atunci asemenea ghete. În plus, erau croite din cea mai fină piele din lume. În majoritatea cazurilor, pielea nu-i decât hârtie și carton de culoare cafenie. Își privi cu complezență piciorul suspendat încă în aer. Lily simți că acostaseră într-o insulă însorită, unde sălășluia pacea și domnea judecata sănătoasă, iar soarele strălucea de-a pururi: binecuvântata insulă a ghetelor fine. Inima i se încălzi de simpatie.

– Și acum, să te văd dacă știi să legi un nod, o îndemnă domnul Ramsay.

Luă în derâdere sărmanul ei sistem de a face noduri. Îi demonstră propria lui invenție. „Odată ce-l legi, nu se mai desface." De trei ori înnodă șireturile pantofilor ei, de trei ori le deznodă.

De ce tocmai în acest moment atât de puțin adecvat, când domnul Ramsay era aplecat asupra pantofilor ei, își simți Lily inima năpădită de o asemenea compasiune, încât, când se îndoi și ea, sângele îi năvăli în obraji și, gândindu-se la asprimea pe care i-o arătase (doar îl tratase ca pe un cabotin), simți lacrimile împungându-i și umplându-i ochii? Preocupat cum era să-i lege șireturile, domnul Ramsay îi apărea ca o figură extrem de

patetică. Lega şireturi. Cumpăra ghete. Şi nu exista nici un mijloc de a-l ajuta în călătoria în care pornise. Dar exact în clipa aceasta când dorea să spună ceva, când poate ar fi izbutit să spună ceva, se iviră Cam şi James. Apărură pe terasă. Înaintau agale, unul lângă altul, o pereche gravă, melancolică.

Dar de ce veneau cu figurile astea? Nu-şi putu împiedica indignarea; ar fi trebuit să arate mai voioşi; ar fi putut să dăruiască tatălui lor ceea ce, acum, că urmau să plece, ea nu va mai avea prilejul să-i dăruiască. Căci Lily simţi brusc un gol; o frustrare. Sentimentul ei venise prea târziu; acum era gata să se manifeste; dar domnul Ramsay nu mai avea nevoie de el. Devenise un foarte distins domn în vârstă, care nu avea nici un fel de nevoie de dânsa. Lily se simţi umilită. Domnul Ramsay îşi trecu o taşcă pe umăr. Distribui pachetele – erau destul de multe, prost legate, în hârtie de ambalaj. O trimise pe Cam după un pardesiu. Avea aerul unui conducător care pregăteşte o expediţie. Apoi, cârmind, porni în frunte, cu pasul lui ferm, milităresc, în ghetele acelea superbe, pe cărare în jos, încărcat de pachete ambalate în hârtie cafenie şi urmat de copiii lui. Copiii aceştia aveau aerul, gândi Lily, că fuseseră hărăziţi de soartă pentru o misiune solemnă, pe care acum plecau s-o împlinească, destul de tineri încă pentru a se lăsa înecaţi, de bunăvoie, în dâra de spumă lăsată în urmă de trecerea tatălui lor, dar purtând în ochi o paloare care-i dădea senzaţia că răbdau în tăcere o suferinţă ce depăşea puterea de îndurare a vârstei lor. Trecură astfel de marginea pajiştii şi Lily avu impresia că urmăreşte o procesiune străbătută de forţa unui simţământ comun, care o transforma, în ciuda tuturor mişcărilor şovăielnice sau dezordonate, într-un mic grup compact şi unitar, ce avea un straniu efect asupra sa. Când trecură prin faţa ei, domnul Ramsay ridică o mână, salutând-o politicos, dar foarte distant.

„Dar ce față are!" gândi ea, dându-și pe moment seama că simpatia care nu-i fusese cerută o stingherea acum, în nevoia de a-și găsi exprimare. „Ce-l făcuse oare să arate astfel? Probabil faptul că meditează noapte de noapte asupra realității meselor de bucătărie", adăugă ea, amintindu-și de simbolul pe care i-l oferise Andrew pentru a-i concretiza noțiunile atât de vagi, legate de obiectul gândirii domnului Ramsay. (Andrew murise pe loc în urma exploziei unui obuz, își aminti ea.) Masa de bucătărie era o viziune austeră; ceva nud, arid, neornamental. Cu totul lipsită de culoare; toată numai muchii și colțuri; de o urâțenie fără compromis. Dar domnul Ramsay își ținuse întruna ochii ațintiți asupra ei și nu-și îngăduise niciodată să se lase distras sau amăgit, până când fața lui devenise la fel de uzată și de ascetică, însușindu-și această frumusețe despuiată de orice ornament, care o impresiona pe Lily atât de profund. Apoi își aminti (stând în același loc unde o lăsase el și continuând să strângă penelul în mână) că și grijile brăzdaseră această față – dar nu în chip atât de nobil. Presupunea că trebuie să-l fi frământat adânci îndoieli în legătură cu masa aceea; se întreba, probabil, dacă era o masă reală sau nu; dacă merita timpul pe care i-l consacrase; dacă va fi, până la urmă, capabil să o descopere. Da, Lily simțea că fusese frământat de îndoieli: altfel n-ar fi cerut atât de mult de la ceilalți. Despre acest lucru se vede că discutau ei uneori până noaptea târziu; și a doua zi doamna Ramsay arăta ostenită, iar Lily se înfuria pe el din pricina nu știu cărui fleac absurd. Dar acum nu mai avea pe nimeni căruia să-i vorbească despre masa aceea sau despre ghete, ori despre nodurile lui; și era asemenea unui leu în căutarea prăzii pe care s-o înghită, iar fața lui căpăta nota aceea de disperare, de emotivitate excesivă, care o alarmase și o făcuse să-și adune fustele în jurul gleznelor. Și apoi, își aminti Lily, urmase brusca reînsufletire, subita reaprindere (când

îi lăudase ghetele), acea neașteptată reînnoire a vitalității și a interesului pentru lucrurile banale ale existenței umane, stare care la rândul ei trecuse și se transformase (căci dispoziția lui se schimba întruna și el nu-și ascundea stările de spirit). În această fază finală, nouă pentru Lily, și care o făcuse, trebuia să recunoască, să se rușineze de propria ei iritabilitate; în această fază părea să se fi dezbărat de preocupări și de ambiții, de speranța de a obține compasiune și de dorința de a fi elogiat, și să fi pătruns într-o altă zonă, unde, în fruntea acelei mici procesiuni, prins într-un colocviu mut cu sine însuși sau cu un altul, era împins, ca de curiozitate, dincolo de tărâmurile noastre. Da, o față extraordinară! Poarta fu trântită.

3

„Așadar au plecat", își spuse Lily însoțindu-și gândul cu un suspin de ușurare și de dezamăgire. Simpatia ei părea să fi ricoșat, întorcându-se și pălmuind-o pe ea în plin obraz, ca un mărăcine care se destinde brusc. Se simțea, în chip curios, despicată în două, și o jumătate din ea părea atrasă într-acolo – era o zi calmă, încețoșată; Farul se ivea în această dimineață la imensă depărtare – iar cealaltă jumătate din ea era implântată aici, pe pajiște, ferm și cu încăpățânare. Pânza de pe șevalet părea să fi venit plutind și să-și fi plasat drept în fața ei albul ireductibil. Părea s-o fixeze cu o privire rece, reproșându-i toată această precipitare, toată agitația; toată nebunia și risipa de emoții; o rechema drastic la ordine și răspândea în spiritul ei întâi o senzație de pace, pe măsură ce simțămintele-i răvășite (el plecase, și-i fusese atât de milă de dânsul și nu-i spusese nimic) băteau

în retragere; şi, după aceea, o senzaţie de vid. Îşi aruncă privirile pierdute spre pânza care o fixa cu albul ei ireductibil; iar de la pânză privirile-i alunecară spre grădină. Era ceva (stătea mijindu-şi ochişorii de chinezoaică pe faţa mică şi boţită), era ceva de care trebuia să-şi aducă aminte, în legătură cu relaţia dintre liniile acelea care tăiau de-a curmezişul, tranşând peisajul, şi masa gardului viu cu cavitatea-i verde, alcătuită din tonuri de albastru şi brun; era ceva ce legase în spiritul ei un nod spre aducere aminte, astfel că în cele mai neaşteptate momente, fără voie, în timp ce mergea pe Brompton Road, sau în timp ce-şi peria părul, se pomenea pictând în închipuire acest tablou, plimbându-şi privirea asupră-i şi dezlegând nodul. Dar ce deosebire uriaşă între a-l picta în abstract, departe de pânză, şi faptul concret de a lua penelul în mână şi a aplica prima tuşă!

În agitaţia pricinuită de prezenţa domnului Ramsay, luase un penel nepotrivit, iar şevaletul, pe care-l fixase în pământ cu o mişcare atât de nervoasă, avea o înclinaţie greşită. Acum, după ce îndreptă toate nepotrivirile, strunind totodată prin aceasta toate impertinenţele şi discordanţele care-i absorbeau atenţia – făcând-o să-şi aducă aminte că ea era cutare şi cutare persoană, şi avea cutare şi cutare raporturi cu ceilalţi oameni – întinse mâna şi luă pensula. O clipă, penelul rămase în aer, fremătând într-un extaz dureros, dar ameţitor. „De unde să începă?" – aceasta era întrebarea. În ce loc să aplice prima tuşă? O singură linie trasă pe pânză o expunea la nenumărate riscuri, la hotărâri frecvente şi irevocabile. Tot ceea ce părea simplu în teorie, devenea imediat în practică complex; aşa cum valurile, văzute de pe creasta falezei, par turnate în forme simetrice, în timp ce înotătorului prins între ele îi apar despărţite de prăpăstii abrupte şi de coame înspumate. Totuşi, trebuie să-ţi asumi riscul; trebuie să tragi prima linie.

Încercând o curioasă senzație fizică, de parcă în același timp ceva o împingea înainte și o trăgea îndărăt, aplică cu iuțeală prima linie decisivă. Penelul coborî. Fulgeră brun pe pânza albă; și lăsă o dâră unduitoare. Repetă gestul – a doua oară, a treia oară. Și în felul acesta, ba oprindu-se, ba tatonând, fu cuprinsă de o mișcare dansantă, ritmică, pauzele părând să compună o parte a cadenței, iar tușele o altă parte, și totul era legat; și așa, degajat și sprinten, ba oprindu-se, ba fluturând penelul, își acoperi pânza cu linii brune, nervoase, șerpuitoare, care, de îndată ce erau trasate, închideau între ele un spațiu (a cărui iminentă amenințare o simțea). Adânc, în abisul unui val, vedea născându-se valul următor și crescând mai înalt, tot mai înalt, deasupra ei. Ce putea fi mai formidabil decât acel spațiu? Iat-o din nou, își spuse, dându-se un pas îndărăt ca să contemple, iat-o din nou în afara vorbelor; în afara vieții de toate zilele, în afara comuniunii cu oamenii, iat-o din nou în fața acestui vechi și teribil inamic al ei – acest altceva, acest adevăr, această realitate, care punea subit stăpânire pe dânsa, se înălța rigid dincolo de aparențe și-i solicita întreaga atenție. Aproape că i se supunea fără voie, aproape în silă. De ce era ea întotdeauna atrasă, târâtă cu forța? De ce nu era lăsată în pace, să stea de vorbă cu domnul Carmichael pe pajiște? Orice s-ar spune, era o formă de comunicare extrem de exigentă. Alte obiecte de venerație se mulțumeau să fie venerate: bărbații, femeile, Dumnezeu, toate nu-ți cereau decât să te prosternezi înaintea lor, dar această formă – chiar dacă n-ar fi fost vorba decât de un glob de lampă alb, profilat pe o masă de răchită – te supunea la un conflict perpetuu, te provoca la o luptă din care nu puteai ieși decât înfrânt. Întotdeauna (era ceva ce ținea de natura ei sau de sexul ei, nu știa prea bine), înainte de a înlocui fluiditatea vieții cu concentrarea picturii, trecea prin câteva momente de nuditate spirituală, în

timpul cărora se simţea ca un suflet încă nenăscut, un suflet răpit din trup, clătinându-se pe un pisc bătut de vânturi şi expus, fără apărare, tuturor rafalelor îndoielii. Şi atunci, de ce o făcea? Îşi privi pânza uşor vârstată de linii repezi. Va fi atârnată în odaia servitorilor. Va fi făcută sul şi vârâtă sub o canapea. Atunci la ce bun s-o picteze? Şi auzi în închipuire o voce spunând că nu ştia să picteze, că nu putea să creeze, de parcă ar fi fost prinsă într-unul din acei curenţi ai deprinderii, pe care, după un timp, ţi-i formează în minte rutina, aşa încât repeţi cuvinte fără să mai ştii cine le-a rostit iniţial.

„Nu poate picta, nu poate scrie", murmură monoton, întrebându-se cu anxietate ce plan de atac să adopte. Căci masivitatea aceea se contura în faţa ei; se sălta, proeminentă, în afară, o simţea apăsându-i pleoapele. Apoi, ca şi cum o sevă necesară pentru lubrifierea facultăţilor ei ar fi ţâşnit spontan, începu să plonjeze riscant printre nuanţe de albastru şi terra-de-Sienna, agitându-şi pensula încoace şi încolo; dar acum penelul era mai greu şi se mişca mai încet, ca şi cum se adapta unui ritm dictat de ceea ce vedea ea (se uita întruna ba la gardul viu, ba la pânză), aşa încât, în timp ce mâna-i fremăta de viaţă, ritmul acesta era destul de puternic pentru a o prinde în vâltoarea sa. În mod neîndoielnic pierdea conştiinţa lumii exterioare. Şi pe măsură ce pierdea conştiinţa lumii exterioare şi a numelui ei, şi a personalităţii, şi a înfăţişării ei, şi a faptului dacă domnul Carmichael se afla acolo sau nu, spiritul ei nu înceta să proiecteze la suprafaţă, extrăgându-le din adâncuri, scene şi nume, şi fraze, şi aduceri aminte, şi idei, ca o fântână arteziană ce-şi împroşca stropii peste spaţiul acela alb, plin de neştiute dificultăţi, care o înfrunta, în timp ce ea îl modela în verde şi albastru.

Charles Tansley obişnuia să spună, îşi aminti Lily, că femeile nu se pricep să picteze, nu se pricep să scrie. Venise în spatele ei foarte aproape – lucru pe care Lily nu-l putea suferi – în timp ce picta chiar în acest loc. „Tutun de cel mai ieftin – cinci pence o uncie", spusese, făcând paradă de sărăcia lui, de principiile lui. Dar războiul o determinase să-şi scoată, ca o viespe, acul feminităţii. „Sărmani nenorociţi, îţi spuneai, sărmani nenorociţi de ambe sexe, care se vâră în asemenea necazuri!" Charles Tansley purta întotdeauna o carte sub braţ, o carte roşie. „Lucra." Îşi amintea că se aşeza să lucreze în plin soare. Iar la prânz se planta întotdeauna drept în centrul priveliştii. „Şi apoi, reflectă Lily, a mai fost şi scena aceea de pe plajă." Era un lucru ce nu trebuia uitat. Se petrecuse pe o dimineaţă cu vânt. Se duseseră cu toţii pe plajă. Doamna Ramsay se aşezase lângă o stâncă şi-şi scria corespondenţa. Scria şi tot scria. „O, exclamase ea în cele din urmă, ridicându-şi ochii şi privind la ceva ce se balansa pe mare, ce e, butoi cu homari? Sau o barcă răsturnată?" Era atât de mioapă, încât nu putea deslusi bine, şi Charles Tansley făcuse atunci apel la toată amabilitatea de care era în stare. Începuseră să arunce cu pietricele în apă. Alegeau pietre mici, plate, negre şi le făceau să salte pe valuri. Din când în când doamna Ramsay îi privea pe deasupra ochelarilor şi râdea de ei. Nu-şi putea aminti ce anume îşi spuneau, dar se revedea pe ea şi pe Charles zvârlind pietricele şi simţindu-se deodată bine împreună şi pe doamna Ramsay urmărindu-i. Era foarte conştientă de acest lucru. „Doamna Ramsay" îşi spuse Lily – dându-se un pas îndărăt şi îngustându-şi pleoapele (probabil că priveliştea fusese mult modificată de prezenţa ei când şezuse acolo, împreună cu James; de bună seamă că formase o umbră în peisaj). „Doamna Ramsay." Când se gândea la ea şi la Charles aruncând

pietricele în apă, şi la întreaga scenă de pe plajă, i se părea că, într-un fel, totul se datorase faptului că doamna Ramsay se aflase acolo, sub stei, cu o mapă pe genunchi, redactând scrisori. (Scria nenumărate epistole şi câteodată i le sufla vântul, iar ea şi Charles abia de aveau timp să salveze câte o filă gata să cadă în mare.) „Dar ce putere există în sufletul omenesc!" gândi Lily. Femeia aceea, aşezată acolo şi scriind la adăpostul stâncii, reducea totul la simplitate, făcea ca sâcâielile şi enervările să cadă asemenea unor zdrenţe vechi; alătura lucrul ăsta şi celălalt, apoi altul, şi-n felul acesta transforma jalnicele manifestări de stupiditate şi de ranchiună (ea şi Charles tot ciorovăindu-se şi înţepându-se, fuseseră stupizi şi ranchiunoşi) în ceva – scena aceea de pe plajă, de exemplu, momentul acela de prietenie, de plăcere de a se găsi împreună – în ceva ce supravieţuise după toţi aceşti ani, ceva plenar, în care Lily se afunda pentru a remodela amintirea ei despre Charles, ceva ce-i stăruia în minte aproape ca o operă de artă.

„Ca o operă de artă", repetă ea, plimbându-şi privirile de la pânză la treptele ce duceau în salon şi iarăşi înapoi. Trebuia să se odihnească o clipă. Şi în timp ce se odihnea, mutându-şi vag privirea de la una la cealaltă, vechea întrebare care brăzda necontenit cerul spiritului ei, întrebarea vastă şi generală care nu se particulariza decât în momente ca acesta de acum, când dădea frâu liber unor facultăţi până atunci strunite cu grijă, veni asupră-i, se opri asupră-i, o învălui în umbra-i întunecată. „Ce sens are viaţa?" Asta era tot – o simplă întrebare; una dintre acelea care devin tot mai stăruitoare pe măsură ce trec anii. Marea revelaţie nu venise. Marea revelaţie nu vine, poate, niciodată. În schimb e înlocuită de mici miracole zilnice, iluminări, chibrituri aprinse pe neaşteptate în beznă; iată unul. Lucrul ăsta, celălalt şi ăstălalt; ea şi Charles

Tansley şi valurile care se spărgeau; doamna Ramsay care îi apropiase, doamna Ramsay care spunea: „Viaţă, acum suspendă-ţi cursul"; doamna Ramsay prefăcând clipa trecătoare într-o permanenţă (aşa cum, în altă sferă, încerca şi Lily să transforme clipa într-o permanenţă) – toate astea ţineau de natura revelaţiei. În mijlocul haosului se contura forma; şi toată această eternă trecere şi scurgere (privea norii care pluteau, frunzele care tremurau) căpăta dintr-odată stabilitate. „Viaţă, suspendă-ţi cursul!" Doamna Ramsay o spunea. „Doamna Ramsay! Doamna Ramsay!" repeta Lily. Ei îi datora această revelaţie.

Totul era tăcere. În casă nu mişca nimeni. Lily se uita la clădirea adormită în soarele începutului de dimineaţă, la ferestrele care răsfrângeau verdele şi albastrul frunzelor. Gândul difuz care o purta acum la doamna Ramsay părea în armonie cu această casă tăcută; cu fumul; cu aerul proaspăt al dimineţii. Totul era difuz şi ireal, dar uimitor de pur şi de ameţitor. Nădăjduia că nimeni n-o să deschidă o fereastră, că nimeni n-o să iasă din casă, că o să fie lăsată singură, să continue a gândi, să continue a picta. Se întoarse cu faţa la pânză. Dar îndemnată de cine ştie ce curiozitate, îmboldită de acea stingheritoare simpatie căreia nu-i putuse da glas, făcu câţiva paşi spre capătul pajiştii ca să vadă dacă putea zări pe plajă micul grup gata să se îmbarce. Acolo, jos, printre vaporaşele care pluteau, unele cu pânzele strânse, altele îndepărtându-se lent, pentru că era o dimineaţă foarte calmă, se vedea o ambarcaţiune aflată ceva mai la o parte. Tocmai îşi înălţa pânzele. Lily hotărî că acolo, în barca aceea foarte îndepărtată şi tăcută se afla domnul Ramsay, cu Cam şi James. Acum erau cu pânzele sus; după câteva fluturări şi şovăieli, pânza se umflase; înfăşurată într-o profundă linişte,

Lily privi barca îndreptându-se spre larg şi depăşind, voit, celelalte ambarcaţiuni.

4

Pânzele băteau deasupra capetelor lor. Apa clipocea şi plesnea flancurile bărcii care moţăia, nemişcată, în soare. Din când în când, pânzele se înfiorau la atingerea unei brize, care luneca peste ele şi înceta curând. Barca era absolut imobilă. Domnul Ramsay şedea la mijloc. „Peste câteva momente îşi iese din fire", gândiră în acelaşi timp James şi Cam, privind la tatăl lor, aşezat în mijloc, între ei doi (James se afla la cârmă, Cam şedea singură, la proră), cu picioarele strâns ghemuite sub el. Nu suferea să se fâţâie de colo-colo. Cum era de aşteptat, după ce se agită pe loc un moment sau două, adresă câteva cuvinte răstite băiatului lui Macalister, care scoase ramele şi începu să vâslească. Dar James şi Cam ştiau că tatăl lor nu va fi mulţumit până când barca n-o să zboare pe apă. O să pândească briza, frământându-se, bombănind în barbă cuvinte pe care Macalister şi băiatul lui Macalister or să le audă, din care cauză el şi Cam se vor simţi îngrozitor de jenaţi. Îi determinase să vină. Îi silise să vină. În furia lor se rugau să nu se stârnească nici un pic de briză şi toate planurile tatălui lor să fie zădărnicite, pentru că-i silise să-l însoţească împotriva dorinţei lor.

Tot drumul până la plajă rămăseseră voit în urmă, amândoi tăcuţi, deşi el îi tot îndemna: „Grăbiţi pasul! Grăbiţi pasul!" Merseseră cu capetele aplecate, abătute parcă de cine ştie ce uragan nemilos. Să-i vorbească, nu se simţiseră în stare. Ei trebuiau să vină, ei trebuiau să-l urmeze. Trebuiau să meargă în spatele

lui, cărând pachete învelite în hârtie cafenie. Dar, în timp ce mergeau, făcuseră legământ, în tăcere, să se susţină unul pe celălalt şi să ducă la îndeplinire marele lor pact – să se împotrivească tiraniei până la moarte. Aşadar acum şedeau în tăcere unul la un capăt şi altul la celălalt capăt al bărcii. Nu scoteau un cuvânt, dar din când în când se uitau la tatăl lor cum şedea cu picioarele ghemuite sub el, încruntându-se şi frământându-se, scoţând „pss-uri" şi „pfff-uri", bombănind de unul singur şi pândind nerăbdător să se stârnească briza. Iar ei nădăjduiau că vremea o să se menţină calmă. Nădăjduiau că planurile lor or să fie zădărnicite. Nădăjduiau că întreaga excursie o să rateze şi că vor trebui să se întoarcă cu pachetele pe plajă.

Dar acum, când băiatul lui Macalister vâslise o bucată de drum, iată că pânzele se umflară, barca prinse viteză, se culcă pe o parte şi-şi luă vânt. Pe dată, ca uşurat de o mare povară, domnul Ramsay îşi destinse picioarele, îşi scoase punga cu tutun, i-o oferi cu un uşor mârâit lui Macalister şi se simţi, ştiau ei bine, perfect satisfăcut, în ciuda a tot ceea sufereau dânşii. Acum aveau să navigheze aşa ore întregi, şi domnul Ramsay o să-i pună bătrânului Macalister o întrebare – despre furtuna care bântuise anul trecut, probabil – şi bătrânul Macalister o să-i răspundă şi or să-şi pufăie împreună pipele, şi Macalister o să ia o parâmă şi o să lege sau o să dezlege un nod, iar băiatul o să pescuiască, fără să adreseze nimănui nici un cuvânt. James va fi obligat să fie tot timpul cu ochii pe vele. Căci dacă uita, pânza se încreţea şi tremura, barca şi-ar fi încetinit viteza, domnul Ramsay i-ar fi spus răstit: „Fii atent! Fii atent!", iar bătrânul Macalister s-ar fi răsucit încet pe locul său. Aşa încât îl auziră pe domnul Ramsay punând o întrebare în legătură cu furtuna cumplită care bântuise de Crăciun.

– A venit ocolind capul, explică bătrânul Macalister, descriind marea furtună de la Crăciun, când zece vase s-au refugiat în golf ca să se adăpostească şi văzuse chiar el „unu' ici, unu' ici şi unu' ici" (arăta încet, cu degetul, de jur împrejurul golfului şi domnul Ramsay îl urmărea, întorcând capul).

A văzut el trei oameni agăţându-se de catarg. Şi pe urmă dus a fost vaporul. „Dar până la urmă am izbutit noi să-l punem la apă" (în furia şi în tăcerea lor, James şi Cam nu prindeau decât ici-colo câte un cuvânt, aşa cum stăteau la capetele opuse ale bărcii, uniţi prin pactul lor de a se împotrivi tiraniei până la moarte).

În cele din urmă, redresaseră vasul, lansaseră barca de salvare şi ajunseră până dincolo de cap – îşi urma Macalister povestirea; şi cu toate că nu prindeau decât ici-colo câte un cuvânt răzleţ, James şi Cam erau tot timpul conştienţi de prezenţa tatălui lor, de felul cum se înclina în faţă, de felul cum îşi potrivea vocea cu glasul lui Macalister; de felul cum, pufăindu-şi pipa şi urmărind ce-i arăta cu degetul Macalister, savura viziunea furtunii, şi a nopţii întunecoase, şi a pescarilor care se luptaseră acolo. Îi plăcea ideea unor oameni trudind cu sudoarea frunţii pe plaja bătută de vânt, în toiul nopţii, încordându-şi muşchii şi creierul împotriva valurilor şi a urgiei; îi plăcea ideea unor bărbaţi canonindu-se şi a femeilor rămase în casă, lângă copiii adormiţi, în timp ce soţii lor se înecau afară, în furtună. Aşa simţea James, aşa simţea Cam (se uitau la el şi apoi schimbau priviri între ei), după felul cum îşi scutura capul, după atenţia cu care asculta, după tonul vocii lui, uşorul accent scoţian care-i însoţea vorbirea, făcându-l să semene cu un ţăran, în timp ce-i punea întrebări lui Macalister în legătură cu cele zece vase care eşuaseră în golf. Trei dintre ele se scufundaseră.

Se uita cu mândrie la locurile pe care i le indica Macalister, iar Cam, simţindu-se mândră de tatăl ei fără să ştie prea bine de ce, gândi că, dacă el ar fi fost de faţă, ar fi lansat barca de salvare şi ar fi înaintat până la epavă. „E atât de viteaz, de îndrăzneţ!" gândi Cam. Dar deodată îşi aminti „pactul" de a se împotrivi tiraniei până la moarte. Nedreptatea care li se făcuse îi copleşea. Fuseseră forţaţi; li se impusese să vină. Îi covârşise o dată mai mult cu mohoreala şi cu autoritatea lui, silindu-i să i se supună şi să vină în această frumoasă dimineaţă, să care pachete la Far, pentru că aşa dorea dânsul; să ia parte la ritualurile pe care el le organiza în memoria morţilor, spre propria-i plăcere, şi pe care ei le detestau, aşa încât trebuiseră să i se târască pe urme şi toată bucuria zilei le fusese stricată.

Da, briza era înviorătoare. Barca se apleca într-o parte; botul ei ascuţit spinteca apa care se revărsa în cascade verzi, în bule, în cataracte. Cam privea în jos, la spumă, la marea ce ascundea atâtea comori, şi viteza o hipnotiza, iar legătura dintre ea şi James slăbi un pic. Cam începu să gândească: „Ce repede merge! Încotro mergem?" Şi mişcarea o hipnotiza, în timp ce James, cu ochii pironiţi pe pânze şi pe linia orizontului, stătea la cârmă cu un aer crâncen. Dar în timp ce manevra cârma, începu să-şi spună că ar putea să evadeze; ar putea să termine cu toate. Ar putea acosta undeva; şi atunci şi-ar fi luat libertatea. Amândoi, schimbând o privire fugară, încercară o senzaţie de evadare, de exaltare, provocată de viteză şi de schimbarea de decor. Dar briza stârni şi în domnul Ramsay aceeaşi aţâţare şi, în clipa când bătrânul Macalister se răsuci ca să-şi arunce undiţa, strigă cu glas tare: „Noi am pierit – apoi adăugă – dar fiecare singur". După care, cu obişnuitul său spasm de căinţă sau de sfiiciune, îşi recăpătă controlul şi-şi flutură mâna spre coastă.

– Ia uită-te la căsuța noastră, strigă el, arătând cu degetul și dorind s-o facă pe Cam să se uite.

Fata se ridică în silă și se uită. Dar care dintre ele era? Nu mai putea deslușî, acolo, pe colină, care era casa lor. Toate casele arătau îndepărtate, liniștite, stranii. Țărmul părea rarefiat, distant, ireal. Mica distanță pe care o străbătuseră îi și rupsese de țărm și-i dăduse acestuia înfățișarea schimbată, calmă, a lucrurilor care se îndepărtează și în existența cărora noi nu mai jucăm nici un rol. Care era casa lor? N-o putea vedea.

– *„Eu însă sub o mare răscolită"*, murmură domnul Ramsay.

El descoperise casa și, văzând-o, se văzuse acolo și pe sine; se văzuse plimbându-se pe terasă, singur. O străbătea în sus și-n jos, printre urnele cu flori; și își apăru foarte bătrân și gârbovit. Și cum sta așezat în barcă, se gârbovi, se încovoie, jucându-și instantaneu rolul – rolul unui om deprimat, văduvit, supus unor grele pierderi; și, în această postură, evoca legiuni de oameni care-l compătimeau; și jucă pentru sine însuși, acolo în barcă, o mică dramă; o dramă care cerea din parte-i o stare de decrepitudine, de epuizare, de suferință (și înălță mâinile și le contemplă transparența, pentru a-și susține reveria); și i se dăruia din belșug simpatia femeilor, iar el și le imagina alinându-l și compătimindu-l; și astfel, lăsând să-i pătrundă în reverie un reflex al subtilei plăceri pe care i-o oferea simpatia femeilor, oftă și rosti blând și plângăreț:

„Eu însă sub o mare răscolită,
Fost-am înghițit de o prăpastie cumplită".

Astfel încât îndoliatele lui cuvinte fură auzite limpede de toți. Cam tresări pe locul ei. Era șocată – scandalizată. Mișcarea ei îl deșteptă pe tatăl său; se scutură ca de un fior, se întrerupse

şi strigă: „Ia uitaţi-vă! Ia uitaţi-vă!" pe un ton atât de presant, încât şi James îşi întoarse capul şi se uită peste umăr la insulă. Se uitară cu toţii. Se uitară la insulă.

Dar Cam nu reuşi să vadă nimic. Se gândea cum toate potecile şi peluza, atât de adânc pătrunse şi înnodate în vieţile lor trăite acolo, dispăruseră; dispăruseră din raza vizuală; pieriseră; deveniseră ireale, şi acum reale nu erau decât barca şi pânzele peticite; Macalister cu cerceii lui, pleoscăitul valurilor – astea erau reale. Şi, muncită de aceste gânduri, murmura pentru sine: „Noi am pierit, dar fiecare singur", deoarece cuvintele tatălui ei îi reveneau şi-i tot reveneau în minte; iar când tatăl ei o văzu cu privirile pierdute în gol, începu s-o tachineze. Cum, ea nu cunoştea punctele cardinale? o întrebă. Nu ştie să deosebească nordul de sud? Crezuse într-adevăr că ei locuiau acolo? Şi arătă din nou cu mâna, indicându-i unde se găsea căsuţa lor, dincolo, lângă copacii aceia. Ar fi dorit să vadă la ea mai multă precizie şi-i ceru:

– Ia spune-mi, care-i estul, care-i vestul?

Întrebarea era pusă pe un ton pe jumătatea zeflemitor, pe jumătate dojenitor, pentru că el nu putea pricepe starea de spirit a cuiva care, fără să fie total imbecil, nu cunoaşte punctele cardinale. Şi totuşi ea nu le ştia. Şi văzând-o cum privea cu ochii pierduţi şi cam speriaţi în direcţia unde nu se afla nici o casă, domnul Ramsay uită de visul lui; cum se plimbase în sus şi-n jos pe terasă, printre urne; cum se întindeau braţe consolatoare către el. Îşi spuse că aşa sunt femeile întotdeauna; confuzia din mintea lor e incurabilă; era un lucru pe care niciodată nu fusese în stare să-l înţeleagă; dar era o realitate. Aşa fusese şi ea – soţia lui. Femeile nu pot păstra în capul lor nimic fixat cu precizie. Dar era nedrept să se supere pe Cam; de altfel, n-avea el o slăbiciune pentru această confuzie din capul femeilor? Făcea doar parte din

farmecul lor extraordinar. „Vreau s-o determin să-mi zâmbească – își spuse. Arată înspăimântată. E atât de tăcută." Își încleștă degetele și hotărî ca vocea și fața și toate acele gesturi iuți și pline de expresivitate de care dispusese ani de zile pentru a-i face pe oameni să-l compătimească și să-l elogieze, trebuiau să se tempereze. O va face să-i zâmbească. O să găsească ceva, un fleac, să-i spună. Dar ce? Căci, îmbrobodit cum se afla în lucrările lui, uitase ce anume trebuie să spui oamenilor. Ah, exista un cățel. Aveau un cățel. „Cine se îngrijește azi de cățel?" o întrebă. „Da, gândi James, necruțător, văzând capul surorii lui profilat pe pânze, acum o să capituleze. Va trebui să-l înfrunte de unul singur pe tiran." Doar el singur va trebui să ducă pactul la îndeplinire. Cam nu va fi niciodată în stare să se împotrivească tiraniei până la moarte, gândi el posomorât, privindu-i obrăjorul trist, bosumflat, gata să cedeze. Așa cum uneori, când un nor își aruncă umbra pe coasta înverzită a unei coline învăluind-o în tristețe, în timp ce colinele din jur par meditative și grave, de parcă ar chibzui, fie cu milă, fie cu maliție satisfacție la soarta vecinei lor cea înnorată și mohorâtă, tot astfel se simțise și Cam deodată acoperită de o umbră, acolo, în mijlocul acelor oameni calmi și hotărâți și se întrebă ce să-i răspundă tatălui ei despre cățel; cum să reziste implorării lui: „iartă-mă, iubește-mă"; în timp ce James, legislatorul, cu tablele înțelepciunii eterne deschise pe genunchi (mâna lui, pe cârmă, căpătă în ochii lui Cam valoare de simbol), îi zicea: „Împotrivește-te! Înfruntă-l!" Și spusele lui erau atât de drepte, de adevărate. Căci ei trebuiau să se împotrivească tiraniei până la moarte, gândi Cam. Dintre toate virtuțile omenești, dreptatea i se părea cea mai vrednică de respect. Fratele ei reprezenta divinitatea; tatăl ei, pe cel care cerșea îndurare. Și căruia din cei doi să se plece? se întrebă Cam, așezată între ei, cu ochii ațintiți la țărmul ai cărui zimți îi erau

necunoscuți, și gândindu-se la peluza, la terasa, la casa atât de estompate acum și vătuite în liniște.

– Jasper, răspunse ea posac. El are grijă de cățel.

Și ce anume are de gând să-i dea? stărui taică-su. Și el avusese un câine pe când era copil, și-l botezase Frisk. „O să abdice", își spuse James, în timp ce observa cum pe chipul ei încolțea o anumită expresie, o expresie de care își aducea aminte. În asemenea momente, femeile își lasă privirile în jos, pe împletitura din mâinile lor sau pe altceva. Apoi și le înalță deodată. O strălucire de albastru, în amintirea lui, și apoi cineva care ședea cu el izbucnise în râs, capitulase, iar el se simțise foarte iritat. Trebuie să fi fost mama lui, gândi James, așezată pe un scăunaș jos, în timp ce tatăl lui stătea în picioare, dominând-o. Începu să scormonească printre infinitele straturi de impresii pe care timpul le depusese peste creierul său – foaie după foaie, cută după cută – încet și necontenit; printre parfumuri și sunete; printre glasuri aspre, adânci, melodioase; lumini intermitente, bufnituri de mătură; foșnetul și șoaptele mării; și un om care se plimba în sus și-n jos și se oprise încremenit, drept, deasupra lor. În acest timp, observă el, Cam își muiase degetele în apă, privea la țărm și nu spunea nimic. „Nu, n-o să abdice, gândi James; ea e altfel." „Ei bine, hotărî domnul Ramsay, dacă fata n-o să-mi răspundă, n-o s-o mai sâcâi", și-și vârî mâna în buzunar ca să-și scoată o carte. Dar ea voia să-i răspundă; dorea cu pasiune să înlăture un obstacol care-i împiedica limba și să-i spună: „Da, Frisk. O să-l boteze Frisk". Ba chiar voia să-l întrebe: „Ăsta era câinele care a nimerit singur drumul înapoi?" Dar oricât ar fi încercat, nu i se dezlega limba, fidelă cu înverșunare pactului și totuși oferindu-i tatălui ei, fără știrea lui James, o dovadă confidențială a dragostei ce-i purta. „Căci, își spuse ea, jucându-se cu degetele în apă (acum băiatul lui Macalister pescuise un hering,

care se zbătea pe podeaua bărcii, cu branhiile însângerate), căci, își spuse ea uitându-se la James, care, cu o expresie impasibilă, își ținea ochii ațintiți pe vele sau, din când în când, scruta cu o privire fugară orizontul, tu nu ești expus la asta, la această ispită extraordinară." Tatăl ei își pipăia buzunarul; într-o clipă avea să-și scoată cartea. Nimeni nu o atrăgea pe Cam atât de mult: îi găsea frumoase mâinile, și picioarele, și vocea, și cuvintele, și precipitarea, și firea iute, ciudățeniile și pasiunile, și faptul că spunea tare, de față cu toți: „Noi am pierit, dar fiecare singur", și aerul lui distant. (Își deschise cartea.) Dar ceea ce era de neîndurat, gândi ea mai departe, șezând țeapănă și privindu-l pe băiatul lui Macalister, care smulgea cârligul undiței din branhiile altui pește, era acea orbire crasă, acea tiranie care-i otrăvise toată copilăria și stârnise furtuni amare, astfel încât și acum i se întâmpla să se deștepte în toiul nopții tremurând de enervare la amintirea vreuneia dintre poruncile lui, dintre insolențele lui: „Fă asta! Fă aia!", felul lui de a domina, acel „Supune-mi-te!" al lui.

Cam nu rosti nici un cuvânt, ci privi trist și încăpățânat la țărmul înfășurat în mantia-i de pace; „de parcă toți oamenii de acolo adormiseră, gândi ea; și erau liberi ca fumul, liberi să apară și să dispară ca fantomele; acolo, ei nu cunosc suferința", gândi Cam.

5

„Da, aceea e barca lor", hotărî Lily Briscoe, stând la marginea pajiștii. Barca aceea cu vele brun-cenușii, pe care o vedea acum înclinându-se pe o parte, în apă, și luându-și vânt în largul golfului. „Acolo e așezat el, și copiii păstrează încă tăcerea." Și

nici ea nu putuse ajunge până la dânsul. Simpatia pe care nu i-o putuse oferi o copleşea. O împiedica să picteze.

Întotdeauna îl găsise pe domnul Ramsay un om dificil. Nu fusese niciodată în stare să-l elogieze făţiş, îşi amintea Lily. Şi acest fapt redusese relaţiile dintre ei la o legătură neutră, lipsită de acea notă de sex care făcea atitudinea lui faţă de Minta atât de galantă, aproape veselă. Îi culegea flori, îi împrumuta cărţile lui. Dar îşi putea imagina vreodată că Minta le citeşte? Le târa după ea prin grădină şi vâra frunze între pagini ca să marcheze locul unde se oprise. „Îţi aminteşti, domnule Carmichael?" se simţea tentată să întrebe, privindu-l pe bătrân. Dar acesta îşi trăsese pălăria peste frunte; moţăia, sau visa, sau zăcea acolo vânând cuvinte, presupunea Lily.

„Îţi aminteşti?" se simţea tentată să-l întrebe când trecu pe lângă el, gândindu-se din nou la doamna Ramsay pe plajă; butoiul săltând pe valuri; şi filele scrisorilor zburând. De ce, după atâţia ani, amintirea aceasta supravieţuia, se detaşa net, ca marcată cu un cerc, se ilumina, vizibilă până la ultimul amănunt, în timp ce înaintea şi îndărătul ei se întindeau mile şi mile de spaţiu vid?

„E un vapor? E un dop?" ar fi fost în stare să întrebe şi Lily repetă întrebările, revenind, din nou fără chef, la pânza ei. „Cerul fie lăudat, problema spaţiului e aceeaşi", gândi ea reluându-şi penelul. O înfrunta, holbându-se la ea. Întreaga masă a picturii se sprijinea în echilibru pe această greutate. Trebuia să fie frumos şi strălucit la suprafaţă, aerian şi evanescent, culorile topindu-se una în alta ca petele de pe aripa fluturelui; dar dedesubt, structura trebuia închegată şi legată cu şuruburi de oţel. Trebuia să rezulte ceva ce ar fi fremătat la prima suflare şi, totodată, ceva ce nu putea să fie dislocat nici cu un atelaj de cai. Începu să stratifice un roşu, un cenuşiu, şi porni să-şi modeleze drum în

adâncul tabloului. În acelaşi timp, părea să se afle lângă doamna Ramsay pe plajă.

„E un vapor? E un butoi?" întrebase doamna Ramsay şi începuse să dibuie în jur după ochelari. Şi după ce-i găsise, rămăsese tăcută, privind marea. Iar Lily, pictând cu îndârjire, simţi că parcă se deschisese o uşă pe care intrai şi rămâneai privind în jur, neauzit, într-un edificiu înalt ca o catedrală, foarte sumbru, foarte solemn. Răzbeau strigăte vagi, dintr-o lume foarte îndepărtată. Vapoarele se topeau în lujere de fum pe orizont. Charles arunca pietricele şi le făcea să salte pe valuri.

Doamna Ramsay stătea tăcută. Era bucuroasă, gândea Lily, să se poată odihni în tăcere, fără a trebui să comunice cu nimeni; să se poată odihni în obscuritatea extremă a relaţiilor omeneşti. Cine poate şti ce suntem, ce simţim? Cine poate şti, chiar în momentul percepţiei intime, dacă „aceasta era cunoaşterea?" Nu-i aşa că ratăm lucrurile de îndată ce încercăm să le exprimăm? ar fi putut întreba doamna Ramsay (părea să fi survenit atât de des asemenea tăceri din partea ei). Nu spunem mai mult prin tăcere? Cel puţin momentul acela părea de o extraordinară rodnicie. Scobise o gropiţă în nisip şi apoi o acoperise, în semn că îngropase acolo perfecţiunea acelei clipe. Era ca un strop de argint în care-ţi scufundai şi iluminai întunecimea trecutului.

Lily făcu un pas îndărăt ca să aibă perspectivă – aşa – asupra tabloului. Ciudată cale de parcurs, drumul ăsta al picturii. Mergi în afară, în afară, departe, tot mai departe, până când, în cele din urmă, ai impresia că te afli absolut singur, pe o scândură îngustă, suspendată deasupra mării. Şi în timp ce afunda pensula în vopseaua albastră, se afunda şi ea în trecut. Iat-o pe doamna Ramsay ridicându-se, îşi aminti Lily. Era vremea să se întoarcă acasă – vremea prânzului. Şi porniră cu toţii împreună să

străbată plaja, ea mergând mai în urmă cu William Bankes, iar în fața lor Minta, care avea o gaură în ciorap. Și peticul acela rotund de călcâi roz părea să se împăuneze în ochii lor. Cum îi mai displăcea lucrul acesta lui William Bankes, deși nu-i putea aminti să-l fi auzit comentându-l în vreun fel. Pentru dânsul aceasta reprezenta anihilarea feminității, murdăria și dezordinea, servitori care-și părăseau serviciul și așternuturi încă nestrânse la ora prânzului – adică toate lucrurile de care avea oroare. Avea el o manieră de a se scutura și de a-și răsfira degetele în fața ochilor, ca pentru a acoperi o viziune nedorită, lucru pe care-l făcea și acum. Iar Minta mergea de zor înainte și, probabil, Paul o întâmpinase și se duseseră împreună în grădină.

„Soții Rayley", medita Lily Briscoe presând tubul de vopsea verde. Își recapitulă impresiile despre soții Rayley. Viața lor îi apărea într-o serie de secvențe; una pe scară, în zori. Paul venise acasă și se culcase devreme; Minta întârziase. Și iat-o pe Minta, pe scară, încoronată cu ghirlande, vopsită, împopoțonată, la ora trei dimineața. Paul ieșise în pijama, cu un vătrai în mână, în eventualitatea c-ar fi fost un hoț. Minta mânca un sandvici, așezată lângă o fereastră pe la mijlocul scării, în lumina cadaverică a zorilor, iar în covorul de pe scară era o gaură. „Dar ce-și spuneau?" se întreba Lily ca și cum privindu-i putea să-i și audă. Un schimb de cuvinte violent. Minta continua iritant să-și mănânce sandviciul în timp ce el vorbea. Iar Paul îi zvârlea cuvinte indignate, pline de gelozie, insultând-o, dar cu voce scăzută, ca să nu deștepte copiii, cei doi băieței ai lor. El era ofilit, tras la față; ea scânteietoare, nepăsătoare. Căci, după primul an, sau așa ceva, lucrurile începuseră să meargă prost între ei; căsătoria se dovedise nereușită.

„Și asta, gândi Lily, luând pastă verde pe pensulă, aceste scene pe care le născocim în legătură cu oamenii, înseamnă a-i

«cunoaşte», a te «gândi» la ei, a-i «îndrăgi».“ Nici un cuvânt nu era adevărat; inventase totul; dar povestea era totuşi ticluită din ceea ce ştia despre ei. Continuă să-şi sape drum subteran prin tabloul ei, în trecut.

Altă dată Paul mărturisise că „joacă şah la cafenea“. Şi ea construise atunci un întreg edificiu imaginar pe baza spuselor lui. Îşi amintea cum în clipa în care-i declarase acest lucru îl văzuse în închipuire sunând servitoarea, care-l înştiinţa că „Doamna Rayley a ieşit în oraş, domnule“, şi luând hotărârea să plece şi el de acasă. Îl vedea aşezat într-un colţişor dintr-un local lugubru, unde fumul se lipea de plusul roşu al canapelelor, unde chelneriţele ajungeau să-ţi cunoască deprinderile, îl vedea jucând şah cu un omuleţ care se ocupa cu negoţul de ceai şi locuia la Surbiton, singurele lucruri pe care le ştia Paul despre el. Şi când se întorcea acasă, Minta încă mai era în oraş şi apoi urma scena de pe scară, în care el se înarma cu vătraiul pentru eventualitatea unor răufăcători (dar fără îndoială că şi pentru a o speria pe ea) şi-i vorbea cu atâta amărăciune, spunându-i că i-a ruinat viaţa. În orice caz, când Lily se dusese în vizită la ei într-o vilă de lângă Rickmansworth, raporturile dintre cei doi soţi erau teribil de încordate. Paul o luase cu el în grădină să-i arate iepurii belgieni pe care-i creştea şi Minta îi urmase, cântând, şi-şi pusese braţul gol în jurul umerilor lui, ca să-l împiedice să-i facă unele confidenţe lui Lily.

Pe Minta o enervau iepurii, gândise Lily. Dar nu se trăda niciodată prin nimic. Ea n-ar fi povestit niciodată lucruri de genul jocului de şah la cafenea. Era prea controlată, prea prudentă. Dar, ca să continue cu povestea lor – acum depăşiseră stagiul periculos. Vara trecută locuise un timp la ei şi într-o zi avuseseră o pană la maşină, iar Minta trebuise să-i înmâneze soţului ei ustensilele. El se aşezase pe şosea ca să repare maşina

şi din felul în care ea îi dădea sculele – cu un aer profesional, franc, amical – se putea deduce că acum toate se aranjaseră între ei. Nu mai erau „în dragoste" unul cu celălalt; nu, el avea o legătură cu altă femeie, o persoană serioasă, cu părul strâns într-un coc împletit şi cu servietă în mână (Minta i-o descrisese cu recunoştinţă, aproape cu admiraţie), care lua parte la întruniri şi împărtăşea vederile lui Paul (acestea deveniseră din ce în ce mai pronunţate) cu privire la taxele pe proprietăţile funciare şi la impozitul pe capital. Departe de a le strica menajul, această legătură îl consolidase. Minta şi Paul erau acum prieteni excelenţi, lucru evident, aşa cum şedea el pe şosea, iar ea îi înmâna sculele.

„Aşadar asta e istoria soţilor Rayley", zâmbi Lily. Se închipuia povestindu-i-o doamnei Ramsay, care probabil ardea de curiozitate să afle ce se întâmplase cu soţii Rayley. Ar încerca un uşor sentiment de triumf povestindu-i doamnei Ramsay că mariajul eşuase.

„Dar morţii, îşi spuse Lily întâmpinând un obstacol în compoziţia ei, care o făcu să se oprească şi să se dea un pas sau doi îndărăt, cumpănind, oh, morţii! murmură ea, ţi-e milă de ei, îi dai la o parte, ba chiar îţi inspiră şi puţin dispreţ. Sunt la dispoziţia noastră. Doamna Ramsay pălise, trecuse, gândi ea. Putem să-i încălcăm dorinţele, să-i transformăm şi să-i îmbunătăţim ideile limitate, demodate. Se îndepărtează din ce în ce mai mult de noi." Şi Lily, ironică, avea impresia că o vede pe doamna Ramsay la capătul acestui coridor al anilor, rostind cea mai deplasată dintre ideile ei: „Mărită-te, mărită-te!" (se ţinea foarte dreaptă, dimineaţa, în zori, în timp ce păsările începeau să ciripească afară, în grădină). Şi ar trebui să-i răspunzi: „Toate s-au petrecut altfel decât le-ai dorit, doamnă Ramsay! Ei sunt fericiţi în felul lor; eu sunt fericită în felul meu. Viaţa s-a schimbat

total." La aceste cuvinte, întreaga ei făptură, până şi frumuseţea ei, deveneau o clipă prăfuite şi vetuste. Timp de un moment, Lily, stând acolo, cu spatele dogorit de soarele fierbinte, recapitulând istoria familiei Rayley, triumfă asupra doamnei Ramsay, care n-avea să ştie niciodată că Paul se ducea la cafenea şi că avea o amantă; că se aşezase pe şosea şi Minta îi întinsese sculele; că ea personal stătea aici şi picta şi că nu se măritase, nici măcar cu William Bankes.

Doamna Ramsay îi plănuise căsătoria. Poate că dacă ar fi rămas în viaţă, şi-ar fi dus proiectul la îndeplinire. În vara aceea, William Bankes devenise „cel mai bun dintre bărbaţi". Era „cel mai mare om de ştiinţă din generaţia lui, aşa spune soţul meu". Era de asemenea şi „bietul William – sufăr atât de mult când mă duc la el în vizită şi văd că n-are nimic drăguţ în casă – n-are pe nimeni să-i aranjeze florile". Aşa încât au fost trimişi să facă plimbări împreună, iar Lily o asculta pe doamna Ramsay declarându-i, cu acea fină tuşă de ironie care făcea ca femeia asta să-ţi lunece mereu printre degete, că e înzestrată cu un spirit ştiinţific; că are pasiunea florilor; că e atât de precisă! „Ce-o fi fost cu mania asta a ei pentru căsătorii?" se întrebă Lily, apropiindu-se şi depărtându-se de şevalet.

(Brusc, atât de brusc, cum lunecă o stea pe cer, o lumină rubinie păru să i se aprindă în minte, aureolându-l pe Paul Rayley, izvorând chiar din fiinţa lui. Ţâşni ca un rug în flăcări, aprins de sălbatici, pe o plajă îndepărtată, în onoarea unei festivităţi. Auzi răcnetele sălbaticilor şi trosnetele lemnului. Marea întreagă, pe depărtări de mile, se rumeni, se auri. Şi o aromă de vin se amesteca în flăcări şi o îmbăta, căci simţea din nou dorinţa aceea impetuoasă de a se azvârli de pe o stâncă şi de a se îneca în căutarea unei broşe cu perle, pe o plajă. Şi răcnetele şi trosnetele o umpleau de spaimă şi dezgust, de parcă în timp

ce vedea splendoarea focului şi vigoarea lui, vedea şi cum muşcă din căldura căminului, lacom, respingător, şi se simţea scârbită. Dar ca viziune, ca măreţie, depăşea orice cunoscuse ea până atunci, şi continuase să ardă an după an, ca un foc de semnalizare pe o insulă pustie, la marginea mării; era de-ajuns să audă rostindu-se cuvântul „îndrăgostit" şi, instantaneu, ca şi acum, ţâşnea flacăra lui Paul. Dar flacăra începu să scadă şi Lily îşi spuse râzând: „Soţii Rayley; Paul care se duce la cafenea şi joacă şah".)

Şi totuşi scăpase ca prin urechile acului, gândi ea. Se uitase atunci la faţa de masă şi-i venise ideea că trebuie să mute copacul în centru, şi că ea nu avea nevoie să se mărite cu nimeni, şi încercase un sentiment de imensă bucurie. Simţise că acum o putea egala pe doamna Ramsay – şi acesta era un tribut adus uimitoarei puteri pe care doamna Ramsay o exercita asupra oamenilor. „Fă asta!" spunea ea, şi o făceai. Până şi umbra ei la fereastră, alături de James, era plină de autoritate. Îşi aducea aminte cât de şocat fusese William Bankes de faptul că ea ignorase în tablou semnificaţia grupului mamă şi fiu. Nu era impresionată de frumuseţea lor? o întrebase. Dar îşi amintea că William o ascultase, privind-o cu ochii lui de copil înţelept, când îi explicase că felul ei de a trata acest grup nu era ireveţios: că o lumină plasată aici cere o umbră dincoace şi aşa mai departe. Îl lămurise că nu avea intenţia să discrediteze un subiect, pe care – amândoi erau de acord – Rafael îl tratase în chip divin. Ea nu era o cinică. Dimpotrivă. Datorită spiritului său ştiinţific, William înţelesese – o dovadă de inteligenţă obiectivă care-i plăcuse şi o încurajase enorm. Deci puteai sta de vorbă serios despre pictură cu un bărbat. Într-adevăr, prietenia lui William era una dintre bucuriile vieţii ei. Ţinea la William Bankes.

Se duceau la Hampton Court şi William, ca un perfect gentleman ce era, îi lăsa întotdeauna o mulţime de timp ca să se spele pe mâini, în timp ce dânsul hoinărea pe malul râului. Era un amănunt tipic pentru relaţiile dintre ei. Multe lucruri rămâneau nerostite. Apoi se plimbau prin curtea castelului şi admirau, vară de vară, proporţiile arhitecturale şi florile, iar el, în timp ce mergeau, îi dădea diverse lămuriri, despre perspectivă, despre arhitectură, sau se oprea locului să se uite la un pom, la priveliştea de dincolo de lac, ori să admire un copil (era marea lui durere – faptul că nu avea o fiică), în felul lui vag, distant, firesc la un om care-şi petrecea atâta vreme în laborator, încât, atunci când ieşea afară, lumea părea să-l ameţească şi deci păşea precaut, îşi ferea ochii cu mâna şi se oprea cu capul dat pe spate, doar ca să soarbă aerul. Pe urmă îi povestea că menajera lui era în vacanţă; şi că trebuia să cumpere un covor nou pentru scară. Poate că ar vrea să vină cu el când o să cumpere un covor nou pentru scară? Şi odată, nu ştiu cum, veni vorba despre Ramsay şi îi povesti că prima oară când o văzuse pe doamna Ramsay aceasta purta o pălărie cenuşie; nu avea pe atunci mai mult de nouăsprezece sau douăzeci de ani. Era de o frumuseţe răpitoare. Şi William Bankes se uita în josul aleii de la Hampton Court, ca şi cum ar fi putut s-o vadă acolo, printre fântâni.

Lily aruncă o privire spre treptele care duceau în salon. Parcă vedea, cu ochii lui William Bankes, silueta unei femei, senină şi tăcută, cu ochii plecaţi. Şedea pe treaptă, meditând, reflectând („era îmbrăcată în gri în ziua aceea", îşi spuse Lily). Cu ochii în pământ. Nu i-ar fi ridicat pentru nimic în lume. „Da, gândi Lily privind încordată, trebuie s-o fi văzut şi eu în această postură, dar nu îmbrăcată în gri; şi nici atât de tăcută, nici atât de tânără, nici atât de senină. Silueta putea fi evocată uşor. „Era de o frumuseţe răpitoare", spusese William Bankes. Dar frumuseţea

nu însemna totul. Frumusețea avea dezavantajul ei – venea prea de-a gata și prea total. Încremenea viața – o înghețа. Uitai de micile emoții: îmbujorarea, paloarea, o schimă ciudată, o lumină, o umbră care, o clipă, făceau chipul de nerecunoscut și totuși îi adăugau o calitate pe care o revedeai mereu după aceea. Era mai simplu să le uniformizezi pe toate sub masca frumuseții. „Dar ce expresie o fi avut, se întrebă Lily, când își trântea pe cap pălăria de vânător, sau alerga prin grădină, sau îl mustruluia pe Kennedy, grădinarul?" Cine ar putea să-i spună? Cine ar putea-o lămuri?

Fără voia ei, reapăruse la suprafață, se pomeni ieșită pe jumătate afară din tablou, uitându-se buimacă puțin, ca la un lucru ireal, la domnul Carmichael. Zăcea tolănit în fotoliul lui, cu mâinile încrucișate pe pântec, fără să citească sau să doarmă, ci huzurind ca o vietuitoare îmbuibată de existență. Cartea îi căzuse în iarbă. Ar fi vrut să se ducă drept la el și să-i spună: „Domnule Carmichael!" Atunci, ca întotdeauna, ar fi înălțat spre ea, cu bunăvoință, ochii lui verzi, încețoșați, pierduți. Dar poți trezi un om numai dacă știi ce dorești să-i comunici. Ori ea nu voia să-i comunice un lucru anume, ci totul. Cuvintele mărunte care fărâmițează gândirea și o îmbucătățesc nu exprimă nimic. „Despre viață, despre moarte; despre doamna Ramsay" – „nu, își răspunse Lily, nu poți spune nimănui nimic". Sub presiunea nevoii de a vorbi, ratezi întotdeauna ținta. Vorbele flutură în alte direcții și lovesc întotdeauna cu câteva degete mai jos de țintă. Și atunci renunți; și atunci ideea ți se înfundă din nou în conștiință; și atunci începi să arăți ca majoritatea oamenilor bătrâni, precauți, ascunși, cu riduri între ochi și cu un aer de continuă îngrijorare. Căci în ce fel ai putea exprima în cuvinte aceste emoții trupești? Cum ai putea exprima vidul acela de acolo? (Privea la treptele care duceau spre salon; păreau extraordinar

de pustii.) Era un simţământ al trupului, nu al spiritului. Senzaţiile fizice care însoţeau priveliştea pustietăţii scărilor deveniseră dintr-odată extrem de neplăcute. Să doreşti şi să nu poţi avea; senzaţia transmitea întregului ei trup o duritate, un vid, o încordare. Să doreşti şi să nu ai – să doreşti şi să doreşti – cum îţi mai rupe inima, ţi-o rupe şi iar ţi-o rupe! „Oh, doamnă Ramsay!" strigă ea în tăcere către acea esenţă care plutea pe lângă barcă, spre acea abstracţiune desprinsă din ea, spre acea femeie în gri, certând-o parcă pentru că plecase şi pentru că, odată plecată, revenise. Avusese impresia că a te gândi la ea nu prezenta nici un pericol. Fantomă, aer, nimic, ceva cu care te puteai juca în siguranţă şi cu uşurinţă la orice oră din zi şi din noapte, asta fusese, şi iată că brusc întindea o mână şi-ţi storcea inima din tine. Deodată, scările pustii care duceau în salon, franjurile fotoliului dinăuntru, căţelul care o zbughise pe terasă, întreaga unduire şi şoaptă a grădinii deveniră nişte curbe şi nişte arabescuri, încolăcindu-se în jurul unui centru complet vid.

„Ce să însemne asta? Cum ai putea-o explica?" ar fi vrut Lily să întrebe, adresându-se din nou domnului Carmichael. Căci în acest ceas al dimineţii, întregul univers părea să se fi dizolvat într-un heleşteu de gândire, un bazin adânc al realităţii, şi, aproape îţi puteai imagina că, dacă domnul Carmichael ar fi vorbit, o mică lacrimă ar fi brăzdat oglinda heleşteului. Şi atunci? Ceva ar fi ieşit la suprafaţă. O mână ar fi fost împinsă în sus, o lamă de cuţit ar fi scânteiat. Totul era absurd, desigur.

Un gând ciudat îi veni în minte, şi anume că domnul Carmichael auzea lucrurile pe care ea nu le putea rosti. Era un bătrân enigmatic, cu pata aceea galbenă pe barbă, cu poeziile lui, cu misterele lui, navigând senin într-o lume care-i satisfăcea toate dorinţele, aşa încât Lily îşi imagină că n-avea decât să-şi lase mâna în jos, pe locul de pe pajişte unde se afla, şi să pescuiască de acolo orice-ar fi dorit. Îşi îndreptă ochii spre tablou.

Bănuia că răspunsul lui ar fi sunat astfel: „Tu şi eu, şi ea trecem şi pierim; nimic nu dăinuie; totul se schimbă; în afară de cuvinte, în afară de pictură". Şi atunci tabloul ei avea să fie atârnat în pod, gândi Lily; o să fie făcut sul şi vârât sub o canapea; dar chiar şi aşa, chiar şi când era vorba de un astfel de tablou, afirmaţia lui rămânea adevărată. Chiar şi despre această mâzgăleală – poate că nu despre ceea ce era de fapt, ci despre ceea ce încerca el să exprime – se putea spune că „va dăinui pe veci", ar fi vrut Lily să adauge, dar pentru că vorbele rostite îi sunau prea pline de lăudăroşenie, ar fi vrut mai curând să sugereze acest lucru fără cuvinte; când, uitându-se la tablou, fu surprinsă să constate că nu-l vede. Ochii îi erau plini de un lichid fierbinte (la început nu se gândi la lacrimi), care, fără să-i clintească linia fermă a buzelor, îi înceţoşa atmosfera şi i se prelingea pe obraji. Era perfect stăpână pe sine – o, da, în orice altă privinţă. Oare plângea din pricina doamnei Ramsay, fără să-şi fi dat seama că a încercat cea mai mică durere? Se adresa din nou domnului Carmichael. „Ce era asta? Ce însemna? Oare lucrurile puteau să-şi întindă mâna, aşa, şi să te zgâlţâie; lama de cuţit putea să taie? pumnul să înşface? Nu exista nici o siguranţă? Nici o posibilitate să înveţi pe de rost căile vieţii? Nici o îndrumare, nici un adăpost, totul era miracol, saltul din vârful unui pisc în spaţiu? E posibil ca asta să fie viaţa, chiar pentru oamenii mai în vârstă? Surprinzătoare, neaşteptată, necunoscută?" O clipă avu impresia că dacă s-ar ridica amândoi, aici, acum, pe pajişte, şi ar cere o explicaţie, de ce e viaţa atât de scurtă, de ce e atât de inexplicabilă, dacă şi-ar formula întrebările vehement, aşa cum ar fi îndreptăţite să o facă două fiinţe umane bine oţelite, faţă de care nimic nu trebuie ascuns, atunci frumuseţea s-ar desfăşura; vidul s-ar umple; arabescurile acelea deşarte s-ar împreuna într-o formă; dacă ei doi ar striga destul de tare, doamna Ramsay s-ar

întoarce. „Doamnă Ramsay! strigă ea cu glas tare. Doamnă Ramsay!" Lacrimile i se rostogoleau pe obraji.

6

(Băiatul lui Macalister luă unul dintre peşti şi-i tăie dintr-o parte o bucată pătrată, ca s-o înfigă drept momeală în cârlig. Peştele mutilat (era încă viu) fu aruncat înapoi în mare.)

7

– Doamnă Ramsay! strigă Lily. Doamnă Ramsay!

Dar nu se întâmplă nimic. Durerea i se înteţi. „La ce grad de imbecilitate te poate reduce suferinţa!" gândi ea. În orice caz, bătrânul n-o auzise. Rămăsese blajin, calm – sau, dacă vreţi, sublim. Slavă Domnului, nimeni nu-i auzise strigătul, strigătul acela infam: „Opreşte-te, durere, opreşte-te!" Nu-şi pierduse făţiş facultăţile. Nimeni n-o văzuse făcând pasul dincolo de muchia scândurii, în apele anihilării. Rămăsese o fată bătrână, uscăţivă, cu un penel în mână, pe o pajişte.

Şi acum, treptat, durerea pricinuită de acea absenţă şi furia amară i se potoliră (gata să reapară tocmai când îşi spunea că n-o să mai sufere din pricina doamnei Ramsay. Îi simţise oare lipsa printre ceştile de cafea, la micul dejun? Câtuşi de puţin); şi tortura la care fusese supusă lăsase în urmă-i, ca un antidot, o uşurare ce era în sine un balsam şi, în plus, într-un chip mai misterios, senzaţia unei prezenţe, a doamnei Ramsay, eliberate o clipă de povara cu care viaţa îi copleşise umerii, stând lângă

ea, aeriană, şi apoi (pentru că era doamna Ramsay în toată frumuseţea ei), încingându-şi fruntea cu o ghirlandă de flori albe şi dispărând. Lily începu din nou să stoarcă tuburile de vopsea. Ajunsese la redarea gardului viu. Era straniu cât de limpede o vedea pe doamna Ramsay, păşind cu sprinteneala ei obişnuită peste plaiuri, printre ale căror ondulaţii domoale, liliachii, printre ale căror flori de iasomie sau de crin se volatiliza. Era o farsă pe care i-o juca ochiul ei de pictor. Zile întregi după ce aflase de moartea doamnei Ramsay, o văzuse numai sub acest chip, încingându-şi fruntea cu o ghirlandă şi străbătând câmpiile, fără nici o întrebare, însoţită de partenerul ei, o umbră. Viziunea, formularea aveau un efect consolator asupră-i. Oriunde s-ar fi întâmplat să se găsească, pictând aici, la ţară, sau la Londra, îi apărea viziunea, iar ochii ei, pe jumătate închişi, căutau ceva care să ofere un câmp apariţiei. Examina vagonul de tren sau omnibuzul, fixa linia unor umeri sau a unui obraz; privea la ferestrele din faţa ei; la Picadilly, cu şiragu-i de lumini în noapte. Fiecare dintre ele oferiseră acel câmp al morţii. Dar de fiecare dată se găsea câte ceva – o faţă, un glas, un vânzător de ziare strigând *Standard News* – care se intercala, o sfida, o deştepta din vis, îi solicita şi obţinea, în cele din urmă, un efort de atenţie, astfel încât viziunea trebuia mereu reconstituită. Şi acum, îndemnată de o nevoie instinctivă de depărtare şi de azur, îşi îndreptă privirile spre golful care se întindea dedesubt şi prefăcu barele albastre ale valurilor în coline, şi spaţiile roşietice în câmpuri pietroase. Dar şi de data aceasta fu deşteptată de un punct discordant. În mijlocul golfului se zărea o pată brună. O barcă. Da, o barcă, realiză Lily o secundă mai târziu. A cui barcă? Barca domnului Ramsay, îşi dădu singură răspunsul. Domnul Ramsay: omul care trecuse pe lângă ea cu mâna înălţată, distant, în fruntea unei procesiuni, cu ghetele lui frumoase, cerându-i simpatie, simpatia pe care ea i-o refuzase. Barca se afla acum în mijlocul golfului.

Dimineaţa era atât de senină, înfiorată doar de câte o pufnire de vânt, ici-colo, încât marea şi cerul păreau întreţesute, şi-ai fi zis că pânzele bărcilor se împlântaseră sus în cer, sau că norii lunecaseră jos în mare. Un vapor, în depărtare, despletise în aer un caier de fum ce rămăsese suspendat, arcuindu-se în volute şi inelându-se decorativ, de parcă văzduhul ar fi fost un voal fin care reţinea obiectele şi le păstra delicat în reţeaua sa, doar balansându-le uşor, încoace şi încolo. Şi, cum se întâmplă uneori când vremea e foarte frumoasă, stâncile aveau aerul că sunt conştiente de vapoare; iar vapoarele aveau aerul că sunt conştiente de stânci, de parcă şi-ar fi semnalizat unele altora un mesaj secret, cunoscut numai de ele. Oricât de apropiat părea alteori de ţărm, în dimineaţa aceasta, Farul, aureolat de ceaţă, se contura la imensă depărtare.

„Unde se află acum?" se întrebă Lily, privind pe mare. Unde se afla el, omul acela foarte bătrân, care trecuse tăcut pe lângă ea, ţinând sub braţ un pachet învelit în hârtie cafenie? Barca se găsea în mijlocul golfului.

8

„Ei, cei de acolo, nu simt nimic", gândi Cam privind ţărmul, care, tot înălţându-se şi coborând, devenea din ce în ce mai îndepărtat şi mai liniştit. Mâna ei tăia o dâră în apă, iar mintea ei închega bulboanele şi algele verzi în desene, şi rătăcea, toropită şi pâcloasă, prin lumea din străfundurile apelor, unde perlele stau ciorchine pe ramurelele albe, unde, în lumina verde, spiritul ţi se preschimbă, iar trupul îţi sticleşte, pe jumătate străveziu, învăluit într-o mantie verzuie.

Apoi vâltoarea din jurul mâinii ei se potoli. Iureşul apei încetă; lumea se umplu de mici scârţâieli şi scrâşnete. Se auzeau valurile lovindu-se şi plesnind flancurile bărcii, de parcă ar fi ancorat în golf. Totul deveni foarte apropiat. Căci vela pe care James îţi ţinuse ochii pironiţi până când ajunsese pentru el un fel de persoană familiară, cedase cu totul; şi se opriseră, legănaţi de valuri, aşteptând să se stârnească o briză, în arşiţa soarelui, la depărtare de mile de ţărm, la depărtare de mile de Far. Toate lucrurile de pe lume păreau să fi încremenit. Farul deveni imuabil, linia ţărmului îndepărtat apăru fixă. Soarele se înfierbânta din ce în ce mai mult şi toţi păreau să se fi apropiat foarte tare între ei şi să perceapă prezenţa celorlalţi de care aproape că uitaseră. Undiţa lui Macalister căzu dreaptă în apă, ca un fir cu plumb. Dar domnul Ramsay continua să citească, ţinându-şi picioarele ghemuite sub el.

Citea o cărţulie lucioasă, cu coperte pestriţe ca oul de fluierar. Din când în când, în timp ce pluteau suspendaţi în calmul acela îngrozitor, el întorcea câte o pagină. Şi James simţea că fiecare pagină era întoarsă cu un gest specific, expresiv, îndreptat spre el: acum autoritar, acum poruncitor; acum cu intenţia de a-i face pe oameni să-l compătimească; şi în tot acest timp, cât tatăl lui citea şi întorcea, una după alta, filele acelea mici, James aştepta cu groază momentul când avea să-şi ridice ochii şi să i se adreseze răstit în legătură cu o chestiune sau alta. „De ce zăboveau pe loc?" avea să-l întrebe sau altceva la fel de absurd. „Şi dacă o face, gândea James, atunci scot un cuţit şi i-l înfig în inimă."

Păstrase mereu în minte vechiul simbol al cuţitului înfipt de el în inima tatălui său. Numai că acum, când crescuse mai mare şi, cuprins de o furie neputincioasă, stătea zgâindu-se la tatăl lui, nu pe el voia să-l ucidă, nu pe bătrânul acesta care citea, ci ceea ce cobora asupră-i – poate că fără ca măcar să ştie: harpia aprigă, cu aripi negre, cu ghearele şi pliscul reci şi ascuţite, care te lovea

şi te lovea (îi mai simţea încă ciocul pe piciorul gol, acolo unde îl lovise pe când era copil), şi care apoi îşi lua zborul, lăsându-l din nou un bătrân foarte trist, citind o carte. Lucrul acela ar fi vrut el să-l ucidă, să-i străpungă inima. Orice ar fi ajuns în viaţă (şi, privind la Far şi la ţărmul îndepărtat, simţi că ar fi putut ajunge orice), fie că va deveni om de afaceri, bancher, jurist, conducătorul unei întreprinderi, va lupta mereu împotriva acelui lucru, îl va urmări şi-l va strivi sub călcâi – tirania, despotismul, îl numea James – adică faptul de a-i sili pe oameni să facă ceea ce nu vor, luându-le dreptul de a protesta. Cum ar fi putut vreunul dintre ei să răspundă „Nu vreau", când le spunea: „Veniţi la Far!", „Fă asta!", „Adu-mi aia!" Aripile negre se desfăşurau şi pliscul ascuţit ciupea. Şi, în momentul următor, iată-l citindu-şi cartea; dar s-ar fi putut să-şi ridice ochii – niciodată nu puteai şti – în chip foarte înţelept. S-ar putea să se adreseze celor doi Macalister. Uneori era în stare să vâre o monedă în mâna îngheţată a unei bătrâne de pe stradă, îşi spuse James; să chiuie la vreo petrecere; să fâlfâie braţele în aer de emoţie. Sau era în stare să stea în capul unei mese, mut ca un peşte, de la un capăt la celălalt al cinei. „Da, gândi James, în timp ce barca pleoscăia şi tândălea acolo, în soarele dogoritor; da, exista o vastă întindere de zăpadă şi de bolovani; foarte singuratică şi foarte aridă; iar el ajunsese să simtă, deseori în ultima vreme, când tatăl său spunea câte ceva care-i surprindea pe ceilalţi, că în acest deşert de omăt nu existau decât urmele de paşi a doi oameni: ale lui şi ale tatălui său. Numai ei singuri se cunoşteau unul pe celălalt. Şi atunci, de ce această teroare, această ură? Se întoarse iarăşi printre numeroasele straturi de frunze uscate, pe care trecutul le aşternuse în el, şi încercă să scruteze inima acelei păduri unde lumina şi umbra atât se întretaie, încât orice contur apare deformat şi orbecăieşti, când cu soarele în ochi, când în profundă obscuritate; dibuia după o imagine prin care să-şi răcorească sentimentul, să-l detaşeze şi să-l modeleze dându-i o formă concretă.

Să presupunem că în frageda copilărie, şezând neputincios în cărucior, sau pe genunchii cuiva, văzuse o căruţă zdrobind în neştire şi fără vină piciorul cuiva. Să presupunem că văzuse întâi piciorul, în iarbă, neted şi întreg; apoi roata; şi apoi acelaşi picior, însângerat, sfârtecat. Dar roata era fără vină. Aşa şi acum, când tatăl lui străbătea cu paşi mari coridorul, sculându-i dis-de-dimineaţă ca să meargă la Far, trecea peste piciorul lui, peste piciorul lui Cam, peste picioarele tuturor. Iar tu stăteai şi te uitai.

Dar al cui era piciorul din amintirea lui şi în ce grădină se întâmplase? Căci asemenea scene îşi aveau decorul lor; un pâlc de copaci; flori; o anumită lumină; câteva siluete. Toate crâmpeiele tindeau să se dispună într-o grădină, unde nu exista nimic din posomoreala şi gesticulaţia aceasta mânioasă; oamenii vorbeau pe un ton firesc. Toată ziua veneau şi plecau. Era şi o bătrână care sporovăia în bucătărie; iar storurile erau pe rând aspirate şi umflate de briză; totul era suflare, totul înflorire; şi peste toate talerele şi cupele şi florile cu tije înalte care-şi sumeţeau roşul şi galbenul, se lăsa seara un văl diafan, gălbui, ca o frunză de viţă. Lucrurile deveneau mai nemişcate şi mai întunecate noaptea. Dar vălul ca frunza era atât de fin, încât luminile îl suflau, glasurile îl încreţeau; putea întrezări prin el o siluetă care se apleca, putea auzi apropiindu-se, îndepărtându-se, foşnetul unei rochii, clinchetul unui lanţ.

În această lume roata trecuse peste piciorul unei persoane. Îşi amintea că ceva se oprise deasupră-i, întunecându-l, şi nu se mai mişcase din loc; apoi urmase o fluturare în aer; ceva dur şi împungător coborâse chiar în locul acela, ca un tăiş, ca un paloş, secerând prin frunzişul şi florile acelei lumi fericite, făcându-le să se zbârcească şi să cadă la pământ.

„O să plouă, îşi amintea că spusese tatăl său. N-o să puteţi face plimbarea la Far."

Farul era pe atunci un turn argintiu, ceţos, cu un ochi galben pe care-l deschidea blând, pe neaşteptate, seara. Acum...

James privi spre Far. Vedea stâncile albite de valuri; turnul, ţeapăn şi drept; putea distinge că era barat cu dungi albe şi negre; putea zări şi ferestrele; ba putea chiar să vadă şi rufele întinse pe stânci la uscat. Aşadar ăsta era Farul? Ăsta?

Dar şi celălalt era tot Farul. Căci nimic nu este pur şi simplu un singur lucru. Şi celălalt era Farul. Uneori era greu să-l zăreşti de cealaltă parte a golfului. Seara te uitai în sus şi-i vedeai ochiul deschizându-se şi închizându-se, iar lumina lui părea să ajungă până la ei, în grădina aceea plină de aer şi de soare, în care stăteau.

Îşi reveni. Ori de câte ori spunea „ei" sau „o persoană" şi începea apoi să audă un foşnet care se apropia, un clinchet care se îndepărta, devenea extrem de sensibil la prezenţa oricui s-ar fi aflat în apropiere. De astă dată era vorba de tatăl lui. Tensiunea deveni acută. Căci dacă nu se stârnea briza, într-o clipă avea să-şi pocnească copertele cărţii şi să spună: „Dar ce se întâmplă? De ce pierdem vreme aici, hm?" aşa cum altădată îşi agitase paloşul printre ei, pe terasă, atunci când simţise că mama lui înţepenise toată; şi dacă ar fi avut atunci la îndemână un topor, un cuţit sau orice instrument cu vârf ascuţit, l-ar fi înşfăcat şi l-ar fi străpuns pe tatăl lui în inimă. Mama lui înţepenise toată, iar braţul cu care-l înconjura se lăsase în jos, şi James simţise că nu mai asculta ce-i spunea; se ridicase cum putuse şi plecase, lăsându-l pe el acolo, neputincios, ridicol, şezând pe jos cu o pereche de foarfeci în mână.

Nu se iscase nici o suflare de vânt. Apa bulbucea şi gâlgâia pe fundul bărcii, unde trei sau patru heringi îşi plesneau cozile într-o băltoacă insuficient de adâncă pentru a-i acoperi. În orice clipă domnul Ramsay (James aproape că nici nu îndrăznea să se uite la el) se putea ridica, închizându-şi cartea şi rostind câteva cuvinte tăioase; dar pentru moment continua să citească, aşa că James, pe furiş, ca şi cum s-ar fi strecurat, noaptea, pe scări, în picioarele goale, temându-se ca nu cumva să trezească prin vreun trosnet de scândură un câine de pază, îşi urma gândurile întrebându-se cum

era mama lui şi unde se dusese în ziua aceea? Începu s-o urmărească din cameră în cameră şi, în cele din urmă, ajunseră într-o încăpere unde, scăldată într-o lumină albastră, reflectată parcă de numeroasele farfurii de porţelan, ea începu să vorbească cuiva; o asculta vorbind. Se adresa unei servitoare, spunându-i ce-i trăsnea în clipa aceea prin cap. „O să avem nevoie astă-seară de un platou mare. Unde e platoul albastru?" Numai ea spunea întotdeauna adevărul; şi numai ei îi putea spune James adevărul. Poate că asta era sursa atracţiei continue pe care o exercita asupra lui; mama era o fiinţă căreia îi puteai spune tot ce-ţi trecea prin cap. Dar ori de câte ori se gândea la ea era conştient că tatăl lui îi urmărea gândul, umbrindu-i-l, făcându-l să oscileze, să şovăie.

În cele din urmă, încetă să mai gândească; şedea în soare, cu mâna pe cârmă, privind la Far, incapabil să se mişte, incapabil să scuture firicelele de mâhnire care i se depuneau pe minte, unul după altul. Părea să fie legat acolo cu o funie, tatăl lui fiind cel care o înnodase, şi nu se putea elibera decât dacă lua un cuţit şi-l înfigea... Dar în secunda aceea vela se roti uşor şi se umflă, iar barca păru să tresalte şi apoi să se mişte încă pe jumătate adormită, după care se trezi de-a binelea şi porni să spintece valurile. Uşurarea era extraordinară. Păreau cu toţii să se distanţeze din nou unul de celălalt şi să se simtă în largul lor; undiţele lunecară pieziş, de-a curmezişul marginii bărcii. Tatăl lui însă nu se mişcă. Îşi ridică doar mâna dreaptă în aer, misterios, şi o lăsă să cadă iarăşi pe genunchi, de parcă ar fi dirijat o tainică simfonie.

9

(„Marea imaculată", gândi Lily Brisoe, continuând să privească golful: „Marea se aşterne ca o mătase peste golf".

Depărtarea avea o putere extraordinară: îi înghiţise, simţea Lily, se mistuiseră pentru totdeauna, deveniseră parte din natura lucrurilor. Era atât de calm; era atât de liniştit! Pierise şi vaporul, doar caierul de fum atârna încă suspendat în aer şi se lăsa în jos, ca un îndoliat semnal de adio.)

10

„Vasăzică aşa arată insula", îşi spuse Cam muindu-şi din nou degetele în apă. N-o mai văzuse niciodată până atunci din largul mării. Zăcea aşa, aruncată pe mare, cu o scobitură la mijloc şi cu doi colţi de stâncă ascuţiţi, de care valurile se spărgeau răspândindu-se pe întinderi de mile, de fiecare parte a insulei. Era foarte mică; şi avea oarecum forma unei frunze aninate de o creangă. „Aşadar am luat barca aceea mică", îşi spuse ea, începând să-şi istorisească o poveste plină de aventuri, despre salvarea unor pasageri de pe un vas care se scufunda. Dar cu marea curgând printre degetele ei şi cu un fir de algă târându-se îndărătul lor, nu avea chef să-şi istorisească serios o poveste; nu dorea decât senzaţia de aventură şi de evadare, pentru că, pe măsură ce barca înainta, se gândea cum supărarea tatălui ei cu privire la punctele cardinale şi încăpăţânarea lui James în legătură cu pactul şi propria ei suferinţă, toate lunecaseră, căzuseră, fuseseră luate de curent. Şi pe urmă ce mai venea? Încotro se duceau? Din mâna ei, rece ca gheaţa, vârâtă adânc în mare, ţâşnea un izvor de bucurie pricinuită de schimbare, de evadare, de aventură (pentru că trăia, pentru că se găsea aici). Şi stropii împroşcaţi de acest neaşteptat, negândit izvor de bucurie cădeau, ici şi colo, peste contururile sumbre, adormite, ticluite de mintea ei, contururi ale unei lumi

care încă nu prinsese realitate, rotindu-se în obscuritatea lor, captând, din loc în loc, câte un licăr de lumină; Grecia, Roma, Constantinopole. Aşa măruntă cum era insula, şi modelată ca o frunză pe o creangă, cu apele pudrate cu aur, care spumegau peste ea şi-n jurul ei, avea totuşi, presupunea Cam, un loc în univers; oare chiar şi această insulă măruntă? Domnii aceia bătrâni care stăteau în birou ar fi putut s-o informeze; îşi spuse ea. Câteodată se abătea pe acolo, venind din grădină, special ca să-i surprindă. Stăteau în birou (puteau să fi fost domnul Carmichael sau domnul Bankes, foarte bătrâni, foarte scrobiţi), unul în faţa altuia, în fotoliile lor joase. Îşi ţineau în faţă paginile foşnitoare ale ziarului *The Times* când ea năvălea din grădină şi se arătau total nedumeriţi de ceva ce spusese cineva în legătură cu Hristos; de un mamut care fusese descoperit cu prilejul unor săpături pe o stradă londoneză; de felul cum arăta marele Napoleon. Apoi, adunau toate crâmpeiele cu mâinile lor curate (purtau costume cenuşii; miroseau a marochin), dădeau la o parte firimiturile, întorcând paginile, încrucişându-şi picioarele unul peste celălalt; şi schimbau din când în când câte o observaţie foarte laconică. Ca în stare de transă, lua şi ea o carte de pe un raft şi se aşeza acolo, urmărindu-l pe tatăl ei cum scria cu o caligrafie atât de egală, atât de clară, umplând pagina de la un capăt la celălalt, tuşind uşor din când în când sau adresând câte o remarcă foarte concisă celuilalt domn bătrân care şedea în faţa lui. Iar Cam, stând acolo cu cartea deschisă, îşi spunea că în această încăpere îţi puteai lăsa gândurile, oricare ar fi fost ele, să se deschidă ca o frunză în apă; şi dacă se simţeau bine acolo, printre domnii aceia bătrâni care fumau şi printre paginile acelea din *The Times* care foşneau, înseamnă că erau gânduri bune. Şi, contemplându-şi tatăl în timp ce scria la biroul lui, îşi spuse (şezând în barcă de astă dată) că era un om nespus de încântător, nespus de înţelept; nu era nici vanitos, nici tiran. Într-adevăr, ori de câte ori o vedea

acolo, citind o carte, o întreba cu cea mai mare delicateţe posibilă dacă o poate ajuta cu ceva.

Temându-se ca nu cumva să se înşele, se uită la el cum îşi citea cărţulia cu coperte lucioase şi pestriţe, ca oul de fluierar. Nu, nu se înşela. „Uită-te acum la el!" ar fi vrut să-i strige lui James. (Dar acesta nici nu-şi clintea ochii de pe vele.) „E o brută sarcastică", i-ar fi răspuns James. „Întotdeauna întoarce discuţia, aducând-o la persoana lui şi la cărţile lui", ar spune James. „E de un egoism intolerabil. Şi, ce-i mai rău, e un tiran." „Dar, uită-te la el, îi spunea ea, privindu-şi tatăl. Uită-te acum la dânsul." Îl urmărea cum îşi citea cărţulia, cu picioarele ghemuite sub el; cărţulia, ale cărei pagini gălbui le cunoştea, fără să ştie ce sta scris pe ele. Era mică; era tipărită cu litere mărunte; pe pagina de gardă, ştia Cam, tatăl ei notase că a cheltuit cincisprezece franci pe cină; că vinul costase atât şi atât; chelnerului îi dăduse atât; iar în josul paginii totul era adunat cu grijă. Dar ce conţinea cartea ale cărei colţuri se rotunjiseră de cât fusese ţinută în buzunar, Cam nu ştia. Ceea ce gândea tatăl lor, nici unul din ei nu ştia. Dar era absorbit de lectură şi, când ridica ochii, cum îi ridicase acum pentru o frântură de secundă, n-o făcea ca să vadă ceva, ci doar ca să-şi fixeze mai exact un gând în minte. Odată realizat acest lucru, spiritul lui îşi lua din nou zborul şi el se cufunda iar în lectură. Citea într-un fel, gândea Cam, de parcă ar fi dirijat ceva, sau ar fi mânat o turmă mare de oi, sau ar fi urcat încet pe o cărare singuratică şi îngustă; câteodată o pornea repede şi pieptiş, tăindu-şi drum prin desişuri, alteori s-ar fi zis că s-a agăţat într-o ramură, că l-a orbit un mărăcine, dar că n-avea de gând să se lase înfrânt de atâta lucru; mergea înainte, zvârlind pagină după pagină. Iar Cam continua să-şi istorisească o poveste despre salvarea de pe un vas care se scufunda, pentru că se simţea ocrotită atât timp cât el se afla acolo; ocrotită, aşa cum se simţea când se strecura din grădină

şi lua o carte din raft, iar domnul cel bătrân, coborându-şi brusc ziarul, spunea ceva foarte laconic, peste marginea paginii, despre caracterul lui Napoleon.

Se uită în spate, peste mare, la insulă. Dar frunza îşi pierdea contururile. Era foarte mică; foarte îndepărtată. Marea apărea acum mult mai importantă decât uscatul. Erau împresuraţi de valuri care se umflau şi se spărgeau; o bucată de lemn luneca în jos pe un val, un pescăruş se odihnea pe creasta altuia. „Prin locurile astea, gândi Cam, pleoscăind cu degetele în apă, s-a scufundat un vapor şi, murmură ea visătoare şi pe jumătate adormită, noi am pierit, dar fiecare singur."

11

„Depărtarea, îşi spuse Lily Briscoe, privind marea aproape fără de pată şi atât de mătăsoasă, încât pânzele bărcilor şi norii păreau imprimaţi în albastrul ei, depărtarea are atâta însemnătate; depinde atât de mult de faptul dacă oamenii sunt în apropierea noastră sau departe de noi"; pentru că sentimentul ei faţă de domnul Ramsay se schimba pe măsură ce el se îndepărta în barca plutind de-a curmezişul golfului. Sentimentul părea să se alungească, să se extindă; iar domnul Ramsay părea din ce în ce mai îndepărtat. S-ar fi zis că el şi copiii lui fuseseră absorbiţi de acest albastru, de această depărtare; dar aici, pe pajişte, foarte aproape, domnul Carmichael scoase un neaşteptat mormăit. Lily râse. Apoi domnul Carmichael îşi luă cartea din iarbă. Se instală mai comod în fotoliu, pufnind şi şuierând ca un monstru marin. Şi toate acestea îi făceau o impresie total diferită, pentru că domnul Carmichael era atât de aproape. Apoi liniştea se statornici din nou. „Trebuie să se fi deşteptat cu toţii la ora asta", presupuse

Lily uitându-se spre casă; totuşi acolo nu mişca nimic. Dar, îşi aminti ea, cei din casă îşi vedeau întotdeauna de treburile lor, de îndată ce isprăveau masa. Totul se armoniza cu liniştea, cu pustietatea, cu irealitatea acestui ceas matinal. „Ăsta-i un fel de a fi pe care-l au uneori lucrurile: devin ireale", gândi Lily întârziind o clipă cu privirea asupra ferestrelor lungi, scânteietoare, asupra penajului de fum albăstrui. Tot aşa, când te întorci dintr-o călătorie, sau după o boală, înainte ca deprinderile să se ţească iar pe suprafaţa lucrurilor, încerci aceeaşi senzaţie de irealitate, atât de frapantă; simţi că iese la iveală ceva. În aceste clipe viaţa e mai vie. Te simţi mai nestingherit. Din fericire nu-i nevoie să spui, pe un ton grăbit, traversând peluza ca s-o saluţi pe bătrâna doamnă Beckwith care a ieşit afară să-şi găsească şi ea un colţişor; „O, bună dimineaţa, doamnă Beckwith! Ce zi splendidă! Aveţi curajul să vă aşezaţi în plin soare? Jasper a dosit scaunele. Daţi-mi voie să vă găsesc eu unul!" şi tot restul de palavre cotidiene. Nu e nevoie să spui nimic. Luneci, îţi scuturi pânzele (în golf era mişcare multă, bărci care se pregăteau să pornească în larg), treci printre lucruri, dincolo de lucruri. Şi viaţa nu e goală, e plină vârf. Lily părea cufundată pe de-a-ntregul într-o anumită substanţă, în care se putea mişca şi pluti, dar şi afunda, pentru că apele acelea erau de o adâncime nemăsurată. Ape în care se revărsaseră atât de multe vieţi. Ale soţilor Ramsay; ale copiilor; şi a unui întreg vălmăşag de lucruri şi de fiinţe. O spălătoreasă cu coşul ei de rufe; o cioară; un vătrai înroşit în foc; purpuriul şi verdele cenuşiu al unor plante; şi un simţământ comun care lega toate acestea într-un întreg.

Probabil că asemenea senzaţie de plenitudine o făcuse, cu zece ani în urmă, în timp ce sta pe acelaşi loc ca şi acum, să-şi spună că e îndrăgostită de această casă. Dragostea are o mie de forme. Sunt unii îndrăgostiţi care au darul să aleagă şi să extragă elementele primare din lucruri, împreunându-le şi dându-le

astfel o unitate care nu le aparţine în viaţa reală, transformând în acest fel o scenă sau o întâlnire între oameni (acum cu toţii dispăruţi sau despărţiţi) într-o masă compactă şi rotundă, asupra căreia gândul întârzie şi cu care iubirea se joacă.

Ochii îi rămăseseră aţintiţi pe pata cafenie a bărcii domnului Ramsay.

Presupunea că pe la ora prânzului aveau să ajungă la Far. Dar vântul se reînviorase, cerul îşi schimbase uşor înfăţişarea, şi marea îşi schimbase uşor înfăţişarea, şi bărcile îşi modificară poziţia, iar spectacolul, care cu un moment în urmă păruse de o miraculoasă imobilitate, deveni acum nesatisfăcător. Vântul risipise trena de fum; iar felul cum erau dispuse vapoarele avea ceva neplăcut.

Disproporţia peisajului păru să răstoarne o anumită armonie în spiritul ei. Lucru care se confirmă de îndată ce se întoarse la pictură. Îşi irosise dimineaţa. Dintr-o pricină sau alta, nu putea realiza echilibrul pe muchie de cuţit între cele două forţe opuse; domnul Ramsay şi pictura; echilibru care se vădea necesar. Să fi fost ceva în neregulă cu compoziţia? Oare linia zidului avea nevoie de o întrerupere, oare masa de copaci era prea greoaie? Zâmbi ironic; nu-şi spusese ea, când începuse lucrul, că rezolvase problema?

Deci, care era problema? Trebuia să se străduiască să obţină ceva ce-i scăpa. Îi scăpa ori de câte ori se gândea la doamna Ramsay; îi scăpa acum, când se gândea la tablou. Îi veneau frânturi de fraze în minte. Îi veneau viziuni. Imagini frumoase. Fraze frumoase. Dar ceea ce voia dânsa să obţină era acea scăpărare care acţionează asupra nervilor, lucrul în sine înainte de a fi fost modelat în ceva. „Obţine aceasta şi ia-o de la început; obţine aceasta şi ia-o de la început!" îşi spunea cu disperare, reinstalându-se ferm în faţa şevaletului. „Ce mecanism jalnic, ce mecanism ineficient, aparatul ăsta uman de pictat sau de simţit", îşi spuse ea; se defecta întotdeauna în momentul

critic; şi erai nevoit să-l forţezi în chip eroic. Se uită fix, încruntându-se. Da, gardul viu, evident. Dar nu realizezi nimic dacă soliciţi prea presant un anumit lucru. Nu faci decât să orbeşti de atâta privit la linia zidului sau de atâta gândit – purta o pălărie gri. Era de o frumuseţe răpitoare. „Să vină, dacă vrea să vină!" îşi spuse ea. Căci sunt unele momente când nu poţi nici gândi, nici simţi. „Şi dacă nu poţi nici gândi, nici simţi, unde ajungi?" se întrebă Lily.

„Aici pe iarbă, pe pământ", îşi răspunse singură, aşezându-se pe jos şi scormonind cu pensula o micuţă colonie de pătlagină. Căci pajiştea era foarte sălbatică. „Aici, şezând pe lume", îşi spuse ea, pentru că nu se putea elibera de senzaţia că în această dimineaţă toate se întâmplau pentru prima dată, poate că şi pentru ultima dată, aşa cum un călător, chiar şi pe jumătate adormit, ştie, privind pe fereastra vagonului, că trebuie să se uite acum cu atenţie, pentru că niciodată nu o să mai revadă oraşul acela, căruţa aceea trasă de măgari, femeia aceea la munca câmpului. Pajiştea era lumea; se aflau acolo, împreună, în acest loc slăvit, gândi ea privind la bătrânul domn Carmichael, care părea (deşi nu schimbaseră o vorbă între ei în tot acest timp) să-i împărtăşească gândurile. Şi poate că nici pe el n-o să-l mai vadă niciodată. Ajunsese bătrân. Şi, de asemenea, îşi aminti ea, zâmbind când îi privi papucul care i se bălăbănea în vârful piciorului, ajunsese şi celebru. Se spunea că poeziile lui erau „atât de frumoase". Acum îi publicau versuri scrise cu patruzeci de ani înainte. Exista acum un om celebru numit Carmichael, zâmbi ea, gândindu-se câte aparenţe poate adopta un om şi spunându-şi că în ziare era omul celebru, dar că aici era acelaşi care fusese întotdeauna. Şi arăta la fel – doar ceva mai albit. Da, arăta la fel, dar cineva povestise, îşi aminti Lily, că de când aflase de moartea lui Andrew Ramsay (fusese ucis pe loc de un obuz; ar fi ajuns un mare matematician), domnul Carmichael „pierduse orice interes pentru viaţă". „Ce înseamnă asta?" se miră ea. Defilase

pe Trafalgar Square cu un baston gros în mână?[1] Şezuse singur în camera lui din St John's Wood şi răsfoise pagină după pagină, fără să citească? Lily nu ştia ce făcuse domnul Carmichael când aflase că Andrew fusese omorât, dar asta n-o împiedica să simtă ce era în el. Când se întâlneau pe scări, nu făceau decât să-şi murmure ceva unul altuia; se uitau la cer şi-şi spuneau că o să fie frumos sau că n-o să fie frumos. Dar şi asta era una din căile de a cunoaşte oamenii, gândi ea: a cunoaşte doar conturul general, nu amănuntul; să şezi în grădina ta şi să priveşti o colină de deal împurpurându-se prin lăstărişul îndepărtat. În felul acesta îl cunoştea. Ştia că se schimbase oarecum. Nu citise niciodată vreun vers din poeziile lui. Şi totuşi avea impresia că ştie cum curg; lent şi melodios. O poezie coaptă şi mustoasă. Despre deşerturi şi cămile. Despre palmieri şi apusuri de soare. O poezie extrem de impersonală; vorbea puţin şi despre moarte; vorbea foarte puţin despre iubire. Domnul Carmichael te ţinea la distanţă. Cerea foarte puţin de la ceilalţi oameni. Nu se strecura el întotdeauna, destul de stângaci, pe lângă fereastra salonului, strângând un ziar sub braţ, încercând s-o evite pe doamna Ramsay, pe care, cine ştie din ce pricină, n-o simpatiza prea mult? Şi tocmai de asta, desigur, ea încerca mereu să-l oprească. Se înclina în faţa ei. Se oprea în silă şi se înclina adânc. Iritată că nu voia nimic de la ea, doamna Ramsay îl întreba (Lily o auzea parcă) dacă nu doreşte un pardesiu, o pătură, un ziar? Nu, nu dorea nimic. (La aceste cuvinte se înclina.) Era în ea ceva ce lui nu-i plăcea. Poate că felul autoritar de a fi, siguranţa, latura ei practică. Era atât de directă.

(Un zgomot îi atrase atenţia la fereastra salonului – scârţâitul unei balamale. Briza uşoară pornise să se joace cu fereastra.)

---

[1] Aluzie la manifestaţiile antirăzboinice, organizate în timpul Primului Război Mondial, în Trafalgar Square. (n.tr.)

„Trebuie să fi existat oameni care o antipatizau puternic pe doamna Ramsay", își spuse Lily. (Da, își dădea seama că treptele salonului erau pustii, dar aceasta nu mai avea nici un efect asupra ei. Acum n-o dorea pe doamna Ramsay.) Oameni care o socoteau prea sigură de sine, prea drastică. Probabil că și frumusețea ei îi șoca pe mulți. „Ce monotonă e, mereu aceeași!" trebuie să fi spus. Ei, personal, preferau alt tip, brunetele pline de viață. Și apoi era foarte îngăduitoare cu soțul ei. Îl lăsa să facă toate acele scene. Și apoi era rezervată. Nimeni nu știa exact ce i se întâmplă. Și apoi (ca să ne întoarcem la domnul Carmichael și la antipatia lui), nu ți-ai fi putut-o închipui pe doamna Ramsay stând să picteze sau stând să citească o dimineață întreagă pe pajiște. Era un lucru de neconceput. Fără să spună o vorbă, cu o sacoșă pe braț ca simbol al misiunii pe care o îndeplinea, o pornea la oraș, la săracii ei, să se instaleze în vreo cămăruță îmbâcsită. De câte ori n-o văzuse Lily, din toiul vreunui joc sau al vreunei discuții, pornind cu sacoșa pe braț, cu ținuta ei foarte dreaptă. Îi pândise întoarcerea. Și se gândise, pe jumătate amuzată (era atât de metodică în privința ceștilor de ceai), pe jumătate mișcată (frumusețea ei îți tăia răsuflarea): „Te-au privit ochi care se închid sub povara suferinței. Ai fost alături de ei, acolo".

Și apoi doamna Ramsay se arăta nemulțumită pentru că întârziase cineva, sau untul nu era proaspăt, sau ceainicul era ciobit. Și în tot timpul cât spunea că untul nu e proaspăt, te gândeai la temple grecești și la faptul că frumusețea fusese prezentă acolo. Nu vorbea niciodată de vizitele ei – pur și simplu le efectua, punctual, direct. Instinctul o îndemna să se ducă, acel instinct care îndreaptă rândunelele către sud, anghinarea către soare, o orienta și pe ea infailibil către rasa umană, în inima căreia își făcea cuibul. Și acest instinct, ca oricare altul, era puțin deprimant pentru oamenii care nu-l împărtășeau; pentru domnul Carmichael poate, pentru ea, Lily, în mod sigur.

Amândoi nutreau aceeaşi idee în legătură cu inutilitatea acţiunii şi cu supremaţia gândirii. Vizitele doamnei Ramsay constituiau un reproş pentru ei, dădeau o altă întorsătură lumii, astfel încât erau siliţi să protesteze văzându-şi prejudecăţile spulberate; trebuiau să se cramponeze de ele. Şi Charles Tansley făcea acelaşi lucru; era în parte raţiunea pentru care toţi îl antipatizau. Îţi răsturna proporţiile propriei tale lumi. „Şi ce s-o mai fi întâmplat cu el?" se întrebă Lily ciufulind într-o doară pătlagina cu pensula. Îşi luase doctoratul. Se căsătorise, locuia la Golder's Green.

În timpul războiului, intrase o dată într-o sală de conferinţe şi-l auzise vorbind. Denunţa ceva, condamna pe cineva. Predica dragostea frăţească. Şi tot ce simţise Lily ascultându-l a fost doar o nedumerire, cum de putea el să-şi iubească specia, el care nu deosebea un tablou de altul, el care stătuse în spatele ei fumând mahorcă („cinci pence o uncie, domnişoară Briscoe"), făcându-şi o datorie din a-i spune că femeile nu pot scrie, că femeile nu pot picta; şi aceasta nu atât din convingere, cât dintr-o bizară dorinţă a lui de a o spune. Stătuse acolo, slab, roşu şi răguşit, predicând iubirea de pe un podium (pe tufa de pătlagină pe care o răscolea cu pensula se căţărau furnici – furnici roşii, energice, oarecum ca Charles Tansley). De la locul ei din sala pe jumătate goală, îl privise ironic cum pompa dragoste în vidul acela îngheţat, când, deodată, butoiul vechi sau ce-o mai fi fost începu să salte în sus şi-n jos pe valuri, şi doamna Ramsay să dibuie printre pietre după tocul de ochelari. „Oh, dragă, ce pacoste! Iar l-am pierdut. Nu te deranja, domnule Tansley. Pierd mii de tocuri în fiecare vară." Tansley şi-a îndesat bărbia în guler temându-se parcă să accepte asemenea exagerare, deşi din partea ei se simţea în stare să o suporte, pentru că o iubea, şi-i zâmbise cu farmec. Probabil că-i făcuse unele confidenţe într-una din expediţiile acelea lungi, în cursul cărora oamenii se separă şi se întorc acasă singuri. Îşi întreţinea

o soră la şcoală, îi povestise doamna Ramsay lui Lily. Ceea ce-i făcea onoare. Ideea ei despre Tansley era grotescă, Lily o ştia prea bine, în timp ce răvăşea pătlagina cu pensula. La urma urmei, jumătate din ideile noastre despre alţi oameni sunt groteşti. Servesc doar unele scopuri proprii, intime. Pentru ea, Tansley juca rolul pajilor care erau biciuiţi pentru greşelile micilor prinţi. Câteodată, când îşi ieşea din fire, Lily se vedea biciuindu-i coastele descărnate. Dacă voia să-l ia în serios, atunci trebuia să-şi aducă aminte de spusele doamnei Ramsay despre el şi să încerce a-l privi cu ochii ei.

Înălţă un deluşor pentru ca furnicile să-l escaladeze. Prin această intervenţie în cosmogonia lor, stârni un iureş de nehotărâre. Unele o apucară într-o direcţie, altele în cealaltă.

„Omul ar avea nevoie de cincizeci de perechi de ochi ca să poată privi, reflectă ea. Şi cincizeci de perechi de ochi nu ţi-ar fi de-ajuns ca s-o fi putut cuprinde pe femeia aceea. Printre ei, ţi-ar fi trebuit o pereche care să rămână oarbă la frumuseţea ei. Şi, mai ales, ai fi avut nevoie de un simţ ascuns, fin ca aerul, cu care să pătrunzi pe gaura cheii şi să pluteşti în juru-i în timp ce tricota, ce vorbea, ce şedea singură şi tăcută în fereastră; un simţ care să-i fi reţinut, şi adunat ca pe o comoară, gândurile, închipuirile, dorinţele, aşa cum aerul reţine şi păstrează fumul vaporului. Ce însemna pentru ea gardul viu, ce însemna grădina, ce însemna un val care se spărgea de ţărm? (Lily privi în sus, aşa cum o văzuse pe doamna Ramsay privind; auzi şi ea un val rostogolindu-se pe plajă.) Şi ceea ce se isca şi tremura în mintea ei când copiii strigau la jocul de crichet: „Ha, am dat?... Ha, am dat?“ Întotdeauna se oprea o clipă din împletit. Privea cu atenţie. Apoi recădea în reverie şi, brusc, domnul Ramsay se oprea din măsuratul terasei în sus şi-n jos, plantându-se drept în faţa ei; un fior curios o străbătea atunci, părând s-o înhaţe de piept şi s-o legene agitat, când domnul Ramsay, oprit acolo, se apleca şi privea în jos la ea. Lily îl vedea parcă aievea.

Apoi întindea mâna şi o ridica din fotoliu. Încercai într-un fel senzaţia că mai făcuse cândva acelaşi gest; ca şi cum se mai înclinase cândva în acelaşi chip şi o ajutase să se ridice dintr-o barcă acostată ceva mai departe de malul unei insule, astfel încât era necesar ca doamnele să fie ajutate de domni ca să coboare la ţărm. O scenă desuetă, care aproape că sugera crinoline şi pantaloni strânşi cu elastic sub picior. Lăsându-se atunci ajutată de el, doamna Ramsay gândise (aşa bănuia Lily) că acum sosise momentul; avea să-i răspundă: „da". Da, o să-l ia de soţ. Şi păşise pe ţărm încet, liniştit. Probabil că nu rostise decât un singur cuvânt, lăsându-şi mâna în mâna lui. „Accept să mă mărit cu tine", ar fi putut să-i spună, cu mâna în mâna lui; dar nu mai mult. Şi, de fiecare dată, acelaşi fior îi străbătea pe amândoi – da, era vizibil, îşi spuse Lily netezind un drum pentru furnicile ei. Nu inventa; încerca numai să despăturească ceva ce i se dăduse, cu ani înainte, împăturit; ceva ce văzuse. Căci în zarva şi harababura vieţii zilnice, cu toţi copiii aceia în jur şi cu toţi musafirii, aveai mereu senzaţia unei repetări – impresia că un obiect cădea exact în locul unde căzuse altul, stârnind în acest chip un ecou al cărui glas de clopot se reverbera în aer, făcându-l să vibreze tot.

Dar ar fi o greşeală să simplifici astfel relaţiile dintre ei, gândi Lily aducându-şi aminte cum se îndepărtau împreună, ea cu şalul verde, el cu cravata fluturând, braţ la braţ, pe lângă seră. Nu exista între ei monotonia fericirii – doamna Ramsay cu impulsurile şi repezelile ei; el cu înfiorările şi tristeţile lui. O, nu! Uneori, dimineaţa, uşa dormitorului lor se trântea violent. Domnul Ramsay era în stare să se ridice de la masă într-un acces de furie. Sau să-şi zvârle farfuria pe fereastră. Şi atunci, în întreaga casă se stârnea un zgomot de uşi trântite, de storuri bălăngănindu-se, de parcă s-ar fi iscat o rafală de vânt şi oamenii se precipitau, încercând în grabă să închidă bine cuibarele şi să pună totul în ordine. Într-o zi, în asemenea împrejurări, se

întâlnise cu Paul Rayley pe scară. Şi se porniseră pe râs şi încă ce râs, ca doi copii; totul se întâmplase din pricină că domnul Ramsay, găsind o urechelniţă în laptele de la micul dejun, zvârlise totul în aer, drept pe terasa de afară. „O urechelniţă în lapte!" murmurase Prue oripilată. Alţi oameni puteau să găsească şi miriapode. Dar domnul Ramsay clădise în jurul său un asemenea zid de sanctitate şi-şi ocupa locul în spaţiu cu o asemenea atitudine suverană, încât o urechelniţă în cana lui cu lapte devenea un monstru.

Dar o obosea pe doamna Ramsay, intimidată de toate aceste farfurii care zburau şi uşi care se trânteau. Şi uneori se lăsau între ei tăceri lungi şi rigide, în timpul cărora doamna Ramsay avea o stare de spirit ce-o irita pe Lily, fiind pe jumătate plângăreaţă, pe jumătate înciudată, şi părând incapabilă să înfrunte furtuna cu calm sau să râdă aşa cum făceau ceilalţi; dar poate că lasitudinea ei ascundea ceva. Era îngândurată şi tăcută. După un timp, el începea să-i dea târcoale pe furiş – plimbându-se pe sub fereastra la care ea îşi scria corespondenţa sau discuta, căci doamna Ramsay avea grijă să fie ocupată când trecea dânsul şi să-l evite, prefăcându-se că nu-l vede. Şi atunci domnul Ramsay devenea moale şi plăcut ca mătasea, afabil, politicos şi încerca s-o câştige în acest fel. Dar ea continua să se ţină tare şi, în asemenea momente, arbora pentru scurt timp acel aer trufaş, apanajul frumuseţii ei, de care, în general, nu făcea uz; îşi întorcea capul; privea într-un anumit fel peste umăr, având întotdeauna o Minta, un Paul, sau un William Bankes alături. În cele din urmă, izolat în afara grupului, întruchiparea însăşi a unui lup lihnit (Lily se ridică de pe iarbă şi rămase privind la trepte, la fereastră, acolo unde-l văzuse), domnul Ramsay o chema pe nume, doar o singură dată, întocmai ca un lup lătrând în zăpadă; dar ea continua să rămână rezervată; şi atunci o mai chema o dată şi ceva în tonul lui o mişca; se ducea la el, părăsindu-i brusc pe toţi ceilalţi şi plecau împreună printre peri, printre verze şi printre tufele de

zmeură. Avea loc o explicație. Dar cu ce atitudini, cu ce cuvinte? Raporturile dintre ei erau atât de demne, încât ea și Paul, și Minta, îndepărtându-se, își ascundeau curiozitatea și stinghereala și începeau să culeagă flori, să-și arunce mingi, să flecărească, până când se făcea ora mesei și atunci, iată-i din nou, el la un capăt al mesei și ea la celălalt, ca de obicei.

„De ce nici unul dintre voi nu se apucă de botanică?... Cu atâtea picioare și cu atâtea brațe cum de nici unul dintre voi..." Așa vorbeau, râzând ca de obicei când se aflau în mijlocul copiilor. Totul era ca de obicei, în afară doar de o înfiorare, ca aceea provocată de vibrația unei lame în aer, care se comunica de la unul la celălalt, de parcă priveliștea obișnuită a copiilor așezați în jurul farfuriilor de supă căpătase un aspect nou în ochii lor, după ora aceea petrecută printre pere și verze. Mai ales doamna Ramsay se uita la Prue, își aminti Lily. Ședea la mijloc între frații și surorile ei, întotdeauna atât de preocupată ca totul să meargă bine, încât abia de scotea un cuvânt. Ce trebuie să se mai fi învinovățit Prue pentru urechelnița aceea din lapte! Cum mai pălise când domnul Ramsay aruncase farfuria pe fereastră! Cum se curba sub povara acelor tăceri lungi dintre părinții ei! În orice caz, maică-sa părea acum că dorea să o liniștească; o încredința că totul era bine; îi făgăduia că azi-mâine va gusta și ea din aceeași fericire. Totuși n-o gustase decât peste mai puțin de un an.

Lăsase să i se împrăștie pe jos florile din paner, gândi Lily, mijindu-și pleoapele și dându-se un pas îndărăt de parc-ar fi vrut să se uite la tablou, de care însă nu se atingea; toate facultățile ei erau parcă în stare de transă, învăluite la suprafață într-o pojghiță de gheață, dar clocotind în adânc cu mare intensitate.

Lăsase să-i cadă pe jos florile din paner, le risipise și le rostogolise în iarbă și apoi, cu părere de rău și cu ezitare, dar fără să întrebe de ce și fără să se plângă – nu poseda ea la perfecție însușirea de a se supune? – se dusese și ea. În jos, peste plaiuri,

străbătând văi, albă, acoperită de flori – aşa ar fi pictat-o Lily. Dealurile erau austere. Stâncoase, povârnite. Valurile mugeau răguşit pe stâncile de jos. Plecaseră, trei dintre ei, cu doamna Ramsay în frunte, mergând iute, de parcă se aşteptau să întâlnească pe cineva după colţ.

Deodată, în fereastra la care se uita Lily, se ivi ceva alb, uşor. În sfârşit, cineva intrase în salon; cineva se aşezase în fotoliu. „Dă, Doamne, se rugă ea, să rămână cu toţii acolo, liniştiţi şi să nu se năpustească afară ca să-i vorbească." Din fericire, cine s-o fi aflat acolo rămase cuminte înăuntru; şi, printr-un noroc, se aşezase în aşa fel, încât arunca o ciudată umbră triunghiulară pe scări. Modifica un pic compoziţia tabloului. Interesant. S-ar putea să-i fie util. Dispoziţia de lucru îi revenea.

Trebuie să priveşti întruna, fără să-ţi relaxezi nici măcar pentru o secundă intensitatea emoţiei şi hotărârea de a nu-ţi îngădui distragerea atenţiei, de a nu te lăsa zăpăcit. Trebuie să-ţi menţii scena bine fixată – ca într-o menghină – şi să nu laşi să se interpună nimic care ar tulbura-o. E nevoie, îşi spuse ea, muindu-şi penelul cu grijă, să te menţii pe planul realităţii imediate, adică să ştii simplu că ăsta-i un scaun şi asta-i o masă şi totuşi, în acelaşi timp, să simţi că e un miracol, că e un extaz. La urma urmei, problema ar putea fi soluţionată." Ah, dar ce se întâmplă? O undă de alb şerpui în geam. Se vede că vântul ondulase vreun volan din încăpere. Inima îi tresări, spaima puse stăpânire pe ea, începând să o tortureze.

„Doamnă Ramsay! Doamnă Ramsay!" strigă, simţind că-i revine vechea teamă – să doreşti, să doreşti şi să nu poţi avea! Putea doamna Ramsay să o supună din nou supliciului? Şi apoi, pe tăcute, ca şi cum s-ar fi înfrânat, acest sentiment fu inclus şi el în realitatea imediată, pe acelaşi plan cu scaunul, cu masa. Doamna Ramsay – şi aceasta făcea parte din bunăvoinţa pe care i-o arătase lui Lily – rămase locului liniştită, în fotoliul

ei, scânteindu-şi andrelele, împletind ciorapul cafeniu-roşcat, aruncându-şi umbra pe trepte. Rămase acolo.

Şi, ca şi cum ar fi posedat o cunoaştere ce trebuia împărtăşită şi altora, şi cu greu se putea desprinde de lângă şevalet, atât de plină îi era mintea de gândurile ei, de viziunile ei, Lily trecu pe lângă domnul Carmichael, cu pensula în mână şi înaintă până la marginea pajiştei. Unde era acum barca aceea? Unde era domnul Ramsay? Avea nevoie de el.

12

Domnul Ramsay aproape că isprăvise de citit. O mână se odihnea pe pagină, gata parcă s-o întoarcă în clipa când ar fi terminat-o. Şedea acolo cu capul descoperit, vântul răvăşindu-i părul, şi părea extraordinar de expus tuturor intemperiilor. Arăta foarte bătrân. James, răsucindu-şi capul ba spre Far, ba spre imensitatea de ape care se rostogoleau în larg, îl asemui pe tatăl lui cu o bucată de stâncă veche, zvârlită pe nisip; s-ar fi zis că devenise, fizic, ceea ce simţiseră amândoi, întotdeauna, în străfundurile minţii lor – acea singurătate, care însemna, pentru amândoi, adevărul lucrurilor.

Citea grăbit, ca şi cum de-abia aştepta să ajungă la capăt. Într-adevăr, se apropiaseră foarte mult de Far. Iată-l profilându-se rigid şi drept, în alb scânteietor şi negru; se puteau desluşi valurile spărgându-se în aşchii albe, ca de sticlă sfărâmată de roci. Se zăreau şanţuri şi despicături în stâncă. Ferestrele se vedeau clar; o pată de alb într-una din ele, un pământuf verde pe o stâncă. Un om ieşise afară, se uitase la ei cu un binoclu şi intrase iar. Vasăzică aşa arăta, îşi spuse James, acest Far pe care şi-l imaginaseră ani la rând, de cealaltă parte a golfului; nu era

decât un turn ţeapăn pe o stâncă golaşă. Îl satisfăcea. Îi întărea un sentiment obscur pe care-l avea în legătură cu propriul său caracter. „Doamnele acelea bătrâne, îşi spuse el gândindu-se la grădina de acasă, îşi cară acum fotoliile pe pajişte. Bătrâna doamnă Beckwith, de pildă, exclamă întruna ce frumos e şi ce plăcut e, şi cum ar trebui să se simtă amândoi, şi cum ar trebui să fie fericiţi, dar, în realitate, îşi spuse James mai departe privind Farul împlântat în stânca lui, totul arăta aşa." Se uită la tatăl lui care citea înverşunat, cu picioarele ghemuite sub el. Împărtăşea aceeaşi cunoaştere. „Plutim cu furtuna în faţă – trebuie să ne scufundăm", începu să-şi spună aproape cu glas tare, aşa cum recitase şi tatăl lui.

Nimeni nu mai scosese un cuvânt de secole. Cam ostenise să se mai uite la mare. Bucăţele de plută neagră înotaseră pe lângă ei; peştii muriseră pe fundul bărcii. Şi tatăl ei continua să citească, iar James îl privea, şi ea îl privea, şi amândoi făceau legământ să se împotrivească tiraniei până la moarte, iar dânsul continua să citească, fără să aibă habar ce gândeau ei. „În felul acesta evada dânsul", îşi puse Cam. Da, cu fruntea lui înaltă, cu nasul puternic, ţinându-şi căciula pestriţă drept în faţă, evada. Degeaba ai fi încercat să-l prinzi, îşi desfăşura aripile şi-şi lua zborul departe, lăsându-se undeva unde nu-l puteai ajunge, pe un colţ de stâncă pustiu. Cam îşi mută iar privirile pe nesfârşirea mării. Insula se micşorase atât de mult, încât de-abia dacă mai semăna cu o frunză. Părea mai curând un stei, pe care un val uriaş avea să-l acopere. Şi totuşi, toate potecile, toate terasele, toate odăile lor de dormit – toate acele lucruri nenumărate se puteau fărâmiţa dintr-odată. Dar aşa cum, o clipă înainte de a adormi obiectele se simplifică, încât din miriadele de detalii doar unul singur mai are putere să se afirme, tot astfel Cam, aruncând o privire aburită de somn către insulă, simţi că toate potecile şi terasele şi dormitoarele se estompau şi dispăreau, iar în locul lor nu rămânea nimic decât o căldăriţă albăstrie, legănându-se în

mintea ei ritmic, încoace şi încolo. O grădină suspendată; o vale plină de păsări, de flori, de antilope... Adormea.

– Ei, haideţi, spuse domnul Ramsay, închizându-şi subit cartea. Încotro? Către ce extraordinară aventură?

Cam se deşteptă cu o tresărire. Să acosteze undeva, să se cațere undeva? Încotro îi călăuzea? Căci, după imensa tăcere, cuvintele lui îi şocaseră. Dar era o absurditate. I se făcuse foame, le mărturisi. Era timpul să prânzească.

– De altfel, ia uitaţi-vă! Iată Farul. Aproape c-am ajuns.

– S-a descurcat foarte bine, spuse Macalister lăudându-l pe James. Mânuieşte cârma cu precizie.

Dar tatăl lui nu-l lăuda niciodată, gândi James mohorât.

Domnul Ramsay deschise pachetul şi împărţi tuturor sandviciurile. Acum se simţea fericit. „I-ar fi plăcut să locuiască într-o colibă şi să vagabondeze prin port, scuipând laolaltă cu ceilalţi bătrâni", îşi spuse James, urmărindu-l cum tăia brânza cu briceagul, în felii subţiri, gălbui.

„Acum e bine, aşa trebuie să fie", simţea Cam, cojind un ou tare. În clipa aceasta se simţea la fel de ocrotită ca şi în birou, printre bătrânii aceia care citeau *The Times*. „Acum mă pot lăsa în voia gândurilor, fără să-mi fie teamă c-o să cad într-o prăpastie sau c-o să mă înec, pentru că el e aici şi are grijă de mine", îşi spuse.

În acelaşi timp, pluteau atât de rapid pe lângă stânci, încât era foarte palpitant – s-ar fi zis că făceau două lucruri simultan: îşi mâncau merindele de prânz, acolo, în soare, şi, totodată, încercau să se salveze în toiul unei cumplite furtuni, după un naufragiu. „Oare apa avea să le ajungă? Proviziile sunt suficiente?" se întreba Cam, istorisindu-şi singură o poveste, dar în acelaşi timp ştiind foarte bine care e adevărul.

Ei doi nu aveau s-o mai ducă mult, îi spunea domnul Ramsay bătrânului Macalister; dar copiii lor au să vadă unele lucruri bizare. Macalister îi răspunse că el împlinise şaptezeci şi

cinci de ani în martie trecut; domnul Ramsay avea şaptezeci şi unu. Macalister îi mai zise că nu fusese în viaţa lui la un doctor; şi-şi păstrase toţi dinţii. „Aşa aş dori să trăiască şi copiii mei!" Cam era sigură că aşa gândea tatăl ei, pentru că o împiedică să arunce un sandvici în mare şi îi spuse, parcă gândindu-se la pescari şi la felul lor de viaţă, că dacă nu mai voia să-l mănânce trebuia să-l pună la loc, în pachet. Mâncarea nu trebuie irosită. Îi vorbi cu atâta înţelepciune, ca un om care cunoaşte bine tot ce se petrece pe lume, încât Cam puse repede sandviciul la loc în pachet. Apoi domnul Ramsay îi oferi, din pachetul lui, o bucată de turtă dulce, cu gestul unui mare senior de la Curtea Spaniei – aşa i se păru lui Cam – care dăruieşte o floare unei doamne aflate la o fereastră (atât de pline de curtoazie erau manierele lui). Dar, de fapt, avea o ţinută neglijentă, şi gesturi simple, şi mânca pâine cu brânză; şi totuşi îi conducea într-o grandioasă expediţie, în care, din câte ştia ea, vor pieri înecaţi.

– Uite, aici s-a scufundat, spuse deodată băiatul lui Macalister.

– În locul ăsta unde suntem noi acum s-au înecat trei oameni, întări bătrânul.

Îi văzuse cu ochii lui cum se agăţaseră de catarg. Iar James şi Cam, privindu-l pe domnul Ramsay care cerceta locul indicat, se temură că e gata să izbucnească:

„Eu însă sub o mare răscolită",

şi dacă ar fi făcut-o, ei doi n-ar fi putut îndura; ar fi urlat în gura mare; n-ar mai fi suportat o altă explozie a pasiunii care clocotea în el; însă, spre surpriza lor, tot ce rosti fu un „Ah!", de parc-ar fi gândit în sinea lui: „Şi de ce atâta zarvă pentru un lucru ca ăsta? E firesc ca oamenii să se înece în timpul unei furtuni, e un lucru perfect normal şi, în fond, adâncurile mării (împrăştie firimiturile din hârtia lui de sandviciuri peste adâncurile mării) nu sunt decât

apă". Apoi, după ce-şi aprinse pipa, îşi scoase ceasul din buzunar. Îl cercetă cu atenţie; poate că făcea unele calcule matematice. În cele din urmă, exclamă triumfător:

– Foarte bună treabă!

James mânuise cârma ca un marinar înnăscut.

„Ei, poftim!" gândi Cam, adresându-se în tăcere lui James. „Până la urmă ţi-ai obţinut complimentul." Pentru că ştia foarte bine că asta era ceea ce-şi dorise James; şi mai ştia că acum, când îl obţinuse, era atât de mulţumit, încât n-o să se mai uite nici la ea, nici la tatăl lor, nici la nimeni altul. Şedea acolo, cu mâna pe cârmă, foarte drept, cu o figură mai curând posacă şi uşor încruntată. Era atât de mulţumit, încât n-avea de gând să lase pe nimeni să-i fure vreo fărâmă din bucurie. Tatăl lui îl lăudase. Toţi ceilalţi trebuiau să creadă că, de fapt, rămăsese perfect indiferent. „Dar ţi-ai obţinut complimentul", gândea Cam.

Viraseră şi înaintau rapid, energic, peste valuri lungi şi legănate, care-şi aruncau unul altuia barca, pe lângă recif, într-un ritm şi o veselie extraordinare. Pe stânga, un şir de stânci brune se iveau de sub apa care se subţiase devenind mai verde, iar de una dintre ele, cu creastă mai înaltă, se loveau valurile, împroşcând o coloană mică de stropi, care cădeau apoi ca o ploaie. Se puteau auzi clipocitul apei şi răpăiala stropilor în cădere, şi un fel de sunet înăbuşit şi şuierător produs de valurile care se prăvăleau şi se zbenguiau şi pălmuiau stâncile, ca nişte creaturi sălbatice, trăind în deplină libertate, şi se săltau şi se rostogoleau şi zburdau aşa de-a pururi.

Acum puteau zări doi oameni la Far, urmărindu-i şi pregătindu-se să-i primească.

Domnul Ramsay îşi închise toţi nasturii pardesiului şi-şi suflecă manşetele pantalonilor. Luă pachetul mare, prost ambalat în hârtie cafenie, pe care-l pregătise Nancy, şi se aşeză

ţinându-l pe genunchi. Astfel, gata de acostare, privea îndărăt, spre insulă. Cu ochii lui prezbiţi poate că izbutea să deslușească limpede frunza atât de micșorată, rezemată pe codiță și așezată pe o tipsie de aur. „Ce vede oare?" se întreba Cam. Ochii lui deslușeau totul printr-un abur. „La ce s-o fi gândind acum?" se mira ea. „Ce căuta el oare cu atâta fixitate, cu atâta intensitate, cu atâta muţenie?" Îl urmăreau, amândoi, cum ședea cu capul descoperit și cu pachetul pe genunchi, privind fix, clintit, la forma aceea fragilă, albăstrie, care părea mai curând fumul a ceva ce se mistuise prin foc. „Ce cauţi?" ar fi vrut amândoi să-l întrebe. Amândoi ar fi dorit să-i spună: „Cere-ne nouă orice și îţi vom da". Dar el nu le cerea nimic. Ședea uitându-se la insulă și poate că gândea: „Noi am pierit, dar fiecare singur", sau poate că gândea: „Am ajuns. Am găsit". Dar nu spunea nimic.

Apoi își puse pălăria pe cap.

– Luaţi pachetele, le ceru, arătând cu capul spre obiectele pe care Nancy le ambalase pentru a fi duse la Far. Pachetele pentru oamenii de la Far, preciză domnul Ramsay.

Se ridică în picioare și rămase la prora bărcii, foarte drept și înalt, „în văzul întregii lumi", gândi James, ca și cum ființa lui ar fi clamat: „Nu există Dumnezeu", iar Cam gândi: „de parcă-i gata să facă un salt în spaţiu", și amândoi se ridicară să-l urmeze când sări pe stâncă, suplu ca un tânăr, cu pachetul în mână.

13

„Trebuie să fi ajuns", rosti Lily Briscoe cu voce tare, simţindu-se complet sleită. Pentru că Farul devenise aproape

invizibil, se topise într-o ceaţă albastră, iar efortul de a-l privi, ca şi efortul de a şi-l închipui pe domnul Ramsay acostând acolo, ambele alcătuind de fapt unul şi acelaşi efort, îi încordaseră mintea şi trupul la maximum. Ah, dar se simţea uşurată. Tot ce ar fi vrut să-i dăruiască, azi-dimineaţă când o părăsise, reuşise până la urmă a-i dărui.

– A ajuns la mal, spuse cu glas tare.

S-a terminat.

Şi atunci, alături de ea răsări bătrânul domn Carmichael, gâfâind uşor, sugerându-i o antică zeitate păgână, hirsut, cu ierburi în păr şi cu tridentul (de fapt era numai un roman franţuzesc) în mână. Stătea lângă ea, la marginea pajiştii, balansându-şi uşor trupul masiv şi, ducându-şi mâna streaşină la ochi, spuse:

– Trebuie să fi debarcat.

Şi Lily simţi că nu se înşelase. Nu avuseseră nevoie să-şi vorbească. Gândiseră amândoi aceleaşi gânduri, iar el îi răspunsese fără ca ea să-i fi pus vreo întrebare. Stătea acolo, întinzându-şi mâinile asupra întregii slăbiciuni şi a întregii suferinţe a omenirii; contempla, cu îngăduinţă şi compasiune, gândi Lily, destinul lor final. „Şi acum a încununat momentul", îşi spuse ea când mâna lui coborî încet în jos, de parcă l-ar fi văzut lăsând să cadă, de la marea-i înălţime, o jerbă de violete şi narcise, care, fluturând uşor, se depuse până la urmă pe ţărână.

Repede, ca şi cum ceva de acolo ar fi chemat-o, Lily se întoarse la pânza ei. Da, era acolo, tabloul ei. Da, cu tot verdele şi albastrul lui, cu toate liniile-i perpendiculare şi transversale, cu toată străduinţa lui de a spune ceva. „O să fie atârnat în pod. O să fie distrus. Dar ce importanţă are?" se întrebă Lily luând din nou penelul în mână. Privi la scări; erau pustii; privi la pânză; era confuză. Cu o subtilă intensitate, de parcă o frântură de secundă izbutise să vadă

limpede, trase o dungă de penel acolo, în centru. O făcuse; tabloul era terminat.

„Da, îşi spuse sleită de vlagă, lăsând pensula din mână, am avut şi eu revelaţia mea."

OPERE XX

Este fatal să fii pur și simplu bărbat sau femeie; trebuie să fii masculin de feminină sau feminin de masculină. Este fatal pentru o femeie să dea cea mai mică importanță unui necaz; în orice caz, să se exprime conștient ca femeie. Și „fatal" nu este o figură de stil; căci tot ce se scrie cu această înclinație spre conștient este sortit pieirii. [...] Trebuie ca în minte să existe un fel de colaborare între femeie și bărbat înainte ca actul de creație să poată fi îndeplinit. Trebuie să aibă loc anumite alianțe ale extremelor. Mintea în ansamblul său trebuie să fie larg deschisă, dacă vrem să înțelegem că scriitorul își comunică experiența în toată amploarea ei. Trebuie să existe libertate și pace.

ISBN 978-606-8255-55-2

editura rao

COMANDĂ CĂRȚI RAO PRIN SMS
Trimite un SMS
cu textul „RAO" la 1771
Detalii pe www.raobooks.com
SEPTEMBRIE 2010 – SEPTEMBRIE 2011

9 786068 255552
www.rao.ro
www.raobooks.com